القرآن الكريم

ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ

ތަފްސީރު

ޢަބުދަރު ދާއިޢް

سُورَةُ النِّسَاءِ

سُورَةُ النِّسَاءِއަކީ މަދަނީ ސޫރަތެކެވެ. މި ސޫރަތުގައި ވަނީ (176) ސަތޭކަ ހަތްދިހަ ހަ އާޔަތެވެ. އަދި، (24) ސައުވީސް ރުކޫޢެވެ.[162] މިއީ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ ދިގު ސޫރަތްތަކުގެ ތެރެއިން ސޫރަތެކެވެ. މި ސޫރަތަކީ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ (4) ހަތަރުވަނަ ސޫރަތެވެ. މި ސޫރަތް ބާވައިލެއްވުނީ سُورَةُ الْمُمْتَحِنَةُއަށް ފަހުގައެވެ. سُورَةُ النِّسَاءِގެ ނަމުން މި ސޫރަތަށް ނަންދެވުނީ، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ ސޫރަތްތަކުގެ ތެރެއިން އަންހެނުންނާ ބެހޭ، އެންމެ ގިނަ ޙުކުމްތަކެއް އައިސްފައިވަނީ، މި ސޫރަތުގައި ކަމަށް ވާތީއެވެ. މިގޮތުން، «سُورَةُ النِّسَاءِ الْكُبْرَى»ގެ ނަމުން ވެސް މި ސޫރަތަށް ނަންދެވިފައި ވެއެވެ. މި ސޫރަތަށް ފަހު އަންހެނުންނާ ބެހޭ އެންމެ ގިނަ ޙުކުމްތަކެއް އައިސްފައިވާ އަނެއް ސޫރަތަކީ، سُورَةُ الطَّلَاقِއެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ސޫރަތަށް «سُورَةُ النِّسَاءِ الصُّغْرَى»ގެ ނަމުން ނަންދެވިފައި ވެއެވެ.[163]

ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، މި ސޫރަތް ފެށްޓެވިފައި ވަނީ، الله سبحانه وتعالى އިންސާނުން އުފެއްދެވީ އެންމެ އިންސާނެއްގެ ކިބައިން ކަމާއި، ގާތްތިމާގެކަމުގެ ގުޅުން ބެހެއްޓުމުގެ މުހިންމުކަން ބަޔާން ކޮށްދެއްވުމުންނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، ޔަތީމުންގެ މުދަލަށް ޙައްޤުތަކާއި، ކާވެނިއާއި، ވާރުތަވުމާ ގުޅޭ ޙުކުމްތަކާއި، އެ ނޫން ބައެއް ޙުކުމްތައް ވެސް، މި ސޫރަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވާފައި ވެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ހަތަރު އަނބިން ހުއްދަކުރެއްވުމާއި، ނަސަބުގެ ގުޅުންނާއި، ކާވެނިކުރުމުގެ ސަބަބުން، ކާވެނި ހަރާމްވާ މީހުން ބަޔާންކުރައްވާފައި، އެ ނޫން ވެސް ކިތަންމެ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކެއް މި ސޫރަތުގައި ވެއެވެ.

162- تَفْسِيرُ الشَّيخِ حُسَين دِيدِي مَلِمْجي

163- مَوْقِعُ الْمُصْحَفِ الإِلِكْتْرُونِي التَّعرِيفُ بِالسُّوَرِ

އަދި އެ ބުނުއްވުމަކަން އަމަލުކުރުމަކީ، ހުރިހައި ޢަދާލަތުގައި ހުރިހައި އިންސާނުންގެ
މައްޗަށް ވެސް، ޙާޟިރުވެގެންވާ ކަމުގައެވެ. އެހެންކަމުން، މި ސޫރަތް ފެއްޓެވިގޮތުގައި ވެސް،
އެންމެހައި މީސްތަކުންނާ މުޚާތަބުކުރައްވައި «يَأَيُّهَا النَّاس» މި ގޮތަށިން ވަޙީކުރެއްވުމުންނެވެ.164

އަދި ދަންނާށެވެ! الله ﷻ آدم عليه السلام ހެއްދެވީ މަށިންނެވެ. އަދި، އެންމެ ފުރަތަމަ،
އެ إِلٰهُ ހެއްދެވީ އިންސާނާއެވެ.165

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الله ﷻ ގެ އިސްމުފުޅުގެ ބަރަކާތުން ފަށަމެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ ރަޙްމަތުން
ވާގިއެދިގެން، މި އަޅާ ކުރާން މި ގަސްދުކުރާ ހެޔޮ އަމަލު ނިމުމަކަށް ގެނައުން
އެ ކަމުގައި ދެމިހުރުމުގެ ހެޔޮ ތައުފީޤު ދެއްވައި މި އަމަލު ގަބޫލުކުރައްވުން އެދި
ބާރުގަދައެވެ. الله ﷻ އީ، އެ إِلٰهَ އަށް ޙަމްދުކުރަންޖެހޭ އަޅުންނަކާއި، ޙަމްދުކުރަންޖެހޭ
އަޅުކަންކުރާ އަދި އެންމެހައި ޙަމްދުތަނާއަކާއި، ޝުކުރާއި ކިބުރިޔާއާއި ތަޢުޒީމާއި
ޙައްޤު، ޙަމްދާތަނާ ވަނީ إِلٰهَ އަށެވެ. އަދި ޝުކުރާއި އަޅުކަން، އެ إِلٰهَ އަށް ޙަމްދުތަކާއި
އަޅުކަން، ސަލާމްތަކާއި ފާހަގަވެސްވަނީ ތަޢުރީފުވެސްވަނީ إِلٰهَ އަށެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا
وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾

﴿1﴾ އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި رَبُّ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ،
އެ إِلٰهُ ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ، އެންމެހައި އުޅުންތަކުން އެއްކިބާވެ،
ތިޔަބައިމީހުން، އެ إِلٰهَ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވާށެވެ!

164- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ للدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي
165- سُورَةُ آل عِمْرَان الآية: 59

އެ إِلٰهީ، އެންމެ ނަފްސަކުން ތިޔަބައިމީހުން އުފެއްދެވި إِلٰهެވެ. އެއީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ބަފައިކަލުން آدَم عليه السلام އެވެ. ދެން، آدَم عليه السلام ގެ އަރިކަށިފުށުގެ ގުދު ކަށިކޮޅަކުން، އިންސާނުންގެ އަންހެން ޖިންސު އުފެއްދެވިއެވެ. އެއީ، آدَم عليه السلام ގެ އަނބިކަނބަލުން حَوَّى عليها السلام އެވެ. އެ ކަމަނާއަކީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ ފުރަތަމަ މައިކަމަނާއެވެ. އެއަށްފަހު، އެ ދެކަނބަލުންގެ ކިބައިން، ގިނަ ފިރިހެނުންނާއި ގިނަ އަންހެނުން އުފައްދަވައި، ބިމުގެ ކަންކޮޅުތަކުގައި އިންސާނުން ފެތުރުއްވިއެވެ.

އަދި އެދުންތެރިކަން އަރައިގަތުމުން، اللهُ سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންނަން ދެއްވައިގާނޭ ބުދުދުގާބަލަކަން ބިރުވެތިވާށެވެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަސްލުތަކާއި އުޅުދުންތަކާ ދެމެދު ވަރުގަދަ ހުރަހެއްއަޅައި އުޅުދުންތަކުން ދުރުވާ އެއްކިބާވާ، ތިޔަބައިމީހުން އެ إِلٰهަށް ތަޤްވާވެރިވާށެވެ! އަދި، اللهُ سبحانه وتعالى އީ، އެ إِلٰهެއާ ވަޙީހުގައިން ބަލައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އެކިއެކި ބާރުންތަކާއި ކަންތައްތައް ފުއްދަވައިދެއްވުން އެދި، އެ إِلٰهު މެދުވެރިކޮށް، ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ސުވާލުކުރާ އޭ، إِلٰهެވެ.

އަދި ޔަތީމުންގެ މުދަލުން ކަނޑައިނުލައި ވަކިވަކިވެގެންގޮސް ތިޔަބައިމީހުން ބެހެއްޓެވިވެ، ޔަތީމުންގެ މުދާއި ގޮތުމުގެކަމުގެ މުދަލުން ދަރަނިއެއްބައި، އެކަކު އަނެކަކަށް ހެޔޮކަމެއް ހިފައި އުޅުއްވާށެވެ! އަދި ހަވާލުކުރުމުން، ބާލިޣުވެއްޖެއިރު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަވާލުގައި ކަވަކަން ބަޔަކަށްވައިތާއްޔެގެންވާ إِلٰهު ކަލުގައި، اللهُ سبحانه وتعالى ވާޖިބުގެން ވެއެވެ. ދިގާ، އެ ކަން ހަނދުމަށް ދަންމަގަސް، އެ إِلٰهުގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ހައްކަށް ތަބާވާނީ ވާޖިބެވެ! 166

166- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

وَءَاتُوا۟ ٱلْيَتَـٰمَىٰٓ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَتَبَدَّلُوا۟ ٱلْخَبِيثَ بِٱلطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَهُمْ إِلَىٰٓ أَمْوَٰلِكُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾

﴿2﴾ އޭ ޔަތީމު ކުދިންގެ ބެލެނިވެރިންނޭވެ! އަދި ޔަތީމު ކުދިން ބާލިޣުވެ، ތަސައްރަފުފުދި، މުދަލު ގެންގުޅެން ގޮތް އެ ކުދިންނަށް އެނގިއްޖެ ނަމަ، މިތަބައިމީހުން ބަލަހައްޓަމުން ގެންދިޔަ ޔަތީމު ކުދިންގެ ހުރިހައި މުދަލެއް، މިތަބައިމީހުން އެ ކުދިންނާ ހަވާލުކުރާށެވެ! އަދި މިތަބައިމީހުންގެ އަތުގައިވާ ޔަތީމު ކުދިންގެ މުދަލުގެ ތެރޭގައިވާ ރަނގަޅު ތަކެތި މިތަބައިމީހުންގެ މުދަލުގެ ތެރޭގައިވާ އަގެއް ނެތް ދެރަ ތަކެއްޗާ ބަދަލުކޮށް، އެ ރަނގަޅު ތަކެތި މިތަބައިމީހުންގެ މުދަލާ އެއްނުކުރާށެވެ! އެހެނީ، އެއީ ޙަރާމްކަމެކެވެ.

އަދި ޝަރުޢީ ގޮތުން ހުއްދަ ނޫން ގޮތްގޮތަށް، އެ ކުދިންގެ މުދަލު މިތަބައިމީހުންގެ މުދަލާ އެއްކޮށް، އެ ކުދިންގެ މުދަލު ބައްޔު ނޫން ގޮތްގޮތައި މިތަބައިމީހުން ބޭނުންކޮށް ކައި ނުހަދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ޔަތީމުންގެ މުދަލު ބައްޔުނުން ގޮތްގޮތަށް ބޭނުންކުރުމަކީ، ބޮޑު ފާފަވާ ފަރާތް ކަމުގައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ފަދަ ކަމެއް ކުރުމުން މިހާރު، ބޮޑު ފާފަ ފާފައާއެކު އަދަބު ލިބިގެން ދާނެ ކަން ކަށަވަރެވެ.[167]

ދަންނާށެވެ! ޔަތީމު ކުދިންނަކީ، ބަޔަކު ނިކަމެތިވާ ކުދިންނެވެ. އަދި ޚިޔާނާތްތެރިންގެ ނަޒަރުގައި ޔަތީމު ކުދިންގެ ބުއްދި ހިނގާނީ، އެ ކުއްޖާ ބޮޑުވެ ބާލިޣުވެ ތަސައްރަފުފުދުމާ ހަމައަށެވެ.[168]

167- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
168- تَفْسِيرُ الْبَيَانِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ جَمِيل دِيدِي

وَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تُقۡسِطُواْ فِي ٱلۡيَتَٰمَىٰ فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۖ فَإِنۡ خِفۡتُمۡ
أَلَّا تَعۡدِلُواْ فَوَٰحِدَةً أَوۡ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡۚ ذَٰلِكَ أَدۡنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُواْ ٣

﴿3﴾ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލެނިވެރިކަމުގެ ދަށުގައިވާ ޔަތީމު އަންހެން ކުދީންނާ ތިޔަބައިމީހުން ކާވެނިކުރުމަން ބޭނުންވާ ނަމަ، އެ ކުދީންނަން ދޭންޖެހޭ ކާވެނީގެ ރަން އެހެން އަންހެނުންނަން ދޭ ފަދައިން ނުދެވިދާނޭ ކަމުގެ ނުވަތަ އެ ނޫން އަންހެނުންނާ މުއާމަލާތްކުރާ ފަދައިން ރިވެތިކޮށް ހެޔޮގޮތުގައި އެ ކުދީންނާ މުއާމަލާތު ނުކުރެވިދާނޭ ކަމުގެ ބިރު ތިޔަބައިމީހުންނަން ހިފަނީ ނަމަ ދަންނާށެވެ!

ފަހެ، އެ ކުދީންނާ ކާވެނިނުކޮށް، އެ ނޫން އަންހެނުންގެ ތެރެއިން، ތިޔަބައިމީހުން ރުހޭ އަދި ހިތްހަމަޖެހޭ ބަޔަކާ ކާވެނިކުރާށެވެ! އެއީ، ދެ އަންހެނުންނާއެވެ. ނުވަތަ ތިން އަންހެނުންނާއެވެ. ނުވަތަ ހަތަރު އަންހެނުންނާއެވެ! ދެންފަހެ، އެކަކަށްވުރެން ގިނަ އަންހެނުންނާ އިނދެގެން އުޅޭއިރު، އަނބީންގެ މެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް ޢަދުލުވެރިކަމާއެކު، އިންސާފުވަން ކަންތައްތައް ނުކުރެވިދާނޭ ކަމުގެ ބިރު، ތިޔަބައިމީހުންނަން ހިފަނީ ނަމަ، އެންމެ އަންހެނަކާ ކާވެނިކުރާށެވެ!

ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ މިލްކުގައިވާ އަޅު އަންހެނުންގެ ކިބައިން، ތިޔަބައިމީހުންނަން ބޭނުންވާ ޖިންސީ އަރާމު ތިޔަބައިމީހުން ލިބިގަންނާށެވެ! ބަޔާންވެދިޔަ ގޮތަން ޢަމަލުކުރުމަކީ، ތިޔަބައިމީހުން ޢަދުލުގެ މަގުން އެއްކިބާވުމަށާއި، އަނިޔާވެރިވުމަން ގާތްކަން ބޮޑު ގޮތެވެ.

ދަންނާށެވެ! ބަޔާންވެދިޔައީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައިވާ ޔަތީމު އަންހެން ކުދިންނާ ކާވެނި ކުރުމާމެދު، ނުވަތަ އެކަކަށްވުރެން ގިނަ އަންހެނުންނާ ކާވެނި ކުރުމާމެދު، ނުވަތަ އެއް އަންހެނަކާ ކާވެނި ކޮށްގެން ހިތްހަމަޖެއްސައިލުމާމެދު، ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ މިލްކުގައިވާ އަޅުއަންހެނުންގެ ކިބައިން ޖިންސީ އަރާމު ލިބިގަތުމާމެދު، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ގޮތެވެ.[169]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! އަންހެނުންގެ ވެރިއިން އެކަމަށް ބަރަކާ އެއްވަރަކާ ކާވެނިކޮށްދިނުން އުޖޫރަ، ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގެ އަރަބިންގެ ތެރޭގައި އާންމުވެފައި އޮތް ކަމެކެވެ. އަދި ބައެއް ފިރިހެނުން، ތިމާގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައިވާ ޔަތީމު އަންހެން ކުދިންނާ ވެސް އެބައިމީހުން ކައިވެނި އުޅެނެވެ. އެއީ، ބައެއް ފިރިހެނުން އެ ކުދިންގެ ރިވެތިކަމަށް ބަލައެވެ. ނުވަތަ އެ ކުދިންގެ މުދަލަށް ބޭނުމުގައެވެ. އަދި ތިމާގެ އަތުން އެ މުދަލު ދީފި، އެހެން ފިރިހެނަކާ އެ މުދަލު ހިފައިގަނެފާނެ ކަމުގެ ބިރުން ބަލައެވެ.

އަދި އެ ފަދަ ކުދިންނާ ކާވެނިކުރުމުގައި، ނުހަނު އަނިޔާވެރި ގޮތްގޮތުން ޢަމަލުކުރެން، އެ ފަދަ އަންހެނުންނަށް ދޭންޖެހޭ ކާވެނީގެ ޙައްޤު ޢަދުލުވެރި ގޮތުގައި އެ ކުދިންނަށް ނުދީ، އަނބިކަނބަލުން ދޭންޖެހޭ ބައެއް އެހެނިހެން ޙައްޤުތަކުން އެ ކުދިން މަޙްރޫމުކޮށް، އެ ކުދިން ވަރި ވެސް ނުކޮށް އުޅެނެވެ. ދެން، އެ ގޮތަށް އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތައް ހުރުމާއެކު، އެ ފަދަ އަންހެނުންނާ ކުރުމުގައި ބަޔާންވެގެން އުސޫލުތައް މި އާޔަތުގައި ކަނޑައަޅުއްވައިފައެވެ.

169- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ވުމާއެކު، އެ ކުދީންނާ ކާވެނިކުރުމުގައި ދޭންޖެހޭ ކާވެނީގެ ރަން، އެހެން އަންހެނުންނަށްދޭ ފަދައިން ނުދެވިދާނެކަމުގެ ނުވަތަ އެ ނޫން އަންހެނުންނާ މުޢާމަލާތްކުރާ ފަދައިން، ހެޔޮ ގޮތުގައި އެ ކުދީންނާ މުޢާމަލާތް ނުކުރެވިދާނެކަމުގެ ބިރު ހިފައި ނަމަ، އެ ކުދީންނާ ކާވެނިނުކޮށް، އެ ނޫން އަންހެނުންގެ ތެރެއިން، އެބައިމީހުން ރުހޭ އަދި ހިތްހަމަޖެހޭ ބަޔަކާ ކާވެނިކުރުމަށް އަންގަވައި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[170]

وَءَاتُواْ ٱلنِّسَآءَ صَدُقَٰتِهِنَّ نِحۡلَةٗۚ فَإِن طِبۡنَ لَكُمۡ عَن شَيۡءٖ مِّنۡهُ نَفۡسٗا فَكُلُوهُ هَنِيٓـٔٗا مَّرِيٓـٔٗا ٤

﴿4﴾ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކާވެނިކުރާ އަންހެނުންނަށް ދިނުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަސްވެފައިވާ ރަން، ހިތުން ރުހުމުން ދޭ އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި އެ ކަނބަލުންނަށް ދޭށެވެ! އެހެނީ، ކާވެނީގެ ރަނަކީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އެ ކަނބަލުންނަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ފަރުޟު ބައެއްޗެކެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަނބަލުންނަށް ކާވެނީގެ ރަން ދިނުމަށް ފަހު، އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް، ހިތުން ރުހުމުން އެއްވެސް މަޖުބޫރުކުރުމެއްނެތި، އެ ކަނބަލުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދީފި ނަމަ، އެ ދީފި އެއްޗަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާލު ހެޔޮ އެއްޗެކެވެ. ވީމާ، އެ ދިން އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން ހިތްހަމަޖެހިގެން ބޭނުންކޮށް ކައިބޮއިހަދާށެވެ![171]

وَلَا تُؤۡتُواْ ٱلسُّفَهَآءَ أَمۡوَٰلَكُمُ ٱلَّتِي جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ قِيَٰمٗا وَٱرۡزُقُوهُمۡ فِيهَا وَٱكۡسُوهُمۡ وَقُولُواْ لَهُمۡ قَوۡلٗا مَّعۡرُوفٗا ٥

170- صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ وَالْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

171- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وِزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

﴿5﴾ އޭ ބަލަދުވެރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލެނިވެރިކަމުގެ ދަށުގައިވާ މީހުންގެ
ތެރެއިން، ހަމަބުއްދިނުވާ މީހުންނާއި، ވިޔާނުދާ ބޭކާރު ހަރަދުކުރާ މީހުންނާއި،
އިސްރާފުކުރާ މީހުންނާއި، ތަސައްރުފުކުރުމުގެ ކުޅެދާނިންގެ އަޤުލު، ތިޔަބައިމީހުންގެ
މުދަލު ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަލާލުގައިވާ އެ ފަދަ މީހުންގެ މުދަލު، އެބައިމީހުން
ބޭނުން ގޮތެއް ހެދުމަށް އެބައިމީހުންގެ އަތްމައްޗަށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ! އެހެނީ، އެ މުދަލަކީ،
ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ހިފެހެއްޓިދިނުމު ޒަރީޢާއެއް ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަހައި،
الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ލައްވައިދެއްވި އެއްޗެކެވެ. އެ ފަދަ މީހުންނަށް ދިރިހުރުން ކަމުގައި
ވިޔަސް އަދި އަންނައުން ކަމުގައި ވިޔަސް، އެބައިމީހުންނަށް ރަނގަޅު ބަހުގައި
މުދަލު ބޭނުންކުރާނެ ގޮތަށް ރަނގަޅު އެ މުދަލު ގެންގުޅޭން އެނގޭނޭ ބަހެއް ބުނާށެވެ.

ވީމާ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލެނިވެރިކަމުގެ ދަށުގައިވާ އެ ފަދަ މީހުންގެ އަމަން މުދަލު
ނުދީ، އެބައިމީހުންނަށް ހަރަދުކޮށް، ކާނި އަންނައުންދީ، އެބައިމީހުންނަށް ވައިދާދުރި
ރަނގަޅު ބަހުގައި އެ މުދަލު ތިޔަބައިމީހުން ހަރަދުކުރާށެވެ! އަދި މަޑުމައިތިރިކަމާއި
އިޙްތިރާމާ އެކު ރިވެތި ބަހުގައި ވާހަކަދައްކައި، ހަޤީޤަތުގައިވެސް، ރަނގަޅު ބަހުގައި
އެބައިމީހުންނާ މުޢާމަލާތްކުރާށެވެ! އަދި އެއްޗެހި ދޭއިރު، ހިތްހަމަޖެހޭ ބަހުން، އެބައިމީހުން
ނިކަމެތިނުކުރާށެވެ![172]

وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ
إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْۚ وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ فَإِذَا
دَفَعۡتُمۡ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡ فَأَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِمۡۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبٗا ٦

172- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

6 އޭ ޔަތީމު ކުދީންގެ ބަލަދުވެރިންނާއޭ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލެނިވެރިކަމުގެ
ދަށުގައިވާ ޔަތީމު ކުދިން ބާލިޣުވެ ކާވެނިވާ އުމުރަށް ދިޔުމުން، އެ ކުދިންގެ އަތަށް
ކޮންމެވެސް މިންވަރަކަށް މުދަލުދީ، އެ ކުދިންގެ ކަބައިގައި މުދަލު ގެންގުޅެވޭ ފަދަ
ރަނގަޅު ވިސްނުމާއި ކުޅަދާނަކަން ހުރިތޯ ބަލަމުން ގެންދާށެވެ! ފަހެ، އެ ފަދަ
ކުޅަދާނަކަން އެ ކުދިންނަށް ލިބިފައިވާކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެނިއްޖެ ނަމަ،
އެ ކުދިންގެ ހުރިހާ މުދަލެއް، ތިޔަބައިމީހުން އެ ކުދިންނާ ހަވާލުކުރާށެވެ! އަދި
އެ ކުދިންގެ މުދަލު އެ ކުދިންނާ ހަވާލުކުރަން ޖެހިދާނޭ ކަމަށް ބިކައި، އެ ކުދިން
ބޮޑެތިވުމުގެ ކުރިން، ޝަރީޢަތުގައި ހުއްދަނޫނުން ގޮތްގޮތަށް އެ މުދަލު ހަރަދުކޮށް
އިސްރާފުކޮށް، އެ މުދަލު ކެއުމަކުން ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްވެގެންނުކާށެވެ!

އަދި ޔަތީމު ކުދިންގެ މުދަލު ބަލަހައްޓާ މީހާއަކީ، މުދަލުވެރި އަތްމަތީ
ތަނަވަސްމީހަކު ނަމަ، ދުރުހުންނާށެވެ! ފަހެ، އެ ކުދިންގެ މުދަލު ބޭނުންކުރުމުގައި
ފަގީރުމީހަކު، ޢާދަކާދައިގެ، ހަމައެކަނި ކުޑަ މިންވަރަކަށް ވިއަސް އެ ކުދިންގެ މުދަލުން
ނުނަގައި، އެ މިންވަރު އެ މުދަލުން ރަނގަޅުކަމާއި ބޭނުންކުރާށެވެ! އަދި އެ ކުދިންގެ މުދަލު
ބަލަހައްޓާ މީހާއަކީ ފަގީރަކު ނަމަ، ދުރުހުންނާށެވެ! ފަހެ، ކޮންމެހެން ބޭނުންތެރިވެއްޖެ
ހިސާބުން ހަމައެކަނި އެ ބަލަހައްޓާ ކުޑަކުޑަ މިންވަރަކު، އެ ކުދިންގެ މުދަލުން
އޭނާ ބަލަހައްޓާކަމުގެ ބަދަލުގައި ނަގާށެވެ! ފަހެ، އެ ކުދިން ބޮޑުވެ ބާލިޣުވުމުން،
އެ ކުދިންނަށް ރައްކާތެރިކަމާ އެކު، މުދަލު ގެންގުޅޭ ފަދަ ކުޅަދާނަކަމާއި،
ވިސްނުންތެރިކަންހުރި ބަލަދު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެނިއްޖެ ނަމަ، އެ ކުދިންގެ
މުދަލު ތިޔަބައިމީހުން އެ ކުދިންނާ ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ!

އަދި އެ ކުދިންގެ މުދަލު އެ ކުދިންނާ ހަވާލުކުރާއިރު، އެ ކަމުގެ ދައްކަން،
ހެކިވެރިން ޓަކައި ހެކިން ބައިތިއްބާށާވެސްއެވެ. އެއީ، އެ ކުދިންގެ މުދަލާ އެ ކުދިން
ހަވާލުވިކަމާމެދު އިންކާރުކުރެވޭނޭ އެއްވެސް ފުރުޞަތެއް އެ ކުދިންނަށް ނުދިނުމަށާއި،
ދެބަސްވުމުން ސަލާމަތްވުމަށް ޓަކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެ ކަމުގެ ދައްކަނާ
ހެކިވެރިޔަކު ކަމުގައި، ﷲ ﷻ ފުދެއެވެ. އަދި ޙިސާބުބެއްލެވުން ދުނިޔޭގައި ކުރާ ޢަމަލުތަކުގެ
ޖަޒާދެއްވުމުގައިވެސް، ﷲ ﷻ ފުދެއެވެ.173

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ
مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾

﴿7﴾ މައިންބަފައިންނާއި ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ ތަރިކައިން މީހަކު މަރުވާއިރު، އެ މީހާގެ
ވާރުތަވެރިންގެ ތެރޭގައިވިއިރު ބާކީކުރުމާ ފިރިހެނުން ކުދިންނާއި ބޮޑެތި ފިރިހެނުންނަށް ވެސް،
އެ މީހާ ދޫކޮށްފައިދާ މުދަލުން ޙިއްސާ ވަކި މިންވަރެއް، ﷲ ﷻ ޝަރުޢުކުރައްވައި
ކަނޑައަޅުއްވައިފައި ވެއެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނާއި ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ ތަރިކައިން
މީހަކު މަރުވާއިރު، އެ މީހާގެ ވާރުތަވެރިންގެ ތެރޭގައިވިއިރު ބާކީކުރުމާ އަންހެނުން
ކުދިންނާއި ބޮޑެތި އަންހެނުންނަށް ވެސް، އެ މީހާ ދޫކޮށްފައިދާ މުދަލުން ޙިއްސާ
ވަކި މިންވަރެއް، ﷲ ﷻ ޝަރުޢުކުރައްވައި ކަނޑައަޅުއްވައިފައި ވެއެވެ.

އެއީ، އެބައިމީހުން ދޫކޮށްފައިދާ މުދަލަކީ ކިތަންމެ މަދު ނުވަތަ ކިތަންމެ ގިނަ މުދަލެއް
ކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ. އަދި މަރުވި މީހާ ދޫކޮށްފައިދާ މުދަލުން އޭނާގެ ކޮންމެ
ވާރުތަވެރިއަކަށް ޙިއްސާ މިންވަރު، ﷲ ﷻ ވަނީ ކަނޑައަޅުއްވައި ނިންމަވައިފައެވެ.174

173– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
174– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! أَوْسُ بْنُ ثَابِتُ الْأَنصَارِي رضي الله عنه ވަފާތުވީއިރު، އަނބިކަނބަލަކާއި އަންހެން ތިން ބޭފުޅުން ތިއްބެވިއެވެ. އަދި އެ ސަޙާބީގެ ބަފައި ކުދިން، ބޮޑުބޭބޭފުޅުންގެ ފިރިހެން ދަރިން ކަމުގައިވާ عِرْفِجَةَ އާއި، سُوَيد އާއި، ދެ ދަރިން ތިއްބެވެ. ދެން، އެ ދެ މީހުން ކެވަކާލައި، أَوْسُ ގެ އަނބިކަނބަލުންނާއި ތިން ދަރިކަނބަލުންނަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުދީ، أَوْسُ ގެ މުދި މުދަލު އެކުގައި އަތުލެއްވިއެވެ. އެ ކަން އެ ޒަމާނުގައި، އިސްލާމް ދީން އައުމުގެ ކުރިން، އަރަބީންގެ ތެރޭގައި އޮތް އާދަކާދައިގެ ގޮތުންނެވެ. އެމީހުން، ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި، އަންހެނުންނާއި ކުޑަ ކުދިންނަކަށް ތަރިކައިން ބައެއް ނުދެއެވެ.

އަދި އެ ޒަމާނު އެ ކަންކުރަނީ، އެބައިމީހުން ބުނެއެވެ. އަންހެނުންނާއި ކުޑަ ކުދިންނަކީ، ހަނގުރާމަކުރާ ގަނީމާ މުދަލު ހޯދުމުގައި ބައިވެރިވާ ކަމުގައި ނުވާތީއެވެ، ޖިހާދަށް ދުރަކުން އެބައިމީހުންނަކީ ގޮސް ނުޖެހޭތީއެވެ. އެހެންކަމުން، ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގެ އެ އާދަކާދަ ބާތިލުކުރައްވައި، الله މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވި ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.175

وَإِذَا حَضَرَ ٱلْقِسْمَةَ أُو۟لُوا۟ ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينُ فَٱرْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا۟ لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٨﴾

﴿8﴾ އަދި ތަރިކަ ދުވަހު ބަހާ ވަގުތު، މައްޔިތާގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ ތެރެއިން، އެ ދުވަހުން އެއްވެސް ބައެއް ލިބުމަށް ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައެޅިފައިނުވާ މީހުންނާއި، މައްޔިތާގެ ގާތްތިމާގެ މީހުން ކަމުގައިނުވާ ޔަތީމުންނާއި، މިސްކީނުން ޙާޟިރު ހުރިނަމަ، ބޭނުންވާ ބަދަލު އަތުވެއްޖެ ނަމަ، ވާރުތަވެރީންގެ ގޮތުގައި އެ ދުވަހު ބައްޔަކު

ކުރިން، އެ ހާޒިރު މީސްމީހުންނަށް އެ މުދަލުން ކޮންމެވެސް މިންވަރެއް ދޭށެވެ! އެ ގޮތް،
ޔަތީމުކުދިންނަށް ބަހައި ދިނުމަކީ ބޮޑު ޘަވާބެއް ލިބޭނެ ކަމެކެވެ. އަދި
އެމީހުންނަށް ހެޔޮ ބަސްބުނެ، އަންގާށެވެ. ... ހެޔޮ ކަންތަކެއް ކަމުގައިވާ ބަހެއް ބުނެ
ދޭށެވެ! އެމީހުންނަށް ހިތްހަމަޖެހޭ ގޮތަށް، އެމީހުންނާ ގާތުން ހެޔޮ މާމަލާތެއް ކުރުމަކީ
އެގޮތުގައި ރަނގަޅު ކަމެއް ކަމުގައިވާނެ!176

وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةٗ ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ
قَوۡلٗا سَدِيدًا ٩

﴿9﴾ އަދި މީހަކު މަރުވެގެން ދިޔައިމާ އޭނާގެ ދަރިންނަށް އާދައިގެ މިންވަރު ލިބޭނޭ،
އެ ތަރިކަ ދަރިންނަށް ދޫކޮށް ގޮސް ދާނަމަ ނިކަމެތި ބަލި ބަލިކަން ލިބޭ، އެ ކުދިންނަށް
ހީވާނެ ގޮތަށް ބަލަހައްޓަން މީހަކު ނެތި ފަގީރު ކުދިން، މީހުންގެ ކުރިމަތީގައި ދަރިވަރެއް
ހެދިގެން ކުދިންނަށް ހީވާނެ ގޮތަށް ވެސް ބަލައިލާން، އެ ކުދިންގެ ކަންތައްތައް
ބެލެހެއްޓުމުގައި، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ، އެކަމުގައި ސީދާ ކަމުގައި، ޢަދުލުވެރިވާށެވެ
އެކަމުގައި ހެޔޮ، ޔަތީމުކުދިންނަށް އެ ކުދިންނަށް ނަފާހުރި ކަމެއް!

ދަރިންނަށް! އެ ތަރިކަ ބަހައިދީ ކުދިން ބަލަހައްޓާ ބަލަދުވެ ވާރުތަވެރިންނާ ދޭތެރޭ ވަކި،
ހިތްހަމަ ޖެހިގެން ޙައްޤުވެރިޔާ ތަރަހައިން އެ ކުދިންގެ ޖެހިގެން ވެސް ޙައްޤުވެރިޔާގެ
ޙައްގަށް ބެލެހެއްޓުމެވެ. އަދި އެ ކުދިންނަށް ގޯސްކޮށް މަޢާފުނުކޮށް ކަންކަން
އެ ކުދިން ސަލާމަތްކޮށްދެވޭނެ ގޮތްތަކެއް މަސައްކަތްކުރާށެވެ، އިންސާފު ދިނުމާ
ބެހޭގޮތުން ޙައްގަށް ބެލެހެއްޓުމުގެ މަގުގައި އެ ކުދިން ބޭނުންކުރަން ވެސް ގޮތެއްގައި
މަސައްކަތްކުރުމެވެ.

176– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلاَمِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ޔަތީމުންގެ ބެލުމުގެ ދަރުނގައިވާ ޔަތީމު ކުދިންނާ ވާހަކަ ދައްކާއިރު، ޔަތީމުންގެ އުފަންދަރިންނާ މުޢާމަލާތްކުރާ ގޮތައިން އޯގާތެރިކަމާއި، މަޑުމައިތިރިކަމާއި، ޢިއްޒަތްތެރިކަމާ އެކު، އެ ކުދިންނާ ވެސް ވާހަކަދައްކައި މުޢާމަލާތްކުރުނިކަމެވެ! އަދި އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި އެ ކުދިންނަށް ނިކަމެތިކަން ނުހީވާނުކަމެވެ!177

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ﴿١٠﴾

﴿10﴾ ހަމަކަށަވަރުން، ޔަތީމު ކުދިންނަށް އަނިޔާވެރިވެ، ސަބަބަކާނުލައި އުއްދަރުންސްން ގެއްލުވަތަން، އެ ކުދިންގެ މުދަލު ބޭނުންކޮށްފިން، އެ ކުދިންގެ މުދަލު ކައިއުޅޭ މީހުން ދަންނާށެވެ! އެބައިމީހުން ކައި، ބަނޑަށް އެ ލަނީ ނަރަކައިގެ އަލިފާން ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އެ ކަމުގެ ސަބަބުން، އަނދައަނދައި ހުންނަ ނަރަކައަށް ނިކަންހޫނު އެބައިމީހުން ވަންނާނެތެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެ ތަނުގެ ހޫނުގަ އަލިފާނުގައި އަނދައަނދައި ތިބެން އެބައިމީހުންނަށް ޢަޛާބުދެވޭނެއެވެ.178

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! غَطْفَانُ ވަންހައިގެ މީހަކު ކަމުގައިވި مَرْثَدُ بْنُ زَيْدُ ގެ އަޚާ މަރުވުމުން، އެ އަޚާގެ ޔަތީމު ކުއްޖާ ދަރިފުޅުގެ މުދަލު، مَرْثَدُ بْنُ زَيْدُ ގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ދިޔައެވެ.

177– تَفْسِيرُ تَيْسِيرِ الْكَرِيمِ الرَّحْمَنِ لِلْإِمَامِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّعْدِي وَالتَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

178– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދެން، އެ ޔަތީމު ކުއްޖާގެ މުދަލުގެ ބޭނުންކޮށް، އެ މުދަލު އޭނާ ކައި ހުސްކޮށްލީހިނދު، އެ ކަމުގެ ނުބައި ކަމާއި، އެ ފަދަ މީހުންނަށް ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ދެއްވޭނެ އަޒާބުގެ ބޮޑުކަން އަންގަވައި، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[179]

يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۚ فَإِن كُنَّ نِسَآءٗ فَوۡقَ
ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَۖ وَإِن كَانَتۡ وَٰحِدَةٗ فَلَهَا ٱلنِّصۡفُۚ وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ
مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٞۚ فَإِن لَّمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٞ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُۚ
فَإِن كَانَ لَهُۥٓ إِخۡوَةٞ فَلِأُمِّهِ ٱلسُّدُسُۚ مِنۢ بَعۡدِ وَصِيَّةٖ يُوصِي بِهَآ أَوۡ دَيۡنٍۗ ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ
لَا تَدۡرُونَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ لَكُمۡ نَفۡعٗاۚ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمٗا ١١

﴿11﴾ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިއިން މީރާތު ބަހާލާއިރު، ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލާ ތަރިކަ މުދަލުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންނަށް ބައިއަޅަންވީ ގޮތް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ކަނޑައަޅުއްވައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، ވަޞިއްޔަތްކުރައްވައި އަމުރުކުރައްވަތެވެ. اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ އެ އަމުރުފުޅުގައި ވަނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެން ދަރިންނާއި ފިރިހެން ދަރިން ފިޔަވައި، ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްފައިދާ މީރާތު މުދަލުން ފިރިހެން ބައްޕާ އެހެން ބަޔަކު ނެތް ނަމަ، އެ ހުރިހައި މުދަލަކީ އެ ދަރިންގެ ބައެއްކަމަށް ކަމުގައެވެ. އަދި އެ އަމުރުފުޅުގައި ވާގޮތުން، ފިރިހެން ދަރިއަކަށް ލިބޭނީ އަންހެން ދަރިއަކަށް ލިބޭ މުދަލުގެ ދެ ބައެވެ. އަދި މިހާރު ވަކިވިއިރު، އެ މީހާގެ ދަރިންގެ ތެރޭގައިވާ ހަމައެކަނި ދެ އަންހެންދަރިން ނުވަތަ އެއަށްވުރެން ގިނަ އަންހެންދަރިން ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އެ ކުދިންނަށް ލިބޭނީ އެ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައެވެ. އަދި ދަރިފުޅު މީހާގެ ހުރި، އެކަނި އަންހެން ދަރިއަކު ނަމަ، އެ ކުއްޖާއަށް ލިބޭނީ މުދަލުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

179- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ القُرْآنِ لِلإِمَامِ القُرْطُبِي

އަދި މަރުވި މީހާގެ މަންމައާއި ބައްޕަ ދުނިޔޭގައި ތިބެފައި، އަދި އޭނާގެ އުފަން ދަރިއަކު ނުވަތަ ދަރިން ތިބި ނަމަ، މަންމައާއި ބައްޕައާއި ދެ މީހުންކުރެން ކޮންމެ މީހަކަށް ލިބޭނީ، މަރުވި މީހާ ދޫކޮށްފައިވާ މުދަލުގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައިވެ. އަދި މަރުވި މީހާގެ ދަރިއަކު ނެތިފައި، އޭނާގެ ވާރުތަވެރިންގެ ތެރެއިން ދުނިޔޭގައި ތިބީ އޭނާގެ މަންމައާއި ބައްޕަ ކަމުގައިވާ ނަމަ، މަރުވި މީހާ ދޫކޮށްފައިވާ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ލިބޭނީ މަންމައަށެވެ. ބާކީހުރި އެއްޗެއް ބައްޕައަށެވެ.

އަދި މީހަކު މަރުވިއިރު އޭނާގެ ވާރުތަވެރިންގެ ތެރެއިން ދުނިޔޭގައިތިބީ އޭނާގެ މަންމައާއި ބައްޕަ ކަމުގައި ވެފައި އަދި އޭނާގެ އަޚުންނާއި އުޚުތުންގެ ތެރެއިން އެކަކަށްވުރެން ގިނަ މީހުން ދުނިޔޭގައި ތިބި ނަމަ، އޭނާ ދޫކޮށްފައިވާ މުދަލުގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައި މައްޔިތުގެ މަންމައަށެވެ. އަދި ބާކީހުރި އެއްޗެއް މައްޔިތުގެ ބައްޕައަށެވެ. މި ގޮތަށް ތަރިކަބެހިއްޖެ ނަމަ މައްޔިތުގެ އަޚުންނާއި އުޚުތުންނަކަށް ބައެއް ނުލިބެއެވެ.

ދަންނާށެވެ! ތަރިކަ މުދަލު މި ގޮތަށް ބެހުމަށް އަންގަވައި، الله ﷻ އަދުލުވެރިކޮށްވައިފައި ވަނީ، އެއްވެސް މީހަކު މަރުވުމުގެ ކުރިން އެ މީހާ ކޮންތާކު ހުރި ވަޞިއްޔަތެއް ވާނަމަ، އެ ވަޞިއްޔަތެއް ތަންފީޛުކުރުމަށް ފަހުގައެވެ. ނުވަތަ އޭނާގެ މައްޗަށް ދަރަންޏެއް ވާނަމަ، އެ ދަރަންޏެއް އަދާކުރުމަށް ފަހުގައެވެ. އަދި މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިފައި މި ވަނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަންފާ ކުރާނީކާކު ނަމަ، އޭނާ ދޫކޮށްލައިދޭ ތަރިކަ މުދަލުން އޭނާގެ މައިންބަފައިންނާއި ދަރިންނަށް ލިބެންވާ މިންވަރު އެނގޭނެއެވެ.

އަދި ވާރުތަ މުދަލު ބަހާނެ ގޮތް، الله ﷻ މި އާޔަތްތަކުގައި ތަފްސީލުން އަންގަވައިދެއްވައި
އެ ވަނީ، ވާރުތަވެރިޔުންގެ މަސްލަހަތާއި ބޭނުން ދެނެވޮޑިގެންވާތީ އަދި ވާރުތަވެރިޔުންގެ
ދަރިންނަށް، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ވާރުތަވެރިޔުންނަށް މަންފާވާނެ ގޮތަކަށް ބަހާ
ކޮށް ބަހައްގެ ހިބައިން ކަން ވާރުތަވެރިޔުންނަށް ނޭނގޭ ކަމަށް ބަޔާނެވެ.

އެހެންކަމުން، الله ﷻ އެންގެވި ގޮތް ހިފާށެން، ވަސިއްޔަތާއި ބައްޔާއި ދުރުވުންކުރު ވަކި
މިހާރު، ގޮތެއްކަމުގައި ދެކެ އަދި ދަރިންގެ ދެވުން ވާސް ވަކި މިހާރު ގޮތެއްކަމުގައި ދެކެ،
އެގޭ ދުވުމިން، ވަކި މިހާރާތް ތަކެތި ދަރުމަތުން ދިނުމަކީ، ތަކެތި ދަރުމަތު ބަދުލުގައި
ވާރުތަވެރިޔުން ކޮންގެން ވާނާ ހަގަތް ނުވެއެވެ. އެހެނީ، މި އާޔަތްތަކުގައި މި ވަނީ،
ތަކެތި ދަރުމަތު ބަދުލުގައި، الله ﷻ ވާރުތަވެރިޔުންގެ މުއްލަކަށް ކަނޑައެޅުއްވައިފައިވާ
ގޮތެވެ. މިދާ، ތަކެތި ދަރުމަތު ބަދާދާ ގޮތް ގޮތުން، މިމަން ހައްގާ ވާރުތަވެރިޔުންނަށް
މި ވަސިއްޔަތްކުރައްވަނީ، الله ﷻ އަދުރުކުރައްވައިފައިވާ ގޮތަށް ވާރުތަވެރިޔުން
ބަހަލާކުރަމުންނެވެ. އެހެނީ، ހަމަކަނޑައެޅުން، الله ﷻ އީ، ހުރިހާ ތަކެއްޗެއްގެ ހުރިހައި
ކަމެއް މީހަކު ދަންނަވައިގަތުން އަދި ހުކުމްތަކުރެއްވުމުގައި ހަދުރުކުރައްވުމުގައި،
ހިކްމަތްތެރިވަންތަ އިލާހެވެ.[180]

ތަންނޫނުވެ! ހުރިހާ ވަސިއްޔަތެއް، ތަކެތި ދަރުމަތުގެ މިންބަރުގެ އެއްބައިކުރުވުން
ގިނަވުން މިންވަރުކަން، ވާރުތަވެރިޔުންގެ ތަކެތީގައި ނުހިމެނޭ މީހަކަށް ދިނުމަކީ ކުރާވާ
ވަސިއްޔަތެވެ. އަދި ތަކެތި ދަރުމަތުން ވާރުތަވާ މީހަކަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ދިނުމަކީ
ވަސިއްޔަތްކުރުން ހުއްދަވެގެންނެއް ނުވެއެވެ.[181]

180- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
181- تَفْسِيرُ تَيْسِيرِ الْكَرِيمِ الرَّحْمَنِ لِلْإِمَامِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّعْدِي

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބާބެހޭ ގޮތުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. سَعْدُ بْنُ الرَّبِيعِ الْأَنصَارِي رضي الله عنه ގެ ދެ ދަރިކަނބަލުން ގޮވައިގެން، ކީރިތި ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން، އެ ޞަޙާބީގެ އަނބިކަނބަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ ﷲ ﷻ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަޅުގަނޑޭ އެކު މި މިތީ، سَعْدُ بْنُ الرَّبِيعِ ގެ އަންހެން ދަރިންނެވެ. އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި، އުޙުދު ހަނގުރާމައިގައި ނުކުމެވަޑައިގެންނެވީ، އެ ހަނގުރާމައިގައި سَعْدُ ވަނީ ޝަހީދުވެފައެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މި ދެ ކުދީންނަށް އެއްޗެއް ވެސް ދޫކޮށްފައިނުވައި، މި ދެ ކުދީންގެ ބޮޑުބޭބެ ވަނީ، މި ދެ ކުދީންގެ މުދަލު ނަގައިގަނެފައެވެ. އަދި ފައިސާ ހުރެގެން މެނުވީ، މި ދެ ކުދީންގެ ކައިވެނިކުރެވޭނެ ގޮތެއް ވެސް ނެތެވެ. މި ފަދައިން އެ ކަމަށް ދަންނަވާލުމުން، ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. މި ޤަޟިއްޔާގައި، ﷲ ﷻ ނިޔާކުރައްވާނެއެވެ.

ދެން އެއަށްފަހު، ތަރިކަ މުދަލާ ބެހޭ ގޮތުގެ ތަފްސީލު، މި އާޔަތުގައި، ﷲ ﷻ ބާވައިލެއްވުމުން، سَعْدُ بْنُ الرَّبِيعِ ގެ ދަރިކަނބަލުންގެ ބޮޑުބޭބެއަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަންގަވައިފިއެވެ. سَعْدُ ދޫކޮށްލެއްވި ތަރިކަ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައި سَعْدُ ގެ ދަރިކަނބަލުންނަށް ދެއްވާށެވެ! އަދި އެ ދެ ކުދީންގެ މައިކަނބަލާއަށް އެ މުދަލުގެ އަށްބައިކުޅަ އެއްބައި ދެއްވާށެވެ! އަދި ބާކީ ހުރި ބައި ތިބާއަށެވެ.[182]

182- سُنَنُ ابْنِ مَاجَه وَصَحَّحَهُ الأَلْبَانِي

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَٰجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ
فَلَكُمُ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ ۚ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ۚ وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ
مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ ٱلثُّمُنُ مِمَّا
تَرَكْتُم ۚ مِّنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ۗ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً
أَوِ ٱمْرَأَةٌ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا ٱلسُّدُسُ ۚ فَإِن كَانُوٓا۟ أَكْثَرَ مِن ذَٰلِكَ
فَهُمْ شُرَكَآءُ فِى ٱلثُّلُثِ ۚ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ ۚ
وَصِيَّةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

﴿12﴾ އޭ ފިރިހެނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިން ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައި ދިޔައިރު
އެ ކަނބަލުންގެ އުފަން ދަރިއަކު ދުނިޔާގައި ނެތް ނަމަ، އެ ކަނބަލުން ދޫކުރާ
މުދަލުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ލިބޭނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށެވެ. ނަމަވެސް،
އެ ކަނބަލުން ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައި ދިޔައިރު އުފަން ދަރިއަކު ދުނިޔާގައި ހުރި ނަމަ،
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނީ އެ ކަނބަލުން ދޫކުރާ މުދަލުގެ ހަތަރުބައިކުޅަ
އެއްބައެވެ.

ފަހެ، އެ ކަނބަލުން ދޫކުރާ މުދަލު މި ގޮތަށް ބަހާލަން، الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަމުރުކުރައްވައިފައި
ވަނީ، އެ ކަނބަލުން ކޮށްފައިވާ ހުއްދަ ވަޞިއްޔަތެއް ވާނަމަ ނުވަތަ އެ ކަނބަލުންގެ
މައްޗަށް ދަރަންޏެއްވާ ނަމަ، އެ ކަންކަން ފުއްދުމަށް ފަހުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން
ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައި ދިޔައިރު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިއަކު ދުނިޔާގައި ނެތް ނަމަ،
ތިޔަބައިމީހުން ދޫކުރާ މުދަލުގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ތިޔަބައިމީހުންގެ
އަނބިންނަށެވެ.

ނަމަވެސް، ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައި ދިޔައިރު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިއަކު ދުނިޔޭގައި ހުރި ނަމަ، އެ ކަނބަލުންނަށް ލިބޭނީ ތިޔަބައިމީހުން ދޫކުރާ މުދަލުގެ އަށްބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދޫކުރާ މުދަލު މި ގޮތަށް ބަހާނީ، اللهُ ﷻ އަމުރުކުރައްވައިފައި ވަނީ، ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްފައިވާ ހުއްޓަ ވަޞިއްޔަތެއް ވާނަމަ، ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ދަރަނިއެއްވާ ނަމަ، އެ ކަންކަން ފުއްދުމަށް ފަހުގައެވެ.

އަދި ފިރިހެނަކު ނުވަތަ އަންހެނަކު ވިޔަސް މަރުވިއިރު، އޭނާގެ ދަރިއަކު ވިޔަސް އަދި ބައްޕަ ވިޔަސް މި ދެ މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދުނިޔޭގައި ނެތިފައި، އެ މީހެއްގެ މަންމަ ފަރާތުގެ އަޚަކު ނުވަތަ އުޚްތަކު ދުނިޔޭގައި ހުރި ނަމަ، އެ އަޚަކަށް ނުވަތަ އުޚްތަކަށް ލިބޭނީ، އެ މީހަކު ދޫކުރާ މުދަލުގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

ފަހެ، މަންމަ ފަރާތުގެ އަޚުން ވިޔަސް އުޚްތުން ވިޔަސް ނުވަތަ އަޚުންނާއި އުޚްތުން ވިޔަސް، އެކަކަށްވުރެ ގިނަ މީހުން ދުނިޔޭގައި ތިބި ނަމަ، އެބައިމީހުންނަށް އެ މީހަކު ދޫކުރާ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ބައިވެރިވާނެތެވެ.

ފަހެ، ދަރިއަކު ވިޔަސް އަދި ބައްޕަ ވިޔަސް މި ދެ މީހުންކުރެން މީހަކު ދުނިޔޭގައި ނެތިސް، މީހަކު މަރުވިއިރު އޭނާ ދޫކުރާ މުދަލު މި ގޮތަށް ބަހުމަން، اللهُ ﷻ އަމުރުކުރައްވައިފައި ވަނީ، ވާރުތަވެރިންނަށް ގެއްލުންނުވާ ގޮތަށް، އެ މީހާ ކޮށްފައިވާ ހުއްޓަ ވަޞިއްޔަތެއް ވާނަމަ ނުވަތަ އޭނާގެ މައްޗަށް ދަރަނިއެއް ވާނަމަ، އެ ކަންކަން ފުއްދުމަށް ފަހުގައެވެ.

ބަޔާންވެދިޔައީ، އެ ގޮތަށް ތަރިކަ ދުރަށް ބެހުމަށް އަމުރުކުރައްވައި، الله ﷻ
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަސިއްޔަތްކުރައްވައި އަންގަވައިފައިވާ ގޮތެވެ. އެ ގޮތަކީ،
ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ފައިދާހުރި ގޮތް ވެސް މެއެވެ. الله ﷻ އީ، އެ إِلٰهُގެ
ޚަލްޤުތަކުންނަށް މަސްލަހަތާއި ފައިދާހުރި ގޮތް ދަނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهެވެ.
އަދި ޚަލްޤުތަކުންނާ ކުށްތަކަށް ޢުޤޫބާތްދެއްވުމުގައި އަވަސްފުޅުނުކުރައްވާ
ހަލީމުވަންތަ إِلٰهެވެ.

ތަންބީހެވެ! ފިރިހެނަކު މަރުވާއިރު، އޭނާގެ އަނބިންގެ ތެރެއިން ދުނިޔޭގައިތިބީ،
އެއް އަންބަރުވެރިން ގިނަ އަނބިން ކަވެގައިވާ ނަމަ، އަނބިންނަށް ޙިއްސާވާ
ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ނުވަތަ އަށްބައިކުޅަ އެއްބައި، އެ ކަނބަލުންގެ ދެމެދުގައި
ހަމަހަމަވާ ގޮތަށް ބަހާނީއެވެ. އަދި އޭނާ މަރުވާއިރު އިނީ އެކަނި އަންބަކު ނަމަ،
ބަޔާންވެދިޔަ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ނުވަތަ އަށްބައިކުޅަ އެއްބައިތަކީ، އެ އަނބިމީހާގެ
ބައެއްގެއެވެ.[183]

تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن
تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٣﴾

﴿13﴾ ބަޔާންވެދިޔައީ، ތަރިކަ ޔަތީމުންނާ އަދި އަނބިންނާ މުޢާމަލާތްކުރާ ގޮތައި،
ވާރުތަވެރިންގެ ދުރުގައި ތަރިކަ ދުރަށް ބަހާނު ގޮތެވެ. އެއީ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި،
الله ﷻ ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ޙައްދުތަކެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅަށް
ތާޢަތްތެރިވާމީހާ ސުވަރުގެ ގެންދަވާނެއެވެ. އަދި، އެ ގެންދަވާނެކަމީ، ހުރިހައި ކަމެއް
ދާއިމީ ދަނެވޮޑިގެންވާ ބިރުވެތިވުމުގައި الله ﷻ ބާރަށްކަނޑައެޅުއް ބުނުއްވާނެއެވެ.

183- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އެހެންކަމަށް ވުމާއެކު، އެ ބުނެވުނުކަން ހަދަފުކުރުމަށް، އެ އިލާހުގެ ހައްދުތަކުންގެ
ދައްކަވަން، ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެއް ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި، ﷲ سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ އިލާހުގެ
ރަސޫލާއަށް ބައްދަލުކުރައްވައި ކިޔަމަންތެރިވާ މީހާ ދަންނާށެވެ! އެ ސުވަރުގެތަކުގައިވާ
ގަޞްރުތަކާއި ގަސްތަކުގެ ދަށުން ކަނާރު ބާވަތްބާވަތުގެ ކޯރުތައް ހިނގަހިނގައި
ހުންނަ ސުވަރުގެތަކަށް، ﷲ سبحانه وتعالى އެ މީހަކު ވައްދަވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.
އަދި، އެ ސުވަރުގެތަކުގެ ނިޢުމަތުގައި އެ ތަންތަނުން ނުކުތުމެއްނެތި ތާއަބަދު
އަބަދުވެރިކޮށް އެ ތަންތަނުގައި ދިރިއުޅޭނެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެން ބޮޑު ކާމިޔާބީއެއް
ނުވާ، އެންމެ ބޮޑު ކާމިޔާބީވެސް ހަމަ އެއީއެވެ.[184]

وَمَن يَعۡصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ يُدۡخِلۡهُ نَارًا خَٰلِدٗا فِيهَا وَلَهُۥ عَذَابٞ مُّهِينٞ ١٤

﴾14﴿ އަދި، ލިޔުއްވި ޤުރުއާނުގައި، ﷲ سبحانه وتعالى ބަޔާންކޮށްދެއްވި ތަރިކަގައި
ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ބުނެވުނުކަން ހަދަފުކުރުމަށް އިންކާރުކޮށް، ނުވަތަ
އެ ބުނެވުނުކަން ބަދަލު ގެނެސް، ޝަރީޢަތުގެ އިންސާފު ފަހަނައަޅައިފިނަމަ،
ﷲ سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއަށް އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވާ މީހާ ދަންނާށެވެ!
އެ އިލާހު، އެ ފަދަ ކޮންމެ މީހަކު ނަރަކައަށް ވައްދަވާނެ ކަމީ ކަށަވަރެވެ.
އުޅޭ، އެ ނަރަކައިގައި އެ މީހާ ދެމިހުންނަނިވި ގޮތުގައެވެ. އަދި،
އިހާނެތިކުރަނިވި، ދެރަކުރަނިވި، ނިކަމެތިކުރަނިވި ޢަޛާބު، އެ ނަރަކައިގައި އެ މީހަކަށް
ލިބޭނެއެވެ.[185]

184- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
185- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وِزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

وَٱلَّٰتِي يَأۡتِينَ ٱلۡفَٰحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمۡ فَٱسۡتَشۡهِدُواْ عَلَيۡهِنَّ أَرۡبَعَةٗ مِّنكُمۡۖ فَإِن شَهِدُواْ
فَأَمۡسِكُوهُنَّ فِي ٱلۡبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّىٰهُنَّ ٱلۡمَوۡتُ أَوۡ يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلٗا ١٥

﴿15﴾ އޭ ބާލިގުންނާއި ފިރިކަލުގެ ބާރުލިބިގެންވާ އަދުލުވެރިންނާއި ޤާޟީންނާވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ޒިނޭކޮށްފި ނަމަ، އެ ކަނބަލުން ޒިނޭކުރި ކަމުގެ މައްޗަށް މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އަދުލުވެރި ހަތަރު ހެކިންގެ ހެކިބަސް ހޯދާށެވެ! ފަހެ، އެ ކަނބަލުން ޒިނޭކުރި ކަމަށް އެ ހަތަރު ހެކިން ހެކިދީފި ނަމަ، އެ ކަނބަލުން ގޭގައި ބަންދުކުރާށެވެ! އަދި، އެ ކަނބަލުން މަރުވެއްޖައުމަން ދޫނުކުރާށެވެ. ނުވަތަ އެ ފަދަ އަންހެނުންނަށް ޖަލާއި، ކޮންމެވެސް މަގެއް، ﷲ ﷻ ކަނޑައަޅުއްވައި އަންގަވައިފުމަން ދޫނުކުރާށެވެ.

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، ﷲ ﷻ ކޮންމެވެސް މަގެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފުމަން ދޫނުކުރާށެވެ. މި ފަދައިން މި ޙުކުމް ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ، ޝަރުޢީ ޙައްދު ކަނޑައަޅުއްވައި އެ ކަމުގެ ޙުކުމްތަކަށް ކޮބައިކަން، އެ إِلٰهُ ކަނޑައަޅުއްވައިފުމަން ދޫނުކުރާށެވެ.[186] އެއަށްފަހު، ޒިނޭކުރާ މީހުންނަށް ދެއްވުމަން، ﷲ ﷻ ކަނޑައެޅުއްވި އަދަބު، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް، އެ إِلٰهُ އަންގަވައިފިއެވެ. އެ އަންގަވާން އައުމަން ފަހު، ޒިނޭކުރާ މީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާގެ އަރިހުން، ކުށްނުވެއްޖެ އެއްބަސްއަނބުރާ ފަހު، ޒިނޭކުރި މީހާ ރަޖުމްކުރުމެވެ.

މި ކަމާ ގުޅޭ ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. «وَإِنَّ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللهُ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى إِذَا أَحْصَنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ»[187]

186– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
187– صَحِيحُ مُسْلِمُ لِلْإِمَامِ مُسْلِمُ

މާނައީ: "އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތަޢުބާކުރުމަކީ، الله ﷻ ގެ ޒިއްމާގައި ސާބިތުވެފައިވާ ބައެއް އަރަހަށް. އެއީ، ކާވެންޏެއްގެ ތަޖުރިބާކޮށްފައިނުވާ ދިބިގަތުން ފަހު، ޖިނާކާރާ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންގެ ޙައްޤުގައެވެ."

އަދި زَيْدُ بْنُ خَالِدٍ الْجُهَنِيّ ؓ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. «سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُ فِيمَنْ زَنَى وَلَمْ يُحْصَنْ: جَلْدَ مِائَةٍ وَتَغْرِيبَ عَامٍ»[188] މާނައީ: "ކާވެންޏެއްގެ ތަޖުރިބާކޮށްފައިނުވާ ދިބިގަތުން މީހަކު ޖިނާކޮށްފި ނަމަ، އޭނާގެ ގައިގައި ސަތޭކަ އުރުފަހަރު ޖަހައި އެއް އަހަރު ދުވަހަށް އަރުވާލުމަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަމުރުކުރައްވާ އަޑު، މިއަޅު އަހާފައެވެ."

وَٱلَّذَانِ يَأۡتِيَٰنِهَا مِنكُمۡ فَـَٔاذُوهُمَاۖ فَإِن تَابَا وَأَصۡلَحَا فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمَآۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ تَوَّابٗا رَّحِيمًا ١٦

﴿16﴾ އަދި ކާވެންޏެއްގެ ތަޖުރިބާކޮށްފައިނުވާ ތިބިގަތުމުގެ ކުރިން ޖިނާގެ ފާޙިޝް ޢަމަލަށް އަރައިގަންނަ ފިރިހެނުންނާ އަދި ކާވެންޏެއްގެ ތަޖުރިބާކޮށްފައިނުވާ ތިބިގަތުމުގެ ކުރިން ޖިނާގެ ފާޙިޝް ޢަމަލަށް އަރައިގަންނަ ފިރިހެނުންނާއި، އެ ދެބަ ދު ފިރިހެނުންނަށްވުރެ ކާށިފު މިހެކެއް ގަދަގައި ވަސް ބީތަބަރިވުރުން ބިޑަމި، ނުރުއްސާ ބައިވަރުކަން، ދުއްބީރުއި، ފެންނަހަމަ ބިނަރުކުން އެ ދެ ފިރިހެނުން ނިކަމެތިކަމާއިނިކަމެތި! ފަހެ، މިއަދަބައިދިނުން އެ ދަބަ ދެ ފިރިހެނުންނާމެދު އެ ގޮތަށް ކަންތައްތައް ހުރުމުން، އެ ދެ ފިރިހެނުން ވަސް ބީތަގެ ބަމަލުކުރުން ދުރުކުން، އެ ކަމުން ތައުބާވެ، އެ ދެ ފިރިހެނުންގެ ޢަމަލު އިޞްލާޙުކުރުން ރަނގަޅުވެއްޖެ ނަމަ، މިއަދަބައިދިނުން އެ ދުރުނަގަން ނިކަމެތިކުރުން ހުއްޓައިލައި އެ ދުރުނަގަން ހުއްޓުވާށެވެ!

ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ އީ، ތައުބާވެ، އެ إِلٰهުގެ ބަރަސޫލާ ރުޖޫޢަވާ އަޅުތަކުންގެ
ތައުބާ، ގިނަގިނައިން ގަބޫލުކުރައްވާ އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނުހަނު އާމަންތަ
ރަޙީމުވަންތަ إِلٰهެވެ.[189]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ކާފިރުންގެ ތައްކައުތެރިކަން ދިބިގެތުމުގެ ކުރިން
ޢީސާގެ ކުރިސާ ބަމަދަން އަރައިގަނނަ ދިރިހުންނާއި، ކާފިރުންގެ ތައްކައުތެރިކަން
ދިބިގެތުމަން ދުހު، ޢީސާގެ ކުރިސާ ބަމަދަން އަރައިގަނނަ ދިރިހުންނާމުދު
ކަންތައްކުރާނުލީ ގޮތެވެ. ނަމަވެސް، ބައްޔެއް ބިރުމުވެރިންގެ ނަޖަރުގައި މި އާޔަތުގައި
މި ވަނީ، ހައްޖިނުސްން ގުޅުން ހިނާ ދިރިހުންނާމުދު ކަންތައްތައްކުރާނުލީ ގޮތެވެ.
އަދި މިގެ ކުރީ އާޔަތުގައި ވަނީޢީސާގެ ކުރިސާ ބަމަދަން އަރައިގަނނަ އަންހުންނާމުދު
ކަންތައްކުރާނުލީ ގޮތެވެ.

އަދި ބައެއް ބިރުމުވެރިންގެ ނަޖަރުގައި ޢީސާކުރާ އަންހުންނާ ގާގައި ބަންދުކުރުމުގެ
އިތުރަށް، އެބައިމީހުންނަށް ނުހުރުއްޖާންކާނ ދުއްތުރާރި ނިކަމިކުރާން ފެސް
ޖެހުނެވެ. އަދި ޢީސާކުރާ ދިރިހުން ގާގައި ބަންދުކުރުމުން އިސްތިސްނާފަހި ވަނީ،
ރިޖޫހުދުމަން ޖަކައި މަސައްކަތްކުރާނޖެހޭ ބައްކު ކަމުގައި ދިރިހުން ފާތިއެވެ.[190]
ކަންމައްކަސް، މި ބުކުމަލި އިސްތިމްރާރުގެ ކުރީކުގައި އައިސްފައި ފާބުކުމުކުވެ.
ހެއްނަހު، اللهُ ﷻ ވަނީ މި ބުކުތް މަންސޫޚުކުރައްވައިފައެވެ.[191] އެ ފާހަކަތުގެ
ތަފްސީލުތައް މި ސޫރަތުގެ ފަނަރަވަނަ އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ބަޔާންކުރެވިފައި
ވާނެއެވެ.

189- الجْامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
190- الجْامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَتَفْسِيرُ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ لِلْإِمَامِ الحْافِظِ ابْنِ كَثِير الدِّمِشْقِي
191- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ فَأُوْلَٰٓئِكَ
يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴿١٧﴾

﴿17﴾ اللهُ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުން ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވާނީ ޖާހިލުކަމުން ކަމަކުރި، އުޅުނުމީހަކާއި
ގޯހެއްކަން އަދާއިގަތުމުގެ ނަތީޖާއާއި އެ ކަމުގެ ނުބައިކަމާއި ބޭނުމެއްކަން ނުދެނެއްޖެއްސެވެ،
އެ ގޯހަ ކަންތައްކަން އަދާއިގަތުމަން ގޯސް، ފަސްނުކޮށް ތައުބާވާ އަވަހަށްއަނބުރާވެ.
ނުވަތަ މަރަށް ބައްޓަރުވުމުގެ ކުރިން ތައުބާވާ އަވަހަށްއަނބުރާވެ.

ގޯސް، އެ ގޮތަ އަވަހަށްއަނބުރާ މައްސަލަ، اللهُ ﷻ ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވައި، އެބައިމީހުންގެ ކުށްތަށް
މާފުކުރައްވައި، އެބައިމީހުންގެ ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވައިފިވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން،
اللهُ ﷻ ގެ ޞިފަތަކުންގެ ހިކުމަތް ކަމެއް، މަޚްލޫޤުންނާ ބެހޭ އަދި އެކަށީގެންވާގޮތަށި
ނިޔަތެއް ޝަރީޢަތްކުރައްވަނީ ހިކުމަތްތެރިކަމާއި އިލްމާއެވެ.[192]

ތޯބާވާށެވެ! އަޅުކަނުން ނުވަތަ ގެނޑުގެއި ގޯހަކަން އަދާއިގަނނަ ޖާހިލުން
އެ ކުރުވިނި، اللهُ ﷻ ގެ ކާފަ އެބައިމީހުންގެ މައްސަލަ ބަދަލުވަނިވީ ބަޔާންކަމުގެ ކަން
އެހެމެން ކަމުގައި ވިޔަސް އެ ކަމާތަށް އެބައިމީހުން ނުވިސްނައެވެ.[193] ވީމާ،
އެ ގޮތަ ޖާހިލުގެ މައްސަލަހިނި، ގޯހާއަކަން އަދާއިގަންނަމަށް ގޯސް، ފަސްނުކޮށް
އެބައިމީހުންގެ ތައުބާ إِلٰهުގެ ހަޟްރަތަން ޤަބޫލުވެ ތައުބާވުމެވެ.

وَلَيۡسَتِ ٱلتَّوۡبَةُ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ
إِنِّي تُبۡتُ ٱلۡـَٰٔنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمۡ كُفَّارٌۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ عَذَابًا
أَلِيمٗا ﴿١٨﴾

192- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
193- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

﴿18﴾ އަދި އެބައިމީހުންގެ ވެރި إِلٰهُގެ ޙަޟްރަތަށް ރުޖޫޢަވެ ތައުބާ ނުވަނީސް،
އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް މަރުގެ ސަކަރާތް އައިސް މަރަށް ޙާޟިރުވެއްޖެއުމަން ހާނދީން
އުޅެނުންތަކާއި ފާފަތަކަށް އަޅައިގަތުމުގައި ދެމިހުރެ، މަރު އައިސް އެބައިމީހުންނާ
ކުރިމަތިވާ ހިނދު، ތިމަންގެން މިހާރު ތައުބާވެއްޖައީމެވެ. މި ގޮތައިން ބުނާ މީހުންގެ
ތައުބާ، ﷲ ﷻ ޤަބޫލުނުކުރައްވާނެތެވެ. އަދި ހަމަ އެ ފަދައިންމެ، ކާފިރުކަމުގައި
މަރުވާމީހުންގެ ތައުބާ ވެސް، ﷲ ﷻ ޤަބޫލުނުކުރައްވާނެތެވެ. ބަޔާންވެދިޔަ
މިސްމީހުންނަށް، އެ ފަދަ މީހުންނަށް ޓަކައި، ނުހަނު ބޮޑު ވޭންދެނިވި ޢަޛާބެއް،
ތިމަން إِلٰهُ ތައްޔާރުކުރައްވައިފައިވާ ބައެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمۡ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرۡهٗاۖ وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ لِتَذۡهَبُواْ بِبَعۡضِ
مَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ فَإِن كَرِهۡتُمُوهُنَّ
فَعَسَىٰٓ أَن تَكۡرَهُواْ شَيۡـٔٗا وَيَجۡعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيۡرٗا كَثِيرٗا ١٩

﴿19﴾ އޭ ﷲ ﷻ ގެ އެއްކަލައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އޭ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއާ
ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! އަންހެނުންނަށް ތަރިކަ މުދަލުން ޙިއްސާ ބައްވުމަކާއި
އެ ނޫންވެސް ބައްދުމައްޓަކައި، އެ ކަނބަލުންނަށް ވެސް ވާރުތަ މުދަލު ކަމުގައި ބަލައި،
ގަދަކަމުން އެ ކަނބަލުން ވާރުތަކޮށްގަތުމަކީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަވެގެންވާ
ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިންދަރުކަ ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހުމުގެ ސަބަބުން،
އެ ކަނބަލުންނަށް ގެއްލުން ދިނުމުގެ ގޮތުންނާއި، އެ ކަނބަލުންނަށް ތިޔަބައިމީހުން
ދީފައިވާ ކާވެނީގެ ރަން ބައެއް އަތުލުމުގެ ބޭނުމުގައި ނުވަތަ އެ ކަނބަލުންގެ
ޙައްޤުން އެ ނޫން ވެސް ހައިދާއެއް ޖިބިގަތުމުގެ ބޭނުމުގައި، އެ ކަނބަލުން ވަދިނުކުރުން
ބައިތިއްބުމަކީ ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

އެހެނެއްކަމަކު، ޔަހޫދީން ފަދަ ފައްޓަވާކަން ބޮޑު ފާފަ ބަދަލުކަން އެ ކާފިރުން

އަރައިގަތުމާއި، ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ގާއިމުވެ ތިބި ބައެއް ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން ތަރަ

ރާއްޖެއަށް، ކާފިރުގެ ރަސްމީ ބަޔާން ކިރިޔާ ކާފިރުގެ ރަން އެކަމަށް ވިޔަސް

ތިބެގަތުމަށް ބާކީ، އެ ކާފިރުން ވެރިންކަން ބައިވެރިވުމަށް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް

ހުރިހާފަރާތަކަށް ކަމެވެ.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މަސައްކަތް ވާޖިބުވެގެން ވަނީ، އަސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތަކުގެ

ކަންތައްތައް ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި، ޝަރުޢީ ހުކުމްތަކެއް މައިގަނޑު، އެ ކާފިރުއްގެ

އުފެދިގެންދާ ފިޔަވަޅު ރައްކާ ވެރިކަމެއް، އެ ކާފިރުންނާއިމެދު ކަންތައްތައް ނަގާ،

އެ ކާފިރުންނަށް ދެނެވޭނެ ބަލައިގަތުމެއް ދޭނެ ހަރަކާތެއް، އެ ކާފިރުންނަށް

އެނގިފައި، ދަރަޖައިގާ ކިބައިގައިވާ ޢަދު ކުރި ގަބޫލު، އެ ކާފިރުންނާ އެދު

ދަރަޖައިގެ.

ބަޔާންކުރަނީ ފަރާތް، އެ ކާފިރުންނާ އެކު ތިޔަބައިމީހުން ދަރަޖައިން ދަރަޖައިން،

ފަރާތްތަކަށް ކަރާރުގެ، އެ ކާފިރުންނާ ނަސޭހަތް ގަބޫލު ދެރަވެރިކަމެއް ވެސް،

ތިޔަބައިމީހުންގެ ޙައްޤުން ވެރިންގެ ކަރުނަ. އެ ތަރަ ނަސޭހަތް ކަރާމާ ދަރަވެރިވު

ހަމައެކަނި، އެ ކަރާރު ތިޔަބައިމީހުން ކާފިރުވާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ!

އެހެން، އެ ތަރަ ކަންކަމަކު ކާފިރުވެ، އެކަނި އަސްކަރަށް ކަނޑައެޅު ހިތައި، ދުވަހުން

އެކަކު ދަރަޖައިގެން، އެ ކަރާމާ ފަރާތަކު އަދި އުފެދި އެއްގަމަ ތަނަވަސްކަމާއި

އެއްގަމަ ކަނޑު ކަރާ، الله ﷻ ޝުކުރު ގަބޫލުކުރާ ވެއެވެ.[194]

ދަންނާށެވެ! ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާންގައި، މީހުންގެ ބައްޕަ މަރުވާއިރު، އޭނާގެ އަނބިންގެ ގޮތުގައިތިބޭ މީހުން، ތަރިކަ މުދަލުގެ ތެރޭގައި ހިމެނައި، ތަރިކަ މުދަލު ބަހާ ގޮތަށް، އެ ކަނބަލުން ބަހައި، އަދި އެ ދޮން މަންމައިންނާ ކާވެނިކޮށް، އެއްމަނިކޮށް މީސްތަކުން އުޅުނެވެ. އަދި ދޮން މަންމައިން ދުރޭ އެހެން މީހުންނާ ކާވެނިކުރުން މަނާކޮށް ވެސް އުޅުނެވެ. އަދި އެ ދޮން މަންމައިންގެ ނުރުހުމުގައި، އެބައިމީހުން ދުރޭ މީހުންނާ އެ ކަނބަލުން ކާވެނި ކުރުވައި ވެސް އުޅުނެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ކަންތައްތައް އެ ގޮތަށް ކުރުން، އިސްލާމް ދީނުގައި މަނާކުރައްވައި، الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވި ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[195]

<u>މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:</u>

ދަންނާށެވެ! ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގެ ޢަރަބިންގެ އާދައަކީ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަރުވާއިރު، އެ މީހާގެ އަނބަކު ދުނިޔޭގައި އިންނަމަ، އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް، ނުވަތަ އެކަކަށްވުރެން ގިނަ އަނބިން ތިބި ނަމަ، އެ ބަފައެއްގެ މައްޗަށް ބާރު ހިންގަނިވި ބަޔަކު ކަމުގައި މަރުވި މީހާގެ ވަލީވެރިން ވުމެވެ. އެހެންކަމުން، އެއިން މީހަކު ބޭނުން ނަމަ، އެ މީހާ ނުވަތަ އެ ބަހާ ކާވެނިކުރެއެވެ. ނޫން ނަމަ، އެބައިމީހުން އެދޭ މީހާ ނުވަތަ ބަހާ ކާވެނިކޮށްދެއެވެ.

ނުވަތަ އެއްވެސް މީހަކާ އިނުމުގެ ހުއްދަ އެއިން މީހަކަށް ނުދެއެވެ. އެހެންކަމުން، ހުވަލަތްވެއްޖެ އެއްވެސް އަންހެނެއްގެ އެއްވެސް ބާރެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހުވަލަތްވާ އަންހެނުންގެ ވަލީވެރިންނަކަށް ވެސް އެ ކަނބަލުންގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ބާރެއް ނުހުރެއެވެ.

195- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ކަން މިހެން ހުރުމާ އެކު، ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގެ އެ އާދަކާދަ ބާޠިލުކުރައްވައި، الله ﷻ
މި އާދަތް ބާވައިލެއްވި ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[196]

وَإِنْ أَرَدتُّمُ ٱسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَءَاتَيْتُمْ إِحْدَىٰهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا۟ مِنْهُ شَيْـًٔا ۚ أَتَأْخُذُونَهُۥ بُهْتَـٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾

﴿20﴾ އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް އަންބަކު ވަރިކޮށްލައި އެހެން އަންހެނަކާ ކާވެނިކުރުމަށް ގަސްތުކުރާ ނަމަ، ވަރިކުރުމަށް ގަސްތުކުރާ އަނބިމީހާއަށް ކާވެނީގެ ރަނގެ ގޮތުގައްޔާ އަދި އެ ނޫން ޚަޒާނާ ގިނަ މުދަލެއް ދީފައިވިޔަސް ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ތަކެތީގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން އަތުނުލާނުހިފާށެވެ!

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އަންބަކަށް، ކާވެނީގެ ރަނގެ ގޮތުގައްޔާއި އެ ނޫން ގޮތެއްގައި ވިޔަސް ތިޔަބައިމީހުން ދީފައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް، އަނބުރައި އަތުލުމަކީ ޒުލުމުވެރިކަމާ ބޮޑު ފާފައެއް ކަމުގައި ވާއިރު، ބުހުތާނާ ނުލައި، ތިޔަބައިމީހުން އެ ނޫން ވެސް ބާރުލާ ގޮތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން އެ ތަކެތި އަތުލަނީހެއްތޯ؟ އެހެނީ، އެ ގޮތަށް ކަންތައް ކުރުމަކީ، އެއްވެސް ބާރެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހައްގުވެރިވެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ.[197] ނަމަވެސް، އެ ކަނބަލުންގެ ހިތުން ދޫކޮށް ދިން އެއްޗެއް ލިބިގަތުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ.

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުން ދަލީލު ލިބޭ ގޮތުގައި، ކާވެނީގެ ރަނަކީ އަނބިމީހާގެ ހައްގެކެވެ.

196- صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي
197- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި ހަމަ އެހެންވެ، އަންހެނަކު، އޭނާގެ ކާވެނީގެ ރަންކިޔާއިރު، އޭނާ ބޭނުން ގޮތަކަށް، ގިނައިން ނުވަތަ މަދުން ރަންކިޔުމަކީ ވެސް އޭނާގެ ޙައްޤެކެވެ. ކަން މިހެންހުރި ނަމަވެސް، ބާރަ أُوقِيَة އަށްވުރެން ގިނައިން ކާވެނީގެ ރަންނުކިޔުމަށް އަންގަވައި، عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابُ رضي الله عنه ގެ ޚިލާފަތުގެ ދުވަސްވަރު، މީސްތަކުން ނަސޭހަތްދެއްވުމުން، އަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ.

އޭ ޢުމަރުއެވެ! ތިމަންމެންނަން، الله سبحانه وتعالى ދެއްވާ ތަކެތިން، ތިބާ ތިމަންމެން މަނާކުރައްވަނީތޯއެވެ؟ الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވައިފައި ވަނީ ﴿وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا﴾ މި ފަދައިން ނޫންތޯއެވެ؟ އެ ވަޙީ ބަސްފުޅުގެ މާނައީ: “ކާވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި، ކިތަންމެ ގިނަ މުދަލުތަކެއް އަންބަކަށް ދީފައި ވިޔަސް، އޭގެތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން އަތުންނަގާނުލާށެވެ!“ އެހެން އެ ކަމަނާ ދެންނެވުމުން، عُمَرُ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. «أَصَابَتِ امْرَأَةٌ وَأَخْطَأَ عُمَرُ» މާނައީ: “ކާވެނީގެ ރަން ކަނޑައެޅުމުގައި، ޙައްޤު ބަސް ބުނީ އަންހެނަކުއެވެ. އެ ކަމުގައި ކުށް ބަހަށް ބުނެވުނީ ޢުމަރަށެވެ.“[198]

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾

﴿21﴾ އަދި ކާވެނީގެ ރަނުގެ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ދީފައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ބައްޔަކު ނުލައި އަތުލުމަކީ ބޮޑުފާފައެއްވާ ގޮތެއް ކަމުގައި ވާއިރު، އެ ތަކެތި ތިޔަބައިމީހުން ކޮންގޮތަކުން އަދި ކޮން ހަމައަކުންހުއްދަވީއެވެ؟

198- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އެޅުނީ ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލެއިން އެއްބަޔަކު ވަނީ އަނެއް ބަޔަކާ
ހަމައަށް ފޯރައި ގުޅި ގާތްވެފައެވެ. އަދި ކާވެނީގެ ދުވަހުވަރީއަކު ވެސް ވަނީ، އެކަކު
އަނެކަކާ އެކު ޙައްޤު އެއްކޮށްކުރުމުގެ އަރާމާއި އުފާއު އެކަކު އަނެކަކުގެ ކިބައިން
ހާސިލްކޮށްފައެވެ. އަދި ދުވަހުވަރީންކޮށް ކާވެނި މިހާކަށް ވަނީ، އަނެކަކުގެ ޙައްޤަށް
ސަމާލުކަމާއި ހަމަހަމަކަމާ އެކީ ވަފާތެރިވާށެވެ.

އަދި ކާވެނިކުރުމަށް ދީ ވަޢުދު އެއްބަސްވެ، ކާވެނިކަމަ އެ ކާވެނި ޤަބޫލުކުރިއުރު
އެ ކަނބަލުން ވަނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވަޢުދުން މަތިވެގެންވާ ޔަގީނުކަމެއް ކުރުވައިފައެވެ.
އެ ޔަގީނަކީ، ހެޔޮ ގޮތުގައި ދެމަފިރިން ދިރިއުޅުމަށާއި، ހެޔޮ ގޮތުގައި ދެމަފިރިންނަށް
ދިރިއުޅޭނެ ވަރަ ގޮތެއް ފުދުމަށްފަހު ނަމަ، އަނބިމީހާއަށް ދަރިކުރުމެއް
އުނދަގޫކުރުމެއް ނެތި، އިޙްސާންތެރިކަމާ އެކު ދޫކޮށްލި ގޮތުގައި އޮޅާ ވަރިކުރުން
ދޫކުރުމަށް ކުރުވައިފައިވާ ޔަގީނެވެ.[199]

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމްދީނާ ކުރީން ޖާހިލީ ޒަމާނުގައި، الله ﷻ ވަނީ އަންހެނުންނަށް، ހުރިހާ
ބާވަތެއްގެ ގޯނާއެއް ގަރަދުކުރުން މަނާކުރެއްވައިފައެވެ. އުޅުނުކަމުން، އިސްލާމް ދީނުގައި
އަންގަވައިފައިވާ ގޮތަށް އުޅޭ މުސްލިމު ބަދަލުގެ ދުރުގައި، ގޮތް އަނިޔާކުރުމަށް،
އެއްވެސް ސިފައެއްގައި ގޯތެއް ވާނޭ ކަމެއް ނުކުރާށެވެ.

وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۚ إِنَّهُۥ كَانَ
فَٰحِشَةً وَمَقْتًا وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾

﴿22﴾ އަދި ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަފައިން މީހަކު، ކާފައިން މީހަކު
ކާވެނިކުރި އަންހެނުންނާ ތިޔަބައިމީހުން ކާވެނިކޮށް އުޅުނީމައެވެ.

199– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ނަމަވެސް، އެ ފަދަ އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރުން، الله ﷻ ވަނީ ބަފައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރައްވައިފައެވެ. ވީމާ، ބަފައިމީހުންގެ ބަފައިން ވިއަސް އަދި ކާފައިން ވިއަސް ކާވެނިކުރި އެއްވެސް އަންހެނަކާ، ދީފަހުން ބަފައިމީހުން ކާވެނިނުކުރާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ބަފައިން ވިއަސް ކާފައިން ކާވެނިކުރި ބަރާކާ އެބަފައިމީހުންގެ ދަރިން ކާވެނިކުރުމަކީ، ހުތުރުކަމާއި ފާފަވިހަކަން ނުރަނު ބޮޑު އަދި އިންތިހާ ދަރަޖައިގެ ނުބައި ފާޙިޝް ބަދުނަކެވެ. އަދި އެ ކަމަކީ، الله ﷻ ކޯފާލިބިގެންދާނެ އަދި އެ މީހަކު، އެ إِلٰهُގެ ކޯފާ ބައްޓަމާ ކަލޭކެވެ. އެހެންކަމުން، ހިނގައިދާފަން އެ މަގަކީ ހައްދުފަހައިވާ ނުބައިކަން ބޮޑު މަގެކެވެ.

ދަންނާށެވެ! ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި، މީހުން ކޮންފަދައިވާ އެ ފަދަ ކާވެނިތަކެއް ކުރި، الله ﷻ ވަނީ އެބައިމީހުންނަށް މާފުކުރައްވައިފައެވެ. ވީމާ، އެ ކަމާބެހޭ، އެބައިމީހުންނާ، އެ إِلٰهُ ސުވާލުނުކުރައްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށް، ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި ކުރިވިފައިވާ އެ ފަދަ ކާވެނިތައް މަތީގައި ބާކީވި ނަމަ، އެ ފަދަ ހުރިހައި ކާވެނިތައް، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން ބާޠިލުވެ، އެ ކާވެނިތައް ރުޅިއެވެ. އަދި ބަފައިން ވިއަސް ކާފައިން ކާވެނިކުރި މީހުންނާ ކާވެނިކުރުން ޤިޔާމަތާހަމައަށް ވެސް ހަރާމްވީއެވެ.[200]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! أَبُو قَيْسُ بْنُ الْأَسْلَت ﵄ އަށް، މަރުނާގެ އަންސާރުންގެ ތެރޭގައި ހުންނެވި ނުރަނު ޞާލިޙު ބޭފުޅަކު ކަމުގައި ވިއެވެ. އަދި އެ ބޭފުޅާ އަވަހާރަވުމުން އެންމެ އަނބިކަނބަލުން، އޭނާގެ ދަރިކަލުން قَيْسُ ގެ ޚިޠުބާކުރެއްވިއެވެ.

200– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދެން އެ ދަރިކަލުން، އެ ދޮންމަންމަގެ ކާވެނިއަށް އެދިވަޑައިގަތުމުން، އެ ކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގަނޑު ދަރިކަލުން ބެލީ އަޅުގަނޑުގެ ދަރިއަކު ކަމުގައެވެ. ވީމާ، މިހާރު ކަލާ
ބޭނުންފުޅުން، ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހަށް ގޮސް އެ ކަމުގެ ބަސްފުޅަކަށް ކާބަފައިން
ބަލާންޖެހޭނެއެވެ. ދެން، އެކަމަނާ، ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހަށް އެ ކަމަކާ ވަޙީއެއް،
އެ ވާހަކަ ދެންނެވުމުން، الله ﷻ މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވި ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[201]

حُرِّمَتۡ عَلَيۡكُمۡ أُمَّهَٰتُكُمۡ وَبَنَاتُكُمۡ وَأَخَوَٰتُكُمۡ وَعَمَّٰتُكُمۡ وَخَٰلَٰتُكُمۡ
وَبَنَاتُ ٱلۡأَخِ وَبَنَاتُ ٱلۡأُخۡتِ وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِيٓ أَرۡضَعۡنَكُمۡ وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ
ٱلرَّضَٰعَةِ وَأُمَّهَٰتُ نِسَآئِكُمۡ وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ
ٱلَّٰتِي دَخَلۡتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمۡ تَكُونُواْ دَخَلۡتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ وَحَلَٰٓئِلُ
أَبۡنَآئِكُمُ ٱلَّذِينَ مِنۡ أَصۡلَٰبِكُمۡ وَأَن تَجۡمَعُواْ بَيۡنَ ٱلۡأُخۡتَيۡنِ إِلَّا مَا
قَدۡ سَلَفَۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ٢٣

﴿23﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައިންނާ އަދި ނަސަބުގެ ގޮތުން ކިޔަނުލާ
ދުރަށްދިޔަ ކަމުގައި ވިޔަސް، ބަފައިމީހާގެ މައިމީހާގެ މާމައިންނާ ކާވެނިކުރުން،
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޙަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެންދަރިންނާ އަދި
ނަސަބުގެ ގޮތުން ކިޔަނުލާ ދުރަށްދިޔަ ކަމުގައި ވިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންގެ
އަންހެންދަރިންނާ ކާވެނިކުރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޙަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އުއްބަނެ
އުއްބަފާ ދުރުވެމުންދާއި، އުއްބަނޭ ދުރުވެމުންދާއި، ބަފައިމީހާގެ
ބޭބެދައިތަކުންނާއި، މައިމީހާގެ ބޭބެދައިތަކުންނާ ކާވެނިކުރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ޙަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ.

201- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

ބަފައިފުޅުގެ ބޮޑުދައިތައިންނަކީ، ބައްޕަގެ އުޚުތުންނާއި ކާފަގެ އުޚުތުންނެވެ. އެއީ، ނަސަބުގެ ގޮތުން އެ ކަނބަލުން ކިތަންމެ ދުރަށްދިޔަ ކަމުގައި ވިޔަސް ވެސްމެ. މައިފުޅުގެ ބޮޑުދައިތައިންނަކީ، މަންމަގެ އުޚުތުންނާއި މާމަގެ އުޚުތުންނެވެ. އެއީ، ނަސަބުގެ ގޮތުން އެ ކަނބަލުން ކިތަންމެ ދުރަށް ދިޔަ ކަމުގައި ވިޔަސް ވެސްމެ. އަދި އެއްބަނޑު އެއްބަފާ އަޚުންގެ އަންހެން ދަރިންނާއި، އެއްބަފާ އަޚުންގެ އަންހެން ދަރިންނާއި، އެއްބަނޑު އަޚުންގެ އަންހެން ދަރިންނާ އަދި ނަސަބުގެ ގޮތުން ކިތަންމެ ދުރަށް ދިޔަ ކަމުގައި ވިޔަސް، އަޚުންގެ ދަރިންގެ އަންހެން ދަރިންނާ ކާވެނިކުރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ.

އަދި އެއްބަނޑު އެއްބަފާ އުޚުތުންގެ އަންހެން ދަރިންނާއި، އެއްބަފާ އުޚުތުންގެ އަންހެން ދަރިންނާއި، އެއްބަނޑު އުޚުތުންގެ އަންހެން ދަރިންނާ އަދި ނަސަބުގެ ގޮތުން ކިތަންމެ ދުރަށް ދިޔަ ކަމުގައި ވިޔަސް، އުޚުތުންގެ ދަރިންގެ އަންހެން ދަރިންނާ ކާވެނިކުރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިރުމައިންނާއި، ކިރުގެ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އުޚުތުންނާ ކާވެނިކުރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ.

ވީމާ، ކިރުބުއިމުގެ ސަބަބުން ކާވެނިކުރުން ހަރާމްވުން ދެމިގެން ދާނީ ވެސް، ނަސަބުގެ ގޮތުން ކާވެނިކުރުން ހަރާމްވުން ދެމިގެން ދާ ގޮތަށެވެ. އެ ކަން ބަޔާންކުރައްވައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. «يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ»[202] މާނައީ: "ނަސަބުގެ ގޮތުން ކާވެނި ހަރާމްވާ މީހުން، ކިރުގެ ގޮތުން ވެސް ކާވެނި ހަރާމްވާނެއެވެ."

202- رَوَاهُ الْبُخَارِي وَمُسْلِمُ

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބީންގެ މައިންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބީންގެ ތެރެއިން އެ ކަނބަލުންނާ އެކު ތިޔަބައިމީހުން ޖިމާޢުވެއްޖާ އަނބީންގެ އަންހެން ދަރިންނާ ކާވެނިކުރުން ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރެއްވުނެވެ. އެއީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި އެ ކުދިން ތިބިކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި އެ ކުދިން ނެތް ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

އެހެންއެކަމަކު، ކާވެނިކުރުމަށް ފަހު އެ ކަނބަލުންނާ އެކު ޖިމާޢުނުކޮށް ވަރިކޮށްފިއްޔާ އަނބީންގެ އަންހެން ދަރިންނާ ކާވެނިކުރުމަކީ، ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ކުށެއް އަދި ފާފައެއް ވެސް ނޫނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބުރިކަށިތަކުން އުފަންވެފައިވާ ދަރިން ކާވެނިކުރި އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރުން ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރެއްވުނެވެ. އަދި ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި، ދެ އުޚްތުންނާ އިނދެ، އަނބީންގެ ގޮތުގައި ދެ އުޚްތުން އެއްވަގުތެއްގައި ބައިތިއްބުމަކީ، ބައެއް މީހުން ކުރަމުން އައި ކަމެކެވެ.

ނަމަވެސް، މި ހުކުމްތައް ބާވައިލެއްވުމަށް ފަހު، ނަސަބުގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ރިޟާޢުގެ ގޮތުން ވިޔަސް ދެ އުޚްތުންނާ އިނދެ، އަނބީންގެ ގޮތުގައި އެ ދެ އުޚްތުން އެއް ވަގުތެއްގައި ބައިތިއްބުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަރާމްކުރެއްވުނެވެ. އަދި މި ބުނެވުނު ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރީގައި، ތިޔަބައިމީހުން އެ ގޮތަށް ދެ އުޚްތުންނާ އިނދެގެން އުޅުނުކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ކަން އެ ވަނީ ފާއިތުވެ ގޮސްފައެވެ.ހަމަކަށަވަރުން، ﷲ سبحانه وتعالى އީ، ތައުބާވާ އަޅުތަކުންގެ ފާފަ ގިނަގިނައިން ފުއްސަވާ، އަބަދުމެ ހުންނެވި ނުހަނު އޯގާވަންތަ ރަޙީމުވަންތަ إِلٰهއެވެ.

އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُގެ ޢަޅުތަކުންނަށް ކުޅަދާނަނުވާ ފަދަ އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމުގެ ތަކްލީފު، އެބައިމީހުންނަކަށް އެ إِلٰهُ ނުޖައްސަވައެވެ.[203]

ދަންނާށެވެ! ތިމާގެ އަނބިމީހާގެ ބައްޕަފަރާތުގެ ނުވަތަ މަންމަފަރާތުގެ ބޮޑުދައިތައާއި އަނބިމީހާއާއި، ދެ މީހުން، އަނބީންގެ ގޮތުގައި އެއް ވަގުތެއްގައި ބައިތިއްބުން ޙަރާމްކުރައްވައިފައިވާ ކަމުގައި الإِمَامُ الْبُخَارِيْއާއި، الإِمَامُ مُسْلِمُ رحمهما الله ރިވާކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. «لاَ يُجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا، وَلاَ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا»[204] މާނައީ: "އަނބިމީހާގެ ބައްޕަ ފަރާތުގެ ބޮޑުދައިތައާއި އަނބިމީހާއާއި، އެ ދެ މީހުން، އަނބީންގެ ގޮތުގައި، އެއް ވަގުތެއްގައި ބައިތިއްބައިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދިވެސް، އަނބިމީހާގެ މަންމަފަރާތުގެ ބޮޑުދައިތައާއި އަނބިމީހާއާއި، އެ ދެ މީހުން އަނބީންގެ ގޮތުގައި، އެއް ވަގުތެއްގައި ބައިތިއްބައިގެން ނުވާނެއެވެ."

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި، އަރަބިންގެ ބައެއް މީހުން އެބައިމީހުންގެ އަންހެން ދަރިންނާ ކާވެނިކޮށް އުޅުނެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ފަދަ ކާވެނިތައްކުރުން މަނާކުރެއްވުމާ އެކު، ކާވެނިކުރުން ޙަރާމް މީހުން ބަޔާންކުރައްވައި، الله ﷻ މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވި ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[205] އަދި ދަންނާށެވެ! ކާވެނި ހުއްދަނުވާ މީހުން ބަޔާންކުރައްވައި، الله ﷻ މި އާޔަތް ބާވައިލައްވައިދެއްވިއިރު ވެސް، ތަރައްޤީވެފައިވާ ކަމަށް ގިނަ ބަޔަކު ޤަބޫލުކުރާ މިއަދުގެ ދުނިޔޭގައި، މިނިވަންކަމުގެ ނަމުގައި އިންސާނީ ބައެއްގެ ނަފްސުގައި، ކާވެނިހުއްދަނުވާ މީހުންނާ އެކު ވެސް، ޖިންސީ ގުޅުންހިންގައެވެ.

203– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
204– رَوَاهُ الْبُخَارِي وَمُسْلِمُ
205– الجَامِعُ لأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي

މިއީ، ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި، މީހުން ކޮށްއުޅުން އެންމެ ވަހުޝީ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމަކަށް ވުމާއެކު، މި ފަދަ ކަންކަން އަރައިގަތުމާމެދު، اللهُ ﷻ ހަރާމް ކުރެއްވިއެވެ، އެ ފަދަ ކަންތައްތަކުން އަރައިގަތުން މިހަރަކާތްތަކުން ހުއްޓުވައިލެއްވިއެވެ! އަދި މި ފަދަ ކަންތައްތައް ހުއްޓުވަން މަސައްކަތްކުރައްވައި، ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް އޮތް ނުހަނު ބޮޑު ވާޖިބެއް ވެސް މެއެވެ. އަދި މި ވާޖިބުވާކަން، ފުރިހަމަކަމާއި ބާރުމިންގެ މައްޗަށް ވަކިން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ.

ފަހެ، اللهُ ﷻ ދެއްވި ވާގިފުޅުން، ކީރިތި ޤުރްއާނުގެ ހަތަރުވަނަ ޖުޒުގެ ކުރު ތަފްސީރު ލިޔުމަށް އަޅުގަނޑު ގަސްތުކުރި މިންވަރަށް ލިޔެ ނިމުނީއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ދުޢާއަކީ، އަޅުގަނޑުގެ މި ކުޑަކުޑަ ޢަމަލު، اللهُ ﷻ ގަބޫލުކުރެއްވުމެވެ. އަދި މި މަސައްކަތްތަކުގައި އަޅުގަނޑަށް އެހީތެރިވެދެއްވި ހުރިހައި ފަރާތްތަކަށް ބަދަލު ގަބޫލުކުރައްވައި، އަޅުގަނޑުމެން އެންމެންނަށް ވެސް ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ދަރަޖަ މިންވަރުކޮށްދެއްވުމެވެ. އަދި ބޮޑު ވެގެންވާ އެ ނަސީބު އަޅުގަނޑުމެން އެންމެންނަށް މިންވަރުކޮށްދެއްވުން ވެސް މެއެވެ.

وَصَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡۖ كِتَٰبَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡۚ وَأُحِلَّ لَكُم
مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمۡ أَن تَبۡتَغُواْ بِأَمۡوَٰلِكُم مُّحۡصِنِينَ غَيۡرَ مُسَٰفِحِينَۚ فَمَا ٱسۡتَمۡتَعۡتُم بِهِۦ
مِنۡهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةٗۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ فِيمَا تَرَٰضَيۡتُم بِهِۦ مِنۢ بَعۡدِ
ٱلۡفَرِيضَةِۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴿٢٤﴾

(24) އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅުއަންހެނުންނާއި، الله سُبحانه وتعالى ގެ މަގުގައިކުރުވޫ ޝަރީޢަތުގައި ހައްދުތަކުގެ ސަބަބުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކުވާ އަންހެނުން ހަލާލުވައި، އެހެނިހެން އަންހެނުންގެ ތެރެއިން މީހާ ނިކާހުގެން ތިބި އަންހެނުންނާ ކައިވެނިކުރުން ވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރާމްވެގެން ވެއެވެ. ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ އާޔަތްތަކާއި މި އާޔަތުގައި، އެ ބަޔާ ކައިވެނިކުރުން، الله سُبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރާމްކުރައްވައިފައިވާ އަންހެނުންނާ ކައިވެނިކުރުމުގެ ހުކުމްތަކާއި، ތިޔަބައިމީހުން އެ ހުކުމްތަކާ އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރުމަށް ބަޔައި، އެ إِلٰهُ ކަނޑައަޅުއްވައި ދެއްވައިފައިވާ ހުކުމްތަކެވެ.

ވީމާ، ފާހިޝް ހަމަޖެހުންތަކާއި ޖިންސީކުރުން ވަރަ ނުބައި ގޮވަތުން މިކާގެ ނަށްވެސް ހައްގުތިރިކަން އިއްޖަތްތެރިވެމަން ބަޔައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މުޖަރަދުން ކައިވެނީގެ ކަންތީގެން، ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ސަބަބަކަށްވުމުން، ބަޔާންކުރުމަ އަންހެނުން ޖެހިވައި އެ ނުން އަންހެނުންނާ ކައިވެނިކުރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަކުރެއްވިގެން ވެއެވެ. ޖަހާ، އެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ކައިވެނިކުރުމަށް، އެ ކަމުގެ އެހެން އެބައެއްގެ ގެއިން ތިޔަބައިމީހުން ދިމާލަށް ބައްލަވާ، ހަމަގެ ގޮތުގައި އެ ކަމަށްވުމުން ކަމެއްގައި އެއްބަސް ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަމަށްވުންނަން ދަންނާށެވެ!

ﷲ ﷻ ޙައްޤަށް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދިން ކަނބަލުންނަށް އެ މަހުރަކީ، އެ އެހެނީ، ތަފްސީލުކޮށްދެއްވައިފައިވާ ހެއްކެކެވެ. އަދި ވާޖިބު މަހުރު ކަނޑައެޅުމަށް ފަހު، އެ މަހުރު އުނި އިތުރު ކުރުމަށް ދެ ފަރާތުން އެއްބަސްވެއްޖެ ނަމަ، އެ އެއްބަސްވާ ގޮތެއްގެ މަތިން، އެ މަހުރު އުނިއިތުރު ގެނައުމަކީ، ތިޔަބައިމީހުން ފާފަވެރިވާނެ ކަމެއް ނެތެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ﷲ ﷻ އީ، ޚަލްޤުތަކުންގެ ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެ ވޮޑިގެންވާ، އެބައިމީހުންގެ އެއްވެސް ކަމެއް، އެ إِلٰهަށް ސިއްރުވެ ވަޑައިނުގަންނަވާ، إِلٰهެވެ. އަދި ޝަރުޢުކުރައްވާ ކަންތައްތަކާއި، ތަދުބީރުކުރައްވާ ކަންތައްތަކާއި، ޙިކުމަތްވަންތަ إِلٰهެވެ.

ދަންނާށެވެ! ކައިވެނިކުރުމާ ނުލައި ވެސް، އަދި އަންހެނުންނާ ހުއްދަނުކުރުން ދުސްތޫރުންނަން ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ. ނަމަވެސް، އެ ފަހަރު އަދި އަންހެނުންނާ ހުއްދަނުކުރުން ހުއްދަވާނީ، އެބައިމީހުންގެ އިއްދަ ހަމަވުމުންނެވެ. މާބަނޑު އަންހެނުންނަކު ނަމަ ވިހެއުމުންނެވެ. ޙައިޟުވާ އަންހެނުންނަކު ނަމަ، އެއްފަހަރު ހައިޟުވުމަށް ފަހު ދެ އަހަރުން ބަންދުވެ، އިނުމަކީ ޖާއިޒުވެގެންނެވެ. އެއީ، އެ އަންހެނުންނާ ދިމާކުރައި ތަރިކަ އަރަގެންތައި ނުވާނަން އުނގެނުމަށް ބަޔާނެވެ.[1]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! ހުނައިން ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު، أَوْطَاس މި ނަން ކިޔުން ތަނަކަށް، ކައު އިތުރު ރަސޫލާ ﷺ ލަޝްކަރެއް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެ ލަޝްކަރު ދުޝްމަނުންނާ ހަނގުރާމަކުރަމުން ގޮސް، އެ ގަނޑައި މިބި ދުޝްމަނުންގެ ބައިގެ ބައްދަލުކޮށްގެން، ހަނގުރާމައިގެ ޣަނީމާތުގައި އެބައިމީހުން ބަލިކޮށް، އެބައިމީހުންގެ ބައެއް އަންހެނުން ހައްދުކުރެވިގެން ގެނައެވެ.

1- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި އެ ހަނގުރާމާގެ މީހުންގެ އަތްދަށުވެ، ހައްޔަރުވި އަންހެނުންނަކީ، މުޝްރިކުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު މީހުންގެ އަނބިން ކަމުގައި ވުމާ އެކު، އެ ފަދަ ބައެއްގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތުމާމެދު، ކަމު އިތުރު ރަސޫލާގެ ބައެއް އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ ހިތްޕުޅު ހަމަނުޖެހުނެވެ. ދެން، رَسُولُ اللهُ ﷺ ގެ އަރިހުގައި އެ ވާހަކަ ދެންނެވުމުން، އެ ކަމާ ގުޅިގެން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[2]

ދަންނާށެވެ! أَوْطَاس އަކީ، ހަވާޒިން ޤަބީލާގެ މީހުން ވަޒަންވެރިވެ އުޅުނު ހިސާބުގަނޑުގައި ޠާއިފުގެ ކައިރީގައި އޮންނަ ވާދީއެކެވެ.

وَمَن لَّمۡ يَسۡتَطِعۡ مِنكُمۡ طَوۡلًا أَن يَنكِحَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ فَمِن مَّا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُم مِّن فَتَيَٰتِكُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۚ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِكُمۚ بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖۚ فَٱنكِحُوهُنَّ بِإِذۡنِ أَهۡلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِ مُحۡصَنَٰتٍ غَيۡرَ مُسَٰفِحَٰتٖ وَلَا مُتَّخِذَٰتِ أَخۡدَانٖۚ فَإِذَآ أُحۡصِنَّ فَإِنۡ أَتَيۡنَ بِفَٰحِشَةٖ فَعَلَيۡهِنَّ نِصۡفُ مَا عَلَى ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ مِنَ ٱلۡعَذَابِۚ ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَشِيَ ٱلۡعَنَتَ مِنكُمۡۚ وَأَن تَصۡبِرُواْ خَيۡرٞ لَّكُمۡۗ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٢٥

﴾25﴿ އޭ މުސްލިމު ތިޔަބައިމީހުންނޭވެ! މުއުމިން އަންހެނުންގެ ތެރެއިން މިނިވަން އަންހެނާ ކާވިނި ކުރުމަށް ބަކައި ދޭންޖެހޭ ކާވެނީގެ ހަރުދިނުމުގެ ތަނަވަސްކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ލިބިފައި ނުވާ ނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެވެސް އެހެން މުސްލިމެއްގެ މިލްކުގައިވާ މުއުމިން އަޅު އަންހެނާ ކާވިންކުރުމަކީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަކަމެކެވެ.

2- صَحِيحُ الإِمَامِ مُسْلِمٍ

އަދި، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިގައިހުރި އީމާންކަމުގެ ހަޤީޤަތާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އެތެރެފުރުގެ ބާވަތް ވެސް، މާތްކަން ދަންނަވާގޮތާ إِلٰه އެވެ. ފަހެ، ދީނީގޮތުން ބަލާއިރު އެ އަޅު އަންހެނުންނަކީ ވެސް، އިންސާނިއްޔަތުންކަމާއި ދީނުގެ ގޮތުން ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންފަދަ ބައެކެވެ. ފަހެ، އެހެން މުސްލިމުންގެ މިލްކުގައިވާ މުއުމިނު އަޅު އަންހެނަކާ ކާވެނިކުރަން ބޭނުންނަމަ، އެ ކަނބަލުންގެ ސާހިބުންގެ ހުއްދަޔާ އެކު، ތިޔަބައިމީހުން އެ ކަނބަލުންނާ ކާވެނިކުރާށެވެ!

އަދި އެ ކަނބަލުންނާ ކާވެނިކުރުމަށްފަހު ދަރުދަރަޖައިގެ ކަމެއް ކަމުގައި ބަދަލު އެ ކަމުން ދުރުހެލިންވެ، އެ ކަނބަލުން ޙައްޤުވާ ކާވެނީގެ މަހުރު، ދީ ފަރާތުން އެއްބަސްވާ ގޮތުގެ މަތިން ހިތުން ރުހުމުން ހެޔޮ ގޮތުގައި އެ ކަނބަލުންނަށް ދޭށެވެ! ނަމަވެސް، މުއުމިނު އަޅު އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރާއިރު، އެ ކަނބަލުންނަކީ ފުރެއްދުވެގައި ޢިއްފަތްތެރި އަދި ސިއްރުގޮތުގައި ވެސް ފިރިހެން ރަޙުމަތްތެރިން އަންހެނުން ކަމުގައި ވާން ވާނެއެވެ. ފަހެ، އިމާންވެގެން ތިބި އަޅުއަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރެވޭ، ކާވެނީގެ ޙައްޤުތައް ފުރިހަމަކޮށްދިނުމަށްފަހު ރާނއްޖެކޮށްފި ނަމަ، އެބައިމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ޙައްދުގެ ބައިކުޅަ ކަނޑައެޅިފައިވާ ޙައްދުގެ ދަބައިކުރަ އެއްބަސްއެވެ. އެއީ، ފާޙިޝާ އެޅިފަހަރުން ޙައްދުގެ ހުއްޓުވުމެވެ.

ބަޔާންވެދިޔަ ގޮތުގެ މަތިން މުއުމިނު އަޅު އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވައިފައި ވަނީ، މިނިވަން އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރާ ފަދަ ތަނަވަސްކަން ލިބިފައި ނުވާ އަދި ކާވެނީގެ ޒަރީޢާއިން ލިބިދޭނެ ޙިމާޔަތުން ބޭރުގައި ފާފައިގެ ތެރެއަށް ވެއްޓިދާނެ ކަމުގެ ބިރު ހިފެހެއްޓި މީހުންނަށެވެ.

އަދި ގާބިލު ބަދަލަކަށް އަޅައިނުގަނެ، ކުއްލިއްޔާ، އިއްޒަތްތެރިކަމެއް
ދޫކޮށްލެއްވީ ނަމަ، އަޅު އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރުން ތިބުން ތިޔަބޭފުޅުންނަށް
ހުއްދަކަން ބޭނުމެވެ. އެއީ، އަޅު އަންހެނުންނާ އިނދެގެން ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ލިބޭ
ދަރިން އަޅުންނަށް ވެދާނެ ކަމަށް ބަލާފައެވެ. އަދި، الله ﷻ އަކީ ފާފަފުއްސަވާ
ރަޙްމަތްތެރިވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. ތަންބީހެވެ! މިހިނގަން
އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރުމަށް ނުކުޅެދުމުގެ ނަމަ، އަޅު އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރުމުގެ
ހުއްދަދެއްވުމަކީ، الله ﷻ ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ދެއްވި ނިޢުމަތް ބޮޑު ރަޙްމަތެއްކަމެވެ.[3]

ތަންބީހެވެ! މި އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ މި ޙުކުމް، އަޅު އަންހެނުންނާ
އިނދުމުގެ ވާހަކައި، ޙިލާލު އަޅު އަންހެނުންނަށް ދިނުމަށް އިސްލާމް ދީނުގައި
ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ އުޞޫލުތަކުގެ ވާހަކައެވެ.

يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ۗ
وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

﴿26﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! الله ﷻ އެދިވޮޑިގެންނެވީ، ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ބަޔާނަށް
މި ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކުގައި، ޙަލާލު އިސްލާމާ އަދި ޙަރާމްކަމާއި އާދަތަކުގައި
ތިޔަބޭފުޅުންނަށް މަގުދައްކަވައި ދެއްވުމަށެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ބަޔާންކުރައްވަން ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ބަޔާންކުރެއްވުމަށެވެ.
އަދި ބަޔާންކުރެއްވުމާއި، ތިޔަބޭފުޅުންގެ ކުރިން އުޅުނު
ނަބިއްޔުން ހިނގައި މަގާއި، އެ ނަބިއްޔުންގެ ތަރިކަ މަގު ސުންނަތް ތިޔަބޭފުޅުންނަށް
އަންގަވައި އެ މަގުގައި ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ދެއްކެވުމަށެވެ. އެއީ، އެ ނަބިއްޔުން
ހިނގައި މަގުން ތިޔަބޭފުޅުން ވެސް ހިނގުމަށް ބޭނުމެވެ.

އަދި، اللهُ ﷻ ހުރިވޮޑިގަންނަވަނީ، ތިޔަބައިމީހުން، އެ إِلٰهއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް، އެ إِلٰهުގެ ބަސްއަހަން ދުޢާކުރުމަށް ތަރުބިޔަތުކުރުމަށް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތައުބާ ގަބޫލުކުރައްވަން ބޭނުންވެވޮޑިގެންނެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ، އެ إِلٰهުގެ ހުކުމްތަކާއި ޝަރީޢަތްތައް ބަޔާންކުރެއްވުމުގެ ތެރެއިން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަސޭހަކަން ބޭނުންވެވޮޑިގެންނެވެ. އެ إِلٰهُ ޝަރުޢުކުރެއްވި ކަންތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަސޭހަކަން ހުރެއެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޝަރުޢުކުރެއްވީ ފަސޭހަކަމާއި ލުއިކަމެވެ. އެ إِلٰهُ ޝަރުޢުކުރެއްވި ކަންތަކުގައި އުނދަގޫކަމާއި ދަތިކަމެއް ނެތެވެ.[4]

ދަންނާށެވެ! الْإِمَامُ أَحْمَدُ بْن الْحُسَيْنِ، أَبُو بَكْرٍ الْبَيْهَقِي ނަގުލުކުރައްވިއެވެ. ابْنُ عَبَّاسٍ ﵄ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. އިރުއަރައި އިރުއޮއްސޭ ކަންކަމާއި ތަކެއްޗަކަށްވުރެން، މި އުއްމަތުގެ މީހުންނަށް ހެޔޮކަން ބޮޑު އަށް އާޔަތެއް سُورَةُ النِّسَاءِ ގައި ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ އާޔަތަކީ، އެ ސޫރަތުގެ 26 (ސައްބީސް) ވަނަ އާޔަތެވެ. ދެވަނަ އާޔަތާއި ތިންވަނަ އާޔަތަކީ، މި ސޫރަތުގެ 27 - 28 (ހަތާވީސް ވަނަ އާޔަތާއި އަށާވީސްވަނަ އާޔަތާ) މި ދެ އާޔަތެވެ. ހަތަރުވަނަ އާޔަތަކީ، އެ ސޫރަތުގެ 31 (އެއްތިރީސް) ވަނަ އާޔަތެވެ. ފަސްވަނަ އާޔަތަކީ، އެ ސޫރަތުގެ 40 (ސާޅީސް) ވަނަ އާޔަތެވެ. ހަވަނަ އާޔަތަކީ، އެ ސޫރަތުގެ 48 (ސާޅީސް އަށް) ވަނަ އާޔަތެވެ. ހަތްވަނަ އާޔަތަކީ، އެ ސޫރަތުގެ 110 (ސަތޭކަ ދިހަ) ވަނަ އާޔަތެވެ. އަށްވަނަ އާޔަތަކީ، އެ ސޫރަތުގެ 152 (ސަތޭކަ ފަންސާސް ދެ) ވަނަ އާޔަތެވެ.[5]

4– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
5– شُعَبُ الْإِيمَانِ لِلْإِمَامِ أَبِي بَكْرٍ الْبَيْهَقِي

وَٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡكُمۡ وَيُرِيدُ ٱلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ ٱلشَّهَوَٰتِ أَن تَمِيلُواْ مَيۡلًا
عَظِيمٗا ﴿٢٧﴾

﴿27﴾ އަދި اللهُ ﷻ އެދިވޮޑިގެންވަނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވައި،
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުށެވިފައިވާ ކަންތާތަކަށް ފުއްސެވުމަށެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ
ފައްދަތަން އެދި، ހިތް އެދޭހާރައި ގޮތަކަށް އުޅެ، ހަވާ ނަފްސުގެ އަރުވަލުގެ ތަބާވާ
މީހުން އެދެނީ، ތިޔަބައިމީހުން އިސްލާމުން ދުރަށް ގެންގޮސް، ބަޠާލުގެ މަގުން
އެއްކިބާވުން، ބާޠިލުގައި ކަމެއްގެ ތެރެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ވައްޓައި، اللهُ ﷻ ނަހީކުރެއްވި
ހަރާމްތަކަށް، ތިޔަބައިމީހުން ނުހަނު ބޮޑަށް ވަކިވެގެން ދިއުމަށެވެ.[6]

يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمۡۚ وَخُلِقَ ٱلۡإِنسَٰنُ ضَعِيفٗا ﴿٢٨﴾

﴿28﴾ އަދި اللهُ ﷻ އެދިވޮޑިގެންވަނީ، އެ إِلٰهُގެ ދީނުގައި، އިސްލާމީ
ޝަރީޢަތުގައި، އެ إِلٰهُ ކަނޑައަޅުއްވާ ޙުކުމްތަކަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލުއިފަސޭހަ
ޙުކުމްތަކެއް ކަމުގައި ލެއްވުމަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަޅާނުލެވޭ ފަދަ
ބުރަތަކާއި އުނދަގޫތަކެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކޮށްނުދެއްވަން ވެސް
ބޭނުމެވެ. އެހެނީ، އިންސާނާ އުފެއްދެވުނުއިރު ކިޔާ ބަލިކަށިކަމުގައި ފެއްދެވި ވެސް،
ހަވާ ނަފްސުގެ އަރުވަލާއި ދުނިޔޭގެ ފައްދަމުގެ ކުރިމަތިލާއިރު ކަށްވަޅިކަން ލުޔަ
ބަލިކަށި މީހަކު ކަމުގައެވެ.[7]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأۡكُلُوٓاْ أَمۡوَٰلَكُم بَيۡنَكُم بِٱلۡبَٰطِلِ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً
عَن تَرَاضٖ مِّنكُمۡۚ وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمۡ رَحِيمٗا ﴿٢٩﴾

6- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
7- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

﴿29﴾ އޭ اللهُ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާ
ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު، އަނެއް ބައެއްގެ
މުދަލު ޒޯރިގަށް ވަގަށްނަގައި އަދި ރިޝްވަތުގެ ގޮތުގައްޔާއި އެ ނޫން ވެސް، ބާޠިލު
ގޮތްގޮތުން އަތުލައި، އެ ފަދަ ތަކެތި، ތިޔަބައިމީހުން ކައި ނުކާށެވެ! އެހެނީ، ޙައްޤަކާ
ނުލައި، ބާޠިލު ގޮތްގޮތުން ލިބޭ އެއްވެސް އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޙަލާލުވެގެންނެއް
ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ހުއްދަކުރާ ގޮތުގެ މަތިން، ދެ ފަރާތުގެ
ރުހުމާ އެކު ކުރާ ވިޔަފާރީގެ ތެރެއިން ލިބޭ ތަކެއްޗާއި، ހަލާލު މަސައްކަތުން ލިބޭ
މުދަލު ބޭނުންކުރުން، އެ ފަދަ ތަކެތި ކެއުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު، އަނެއް ބަޔަކު ޤަތުލުނުކުރާށެވެ!
އަދި އަމިއްލައަށް މަރު ވެސް ނުލާށެވެ! އަދި އެ ފަދަ ބޮޑެތި ފާފަތައްކޮށް،
اللهُ ﷻ ހަރާމް ކުރެއްވި، އެ إِلٰهُ ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަނެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ
ނަފްސުތައް ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލައިނުލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ ވާގެންވަނީ،
ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ނުހަނު އޯގާވަންތަ ރަޙީމުވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައެވެ.

ދަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، اللهُ ﷻ ބަރަކާތާ އޯގާވަންތަކަމުގެ
ބޮޑުކަމުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފުރާނައި، މުދަލާއި، އަބުރު ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވައި،
ބަދަލާ ނުލައި މީހުން މަރުމާއި، އަމިއްލައަށް މަރުވުމާއި، އަނެކުންގެ އަބުރަށް
އަރައިގަތުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނުގައި
އައިސްފައިވާ އަމުރުތަކާއި ނަހީތަކުން ބަޔާންވާ އެނގެނީ، اللهُ ﷻ ގެ އަޅުތަކުންގެ
މައްޗަށް، އެ إِلٰهُ ނުހަނު އޯގާވަންތަކަމުގެ ސަބަބުން ކަމަށެވެ.[8]

8– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلاَمِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ عُدۡوَٰنٗا وَظُلۡمٗا فَسَوۡفَ نُصۡلِيهِ نَارٗاۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

﴿30﴾ އަދި، الله ﷻ ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަނެ، ބަރާބަރު ގޮތުގެ ޙައްދު
ދުރަށް ހިނގާފައި ޒާލިމުކަމުން، ޒުލުމްވެރިކަމާއި، ވައްކަންކުރުމާއި، ޙައްޤުތަކަށް އަރައިގަތުމާއި
ބަދަލުގައި ކަލޭ، އެ إِلٰهُ ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ސަބަބު އިންޞާފު ތަރަހައަށް ވުރެ މާ
ދަށްވެގެން! ތިޔަ ހަމަކަށަވަރުން، ފިޔަވަން إِلٰهُ، އެ މިހާރު ނަރަކައަށް ވައްދަވާ
އެ ބައިގަ އަނދަވާނީމެވެ. އަދި އެ ތިޔަ މިހުންނަން ނަރަކައިގެ ޢަޛާބުދެއްވުމަކީ،
الله ﷻއަށް ނުހަނު ފަސޭހަކަމެއް ކަމުގައި ވީހެވެ. ޔޭ ކަލޭގެ ކަލާކަތު އެ ބައި ކަލަކަތު
الله ﷻއަށް ކަނޑައެޅި ކަނޑައެޅި ކަމަށް ވުމަވެ. إِلٰهُވެ.[9]

إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم
مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ﴿٣١﴾

﴿31﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! الله ﷻއާ ޝަރީޢަތުގެ ޙައްދުތަކުގައި ކަބީރާތަކެއް ކަމުގައިވާ،
ވައިކަމުގައިވާ ފާފަތަކުގެ ކަންތައްތަކާއި ފަޙުޝަ، ތިޔަބައި މީހުން ދުރުވާ،
އަމިއްލަވަނުން މަނާކުރުވާ، ބޮޑެތި ފާފަތަކުން ދުރުވެހުން ކަލޭގެ ބޮޑު ފާފަތަކުން ފަރުބަދު،
އެ ފަދަ ކުދިދި ކާމިލް ތަބިއުން ފަރާތު ބޮޑު ފަރާތުގެ ޖަޒާ ދެއްވައި ދިނުން ބުރަވާ
ތަށް ކަލާކަތުވަމެނި ކަމެ ދަންނާށެވެ! ކީރިތި ނަބީވެ ދުނިޔޭގައި މުސްލިމުން ފަރާތަށް،
ފިޔަވަން إِلٰهُ ކީރިތި ނަބީ ފަރާތުން ފަޅުވެރިވެފައިވާނެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާއަކަށް ދަރުވާ
ހަމަ މާތް ސަލާމަތުގެ ފިރުދައުސް ސުވަރުގެ، އެ މަގަށް ދަރުމައި ދެއްވާ،
ސުވަރުގެ ނިޢުމަތް، ފިޔަވަން إِلٰهُ ދެއްވާނެއެވެ.[10]

9- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
10- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! ފާފަތަކުގެ ތެރޭގައި ބޮޑެތި ފާފަތަކާއި ކުޑަ ފާފަތައް ހުންނަކަން މި އާޔަތުން އެނގެއެވެ. އަދި ބޮޑެތި ފާފަތަކުން ދުރުވެވުމާ ނަމަ، ކުޑަ ފާފަތައް ފުއްސަވާން ކަން ވެސް މި އާޔަތުން އެނގެއެވެ. ނަމަވެސް، ކުދިފާފަތައް ފުއްސަވާނީ، ފަރުޟުކަންތައްތައް ހަމައަށް ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމުންނެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައި ވެއެވެ. «الصَّلَوَاتُ الخَمْسُ، وَالجُمُعَةُ إِلَى الجُمُعَةِ، كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ، مَا لَمْ تُغْشَ الكَبَائِرُ»[11] މާނައީ: “ފަރުޟު ފަސް ނަމާދަށް ބަލާއިރު، އެއް ނަމާދުން އަނެއް ނަމާދާ ދެމެދު އަދި ހުކުރު ނަމާދަށް ބަލާއިރު، އެއް ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރާ ދެމެދު، ބޮޑެތި ފާފަތަކަށް އަރައިނުގަންނަ ކަމުގައި ވާނަމަ، އެ ނަމާދުތަކަކީ، އެ ދެމެދުގައި ކުރެވޭ ކުދި ފާފަތަކުގެ ކައްފާރާއެކެވެ.”[12]

ފަހެ، ބޮޑެތި ބައެއް ފާފަތަކާ ބެހޭ ގޮތުން، رَسُولُ الله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقَاتِ»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهُ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: «الشِّرْكُ بِاللهُ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ اليَتِيمِ، وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ المُحْصَنَاتِ المُؤْمِنَاتِ الغَافِلَاتِ» މާނައީ: “ހަލާކުކޮށްދޭނިވި ހަތް ފާފައަކުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާށެވެ!“ މި ފަދައިން ޙަދީޘްކުރެއްވުމުން އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެއީ، ކޮން ކަންތައްތަކެއްތޯއެވެ؟ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. އެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި، اللهُ ﷻ އަށް ޝިރުކުކުރުމާއި، ސިޙުރުހެދުމާއި، اللهُ ﷻ ދެރުން ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ ނަފްސެއް ޙައްޤަކާ ނުލައި މެރުމާއި، ރިބާ ކެއުމާއި، ޔަތީމުގެ މުދާކެއުމާއި، ޢަފީފުންގެ ތުހުމަތު ޙައްޤު ނޫން ގޮތްގޮތަށް ކުރުމެވެ.

11- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

12- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތު، ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުން ފުރަގަސްދީ ފިލާންދުވުމާއި، ބިއްދަތްތެރި އަބުރުވެރި އަންހެނުންގެ އަބުރާބަހި ޒިނޭ ތުހުމަތުކުރުމެވެ.[13]

އަދި ބޮޑެތިވުރެ ފާފަތަކުގެ އިތުރަށް، މައިން ބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުން، ހަބައިމީހުންނާއެކު އިހާނެތިކުރަނީ ކަންތައްތައް ކުރުމާއި، ދޮގު ބުނުމާއި ވާހަކަދެއްކުމާއި، ދޮގު ހެކިބަސްދިނުމަކީ ވެސް، ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންތަކެވެ. رَسُولُ الله ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. «أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ» قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللهُ، قَالَ: «الْإِشْرَاكُ بِاللهُ، وَعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ» وَكَانَ مُتَّكِئًا فَجَلَسَ، فَقَالَ: «أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ» فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ.[14] މާނައީ: "އެންމެ ބޮޑެތި ފާފަތަކަކީ ކޮބައިކަން، ތިމަން ރަސޫލާ ތިޔަ އަޞްޙާބުބޭކަލުންނަށް ވިދާޅުވެދެއްވަންހެއްޔެވެ؟" މި ސުވާލައިން ބަޔާންކުރެއްވުމުން އަޞްޙާބުބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ.

"ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ! އޭ اللهُގެ ރަސޫލާއެވެ." ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެއީ، اللهއަށް ޝިރުކުކުރުމާއި، މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމެވެ." މި ވަގުތުން ބަޔާންކުރެއްވީ، އެ ރަސޫލާ އިސްނެގި، އެއްކޮޅަކަށް ނުވަތަ ތަކިޔާއަކާއި ލެނބިވަޑައިގެންނެވެ. ދެން، ރަސޫލާ ސީދާވެ ވަޑައިގެން އިށީނދެވަޑައިގެންނެވުމަށް ފަހު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ދަންނަވާށެވެ! އަދި ބޮޑެތި ދޮގުވާހަކަދެއްކުމެވެ. އަދި ދޮގު ހެކިބަސްދިނުމެވެ." އަދި ކަލޭ އިތުރު ރަސޫލާގެ މި ބަސްފުޅު ހުއްޓުމަކާއިނުލައްވައި ތަކުރާރުކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.

13- صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمِ
14- صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمِ

އެއީ، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން، ކައު އިތުރު ހަސަދަވެރިކަން އުނދަގޫތަކެއް ވެރިން ކަމަށް ބަލައި، ދެން، އެ ބަސްފުޅު ވިދާޅުވުން ހުއްޓުވައިލެއްވުން ނަމަ ކޮންފަދަހެއްޔެވެ. މި ފަދައިން ތިމަންނަމެން ހިތައިފުމަށް ދެންނެވިއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، މަގުފުރާމާއި، ވައްކަންކުރުމާއި، ޒިނާކުރުމާއި، އެއްޗިހިސްސުން ގޮތުން ހިންގުމާއި، ތޮބުއިމާއި، ހަރާމުކުރިއްވާފައިވާ ކުށް ކުރިމަތިވާކަމަށް ފާސް ބޮޑެތި ފާފަތަކެވެ. އަދި މީގެ އިތުރަށް، ޝަރާބުބޮއުމާއި، މަކަރުހެދުމާ އަދި މި ނޫން ހިޔާނާތް ކަންތައްތަކަކީ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭނެވެ. ކޮންމެއަކަސް، ބޮޑު ފާފަކީ، އެ ކަމެއް ކުރުމުން، އެ ކަންކުރާ މީހެއްގެ މައްޗަށް، ނަރަކަ ޖައްސަވާނޭ ކަން، ނުވަތަ އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް، الله ﷻ ގެ ކޯފާ ޖައްސަވާނޭ ކަން، ނުވަތަ ލަޢުނަތްލެއްވައި ޙައްދުގެން ބަދަލުދެއްވާނޭ ކަން ނުވަތަ ޢަޛާބު ދެއްވާނޭ ކަން އަންގަވައި، އެ ފާފަތަކާމެދު، الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅުން ވަޢީދާގެ ބަސްފުޅު އަރިސްކުރައްވާ ކޮންމެ ފާފައެކެވެ.[15]

الْإِمَامُ مَعْمَرُ بْن أَبِي عَمْرُو رَاشِدُ الْأَزَدِي ރިވާކުރައްވައެވެ. **قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ:** «**الْكَبَائِرُ سَبْعٌ؟**» **قَالَ:** «**هِيَ إِلَى السَّبْعِينَ أَقْرَبُ**» މާނައީ: **ابْنُ عَبَّاسٍ** رضي الله عنهما ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވުނެވެ. ”ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ޢަދަދު ހަތެއްބާވައެވެ؟“ **ابْنُ عَبَّاس** ވިދާޅުވިއެވެ. ”ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ޢަދަދު، ހަތްދިހައާ ހަމައަށް ކައިރިން މާކަން ބޮޑެވެ.“[16]

وَلَا تَتَمَنَّوْا۟ مَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بِهِۦ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍۢ ۚ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌۭ مِّمَّا ٱكْتَسَبُوا۟ ۖ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌۭ مِّمَّا ٱكْتَسَبْنَ ۚ وَسْـَٔلُوا۟ ٱللَّهَ مِن فَضْلِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًۭا ﴿٣٢﴾

15- تَفْسِيرُ الْبَيَانِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ جَمِيل دِيدِي
16- الْمُصَنَّفُ لِلْإِمَامِ عَبْدِ الرَّزَّاق

﴿32﴾ އަދި، اللهُ ﷻ ގެ ދަރުމަވަންތަވުރިކަމުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކަށް ގިނަގުނަ ނިޢުމަތްތަކެއް ދެއްވައި، ރިޒުޤު ތަނަވަސްކޮށްދެއްވައި، މަތިވެރިކޮށްދެއްވުމުން، އެ ކަމާމެދު އެ ބަޔަކަށް ޙަސަދަވެރިވެ، އެ ނިޢުމަތްތަކުން އެ ބަޔަކު މަހްރޫމުކޮށްދެއްވައި، ތިމާއަށް އެ ނިޢުމަތްތަކެއް ލިބިދެއްވުމަށް ނުއެދޭށެވެ! އަދި އެ ކަމަށް އުންމީދު ވެސް ނުކުރާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ފިރިހެނުންނަށް ވެސް އެބައިމީހުން ކުރި ޢަމަލަކާ އެކަށޭނަ ދަރުމަޔާއި ޘަވާބު، اللهُ ﷻ އެބައިމީހުންނަށް ޙިއްސާ ކަނޑައަޅުއްވައިފައި ވެއެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް ވެސް އެބައިމީހުން ކުރި ޢަމަލަކާ އެކަށޭނަ ދަރުމަޔާއި ޘަވާބު، اللهُ ﷻ އެބައިމީހުންނަށް ޙިއްސާ ކަނޑައަޅުއްވައިފައި ވެއެވެ.

އަދި ބަޔަކަށް ދެއްވައިފައިވާ ނިޢުމަތްތަކާމެދު އެ ބަޔަކާ ޙަސަދަވެރިވުމުގެ ބަދަލުގައި، ގިނަގުނަ ނިޢުމަތްތަކެއް ދެއްވާ ދީލަތިވަންތަ اللهُ ﷻ ގެ ދަރުމަވަންތަކަމުން ތިމަންނަށް ވެސް ދެއްވުމަށް އެދި، އެ إِلٰهَއަށް ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ އީ، ކޮންމެ ކަމެއް މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ އީ، އެ إِلٰهُގެ ދަރުމަވަންތަކަމުން އަޅުތަކުންނަށް ބައްސަވައިދެއްވުމުގައި، އެބައިމީހުންނަށް އެންމެ ރަނގަޅު އެންމެ މޮޅު ގޮތް، މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهެވެ.[17]

<u>މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވި ސަބަބު:</u>

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުގެ ސަބަބަކަށް ކަމުގައި ރިވާވެފައި ވެއެވެ. ފިރިހެނުން އެދޭ ކަމުގައިވީ، އަންހެނުންނަށް ވާރުތަ މުދަލުން ދެބައި ލިބޭ ފަދައިން، ޖިހާދު ކަންތައްތަކަށް، ލިބޭ ޘަވާބު ވެސް، އަންހެނުންނަށް ދެ ގުނަ އިތުރުވުމަށެވެ.

17– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި އަންހެނުން އެދޭ ކަމުގައިވީ، ފިރިހެނުންނަށާ ވެސް އެއްފަދައިން ޖިހާދުގައި ބައިވެރިވެ، އެ ކަމުގެ ދަރުމަތާއި ޘަވާބު ލިބުމަށެވެ. އަދި ވާރުތަ މުދަލުން، ފިރިހެނުންނާ އެއްވަރަށް ބައި ލިބުމަށެވެ. ވުމާއެކު، އަންހެނުން ވެސް އަދި ފިރިހެނުން ވެސް، އޭގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކަށް، اللهُ ﷻ ދެއްވައިފައިވާ އިމްތިޔާޒެއް ލިބުމަށް އަނެއް ބަޔަކު ބޭނުންވުމަކީ އެދޭތީވެ، އެ ކަން ނަހީކުރައްވައި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.[18]

رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘުކުރެއްވިއެވެ. «لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالًا، فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللهُ حِكْمَةً، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا ويُعَلِّمُهَا».[19] މާނައީ: "އެހެން މީހަކަށް ލިބިފައިވާ ނިޢުމަތަކަށް، ހިތާއަށް ވެސް ލިބުމަށް އެދުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ ދެ ކަމެއްގައި ފިޔަވައެވެ. ފުރަތަމަކަމަކީ، އެ މީހަކަށް، اللهُ ﷻ މުދަލުދެއްވުމުން، ޙައްޤު ގޮތުގައި އެ މުދަލު ހަރަދުކުރާ މީހެވެ. އަދި ދެވަނައީ، އެ މީހަކަށް، اللهُ ﷻ ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި ޢިލްމު ދެއްވުމުން، ހުރި ގޮތުގައި އެ ކަންކަން ބަޔާންކޮށް، ދަރުސްދީ މީސްތަކުންނަށް ދަސްކޮށްދޭ، އެ ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި ޙިކުމަތާ އެއްގޮތަށް ފައިސަލާކުރާ އަދި ދަސްކޮށްދޭ މީހާއެވެ."

ފަހެ، މި ޙަދީޘުން ދަލީލުވާ ގޮތުގައި، މި ދެ ނިޢުމަތް ފިޔަވައި، اللهُ ﷻ މީހަކަށް ދެއްވައިފައިވާ ނިޢުމަތްތައް، އެ މީހެއްގެ ކިބައިން އެ ނިޢުމަތް ފިލިދިޔުމަށް ނޭދި، ޙަސަދު ނުކޮށް، އެ ނިޢުމަތް ވެސް އެ ކަން ލިބިއްޖެނަމަ އެދުމަކީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ.

18- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
19- صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

އަދި ހަމަ އެހެންމެ، ނަބަވީ އެހެން ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ. «إِنَّمَا الدُّنْيَا لِأَرْبَعَةِ نَفَرٍ: عَبْدٍ رَزَقَهُ اللهُ مَالًا وَعِلمًا، فَهُوَ يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ، وَيَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ، وَيَعْلَمُ لِلَّهِ فِيهِ حَقًّا، فَهَذَا بِأَفضَلِ المَنَازِلِ. وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللهُ عِلْمًا، وَلَمْ يَرْزُقْهُ مَالًا، فَهُوَ صَادِقُ النِّيَّةِ، يَقُولُ: لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمِلتُ بِعَمَلِ فُلَانٍ، فَهُوَ بِنِيَّتِهِ، فَأَجْرُهُمَا سَوَاءٌ. وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللهُ مَالًا، وَلَمْ يَرْزُقْهُ عِلْمًا، فَهُوَ يَخبطُ فِي مَالِهِ بِغَيرِ عِلْمٍ، لَا يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ، وَلَا يَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ، وَلَا يَعْلَمُ لِلَّهِ فِيهِ حَقًّا، فَهَذَا بِأَخْبَثِ المَنَازِلِ. وَعَبْدٍ لَمْ يَرْزُقْهُ اللهُ مَالًا وَلَا عِلْمًا، فَهُوَ يَقُولُ: لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمِلْتُ فِيهِ بِعَمَلِ فُلَانٍ، فَهُوَ بِنِيَّتِهِ، فَوِزْرُهُمَا سَوَاءٌ»[20] މާނައީ: ”ހަމަކަށަވަރުން، ދުނިޔެ ވަނީ ހަތަރު ބާވަތެއްގެ މީހުންނަށް ބަހާއެވެ.

ފުރަތަމައީ: އެ މީހަކަށް، الله سبحانه وتعالى މުދަލުވެރިކަމާއި ޢިލްމުވެރިކަން ދެއްވި އަޅާއެވެ. ފަހެ، އޭނާއަށް، الله سبحانه وتعالى ދެއްވައިފައިވާ ޢިލްމުގެ އަލީގައި، އެ މުދަލާމެދުގައި، އޭނާގެ ވެރި إلهއަށް އޭނާ ބިރުވެތިވެއެވެ. އަދި އެ މުދަލުން އޭނާގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ ހައްޤުތައް އަދާކުރެއެވެ. އަދި އެ މުދަލުގައިވާ، اللهގެ ހައްޤު ދަނެގެން، މުދަލުގެ ޒަކާތް އަދާކޮށް، ސަދަޤާތްތެރި ހަދައެވެ. ފަހެ، އޭނާއީ، އެންމެ މަތިވެރި ދަރަޖައިގައިވާ މީހާއެވެ.

ދެވަނައީ: އެ މީހަކަށް، الله سبحانه وتعالى ޢިލްމުވެރިކަން ދެއްވި އަޅާއެވެ. ފަހެ، އޭނާ ވަނީ، އޭނާގެ ނިޔަތް ރަނގަޅު މީހަކު ކަމުގައެވެ. އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިމަންނާއަށް މުދަލެއް ލިބިފައި ވާނަމަ، އެ މުދަލުން އެފަދަ މީހަކު ފުލާނާ ފަދައިން، ހެޔޮކަމުގެ މަގުތަކުގައި ހިމަން ވެސް ކުރާނީމުހެވެ. ފަހެ، އޭނާ ވަނީ، އެ ނިޔަތުގައި ގޮތުގެ މަތީގައެވެ. ފަހެއެކު، ޢިލްމުވެރިކަމާއި މުދަލުވެރިކަން ދެއްވި މީހާއާއި، ޢިލްމުވެރިކަން ދެއްވި ނަމަވެސް، މުދަލުވެރިކަން ދެއްވައިފައި ނުވާ މީހާ ދެމީހުންނަށް ދެއްވާ ދަރުމައާއި ޘަވާބު ހަމަހަމަވެގެން ވެއެވެ.

20– سُنَنُ الْإِمَامِ أَبِي عِيسَى التِّرمِذِي

ތިންވަނައީ: އެ މީހަކަށް، الله ﷻ ޤުދުރަތުވެރިކަން ދެއްވި އަދާއެވެ. އޭނާއަކަށް
އިލާހުވެރިކަމެއް ނުލިބޭއެވެ. ފަހެ، އޭނާއަކަށް އިލާހުގެ އަލިކަމެއް ލިބިފައި ނުހުރުމާ އެކު،
އެ މުދަލު ކޮރުމުގައްޓާއި އެ މުދަލު ކަރަކަހުރުމުގައި، އޭނާ މަގުގެ އެއްލިގެން ހިނގައިދިއައެވެ.
އަދި އެ މުދަލާގުޅުމުގައި އޭނާގެ ވެރި إِلٰهއަށް ބިރުވެރިވުމެއް ވެސް އޭނާގެ ހިތަކު
ނުވެއެވެ. އަދި އެ މުދަލުން އޭނާގެ ގާތްމީހާގެ މީހުންގެ ބަހައްޓުމަކަށް އަދަބު
ނުކުރެއެވެ. އަދި އެ މުދަލުގައި، اللهُ ގެ ބައްޔެއްވާ ކަމެއް ވެސް އޭނާ ނުދަންނައެވެ.
އެހެންކަމުން، މުދަލުގެ ޖަލުގެ އަރިހަށް، ބަދަލުގައިދީ އެއް ނުކުރެއެވެ. ފަހެ، އޭނާއީ
އެންމެ ނުބައި ދަރަޖައިގައިވާ މީހާއެވެ.

ހަތަރުވަނައީ: އެ މީހަކަށް، الله ﷻ އިލާހުވެރިކަމެއް ވެސް އަދި ޤުދުރަތުވެރިކަމެއް ވެސް
ދެއްވިފައި ނުވާ އަދާއެވެ. އޭނާ ވެސް، އޭނާގެ ނިޢުމަތް ދަނގަލު ދޫކޮށް މީހަކު
ކަލުގައެވެ. ފަހެ، އޭނާ ބުނެއެވެ. "ތިމަންނާއަކީ މުދަލު ލިބިގަތި ވާނަމަ،
އެ މުދަލުން، އެވަނި މީހަކު ކަމަކުރާ ފަދައިން، ތިމަން ވެސް ކަމަކުރާނީމެވެ."
އިލާހުގެ ނިޢުމަތުގެ ސަބަބުން، އޭނާގެ ނިޔަތުގައި ވަނީ، އެއްގައި މުދަލުހުރި ނަމަ،
އިސްލާމް ދީނުގައި ހުއްދަ ނޫންނަމަ ކަންކަމުގައި ކަމަކުރުމެވެ. ފަހެ، އޭނާ ވަނީ،
އޭނާ އެ ނިޔަތުގައި ގޮތުގެ މަތީގައެވެ. ގާތްވެރިކަމުގައި ފަހުން މި ބުނެވުނު
ދެ މީހުން ހަމަހަމަވެގެން ވެއެވެ."

ފަހެ، ބާރާސްވެރިޔާ ބަދިރީވުން ވެސް އެނގޭނީ، އިލާހުވެރިކަމާއި، ޤުދުރަތުވެރިކަމާއި،
މި ދެ ނިޢުމަތުގެ ނިޢުމަތުގެ، الله ﷻ މީހަކަށް ދެއްވައިފައި ވަނިކޮށް ފެނުމުން،
އެ މީހުގެ ހިތާއިން، އެ ނިޢުމަތް ޝުކުރުއަދާކުރާ ނުލައި، ތިމާއަށް ވެސް، އެ ކަން
ލިބިދެއްވުމަށް އެދުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއް ކަމެވެ.

އެދެންއެކަމަށް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ސަރިކުރައްވައިދެއްވާ ގޮތުގޮތަށް ތިޔާގެ ހިތުގައިވާ ދުރަހާގައި ބިރުވެރި ބޭނުންކުރުމާއި، އަނެކުންނަށް ހިތުގައިވާ އިލްމީޙާޞިލްކާއި މީރުކަން ހިތުގައިވާގޮތް، އެ ކަންކަން ލިބެއަށް ލިބުމަށް އެދުންވެރިވުމަކީ މަނާކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމެވެ. އެހެން، އެ ކަންކަމަކީ، ތިމާގެ ހިތުގައި ޙަސަދު އިހާނާކަން ބަލިކަށިކަން، އަނެކުންގެ މައްޗަށް ނުބައިވެރިކަމާއި ޙަސަދުވެރިކަން އުފެއްދޭ ކަންކަމެވެ.

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَٰلِيَ مِمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ ۚ وَٱلَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَٰنُكُمْ فَـَٔاتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

﴿33﴾ މައިންބަފައިންނާއި ގާތްތިމާގެ މީހުން މަރުވާއިރު އެބައިމީހުން ދޫކޮށްފައިވާ މުދަލު ވާރުތަވެރިން ލިބެންވާ މީހުންނާއި، އެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް ލިބެންވާ މިންވަރު، މިގޮތަށް إِلٰهُ ވަޙީ ކަނޑައަޅުއްވައިފައެވެ. އަދި އެއްބަސްވުމުގެ ޙަލްފް ބަސްދީ އެހީތެރިވެ ނަސްރުދިނުމާއި، ވާރުތަކުރުވުން ބައެއް ދިނުމަށް އެއްބަސްވި ބަޔަކާ އެކު ޙިއްސާވެރިވުން ދެއްކެވުން ބަޔަކު ޙަލްފުކުރި ހުވާކޮށްފައި ވާނަމަ، އެ ބަޔަކު ޙިއްސާކޮށްފައިވާ އެއްޗެއް، އެ ބަޔަކަށް ޙިއްސާވެރިވުން ދޭށެވެ!

ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުތަކުންނާ ހިލާފަށް ކަލޭމެން، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ޢިލްމުގެ ދާއިރާގައި ވާ އެވެ، އެ ހިލާފަށް ކަމަކަށް، އެ إِلٰهُ ހިފެހެއްޓެވިން ވެއެވެ. އަދި އަޅުތަކުންގެ ހިލާފަށް ބަރާބަރަކަށް، އެ إِلٰهُ ބައްލަވައިގަތުމަށްވާ ފަދަ އެވެ، އަޅުތަކުން ދައްކާ ހިލާފަށް ވާހަކަތަކެއްގެ ޢަދު، އެ إِلٰهُ އަންގަވައިދެއްވާ ވެއެވެ. މިގޮތް، ދުނިޔޭގައި ޙިއްސާވެރިވުން ކުރަ ހިލާފަށް ބަދަލުކަން، ޝަރީޢަތް ދުވަހުން، ޙިއްސާވެރިވުންނަށް، އެ إِلٰهު ދުލިހާލަ ޖަޒާ ދެއްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.[21]

21– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! އެ ބަޔަކަށް އެހީތެރިވެ ނަސޭހަތްދީ ބައިކަން، ވާރުތަވުމުގެން ބައެއް
ދިނުން ޝަރުޢުވެފައިވާ އެއްބަސްވުމެއް އެއްބަސްވެ، އެ ގޮތަށް ހަލަފުއެޅިކަން ހުއްޓުވުން
ހުއްދަވެފައި އޮތީ އިސްލާމް ދީނުގެ ކުރީކޮޅުގައެވެ. ނަމަވެސް، ވާރުތަވުމާ ބެހޭ ގޮތުގެ
އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވުމުން އެ ޙުކުމްތައް މަންސޫޚުވެއްޖެއެވެ.[22]

ٱلرِّجَالُ قَوَّٰمُونَ عَلَى ٱلنِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡۚ فَٱلصَّٰلِحَٰتُ قَٰنِتَٰتٌ حَٰفِظَٰتٞ لِّلۡغَيۡبِ بِمَا حَفِظَ ٱللَّهُۚ وَٱلَّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَٱهۡجُرُوهُنَّ فِي ٱلۡمَضَاجِعِ وَٱضۡرِبُوهُنَّۖ فَإِنۡ أَطَعۡنَكُمۡ فَلَا تَبۡغُواْ عَلَيۡهِنَّ سَبِيلًاۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيّٗا كَبِيرٗا ﴿٣٤﴾

﴿34﴾ ފިރިހެނުންނަކީ، އަންހެނުންގެ ހިފަހައި ކަމަކަށް ޒިންމާވެރިވެ ބަލަހައްޓައި،
اللهُ ﷻ ގެ ދީނުގައި ސާބިތުވެ ތިބުމަށް، އެ ކަމަކުންނަން އިރުޝާދުދިނުމާ އެކު
އެ ކަމަށް ހިތްވަރުދީ ބާރުއެޅުމުގައި ދެމެހެއްޓުމުން ބައެއްވެ. އެއީ، اللهُ ﷻ ގެ
އަދުލުވެރިކަމުގެ ތެރެއިން އަންހެނުންނަށް ދެއްވައިފައިވާ ވަރަށްވުރެން ބޮޑަށް،
ކަންތައްތައް ރަނގަޅަށް ތަދުބީރުކުރުމާ ރާވައި ހިންގުން ބޮޑުކުރުމާއި، ވިސްނުމާއި،
ހަރުދަނާ ޝަރުޢު ބިއްދަތު ފިރިހެނުންނަށް ދެއްވުމުގެ ސަބަބުން، އަންހެނުންގެ
މައްޗަށް ފިރިހެނުން މާތްކުރައްވައި އިތުރުކުރައްވައިފައިވާ ކަމުން ބަޔަކުއެވެ.
އަދި އަނބިންނަށް ދިނުން ވާޖިބުވެގެންވާ ނަފަޤާގެ ޚަރަދު އެ ކަނބަލުންނަށް އަދާކޮށް،
ކާއިންބޮއިމާއި، އަންނައުނު ދިނުމާއި، ދިރިއުޅޭނެ ތަނެއް ހޯދައިދީ، އެ ކަނބަލުންގެ
ހިފަހައި ކަމެއް ބެލެހެއްޓުމުގެ ޒިންމާ އުފުލުމުގެން ބާރު ފިރިހެނުން ކަމުގައި،
اللهُ ﷻ ލައްވައިފައިވާ ކަމުން ބަޔަ ވެސް ވެއެވެ.

22- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ފަހެ، ރަނގަޅު ހެޔޮލަފާ ސާލިހު އަންހެނުންނަކީ، އެ ކަނބަލުންގެ ވެރި إِلٰهُގެ
އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، އެ إِلٰهُ ޝަރުޢުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އަދާކުރުމުގައި
ދެމިތިބޭފަދަ އެވެ، އެ ކަނބަލުންގެ ފިރިހެނުން ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކުރާ އަންހެނުންނެވެ.
އަދި އެ ކަނބަލުންގެ ފިރިހެނުން ނެތިގެންވާ ކަންކަމުގައި ވެސް، ފިރިހެނުންގެ
ހުރުމަތަށް ބަހައްޓަންވާ ރައްކާތެރިވުމާ އެވެ، އެ ކަނބަލުންގެ ފަރުވާތެރިވެގަންނަވަންތައް
ރައްކާތެރިކުރާ އަންހެނުން މެއެވެ.

އެ ކަނބަލުންނަށް އެ ކަންތައްތައް އެ ގޮތަށް ރައްކާތެރިކުރުވަނީ، اللهُ ﷻ ގެ ބަސްފުޅުން
އެ ކަނބަލުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ޙައްޤު ތަޢުލީމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އޭ ފިރިހެނުންނޭވެ!
ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިން ބާޣީވެ ނުކިޔަމަންތެރިވެ، ބަސް ދޫކޮށްލާނޭ
ކަމުގެ ބިރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހީވާ ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން
ވަނީ، އެންމެ ފުރަތަމަ ވަޢުޡުވެރިކަމާ އެކު ރިވެތި ގޮތުގައި އެ ކަނބަލުންނަށް
ނަޞޭޙަތްތެރިވުމެވެ. އެ ގޮތުން ނަޞޭޙަތްތެރިވުމުން ވެސް، ރަނގަޅު ނަތީޖާއެއް
ނުނިކުންނަ ނަމަ، އެ ކަނބަލުންނާ ގޮދަޑިން ބަހައްޓައި، އެ ކަނބަލުންނާ އެކު
އެއް ތަންމަތީގައި ނިދުން، ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ!

މި ގޮތަށް ކަންތައްތައް ކުރުމުން ވެސް ރަނގަޅު އަސަރެއް ނުކުރި ނަމަ، އަދަބު
ދިނުމުގެ ގޮތުން ހާނިއްކަ ނުވާގޮތަށް އެ ކަނބަލުންގެ ގައިގައި ޖަހާށެވެ! ދެން ފަހެ،
ފިރިހެނުން ނުކިޔަމަންތެރިވާ އަނބިންނާމެދު، ބާރުނުފޯރުވާ ފަދައިން ކަންތައްތައް
ކުރުމުން، އެ ކަނބަލުން އިސްލާހުވެއްޖެ ނަމަ، އެ ކަނބަލުންގެ މައްޗަށް
އަނިޔާވެރިނުވާށެވެ، ތިޔަބައިމީހުން ކަނބަލުންނާމެދު މުޢާމަލާތްކުރުމުން އަނެއްކާ ދުރުކަން،
ރިވެތި ހެޔޮ ގޮތުގައި އެ ކަނބަލުންނާ އެކު ދިރިއުޅޭށެވެ!

އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ﷲ ﷻ އީ، އެ إِلٰهُ ގެ ޝަރުޢުފުޅާއި ސިފަފުޅުތަކާއި މަތިވެރިވަންތަ، މާތްކަން ބޮޑު، ކަށަކުގަދަރުވަންތަ، ހުރިހާ ކަމެއް މާތަށް ދެންނެވިގެންވާ އަދި އެ ކަނބަލުންނަށް ނަސޭހަތްދެއްވައި އަމުރުފުޅުކުރެއްވީގެންނަވާ إِلٰهެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ކަނބަލުންނަށް ދަތިކަން އުނދަގޫދީ އަނިޔާވެރިވާ ޖާހިލުންގެ ހިތައިން، އެ إِلٰهُ ބަދަލުހިއްޕެވުމާކަމީ ކަށަވަރު ކަމެކެވެ.[23]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، سَعْدُ بْن الرَّبِيع ﵁ އާއި، އެ ސަހާބީގެ އަނބިކަނބަލުން حَبِيبَة بِنْت زَيْدُއާ ބެހޭ ގޮތުން ކަމުގައި ދިމާވެގެން ވެއެވެ. އޭރު، އެ ކަމަނާ سَعْدُ ގެ ބަސްނުފުޅު ނުބޭނުންކުރެއްވުމާއި ނުކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިގެންނެވުމުން، އެ ކަމަނާގެ މަންމަފުޅާއި، سَعْدُ ޗުއްސެއް ޖެއްސެވުމާ ގުޅިގެންނެވެ. سَعْدُ އެ ގޮތަށް ކަންތައްކުރެއްވުމުން، އެ ކަމަނާގެ ބައްޕާފުޅާ، رَسُولُ الله ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވިއެވެ.

”އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ހިބަވާ ދަރިފުޅު، ކާވެނީގެ ގޮތުން سَعْدُއާ ގެއައީ، އެ ދަރިފުޅު އޭނާއަށް އަނބިކަނބަލުނިހާފުވެ. އެއަށްފަހު، سَعْدُ ވަނީ އެ ދަރިފުޅުގެ މޫނުމަތީގައި ޗުއްސަވައިފައެވެ.“ އެ ފަދައިން ދަންނަވާފައިވުމުން، رَسُولُ الله ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ”އެ ކަމަނާއަށް ވާނީ އެ ކަމަނާގެ ފިރިކަލުންގެ ކިބައިން ބަދަލުހިއްޕަވާށެވެ.“ ދެން، سَعْدُ ގެ ކިބައިން ބަދަލުހިއްޕެވުމަށް ޓަކައި، އެ ކަމަނާގެ ބައްޕާފުޅާ އެކު އެ ކަމަނާ ހިނގައިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ހަމަ އެ ވަގުތު، رَسُولُ الله ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ”ބަދަލުހިއްޕަވަން ވަޑައިގެން ދިޔުމުން އެނބުރިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

23- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އެހެނި، ތިމަން ރަސޫލާގެ އަރިހަށް جِبْرِيلُ ﷷ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ." އެ ފަހަރު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް، جِبْرِيلُ ﷷ ވަޑައިގެންނެވީ މި އާޔަތައިގެންނެވެ. ދުވާއެކު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ބަރިތާޅުކުރައްވާކަމުގައި ވެއެވެ. "اللهُ ﷻ އަރިއްވާގެންނެވީ، އަޅުގަނޑުމެން އެދުން ގޮތެއް ނޫނެވެ." އަދި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ސަބަބާ ބެހޭ ގޮތުން މި ނޫން ބައެއް ވާހަކައެއް ވެސް މުފައްސިރުން ނަޤުލުކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.[24]

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِن يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

﴿35﴾ އޭ ދެމަފިރިންގެ ވަލީވެރިންނޭވެ! ދެމަފިރިއެއްގެ ދެމެދުގައި ދެބަސްވެރިކަމެއް އުފެދި، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން އެ ދެ މީހުން ވަކިވާން ޖެހިދާނެ ކަމުގެ ބިރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިތުއްޖެ ނަމަ، ފިރިމީހާގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އެ މައްސަލަ ބަލާނެ އަހުލުވެރިއަކާއި، އަނބިމީހާގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އެ ކަން ބަލާނެ އަހުލުވެރިއަކާއި ދެ މީހުން، އެ ދެމަފިރިންގެ ގާތަށް ތިޔަބައިމީހުން ފޮނުވާލާށެވެ!

އެއީ، އެ ދެމަފިރިންނަށް ދިމާވެގެން އުޅޭ މައްސަލަ ބަލައި އެ ކަމާމެދު ވާހަކަދައްކައި، އެ ދެމަފިރިންނަށް އެންމެ ފައިދާހުރި މަޝްވަރާދިނުމަކީ ރަނގަޅު ގޮތަކީ، ދެމަފިރިން ވަކިނުވެ ދިރިއުޅުން ކަން، އެ ދެމަފިރިންނަށް ވިސްނައިދީ ނަސޭހަތްތެރިވުމަށެވެ. އެ ގޮތަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމުން ވެސް އެ ދެމަފިރިން އެކުގައި ނޫޅެވޭނެ ކަމަށް، ދެ ޙާކިމުންގެ ފަރާތުން ފެނިއްޖެ ދެ މީހުންނަން ވަކިކުރުން ނަމަ، އެ ކަމާމެދު، ގޮތެއް ނިންމާނީ އެ ދެ މީހުންނެވެ.

24– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި އެ ދެމަފިރިން ސުލްހަކުރުވުމުގައި ދެ ޙާކިމުގެ ފަރާތުން ބައިވެރިވާ
ދެ މީހުންނަށް، އެ ދެމަފިރިންގެ ކާވެނި ރޫޅެނުނުދި، އެ ދެ މީހުން އިސްލާހުކުރުމަށް
ރިވެތި ގޮތު އުސޫލުން މަސައްކަތްކުރާ މެދުވެރިން ކަމުގައި ވާނަމަ، ﷲ سبحانه وتعالى
އެ ދެމަފިރިން ސުލްހަކުރައްވައި އެއްބަސް ކުރައްވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން،
ﷲ سبحانه وتعالىއީ، ޚަލްޤުތަކުންނާ ގުޅޭ ކަމެއްގެ ޚަބަރު، މުޅިން ދެނެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.
ވުމާއެކު، އެބައިމީހުންނާ އެއްވެސް ކަމެއް އަދި އެބައިމީހުންގެ ހިތްގައި ފޮރުވިފައިވާ
އެއްވެސް ސިއްރެއް، އެ އިލާހަށް ވަންހަނާވެގެންނެއް ނުވެއެވެ.[25]

وَٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـٔٗاۖ وَبِٱلۡوَٰلِدَيۡنِ إِحۡسَٰنٗا وَبِذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ
وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡجَارِ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡجَارِ ٱلۡجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلۡجَنۢبِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَا
مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخۡتَالٗا فَخُورًا ٣٦

﴿36﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، ހަމައެކަނި ﷲ سبحانه وتعالىއަށް އަޅުކަންކޮށް
އެ އިލާހަށް ޢިބާދަތްކުރާށެވެ! އަދި، ﷲ سبحانه وتعالىގެ ޙައްޤުއަދާކުރުމަށްފަހު،
އެ އިލާހަށް ކުރާ އަޅުކަމުގައި އެއްވެސް ޝަރީކަކު، އެ އިލާހާ ބައިވެރިކޮށް
ޝިރުކުނުކުރާށެވެ! އަދި މައިންބަފައިންނަށް އިޙްސާންތެރިވާށެވެ، އެ ދެ މީހުންނަށް
އަދާކުރަންޖެހޭ ޙައްޤުތައް ފުރިހަމައަށް އަދާކުރާށެވެ! އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި،
ޔަތީމުންނާއި، މިސްކީނުންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތް އަވަށްޓެރިންނާއި،
ދުރު އަވަށްޓެރިންނާއި، ކައިރިގައި އުޅޭ އެކުވެރިންނާއި، ބޭނުންޖެހިފައިވާ
ދަތުރުވެރިންނަށް، ޣުލާމުންނަށް، އެ އެންމެންގެ ޙައްޤުތައް ވެސް ފުރިހަމައަށް
އަދާކޮށް، އެ އެންމެންނަށް ވެސް އިޙްސާންތެރިވާށެވެ!

25– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދިޙުކުވެގެންވާ އަޙުސަނަށް ގޮތްތަކުގައި އެބައިމީހުންގެ
ޙައްޤުތައް ފުރިހަމައަށް އަދާކޮށް އެބައިމީހުންނަށް ވެސް އިޙްސާންތެރިވާށެވެ!
ހަމަކަށަވަރުން، ތިމާގެ މުޙުސިން ތިމާއަށް ފެނި، ވިސްނައުންގެ މައްޗަށް ބޭއްލާ،
ފަރުވާލާފައި ދޭ އެއްވެސް ވިޔަވަޅު، الله ﷻ ގަބޫލުކުރައްވާނެ ކަމެއް ނޫނެވެ.[26]

ދަންނާށެވެ! ޝަރީޢަތުން ތިން ދަރަޖައިގެ ބަލިވެގެން ވެއްޖެ. ފުރަތަމަ ދަރަޖައަކީ،
އިލާހުވަނތަކުގައި، الله ﷻއަށް ބައިވެރިކުރާ ގޮތުގައި ޤަބޫލުކުރާ އިޖްތިހާދުކުރުމެވެ.
މިއީ، ބޮޑުތަކަ ތަރުތީބަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންގެ އިޖްތިހާދެވެ. ދެވަނަ ދަރަޖައަކީ،
الله ﷻގެ އިރާދަފުޅާނުލައި، ކޮންމެ މީހަކު ފިޔަވާ، އެ މީހާ ބޭނުން ކަމެއް
ކުރުމުގެ ކުރީގައިކަން ލިބިގެންވާ ކަމުގައި ގަބޫލުކުރުމުގެ އިޖްތިހާދެވެ. މިއީ،
މުސްލިމުން ކަމުގައި ބުނާ އެބާ، މި އުންމަތުގެ މަޖޫސީންގެ އިޖްތިހާދެވެ. ތިންވަނަ
ދަރަޖައަކީ، އެ ކަމެއް ކުރުން، الله ﷻ އަމުރުކުރައްވައިފައިވާ ކަމެއް، އެހެން ފަރާތެއް
ޙައްޤުވުން ބަލައި ނުވަތަ މިސްކީނުންގެ ޙަޤީޤަތައި ތަޢުރީފު ދިނުމަށްޓަކައި ބަލައި
ނުވަތަ ދައްކާނުވާކަމުގެ ގޮތުން ކުރުމެވެ.[27]

އަދި ދަންނާށެވެ! الله ﷻއަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި، އެ إِلٰهُ އެކަނި ގޮތަށް އެދުވުގައި،
ޚިޔާނާތެއްނުކުރުމުގެ ނިޔާޔަތަށް ޚިޔާނާތެއްކުރުމުގެ ބޭނުންކުރުމެވެ. އަދި، الله ﷻގެ
ގަދަރަށްޓަކައިކަމާ ގުޅޭގޮތުން ކޮށްފައިވާ ކަންތައް، ސިފަތައް ފުރުޤުގައި ތިމާގެ ހިތަށް
ގެނައުމާ އެކު، އެއްވެސް ފުރަތަމަ އަދި އެއްކޮށް މިޔަސް، އެ إِلٰهَ ބައިވެރިކުރުން
ޝިރުކުކުރުން، ހުރިހައި އަޅުކަމެއް، އެ إِلٰهަށް ޚާއްޞަކުރުމެވެ.[28]

26- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
27- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
28- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

رَسُولُ اللهِ ﷺ ބަޔާންކުރައްވައެވެ. «قَالَ اللهُ تَعَالَى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ،
مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ».[29] މާނައީ: "الله ﷻ ވަޙީކުރައްވައެވެ.
މިވަން إِلٰهِ، ޝިރުކުކުރާ މީހުންގެ ޝިރުކުކުރުމުން ހުސްފުދިވޮޑިގެންވާ
إِلٰهެވެ. ވީމާ، މީހަކު އަމަލެއްކޮށް، އެ އަމަލުގައި، މިވަން إِلٰهާ އެކު އެހެން
ފަރާތެއް ބައިވެރިކޮށްފި ނަމަ، މިވަން إِلٰهُ އެ މީހަކު ދޫކޮށްލައްވާނެވެ. އަދި
އޭނާ އެ ކުރި ޝިރުކުގެ އަމަލު ވެސް އޭނާގެ ކައިރިން ދޫކޮށްލައްވައި
ދޫކޮށްލައްވާނެވެ." އެހެންކަމުން، އޭނާ އެ ކުރި އަމަލުން އޭނާއަށް އެއްވެސް
މަންފާއެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ކިޔުންތެރިޔާ! އެ ގޮތަށް ކުރާ އަމަލެއް ބާޠިލުވެގެންދަނީ
ހަމަހަމައެކަނެވެ.

ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن
فَضْلِهِۦ ۗ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٣٧﴾

(37) الله ﷻ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުޤުން، އެ إِلٰهُގެ ފަޟުލުގައި ބަޚީލުކަން
ކުރަމުން ދަހިވެތިވެ، އެ ގޮތަކީ ކަންތައްތަކުގެ ދަހިވެތިވުމަށް ބަލައި އަމުރުކުރަން
އަންގައިދޭ މީހުން، الله ﷻ ދެއްވި ދީލަތިކަމުގެ ނިޢުމަތްތަކަށް ޝުކުރުނުކޮށް
އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކަށް އިންކާރުކުރާ، އެ إِلٰهُ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވި
ޢިލްމާއި ތަނަވަސްކަން ވަންހަނާކުރާ މީހުން ދެކެ، الله ﷻ ރުޅިވެވޮޑިގެންފައެވެ.
އަދި އިސްރާއީލީންނާއި ނިކަމެތިކަމުގައި ބަޔަކު، އެ ގޮތަށް ކާފިރުންނަށް ބަދަލުގައި،
މިވަން إِلٰهُ ތައްޔާރުކުރައްވައިފީމެވެ.

29– صَحِيحُ الإِمَامِ مُسْلِمٍ

ދަންނާށެވެ! މީހަކަށް ލިބޭ ނިޢުމަތްތަކާއި ދުނިޔަވީ، އާނާގެ ކުޅަދާނަކަމާއި
ހަސަދުވެރިކަމުން އާނާ ހުރި އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް، الله ﷻ ގެ ދަރުމައި އެ މުދަލުން
ޚަރަދުކުރުން ނުޖެހޭނޭ ކަމަށް ބުނެ ދަހިވެތިވެ، އަނެކުން ވެސް އެ ފަދައިން ދަހިވެތިވުމަށް
ބާރުއަޅާ އަމުރުކުރާ، އެ إِلٰهُ ދެއްވި ތަނަވަސްކަމާއި އިލްމު ފޮރުވައި، ޔަހޫދީ
ކާފިރުން މިސްކީނުންނަށް ބާރުނުލާ ބަޔާންކުރާ ބަލަހައްޓާ ވަސީލަތްތައް
ބަޔާންކުރާ ދަހިވެތިވާ މީހާގެ ދަންނާށެވެ! އަދި އެ މީހާގެ ބަލައިގަތުމަށް އެ ބައި
ބަޔާންކުރެވޭ ސިފަތަކެކެވެ.[30]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ނަޞީޙަތާއި ރަސޫލާކަން ޒަމާނުގެ ރަސޫލާގެ
ސިފަތައް، ތަޢާރަފްކުރުމާއި، الله ﷻ އަންގަވައިދެއްވި، އެ ރަސޫލާގެ ސިފަތައް
ސިއްރުކުރި ވަށައިގެން، އެ ވަޅަކަށް މިސްކީނުންނަށް ބުނުއްލި، ޔަހޫދީންގެ
ޢުލަމާއި މުއްސަނދިކަން ދެއްކުމުގެ ގޮތުން ދުވަހު އެއްކަރު، ދުރަގުން ދަހިވެތި
އުޅުން، ކަނޑައެޅުން ކަމުގައި ކަމަކީ ابْنُ عَبَّاس ﵄ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.

އަދި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ޔަހޫދީންގެ ޙާލަތު ދުވަހު ބަޔަކަށްމީހުންދެކޭގެ
ގޮތުން، ހަމައެކަނި ބާރުވެރިން އިލާހީ އެޅި މުނާފިޤުންނާ ގުޅިގެން ކަމަށް ވެސް،
ބައެއް މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.[31]

وَٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمْ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ ۗ وَمَن
يَكُنِ ٱلشَّيْطَٰنُ لَهُۥ قَرِينًا فَسَآءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾

30- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
31- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي

﴾38﴿ އަދި މީސްތަކުންގެ ޝޯއާއި ތަޢުރީފު ލިބިގަތުމަށްޓަކައި، ކަންތެއްކުރުމަށާއި،
މަޝްހޫރުވުމަށް ޚަކާތި މިލާފުންގެ މުދަލު ހޭދަކުރާ، اللهﷻ އަށާއި، އާޚިރަތް ދުވަހަށް
އީމާންނުވާ މީހުންނަށް، ތިމަން إِلٰهُ ތަޢާލާގެ ކުރެއްވި ވަސީ، އިހުސާނުތެރިކަމާއި
ނިކަމެތިކަން ދެނިވި ޝައިޠާނާ. އަދި އެބައިމީހުން އަ މަގުފުރެދިސް، ޝައިޠާނާ
އެބައިމީހުންނަށް އަޅުގަނޑި ކަންތަށްތަށްކަން، ޝައިޠާނާއާ ތަށްވެ، ޝައިޠާނާ
އަ ދުރުކަށިކަން ހިނގުން ނުރުން އެހެން ކަމެއް ވެގެންވާ ނުންނެވެ. އަދި އެ މީހެއްގެ
އެކުވެރިއަކީ ޝައިޠާނާ ކަމުގައިވާ މީހާ ދަންނާނެވެ! ފަހެ، ޝައިޠާނާއަކީ ހައްދަވައިވާ
ނުބައިކަން ބޮޑު އެކުވެރިއެކެވެ. އަދި އެ މީހެއްގެ އެކުވެރިއަކީ ޝައިޠާނާ ކަމުގައިވާ
މީހަކު، ހައްދަވައިވާ ނުބައި މީހެކެވެ.[32]

وَمَاذَا عَلَيۡهِمۡ لَوۡ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ ٱللَّهُۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِهِمۡ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾

﴾39﴿ އަދި އެބައިމީހުން، اللهﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް، ޤަބޫލުކޮށް،
އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވެ، اللهﷻ ދެއްވާ ރިޒުޤުގައި ތަޤްވާތަން އެދި، އެ
إِلٰهُ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވި މުދަލުން އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކު ހޭދަކޮށްފިނަމަ،
އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭނީ ގެއްލުމެއް ހެއްޔެ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެ ހެދި މީހުންނަށް ލިބޭނީ
އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނޫންނޫނެ ކަން ކަށަވަރެވެ. އެހެނީ، اللهﷻ އީ، އެބައިމީހުންގެ
ހިތުގައި ހުރިތަކާއި، އެބައިމީހުންކުރާ ހިތުގައި ބަދަލުވުން، ޢަމަލު ދަންނަވާ ގެންވާ إِلٰهُއެވެ.
އެހެންކަމުން، އެ ބަދަލުތަކެއް ފުރިހަމަ ދަރުމަ، އެބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނެ
ކަމީ ކަށަވަރު ކަމެކެވެ.[33]

32- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي
33- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُون الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އިސްވެ ދިޔަ ދެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

އިސްވެ ދިޔަ ދެ އާޔަތް ބަވައިލެއްވީ، ކަންތައްކުރުމުގެ ގޮތުން ހެދިކާޔާ މުނާފިޤުންނާ ގުޅިގެން ކަމަށް، ގިނަ މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. އަދި ޔަހޫދީންގެ ޢުލަމާއި މުއްސަނދިކަން ދެއްކުމުގެ ގޮތުން، ބަދަލު ހޯދުމަށްޓަކައި ދަރުމަ ހެދިކާނާ އުޅުނު ފަރާތްތަކާ މުސްލިމުންނާމެދު މި ދެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ވެސް، ބައެއް މުފައްސިރުން ދެކެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.[34] ކޮންމެއަކަސް، އިސްލާމް ދީން ގަބޫލުކުރާ ކަންކަމުގައި ހެދިކާނާ، ދަރާމް ކަންކަމުން ހަރަދުކުރާ އެންމެހައި ފަރާތްތައް ވެސް، މި ދެ އާޔަތުގެ ޙުކުމުގައި ހިމެނޭ ކަމީ ކަނަޑައެޅިފައިވާ ކަމެކެވެ.

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةٗ يُضَٰعِفۡهَا وَيُؤۡتِ مِن لَّدُنۡهُ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿٤٠﴾

﴿40﴾ އެއްވެސް މީހަކު ކޮންޏެއްވާ ބަދަލުގެ ބަރަބަރު ދެއްވުމުގައި، ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރު ވިޔަސް އަނިޔާއެއްވެވުމަކީ، اللهُ ﷻ އެ މީހަކަށް ބާއިންސާފުވެ ނުހަޑަވައްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އޭނާ ކުރި ހެޔޮ ބަދަލުވެ ކަމުގައި ވިޔަސް ނަމަ، އެ ބަދަލުކަމަށް ދެއްވާ ދަރުމަވާއި ތަވާބު އެތައް ގުނައަކަށް އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި، އެ އިލާހުގެ ފަޟްލުވެރިކަމުން، އެ މީހަކަށް ނުހަނު ބޮޑު ދަރުމަވާއި ތަވާބުދެއްވައި، އެ މީހަކު ސުވަރުގެ ވަށައިލަވާނޭމެވެ.[35]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، اللهُ ﷻގެ ޢަދުލުވެރިކަމާއި ޚިޔާރަތްތެރިވުމުން ދުރުކަން ދަރުމަވާއި ތަވާބުތަށް އެދި އެ ކަމަށް ދަރިވެރިކަރުއްވުމާއި، އެ އިލާހަށް އުޅުނުވާ އަންގަވައި ކަންތައްތަކާމެދު ބިރުވެރިކަރުއްވުމުގެ ބަސްފުޅެކެވެ.

34- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

35- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّؤُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾

﴿41﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ފަހެ، ޤިޔާމަތް ދުވަހަކީ، ކޮންމެ އުންމަތެއްގެ ބަޔަކު ވެސް
ކުރަ ޢަމަލުތަކުގެ މައްޗަށް ހެކިވެވަޑައިގަތުމަށް ބަލައި، އެ އުންމަތެއްގެ މީހުންގެ
ޙާލަތް، ތިމަން اِلٰهُ ފޮނުއްވި ރަސޫލާ ހާޒިރުކުރައްވާނޭ ދުވަހެވެ. އަދި، އިބަ ރަސޫލާގެ
އުންމަތުގެ މީހުން ކުރަ ޢަމަލުތަކުގެ މައްޗަށް ހެކިވެވަޑައިގަތުމާއި، އެ ރަސޫލާ
ބަލާލުކުރައްވުން ހިސާބަތު ކޮންމެ ރަސޫލަކުމެ އެ ރަސޫލެއްގެ އުންމަތުގެ މީހުންނާ
ހަމައަށް ފުރިހަމައަށް ރައްދުކޮށްދެއްވައި، އެބައިމީހުންނަށް އިއްވަވައިދެއްވި ކަމުގައި،
މި ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ހެކިވެވަޑައިގަތުމަށް ބަލައި، އިބަ ރަސޫލާ ހާޒިރުކުރައްވާނޭ
ދުވަހެވެ. މި ފަދައިން ކަންތައްތައް ހިނގާ ދުވަހު، ކާފިރުންގެ ބާރު ހުންނާނީ
ކިހިނަކުން އަދި ކޮންފަދައަކުން ބަލާށެވެ![36]

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْن مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اقْرَأْ عَلَيَّ»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، آقْرَأُ عَلَيْكَ، وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ، قَالَ: «نَعَمْ» فَقَرَأْتُ سُورَةَ النِّسَاءِ حَتَّى أَتَيْتُ إِلَى هَذِهِ الآيَةِ: ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ، وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلاَءِ شَهِيدًا﴾ قَالَ: «حَسْبُكَ الآنَ» فَالْتَفَتُّ إِلَيْهِ، فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ.[37] މާނައީ:

عَبْدُ اللهِ بْن مَسْعُودٍ ﵁ ގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު، **رَسُولُ اللهِ** ﷺ އަހުރެންގެ ގާތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. “ކީރިތި ޤުރްއާނުން ތަންކޮޅެއް ނިކަން ކިޔަވައިދީބަލާށެވެ!” އަހުރެން ދަންނަވިމެވެ. އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކީރިތި ޤުރްއާން ބާވައިލެއްވީ، އިބަ ރަސޫލާއަށެވެ.

36– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
37– صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي

އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި އެ ޤުރްއާން ކިޔަވައި، ދަންނަވާނީ އަޅުގަނޑުތޯ؟ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އާއެކެވެ! އެހެން މީހަކު ކިޔަވާ އަޑު އައްސަވަން ބޭނުންފުޅުވަނީއެވެ." ދެން، އަހުރެން سُورَةُ النِّسَاءِ ގެ ފުރަތަމަ އާޔަތުން ފަށައިގެން ކިޔަވަމުން ގޮސް، ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ﴾ މި އާޔަތުގެ ނިޔަލަށް ކިޔަވައި ނިންމުމުން، ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ދެން އެންދު ރަނގަޅެވެ. މިހާރު ފުދިއްޖެއެވެ." އޭރު، ކައު އިބުރު ރަސޫލާގެ ދެ ލޯފުޅުން ކަރުނަފުޅު އޮހޮރެމުން ދިޔައެވެ.

ދަންނާށެވެ! ކިރީބި ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތަކުގެ އަޑު މިޔާއަން އިވުމުން ދާއިރު، އެ އާޔަތްތަކުން އިބްރަތްތަކާއި ފިކުރުވެރިކަމާ ލިބިގަން، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވާންވީ ގޮތުގެ މަސައްކަތްކުރި އިރުޝާދުތައް މި ބަޔާނުގައި ވެއެވެ.

يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾

﴿42﴾ الله ﷻ ގެ އެއްކަލައުވަންތަކަން ޖަހުދުކުރި، ނަބިއްޔާއި ރަސޫލާކަން ޤަބޫލުކުރުމަށް ދެކޮޅު ހަދައި، ރަސޫލާ ގެނައި ދީނުން ދުރުވި މީހުން ޤިޔާމަތް ދުވަސް ބޭނުންވާނެއެވެ. "މިއަދު ބިމާއެކު ވެއްޖައިނަމަ ބިމާ ހަމަހަމަވެގެން ނަމަ ކިހާ ރަނގަޅުވީހެވެ!" ދަންނާށެވެ! ބިމާ ވެއްޖައިނުމަ އެދި އެ ކާފިރުން އެދުމަކީ ކުރީގެ ދުނިޔޭގައި ކުރިކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން، الله ﷻ ގެ ހަޟްރަތުގައި ނުބަލާ ބަދަލުދިނުމުގެ ބިރުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ފޮރުވިފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއް، الله ﷻ އަށް ފޮރުވައި ވަންހަނާކުރެވޭނެ، އެއްވެސް ބާރެއްގައި އެބައިމީހުންނަށް އެ ދުވަހުން ކުރެވޭނެ ކަމެއް ނުވެއެވެ.

އެހެނީ، އެ ދުވަހުން، اللهُ ﷻ އެބައިމީހުންގެ ދޫ ބަސްދުކޮށްލައްވައި އަނގައިގައި
ސިއްކަޖެއްސެވުމުން، އެބައިމީހުން ކޮށްފައިވާ ޢަމަލުތަކާ ބެހޭގޮތުން، އެބައިމީހުންނާ
ދެކޮޅަށް ހެކިދޭނީ އެބައިމީހުންގެ ގުނަވަންތަކެވެ.[38]

ދަންނާށެވެ! ބަޔާންވެރިޔާ ދު އާޔަތުގައި ފުޅު ވަނީ، ދުނިޔަވީ ބަޔާންގައި، މިސްކިތުން
ކުރީ ހަވަލުމަކުގެ ބިސްމިބޭއްކުވައި، ހިރަކައި ކަލާއެގެ ބަހިކޮޅު، ތިޔާހަމު ދުވަހުން
ވައުދުކުރައްވާނޭ ކަން ހަނދާންކޮށްދެއްވައި، އެ ދުވަހާގެ ބިރުވެރިކަމުގެ
ބަސްފުޅުވެއްޖެއެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ وَلَا
جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغۡتَسِلُواْۚ وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم
مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ
بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ٤٣

﴿43﴾ އޭ اللهُ ﷻ ގެ އެއްކަލާނގެކަން ތެދުކުރާ ޤަބޫލުކުރާ، އެ إِلٰهُ ގެ
ރަސޫލާއާ ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! މަސްތުވެގެންވާ ހާލުގައި ތިޔަބައިމީހުން
ނަމާދުނުކުރާށެވެ! އެއީ، މަސްތުވުކަން ފިލައި ކިޔާނެކިޔާ އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ރަނގަޅަށް އެނގިއްޖައުމަށް ދެނެގަނެވެ. އަދި ޖުނުބުވެރިޔާ ހިނައި ޣުސުލްކުރުމަށް
ފަހުގައި މެނުވީ ނަމާދުނުކުރާށެވެ! އަދި މިސްކިތުގެ އެއްދޮރުން ވަދެގެން އަނެއް
ދޮރަކުން ނިކުމެގެން ދާ ދިއުން ފިޔަވައި، މިސްކިތަށް ވަދެ، މިސްކިތުގައި ހުރުމަކީ
ޖުނުބުވެރިޔާއަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

38- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُون الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ބަލިވުމުގެ ސަބަބުން، ވުޟޫކުރުމަށް ޓަކައި ފެން ބޭނުންކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެ ނަމަ ނުވަތަ ދަތުރެއްގެ މަތީގައި އުޅެނިކޮށް ފެން ނުލިބޭގޮތް ދުރުވެރިވެއްޖެ ނަމަ، ވުޟޫކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ސާފު ބިމުގެ ވެލިން ތިޔަބައިމީހުން ތަޔައްމުމުކުރައްވާށެވެ! އަދި ކުޑަކަމު ނުވަތަ ބޮޑުކަމު ދިޔުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެ ނޫން ވަސް ސަބަބަކާހުރި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވުޟޫގެއްލުމުން، ވުޟޫކުރާނޭ ފެން ނުލިބިއްޖެ ނަމަ، ވުޟޫކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ސާފު ބިމުގެ ވެލިން ތިޔަބައިމީހުން ތަޔައްމުމުކުރައްވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމާގެ އަނބިމީހާއާ އެއްދާންކުރުމަށް ފަހު، ހިނައިގަތުމަށް ޓަކައި ފެން ނުލިބިއްޖެ ނަމަ، އެ ފަދަ ޙާލަތުގައި ވެސް، ހިނައިގަތުމުގެ ބަދަލުގައި ސާފު ބިމުގެ ވެލިން ތިޔަބައިމީހުން ތަޔައްމުމުކުރައްވާށެވެ!

ފަހެ، ތަޔައްމުމުކުރުމަކީ، ސާފު ބިމުގެ ވެލިގައި ދެ އަތްތިލަޔައިގެ ބަނޑު ފުހުން ޖަހައި، މޫނާއި، ދެ އަތްތިލަޔައިގެ ބޮޑުފުށުގައި ދެ އަތްތިލަޔައިގެ ބަނޑު ފުހުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ ގިނަގިނައިން ޢަފޫކުރައްވާ إِلٰهެވެ. އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُގެ އަމުރަށް ކިޔަމަންތެރިވާ ފަދަ އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމުގެ ތަކުލީފު، އެ إِلٰهُ އެބައިމީހުންނަށް ނުޖައްސަވައެވެ.[39]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތުގެ ކުރީކޮޅުގައިވާ ޙުކުމް ބާވައިލެއްވުނީ، ބަނގުރާ ހަރާމްކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި، އެއްބަޔަކު ޖަމާޢަތުން ނަމާދުކުރައްވައިރު، ޤިރާއަތުގައި ޣަލަތުވެވުނު ނަބިއްޔާ ކިޔުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

39- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އެހެންނަމަވެސް، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށް ފަހު، މަސްތުގެ ބާރުތަކުގައި ތިބެގެން
ނަމާދުކުރުން ހުއްޓުނެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ބަނގުރާ
ހަރާމްކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި ކަން އެނގެއެވެ. އަދި މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ ބަނގުރާ
ހަރާމްކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން އެޅުއްވުން ދެވަނަ ފިޔަވަޅުގެ ވާހަކައެވެ.[40]

އަދި މި އާޔަތުގެ ތަދުރީޖުގައިވާ ބުރުތުމަށް ބާވައިލެއްވުނީ، ކަމު އިތުރު
ރަސޫލާގެ އަސްހާބުން ކުޑައްވި ތަމްރީނުތަކެއްގައި، ފެންނަނީ ފެނަށް ތަރިވުތުގެ
ސަބަބުން، ވުޟޫނުކުރައްވައި ނަމާދުކުރުއްވުންނާއި، ހިނައިވަޖެއިގަތުމުގައްޔާއި
ވުޟޫނުކުރައްވުމުގައި ބައެއް އަސްހާބުންނަށް، ފެނުގެ ބޭނުން ކުރައްވާން، ސިއްޙީގޮތުން
ތަޔައްމުމުކުރުމުގެ ކަމުގައި ހުއްދަކުރައްވައި ވެއެވެ.[41]

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبٗا مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ يَشۡتَرُونَ ٱلضَّلَٰلَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّواْ ٱلسَّبِيلَ ﴿٤٤﴾

﴿44﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ޔަހޫދީންގެ ޢުލަމާއިން، ތޯރާތުގައިވާ އިލްމުން ކޮންމެވެސް
މިންވަރަކު އެނގިފައިވާ މީހުން ކަންތައްކުރާ ގޮތް، އިބަ ރަސޫލާ
ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯއެވެ؟ އެބައިމީހުން ކަންތައްކުރާ ގޮތަކީ، އިބަ ރަސޫލާގެ
ރިސާލަތުގެ ހެކިތަކުގެ ދަޢުވަތު ބަދަލުގައި އިސްތިކުބާރުވާ ތަރީޚުމަރާއި،
ބަދުޢަމަލުތަކާއި، ދުނިޔަވީ ފައިދާއަށްޓަކައި، ހިދާޔަތުގެ ބަދަލުގައި މަގުފުރެދުން ގަނެއެވެ.
އޭ ހިދާޔަތުގެ މަގުމަތީގައިވާ މުސްލިމުންނޭވެ! އެ ބަޔަކު ބޭނުންވަނީ އެދެނީ އަދި
އެބައިމީހުން އެންމެހައި ކާފަރު، އެބައިމީހުން ސީދާމަގުން އެއްކިބާވެ މަގުފުރެދިފައިވާ
ފަދައިން، ތިޔަބައިމީހުން ވެސް ސީދާމަގުން އެއްކިބާވެ މަގުފުރެދިގެން ދިއުމަށެވެ.[42]

40- تُحْفَةُ الْأَحْوَذِي فِي شَرْحِ جَامِعُ التِّرْمِذِي لِلشَّيْخِ الْمُبَارَكْفُورِي
41- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
42- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައި މި ވަނީ، އެ إله ބާވައިލެއްވި
ބައެއް ޙުކުމްތަކަށް ޢަމަލުކުރުން، އަނެއްބައި ޙުކުމްތަކަށް ޢަމަލުނުކޮށް ދޫކޮށްލި، ތޯރާގެ
އަހުލުވެރިންނަށް، އެބައިމީހުންނަށް ބަލައި، އެ إله ޙުކުމްކުރެއްވި ޝަރީޢަތުގެ ބަދަލުގައި
މަގުފުރެދުން އިޚްތިޔާރުކުރުން، އެހެން މީހުން ވެސް މަގުފުރެދިގެން ދިއުމަށް އެދޭ
ބަޔަކު ކަމެވެ.

وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِأَعۡدَآئِكُمۡۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَلِيّٗا وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ نَصِيرٗا ٤٥

﴿45﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނާމެދު ދުޝްމަނުންގެ ޙާލަތާއި
ދުޝްމަނުކަމާއި ޢަދާވާތްތެރިކަން، ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް، الله ﷻ
ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ، އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ބަޔާންކޮށްދެއްވައި، الله ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެބައިމީހުންގެ ޚަބަރު ދެއްވައެވެ.
އަދި އެބައިމީހުންނާ ކުރިމަތި ހަނގުރާމަކުރެއްވުމާއި އެ ނުކުން ހުރިހައި ކަމެއްގައި
ވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ މަދަދުވެރި އެހީތެރިއަކު ކަމުގައި ފުދެން، الله ﷻ ފުދެއެވެ.
އަދި އެބައިމީހުންގެ މަކަރުވެރި ރޭވުންތަކާއި ދޮގުހެދުމަކުން ސަލާމަތްކުރައްވައި
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަސްރުދެއްވުމަށް، الله ﷻ ފުދެއެވެ.[43]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައި ވަނީ، އެ إله ބާވައިލެއްވި
ބައެއް ޙުކުމްތަކަށް ޢަމަލުކުރުން، އަނެއްބައި ޙުކުމްތަކަށް ޢަމަލުނުކޮށް ދޫކޮށްލި، ތޯރާގެ
އަހުލުވެރިންނަށް، މުސްލިމުންގެ ޢަދާވާތްތެރިންކަމެވެ. އެހެންކަމުން، އެބައިމީހުންގެ
އެހީތެރިކަމާއި އެކުވެރިކަމަށް ނޭދި، އެބައިމީހުންނާމެދު ސަމާލުވެ، ޙަރަކާތްތެރިވާ
ޖެހުމަށް، މި އާޔަތުގައި މުސްލިމުންނަށް އަމުރުކުރައްވައިދެއްވައި ވެއެވެ.

43– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި މުސްލިމުންނަށް އެހީތެރިވެދޭ ގަންނަވައި ނަސްރުދެއްވުމަށް، الله ﷻ
ފުދޭކަން ވެސް މިއާޔަތުގައި އަންގަވައިދީފައި ވެއެވެ.

مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَٱسْمَعْ
غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَٰعِنَا لَيًّۢا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِى ٱلدِّينِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَٱسْمَعْ
وَٱنظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾

﴿46﴾ موسى عليه السلام އަށް، الله ﷻ ބާވައިލެއްވި ތައުރާތުގައި އަދިސްކުރައިވާ، محمد ﷺ ގެ
ސިފަފުޅުތަކާއި، އެ ރަސޫލާގެ ބާރު ވާހަކަތަކާ އަދި އެ ދީނުގައިވާ ބައެއް ޝަރީޢަތު
ޙުކުމްތައް ބަދަލުކުރައްވައިލައިވާ އާޔަތްތަކާއި އެ އާޔަތްތަކުގެ މާނަ އެގޮތްމިގޮތަށް
ބަދަލުކޮށް، އެ އާޔަތްތަކުގެ ބަސްތަކާ މާނަ އޮޅުވައިލައި އެމީހުން ނުބައި ބަހަކުން ރަސޫލާގެ
ތެދުގައި އުޅުނުތެވެ. އަދި الله ﷻ ގެ ދީނަށް ފުރައްސާރަކުރުމަށް އެމީހުން ބަދަލުކުރުމަކީ ފަހު އެބަޔަކު
ބުނެއެވެ. މިހެން، الله ﷻ ބާވައިލެއްވި އާޔަތްތަކާއި އެ އާޔަތްތަކުގެ މާނައެވެ.

ޝަރަހަކުރެއްވީއެވެ. އެހެން، الله ﷻ އަށް ނިސްބަތްކުރާ އެ ރަސޫލުން ހަދާ ބުނުމާން
ދޫކުރެވެ. އަދި الله ﷻ ގެ ރަސޫލާ محمد ﷺ އަށް އެ ރަސޫލުން ދަންނަވައެވެ. މިބާ މިއަ
ދައްކާވާ ވާހަކަފުޅުގެ އަޑު އަހަމުން މިބާގެ އަމުރުފުޅަށް އަޑުގަނޑެއްނުން ނުކިޔަމަންތެރިވެ
އުޅުނީއްޖެއީމެވެ. އަދި ނުވާ މިހާރުގެ ޤައުމުގައި ހަންނަވައިގެން އަޑުގަނޑެއްނުން
މި ދައްކާ ވާހަކައިގެ އަޑު އަހެމުވާތެވެ! ނުވަތަ، އަޑުގަނޑެއްނުން މި ދައްކާ
ވާހަކައެއް މިބާގެ ކަންތަށްކޮށްދޭގޮން އިވިވަޑައިނުގަންނަވާނޭ ގޮތް، الله ﷻ މިންވަރު
ކުރައްވާނިއްޗެވެ! ކަންފުޅަކާސް، މި ވަރަށް ރަސޫލުން ބުނެއުޅެނީ، ކަލޭއިތުރު
ރަސޫލާއަށް ފުރައްސާރަކޮށް ބަދު ދުޢާކުރުމުގެ މަޤްޞަދުގައެވެ.

އަދި މުސްލިމުން، ކައުއިމުރު ރަސޫލާއާ މުޚާޠަބުކުރުމުގައި «رَاعِنَا» މި ލަފުޒު ބޭނުންކޮށް، ތިމަންމެންނަށް ބަލައި ރިޢާޔަތްކުރައްވާށެވެ! މި ފަދައިން ދަންނަވާކަމަށް ބަލައި ޔަހޫދީން، ރަސޫލާއާ މުޚާޠަބުކުރުމުގައި «رَاعِنَا» މި ލަފުޒު ބޭނުންކުރަންފެށީ، ބައެއް ފަހަރު «رُعُونَة»އަށް އަދި އަނެއްބައި ފަހަރު «رَاعِينَا»އަށް ބަދަލުކޮށްގެންނެވެ.

«رُعُونَة»ގެ މާނައަކީ، "ވިސްނުމެއްނެތް މޮޔަ މީހާ" މިއެވެ. އަދި «رَاعِينَا»ގެ މާނައަކީ، "އަހުރެމެންގެ ގެރިބަކަރި ޖަމަލު ހުއިރައްޖާ މީހާ" މިއެވެ. ސަބަބަކަށްވީ. މި ފަދަ ބަސްތަކާ ޔަހޫދީން ބޭނުންކުރަމުން ދިޔައީ، އެބައިމީހުންގެ ދޫތަކުން ބަސްތަކަށް އޮޅުވައިލުމުގެ ގޮތުންނާއި، އިސްލާމް ދީނަށާއި، ކައު އިމުރު ރަސޫލާއަށް ފުރައްސާރަކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.

އަދި އެ ފަދަ ހުތުރު ބަސްތަކެއް، ކައު އިމުރު ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދަންނަވުމުގެ ބަދަލުގައި، "އަޅުގަނޑުމެން ތިބާގެ ބަސްފުޅު ކަންފަތް އަޅައި، ތިބާގެ އަޑުފުޅުގެން ރިޢާޔަތްތެރިވެދެއްވުމެވެ. އަދި ތިބާގެ އަރިހުގައި އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވާ ދަންނަވާތަކުގެ އަޑު އައްސަވާށެވެ! އަދި އަޅުގަނޑުމެން ބަލައިލައްވައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަލައި ރިޢާޔަތްކުރައްވައި އިންސާފުކުރައްވާށެވެ!" މި ފަދައިން، އެބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދަންނަވާ ނަމަ، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ބަސްތަކުގައި އެބައިމީހުންނަށް ބަލައި އެ ގޮތް ވާ ރަނގަޅުކަން ބޮޑުވީސް މެއެވެ. ނަމަވެސް، އެ ޔަހޫދީންގެ ކާފިރުވެރިކަމާއި، ބޮޑު ދީނުކުރުމާއި، مُحَمَّد ﷺ ގެ ރިސާލަތަށް އިންކާރުކޮށް ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުން، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްލައްވައި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަޙްމަތުން އެބައިމީހުން ދުރުކުރެއްވިއެވެ.

އެހެންނަމަވެސް، ޔަހޫދީންނަކީ އީމާންކަމުން އެބައިމީހުން އީމާނެއް ނުވާނެއެވެ. ނުވަތަ ތައުރީތުގެ ތެރެއިން މަދު ބަޔަކު ފިޔަވައި، مُحَمَّدُ ﷺ އަށް ބާވައިލެއްވުނު ރިސާލަތު ޤަބޫލުކޮށް އީމާނެއް ނުވާނެއެވެ.[44]

ދަންނާށެވެ! ބަޔަކު ޔަހޫދީންނަކީ އީމާންކަމުގައި، مُحَمَّدُ ﷺ އާ ތަބާވެ، އެ ރަސޫލާ ގެންގުޅި ސަލާމްގެ އެއްވެސް ކަމަކާ ދޭތެރޭގައި ނެތި، އެ ސަލާމްގެ ބަދަލުގައި ކަމެއް ހިތުގެ އަޑުން ތެދުކަމެއް ޤަބޫލުކޮށް، އެ ސަލާމްގެ އެއްގޮތަށް ބަދަލުކޮށްލައެވެ. އަދި މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ އަންގަވައިދެއްވައި މި ވަނީ، ތޯރާގެ އަސްލުބަސްތަކުގެ ތެރެއިން ތަފްސީރުގެ މާނަކަމެވެ. އެބައިމީހުން ބަދަލުކުރި ކަމެއް ގޮތެއް ބުނުން ބަސްތަކަކީ، އެބައިމީހުން ކިޔުން ދިޔަ ބަޔެއް ކަސްތަބަރުތަކުގެ މާނަކަމެވެ. އެ ޖުމަލަ ބުނުންބަސްތަކުގެ ތެރޭގައި، ޝިރުކު ރަސޫލާއަށް މުނާފިޤުކަމާއިގެންދިޔައި، އެ ރަސޫލާގެ އަސްކާރުބަސް ބާޤީބުނުމަށްޓަކައިވެސް ގެންނެވި «رَاعِنَا» މި ލަފުޒު ބުނުމަށް ބަދަލުގައި، ބަޔަކު ޖަވާބު «رُعُونَة» މި ލަފުޒު އަދި އަނެއްކާ ޖަވާބު «رَاعِينَا» މި ލަފުޒު ބުނުމަށް، ރަސޫލާއަށް އެބައިމީހުން ބުނީ އެވެސް ބަދަލުކޮށްގެން ހިތްވަރެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެވެސް ކަސްތަބަރުތަކުގެ ތެރޭގައި، ބައެއްބާރުގައި އަޑު ރަޔަވުގެ އާދަޔާ ޚިލާފުވާއި، އެ ޖުމަލައިގެ ރަސޫލާގެ ސިފަފުޅުތަކާ ވަސްކަރާނުވުން ހިތްވެއެވެ. އަދި އެ ޖަވާބު، އެބައިމީހުން އެ ބަދަލުކުރުމުން ދީނާއި، އިސްލާމް ދީނަކާއި، އެ ދީނުގެ ރަސޫލާއަށް އުނިކަން ދިނުމުގެ މަގު ބަލަދިގެއެވެ. އަދި އެ ތައުރީތުގެ ކަސްތަބަރުތައް ޖަވާބު، މިފަދަ ސަލާމްތަކަށް، الله ﷻ އަންގަވައިދެއްވައި މި ވަނީ، އެ ޖަވާބު ދޭނެހާވެސް، މުސްލިމުން ރައްކާތެރިވުމުގެ ހުސްކާރުވެރިކަމުން ބަލާށެވެ.[45]

44- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

45- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ ءَامِنُواْ بِمَا نَزَّلۡنَا مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبۡلِ أَن
نَّطۡمِسَ وُجُوهٗا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدۡبَارِهَآ أَوۡ نَلۡعَنَهُمۡ كَمَا لَعَنَّآ أَصۡحَٰبَ ٱلسَّبۡتِۚ وَكَانَ أَمۡرُ ٱللَّهِ
مَفۡعُولًا ﴿٤٧﴾

﴿47﴾ އޭ ފޮތުގެ އަހްލުވެރިން ކަމުގައިވާ ޔަހޫދީންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތުގައިވާ ތައުރާތާއި އިންޖީލުގައިވާ ޙައްޤު ދުސްތޫރުތަކާއި ޤަވާޢިދުތަކެއް ތެދުކޮށްދެނިވި ގޮތުގައި، ތިމަން إِلٰهُ ބާވައިލެއްވި ކީރިތި ޤުރްއާނުގައިވާ އެންމެހައި އިރުޝާދުތަކެއް ތެދުކޮށް އެ ފޮތަށް އީމާންވެ، އެ ފޮތުގައިވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރާށެވެ! އެއީ، ކީރިތި ޤުރްއާން ދޮގުކުރާ މީހުންގެ މައްޗަށް، ތިމަން إِلٰهُ ކާޜެއްވައި އަދަބުދިނުމުގެ މޫނުތަކުގައިވާ ބުމަތާއި، ލޮލާއި، ނޭފަތާއި، އަނގަތާއި، މި އެންމެހައި ގުނަވަންތައް ނެތިކުރައްވައި އެބައިމީހުންގެ ސިފަ ބަދަލުކުރައްވައި، އެ މޫނުތައް ފުރަގަހަށް އަނބުރައި ލެއްވުމުގެ ކުރިންނެވެ.

ނުވަތަ ޔަހޫދީންގެ މައްޗަށް، ހޮނިހިރު ދުވަހު މަސްހިފުން، ތިމަން إِلٰهُ މަނާ ކުރައްވައިފައި ވަނިކޮށް، އެ ދުވަހު މަސްހިފި ޔަހޫދީން، ރާވާމުކުނާއި، އޫރުގެ ސިފައަށް ބަދަލުކުރައްވައި، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ތިމަން إِلٰهُ ލަޢުނަތްލެއްވި ފަދައިން، ޤުރްއާން ދޮގުކުރާ މީހުންގެ މައްޗަށް، ތިމަން إِلٰهُ ލަޢުނަތްލެއްވުމުގެ ކުރިންނެވެ. ޝައްކެއްނެތެވެ. اللهُ ﷻ މިންވަރުކުރައްވައި ނިޔާކުރައްވައިފި ކޮންމެ ކަމެއް ހިނގާނީ އެ ނިޔާކުރެއްވި ގޮތަކަށް ވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ބާރެއްގައި، އެ إِلٰهُ އިރާދަކުރައްވައިފި ކަމެއް ވިޔަންދީ މަނާކުރެވޭނެ ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނެތެވެ.[46]

46– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! ޔަހޫދީންގެ އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ޢަރަބިއްޔަ ބައެއް މީހުންނާ ބައްދަލުކުރިއެވެ. އަދި އެ ކަން ހިނގި ގޮތުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު، عَبْدُ اللهِ بْن صُورِيَاއާއި، كَعْبُ بْن أَسَدއާ އަދި އެ ނޫން ވެސް ބައެއް ޔަހޫދީންގެ އިލްމުވެރިންނާ، رَسُولُ اللهِ ﷺ ވާހަކަފުޅުދެއްކެވިއެވެ. އަދި އެ ވާހަކަފުޅުގެ ތެރޭގައި އެބައިމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ ޔަހޫދީންނޭވެ! اللهﷻއަށް ބިރުވެތިވޭ، އިސްލާމްވޭ ދީން ޤަބޫލުކުރާށެވެ! ޙަޤް، اللهُ ގަންދީ ތިޔަކަން ޙައްޤާ ވިދާޅުވަމުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ތިޔަކަން ޙައްޤާ މި ދީނަކީ، ޙައްޤު ދީން ކަން، ތިޔަބައިމީހުން ހަޤީޤަތް ދަންނަ ކަމާމެދު އެއްވެސް ޝަކެއްނެތެވެ."

މި ޖަދަލުން ވިދާޅުވުމުން އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. "އޭ مُحَمَّدُ بْن عَبْدِ اللهِ އެވެ! ތިޔަ ކަމެއް އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް އެއްގޮތަކަށް ވެސް ނޭނގެއެވެ." ދެން، އެބައިމީހުން އެ ދެންނެވި ވާހަކައާ ގުޅޭ ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނުކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[47]

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾

﴿48﴾ ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ގެ ޝަރީކުކުރުމުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ފާފައެއް، އެ إِلٰهَ ބައިވެރިކޮށް ޝިރުކު ކުރެވިއްޖެ އެއްވެސް މީހެއްގެ ފާފަ، އެ إِلٰهُ ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެ ފަދަ މީހުންނަށް ބޭނުންފުޅުވާ، އެ إِلٰهُގެ ދަރުމަވަންތަކަމެވެ.

47– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި ޝިރުކުކުރުމުގެ ފާފަ ފިޔަވައި، އެހެން ހުރިހައި ފާފައެއް، އެ إِلٰهُ އެދިވޮޑިގަތް މީހަކަށް، އެ إِلٰهُ ފުއްސަވައިދެއްވާނެތެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، ޝިރުކުކުރާ މީހާ ވެސް، އެ މީހަކު ކުރަމުން އައި ޝިރުކުކުރުން ދޫކޮށް، އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކު، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ޙަޟްރަތަށް ރުޖޫޢަވެ ތައުބާވުމުން، ޝިރުކުކުރުމުގެ ފާފަ ވެސް، އެ إِلٰهُ ފުއްސަވައިދެއްވާނެތެވެ. އެއީ، އެ إِلٰهُ ގެ ޢާދަވަންތަކަމެވެ. އަދި، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ މަޚްލޫޤުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ފަރާތެއް، އެ إِلٰهَ އާ ޝަރީކުކޮށް ޝިރުކުކުރާ މީހަކީ، އެންމެ ބޮޑު ފާފަކަރު އަހަރިގެންވި މީހަކު ކަން ކަށަވަރެވެ. ފިޔަވައެކު، ޝިރުކުކުރުން މަތީ ދުނިޔެއިން މަރުވެއްޖެ މީހާގެ ފާފަ، އެއްވެސް ގޮތެއްގައި، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ނުފުއްސަވާނެތެވެ.

ދަންނާށެވެ! ޝިރުކުކުރުމަކީ، އީމާންކަމުގެ ނޫރު ނިވާގެ ހިތުގެ ތަޅުއަޅަން ވަސީލަތީ، އެ ކަމަށް ހުރަސްއަޅާ ފުރުދާއެކެވެ. ވުމާއެކު، އުންމަތްތަކާއި، ޤަވާޢިދުތަކާއި، އަޚްލާޤުން، ޙައްޤުގެ މަގުން އެއްކިބާކޮށް، މުޖުތަމަޢުތައް ހަލާކުކޮށް ސުންނާފަތިކުރާ ހުރިހައި ނުބައި ކަމެއް އުފެދިގެން އަންނަނީ ޝިރުކުކުރުމުގެ ތެރެއިންނެވެ. އެހެންކަމުން، ޝިރުކުކުރުމުގެ ފާފަނުފުއްސަވާނޭ ކަން މި އާޔަތުގައި އެންގެވިއެވެ.

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

އެއްދުވަހަކު، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަންނަނިވި އާޔަތް ކިޔަވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ﴿إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً...﴾ މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެންމެހައި ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ." ދެން އެ ވަގުތު، މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. "އޭ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ރަސޫލާއެވެ! ޝިރުކުކުރުމުގެ ފާފަ ވެސް ފުއްސަވާނެތޯއެވެ؟"

ދުން، އޭނާ އެ ކުރި ސުވާލުގެ ޖަވާބުގައި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނުކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[48]

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم ۚ بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَآءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾

﴿49﴾ އޭ ނަބިއްޔާއެވެ! އެ ބައެއްގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކާއި އެ ބަހަކުދުކުރާ ކަންތައްތަކަން އަމިއްލައަށް ތާރީފުކޮށް ތަޒްކިޔާކުރައި، އެ މީހުން އެއްވެސް ކަމެއްގައި އުނިކަމެއް ނެތި ޒަކިއްޔެއް ވިއަސް ނަތީޖާކަމަކީ ބޮޑާ އަދި އެބައިމީހުންނަކީ އެހެނިހެން މީސްތަކުންގެ ގައްތަން މާތްކުރައްވައި، ﷻ ޒިޔާދަކުރައްވައިދެއްވާ ބަޔަކު ކުރުގައެއްނާ، ސުވަރުގެ ވަރުވީ ހަމައެކަނި އެބައިމީހުންނަށް ކުރުގައި ދޭހާ މީހުން، އިބަ ރަސޫލާ ދެކެވަޑައިނގޭނޭނުވަރުއްތޯއެވެ؟

ޝަރުކުއްނަތެވެ. އެ ޔަހޫ މީހުން އެ ދައްކާ ވާހަކަތަކީ، އެއްވެސް ކަހަލަ ތެދުވެރިކަމެއް ނެތިގެތެއްހެރި ވާހަކަތަކެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުތަކުންކުރާ ޢަމަލުގެ ނެތިގޮތް މާތަން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ﷻ ކަލަން ވުމާ އެކު، އަޅުތަކުންގެ ކިބައިގައިވާ ރަނގަޅުކަމާއި ނުބައިކަމާއި ހަގީގަތްތެރިކަން ބާރުންކުރައްވައި ތަނާ ވަކިކުރައްވާނީ، ހަމައެކަނި ﷻއެވެ އެކު، އެ إِلٰهُގެ ބަޔާނުގައެވެ. ވީމާ، އަޅުތަކުން ކިޔަމަންވާ ކުރަ ގެއްސި ކަމެއް ކަންތައްތަކާ ނަމަ ވެސް، އެ މީހުން ކިޔަމަންވާ ކުރަ މީހަކަށް ވިޔަސް އުނިކުރައްވައި، އެ إِلٰهُ އެ ބައަކަށް އަނިޔާވެރިވުމެއްގެ ނުވާނެތެވެ. އޭރު، ކަދުރު އޮށެއްގެ ނިޔަވަޅުގައިވާ ދިރިފަތުގެ މިންވަރުން ކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ.[49]

48- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
49- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

ދަންނާނެވެ! މި އާޔަތުން ދޭހަވާ ގޮތުގައި، ކާބަފައިންގެ މޮޅުކަމާމެދު ފަޚުރުވެރިވެ، ތިމާމެންގެ ގޮތުތަކުގެ ވާހަކަދައްކައި، ތިމާމެންނަކީ ކަންތައްތަކަން އަމިއްލައަށް ޠާހިރުކުރުމަކީ، ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ނުރުހިވޮޑިގަންނަވާ ކަމެއް ކަމުންނެވެ. އަދި އެ ކަމަކީ، މުސްލިމުންގެ ސަމާޖުގައި ވެސް ނުހަނު ބޮޑު ނުރައްކާތެރި ކަމެކެވެ. ކަން މިހެން ހުރުމާ އެކު ވެސް، އެ ފަދަ ކަންތައްތަކާ މިހެން، އެ ގޮތަށް އެ ކަންތައްތައް ކުރަނީ، އެ ކަމުގެ ނުބައި ނަތީޖާއާމެދު ކުޑަވެސް ވިސްނުމެއްނެތި، ހަމަ ނަފްސުގެ އެދުންތަކާ ތަބާވެ، ދުނިޔޭގެ ޝުހުރަތާއި ދަރަޖަތަކާއި ޖާހުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެހެންކަމުން، މިހާރު ނުވަތަ ބަޔަކު އަމިއްލައަށްކަމާ ތާރީފުކުރާ، ދުނިޔޭގައި ވެސް އަދި އާޚިރަތުގައި ވެސް އެއްވެސް އަގެއްނުވި ކަމަކު ނުވެއެވެ. އަދި ޔާއައްމަ! ތާރީފުލިބެން ޙައްޤުވަނީ ކަލޭ، ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ނުރުހިވޮޑިގަންނަވާ މަގުން ހިނގުމެވެ.[50]

ކަންތައްހުރި މިހެން ކަމުގައި ވުމާ އެކު ވެސް، އެ ނަމުގައި ތާރީފު އެކުލެވޭ އެއްވެސް ނަމެއް އަދި ލަޤަބެއް ވިއަސް މިކަހަލަ ދިނުމަކީ، އިސްލާމް ދީނުގައި އެދިވޭނެގޮތް ކަމެއް ނޫނެވެ. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمَّيْتُ ابْنَتِي بَرَّةَ، فَقَالَتْ لِي زَيْنَبُ بِنْتُ أَبِي سَلَمَةَ: «إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ هَذَا الِاسْمِ، وَسُمِّيتُ بَرَّةَ»، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ، اللهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبِرِّ مِنْكُمْ» فَقَالُوا: بِمَ نُسَمِّيهَا؟ قَالَ: «سَمُّوهَا زَيْنَبَ»[51] މާނައީ: مُحَمَّد بْن عَمْرِو بْنِ عَطَاءِ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމާމެންގެ އަންހެން ދަރިފުޅަށް بَرَّةُ މި ފަދައިން ކިޔައި ނަންދިނުމުން، أَبُو سَلَمَةَގެ ދަރިކަނބަލުން زَيْنَبُ رضي الله عنها ވިދާޅުވިއެވެ.

50- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُورِ مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

51- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

ހަމަކަށަވަރުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ވަނީ ތިޔަ ނަންކިއުން މަނާކުރައްވައިފައެވެ. އެހެނީ، ތިޔަ ނަމުން، ތިމަން ކަމަނާއަށް ނަންދެވުމުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ބަދަލުކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން އަމިއްލައަށް، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ތާރީފުނުކުރާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހެޔޮކަމުގެ އަހްލުވެރިންނަކީ، ކޮން ބަޔަކު ކަން، މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله ﷻ އެވެ." ދެން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުގައި އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އެ ކުއްޖާއަށް އަޅުގަނޑުމެން ދޭންވީ ކޮން ނަމެއްތޯއެވެ؟ ބަދަލުކުރެއްވިއެވެ. "زَيْنَب މި ނަން ކިޔާށެވެ!"

ދަންނާށެވެ! بَرَّةُ މި ނަން ކިޔަނީ ހެޔޮލަފާ އަންހެނާއަށެވެ. زَيْنَب މި ނަން ކިޔަނީ މަންޒަރު ރީތި ވަސްމީރު ގަހަކަށެވެ.

އަދި ހަމަ އެހެންމެ، އަނެކުންނަށް ތާރީފުކުރުމުގެ ރިވާވެގެން ވެއެވެ. عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ﵁، أَنَّ رَجُلًا ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَثْنَى عَلَيْهِ رَجُلٌ خَيْرًا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَيْحَكَ، قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ» - يَقُولُهُ مِرَارًا - إِنْ كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ: «أَحْسِبُ كَذَا وَكَذَا» إِنْ كَانَ يُرَى أَنَّهُ كَذَلِكَ، وَحَسِيبُهُ اللهُ، وَلَا يُزَكِّي عَلَى اللهِ أَحَدًا[52]

މާނައީ: أَبُو بَكْرَةَ ﵁ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި މާތް ނަބިއްޔާގެ އަރިހުގައި ކޮންމެވެސް މީހެއްގެ ވާހަކަދެކެވުނެވެ. ފަހެ، އެ ހިނދު، އެ ތަނުގައި ހުންނެވި ކޮންމެވެސް ސަޙާބީއަކު، އެ މީހާގެ ހެނިގަވެ ވާހަކަ ދަންނަވައި އެ މީހަކަށް ތާރީފުކުރެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ، ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި މާތް ނަބިއްޔާ ބަދަލުކުރެއްވިއެވެ. "ހައްދަވާއްލެވެ. ތިބާ އޭނާގެ ކަނދުރާ ބިންދައިލައްވައިފިއްޔެވެ."

މިފަދައިން ވިދާޅުވެ، އެކަން ފަހަރަކު އަ ބަސްފުޅު ތަކުރާރުކުރައްވައެވެ. އެއަށްފަހު ބަޔާންކުރައްވައެވެ. "މިހައިން ސަބާބިއަކު، އަޚާއެއްގެ ތާރީފުކުރައްވާން ކޮންމެހެން ބޭނުންފުޅުވެ ނަމަ، އަންނަނިވި ފަދައިން ވިދާޅުވާނީކަމަށެވެ! «أَحْسِبُ كَذَا وَكَذَا» މާނައީ: "މިމަނުސާ ދެކޭގޮތުގައި އެވެސް މިހެނޭ، އެވެސްމިވެސް ރަނގަޅު ސިފަތަކުގެ ވެރިއެކެވެ." އޭނާ ނިމިގެންދާނޭ ގޮތާއި، އޭނާގެ ސަރީރަތުގައިވާ ކަންތައްތަކާއި، އޭނާގެ ސިއްރު ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ﷲއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހިސާބުބައްލަވާނީ ފަރާތަކީ، ﷲއެވެ. އަ إِلٰهُގެ ހަޟްރަތުގައި އެކަކަށް ވެސް، މިމަނުސާއި އަދި އެވެސް މިހެނޭ ކަމަށް ނޫނީ މިހެން ކަމުގައި ނުދެކެނީވާނެއެވެ." އަދި މީހެއްގެ ތާރީފު ވާހަކަ ބުނަނީވީ އެ ސިފަތައް އޭނާގެ ހިތައިން ގުޅިގެންވާގޮތުގައި ވާ ނަމައެވެ.

އަދި އެހެން ބަޔާނެއްގައި ވެއެވެ. «إِذَا رَأَيْتُمُ ٱلْمَدَّاحِينَ فَاحْثُوا فِي وُجُوهِهِمُ التُّرَابَ»[53] މާނައީ: "އެއްވެސް މީހެއްގެ ކުރިމަތީގައި މީހަކު ތާރީފުކުރާތަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެނިއްޖެ ނަމަ، ދެން، ތިޔަބައިމީހުން އެ މީހެއްގެ މޫނަށް ވެލިޖަހާށެވެ!" ދެން، މި ހަދީޘްގައި މި ވަނީ، މީހެއްގެ ކުރިމަތީގައި ނޫޅު ކަމެއްގެ ވާހަކައިން ދޮގުހަދައި، ތާރީފު ގޮތްގޮތަށް ތާރީފުކުރާ މީހުންނާމެދު ކަންތައްކުރަންވީ ގޮތެވެ.

ٱنظُرۡ كَيۡفَ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۖ وَكَفَىٰ بِهِۦٓ إِثۡمٗا مُّبِينًا ٥٠

﴿50﴾ އޭ ނަބިއްޔާއެވެ! ތިބާ ބަލާށެވެ. "މިބައިމީހުން، ﷲ ﷻ އަށް ދޮގުވެދޭ ގޮތް ބަލާށެވެ. އަ إِلٰهُގެ ދޮރިދިރިކަކުރުންނެވެ. އަދި ކޮށް ދުވަސްކޮށްފަލަކު ފެނުމަށް މިބައިމީހުންގެ ގައިގައި ނުރައްކާގެ އަދިފުރާނަ ނުބައިކަންވެއެވެ."

53- مُسْنَدُ الإِمَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ وَإِسْنَادُهُ صَحِيحٌ

މި ޚަބަރު ބޮޑު ދޮގެއް ހަދައިގެން، އަމިއްލަ ނަފްސަށް ސަލާމަތްވައި އުޅޭ ޔަހޫދީން،
اللهُ ﷻ އަށް ނިސްބަތްކޮށްގެން އެ ހަދާ ބޮޑުދޮގުން ދޮގުތަކާމެދު، ހިތަ ބަލާށެވެ
އަޖައިބުވެ ވަގުތިނުގަނޑުވާށެވެ! ޝަރުޢުއަށް ބާޠިލުވެ ބަޔާންވެގެންވާ
ޚުރާފާތް ކަމުގައި ފުރިހަމަ މަގު ދެއްކުމުގެ ކަމުގައި ވިޔަސް، އެބައިމީހުން އެ ހަދާ
ބޮޑު ދޮގުގެ ފާފައިން ފުދެއެވެ.

ދަންނާށެވެ! ޔަހޫދީން އެ ދައްކާ ދޮގު ފާހަކަތައް އެ ހަދާ ބޮޑު ދޮގުތަކުން،
އެބައިމީހުންގެ ނަފްސު ސާފުކުރާތީ އެބައިމީހުންގެ ހިތާއިހަމަ ކާމިލު އީމާން
ބޭނުމެއް އޮނގެއެވެ. ފާހަގަ، އެބައިމީހުންނަށް ބަޔާން ހުރި ބަލަނީ ކަލާގެއަށް
ބޭނުންވާ އެއްވެސް ތަނެއް އެބައިމީހުންނަކަށް ނެތެވެ. އަދި ހަމަކަނަޑައެޅިން، اللهُ ﷻ އަށް
ނިސްބަތްކޮށް ޔަހޫދީން އެ ދައްކާ ފާހަކަތައް، އެ ނޫން އެންމެހައި
އެނި ސިފަތަކާއި ޖެހިބަތަކުން، އެ إِلٰهُ ހުސްދުރުވެވޮޑިގެން ވެއެވެ.[54]

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ يُؤْمِنُونَ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ وَيَقُولُونَ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هَٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ سَبِيلًا ﴿٥١﴾

﴿51﴾ އޭ ނަބިއްޔާއެވެ! ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން، ތައުރާތުގެއިލާ ޖިބްތުން
ކަނޑުވެސް މިންވަރެއް އެނގިފައިވާ މީހުންގެ ޖަމާޢަތަށް ހުރިހަ ގޮތް ހިތަ ބަލަސްވާ
ދެކެވޭއިންގަނޑުނަވާތޯއެވެ؟ އެބައިމީހުންނަކީ، اللهُ ﷻ ފިޔަވައި، އިންސާނުންނާއި
ޖިންނުންގެ ތެރޭގައިވާ ޝައިޠާނުންނަށް އެ ނޫން އެހެނިހެން ފަރާތްތަކަށް ވެސް އިމާނވާ،
އެ ފަރާތްތަކަށް އަޅުކަންކޮށް، ސިޔާދު ދަސްކޮށް ސިޔާދު ހަދައިދޭ ބަޔަކެވެ.

54- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި، الله ﷻ އަންގަވައި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއަށް ކާފިރުވެ، ބުދުތަކާއި އެ ނޫން ތަކެއްޗަށް އަޅުކަންކުރާ މުޝްރިކުންނަށް އެ ޔަހޫދީން ބުނެއުޅެތެވެ. "الله ﷻއާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވެގެންވާ މުއުމިނުންނަށްވުރެން، ހިދާޔަތު ލިބިގެންވުމާއި އެ މަގުން ހިނގުމުގައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ސިފަކަން ހުރިހައި ގޮތަކުން ވަރަށް މާ ރަނގަޅުވެގެން ވެއެވެ."[55]

ދަންނާށެވެ! ބައެއް މުފައްސިރުންގެ ނަޒަރުގައި، جِبْتَއަކީ އިބިލީހެވެ. طَاغُوتَއަކީ، އިބިލީހުގެ އެހީތެރިންނެވެ. އަދި ބައެއް މުފައްސިރުންގެ ނަޒަރުގައި، جِبْتَއާއި طَاغُوتَގެ މާނައަކީ އެއް މާނައެކެވެ. އެއީ، الله ﷻ ފިޔަވައި، އެ ތަކެއްޗަކަށް އަޅުކަންކުރެވޭ ކޮންމެ ތަކެއްޗެކެވެ. އަދި، الله ﷻއާ ދެކޮޅުގައި އެ ތަކެއްޗަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާ ކޮންމެ ތަކެއްޗަށް ވެސް ވެއެވެ. الْإِمَامُ مَالِكُގެ އަރިހުން ނަގުލުވެފައި ވެއެވެ. طَاغُوتَއަކީ، الله ﷻ ފިޔަވައި، އެ ތަކެއްޗަކަށް އަޅުކަންކުރެވޭ ކޮންމެ ތަކެއްޗެކެވެ.[56]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! އުހުދު ހަނގުރާމަ ފަހު، މަދީނާގެ ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން 70 އަސްކަރިންގެ މައްކާއަށް އެކުލަވާ ވަފުދެއްގެ އިސްވެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ހުރީ كَعْبُ بْن الْأَشْرَف މައްކާއަށް ދިޔައެވެ. އެއީ، މައްކާގެ ކާފިރުންނާ ގުޅިގެން މުސްލިމުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ބަޔާން މަދީނާއަށް ދިޔުމުގެ މަޝްވަރާކުރުމަށެވެ. އަދި މައްކާއަށް ދިޔުމަށް ފަހު كَعْبُ ހުރީ، އެ ދުވަސްވަރު މައްކާގެ އިސް ވެރިއެއްގެ ގޮތުގައިހުރި، أَبُو سُفْيَانُގެ ހޮޅުއަވަށް ގޭގައި، އޭނާގެ ގެއަށެވެ.

55– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

56– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

ދެން، އެއްދުވަހަކު، كَعْبُ ގެ ގާތުގައި أَبُو سُفْيَانُ ބުނިކަމުގައި ވެއެވެ. މިބާޔާ، ޤުރައިޝުގެ
އަހްލުވެރިންގެ ތެރެއިން ޖާހިލިއްޔާން ދެނެވަޑައިގަންނަވާ އަދި ޤުރައިޝުގެ އިލާހުތަކަށް ފަސް
އަޅުވެރިކަން އިލާހުތަކަށް އަޅުކަންކުރައްވާއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަކީ، ޖާހިލިއްޔާން ނުދަންނަ
އަދި ޤުރައިޝުގެ އިލާހުތައް ފަސް ނުކުރާ ބަޔަކުމެއެވެ. ވީމާ، ނިކަން ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ!
مُحَمَّدُ بْن عَبْدِ اللهِ ގެ ދީން ރަނގަޅުތޯ މިންނާއި، އަޅުގަނޑުމެންނާއި، މި ދެބައިމީހުންކުރެ،
ސީދާ މަގުގައި، ހުއްޓީ ދީނުގައި މިހާ ކޮންބަޔަކުކަމެއްތޯ؟ މި ސުވާލުކުރުމުން كَعْبُ
ބުނިކަމުގައި ވެއެވެ. "مُحَمَّدُ بْن عَبْدِ اللهِ ގެ ދީން ރަނގަޅުވާ މިންވަރަށްވުރެން،
ހިޔާލަތު ދިފާޢުކުރުމުގައި އެ މަގުން ހިނގުމުގައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ސީދާކަން
ހެޔޮވެ ގޮތަކަށް ފެނޭ ކަމަކަށް ވެއެވެ." ދެން، އެކަމާ އެ ޔަހޫދާ ދެމީހުންނަށް
މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނުކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[57]

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَمَن يَلۡعَنِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

﴾52﴿ الله ﷻ ރަޙްމަތުން ނިސްބަތްކޮށްފައިވާ ބުރުމީން ތޫކިރަހި، އަދި ތަނަވަސްކަމުން ދިނަވުރައި
މަގުފުރެދުން އެންމެ ބޮޑު ބަލާ ޙަވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފުރާޅުކޮށް، الله ﷻ ވަކި، އެ إِلٰهُ ގެ
ރަޙްމަތުން އެބައިމީހުން ބޭރުކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި، الله ﷻ އެ މީހަކަށް
ރަޙްމަތުރައްވައި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަޙްމަތުން ބޭރުކުރައްވައިފިއެވެ، ފަހެ،
އެ މީހަކަށް ނަޞްރުދީ އެހީތެރިވާނެ ހަމައެކަކު ވެސް، އިބަ ރަސޫލާއަކަށް ފެނިވަޑައެއް
ނުގަންނަވާނެއެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ ގަދަފަދަ ޢަޛާބުގެ ނުބައިކަމުން، އެ މީހަކު
ދުރުކޮށް ސަލާމަތްކޮށްދޭނެ ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް އެ މީހަކަށް ނުފެނޭނެއެވެ.[58]

57– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
58– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

أَمۡ لَهُمۡ نَصِيبٞ مِّنَ ٱلۡمُلۡكِ فَإِذٗا لَّا يُؤۡتُونَ ٱلنَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾

﴿53﴾ އަދި ކިހެއްތަ! މީސްތަކުންނަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ދިނުމާއި ނުދިނުމުގެ
ބާރު ލިބިތޯ އެއްވެސް ވެރިކަމެއް އެ ޔަހޫދީންނަށް ދީފައިވީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ،
އެ ފަދަ ބާރެއް އެބައިމީހުންނަށް ލިބިއްޖެ ކަމުގައި ވިޔަސް ނަމަ، ކަދުރު އަށުގެ
ނިތުވަޅު ފަދަ ކުޑަ އެއްޗެއް ވެސް އެބައިމީހުން ބަޔަކަށް ނުދޭނެއެވެ.
އެއީ، އެބައިމީހުންގެ ހަބައިގައި ހުންނަ ހަސަދަވެރިކަމާއި ދުލަހަން ދަހިވެތިކަމުގެ
ބޮޑުކަމުންނެވެ.

أَمۡ يَحۡسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦۖ فَقَدۡ ءَاتَيۡنَآ ءَالَ إِبۡرَٰهِيمَ ٱلۡكِتَٰبَ
وَٱلۡحِكۡمَةَ وَءَاتَيۡنَٰهُم مُّلۡكًا عَظِيمٗا ﴿٥٤﴾

﴿54﴾ އަދި ކިހެއްތަ! ނަބިއްޔާއި ރަސޫލާއަށް ހިތިމުކުރުމަކީ ރަސޫލާގެ ހަމަހުރިން
ބަސްތަރުވެރިވީ، اللهُ ﷻ ގެ ދަރުމަވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން، އެ ރަސޫލާއަށް ނަބިކަމާއި
ރަސޫލުކަމުގެ ނިޢުމަތްތެރިކަން ކަމަށް ބަލައިގެންތޯ؟ އަދި އެ ރަސޫލާ ގެންނެވި
ދިރާސާތާ ތަރާތީބާއިގެންނެވުމުގެ ގޮތް ތަޢުލީމު އެ ރަސޫލާގެ އަސްޙާބުންނަށް
ދެއްވައި، އެހެނިހެން ޤައުމުތަކުގެ މީސްތަކުންގެ މަތީގައި އެ ރަސޫލާގެ އަސްޙާބުން
މާތްކުރައްވައި އިއްޒަތްތެރިކުރުމަކީ ކަމަށް ބަލައިގެންތޯ؟

އަދި، އެ ރަސޫލާގެ އަސްޙާބުންނަށް ބިމުގެ ހެޔޮވެރިކަމާއި ފެރިކަން ދެއްވައި،
ބިމުގައި ބާރުވެރިކުރެއްވުމަކީ ތަމްކީނުގެ ދިނުމަކީ ކަމަށް ބަލައިގެންތޯ؟ އަދި
ހަމަހުރިން އެދުނީ މުސްލިމުންގެ ޙަބައިން އެ ނިޢުމަތްތައް ފިލައިގެން، މުސްލިމުން
ނިކަމެތިވެފައިހުރުމަށްތޯ؟

ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަން إِلٰهُ ފޮނުއްވި އެންމެ ފަހުގެ ރަސޫލާއަށް ރަސޫލުކަން
ދެއްވުމުގެ ކުރިން، ތިމަން إِلٰهُ ވަޙީ، إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ދަރިކޮޅުން إِسْحَاقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ
ދަރިފަސްކޮޅުން އެތަކެއް ރަސޫލުން ފޮނުއްވައި، އެ ރަސޫލުންނަށް ވަޙީބާވައިލައްވައި
ފޮތާއި ޙިކްމަތް، އެ ރަސޫލުންނަށް ދެއްވައިފައެވެ. އަދި އެ ނިޢްމަތްތަކުގެ އިތުރުން،
ބިމުގައި ބޮޑުވެގެންވާ ވެރިކަމާއި ރަސްކަން ވެސް ވަނީ އޭގެ ތެރެއިން ބަޔަށް
ރަސޫލުންނަށް ދެއްވައިފައެވެ. ވީއިރު، މުޙައްމަދު ނަބިއްޔާއާއި އެ ނަބިއްޔާގެ
އަސްޙާބުބޭކަލުންނާއި އެ އުންމަތުގެ މީހުން އެހެން އުންމަތްތަކުގެ މީހުންނަށްވުރެން
މާތްކުރެއްވި ކަމަށް ބަލާއި، މުސްލިމުންދެކެ ޔަހޫދީން ޙަސަދަވެރިވާނީ، ފަހެ ކޮން
ސަބަބަކާހުރެއްތޯ؟[59]

فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ بِهِۦ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾

﴿55﴾ ފަހެ، ނަބީކަލާއި ރަސޫލުކަން ޤަބޫލުކުރައި ރަސޫލާ ގެންނެވި ދީނަށް
ތެދުކުރުން ޔަހޫދީން، އެ ރިސާލަތަށް އީމާންވެ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތަށް ޢަމަލުކުރާ
މަދު ބައެއް ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. އަދި ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުންނަކީ،
އެ ރަސޫލާ ދެކޮޅުހަދާ، އެ ރަސޫލާގެ ގޮވައިލެއްވުމަށް އިޖާބަދިނުމުގެ
ބަދަލުގައި އެ ރަސޫލާގެ ގޮވައިލެއްވުމަށް ހުރަސްއެޅި އަދި އެހެން މީހުން ވެސް
އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވުމުން މަނާކުރަމުން ދިޔައެވެ. އަދި އެ ކާފިރުން
މަސައްކަތްކުރާ ދުރުވެރި ކާފިރުން ނަރަކައިގެ ގޮތުގައި، އަނދައަނދަވާ
ހުންނަ، ނަރަކައިގެ އަލިފާން ފުދެއެވެ.[60]

59- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي
60- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

މި ސޫރަތުގެ 44ވަނަ އާޔަތުން ފެށިގެން 55ވަނަ އާޔަތުގެ ނިޔަލަށް ބާވައިލެއްވުނު

ސަބަބު:

މި އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް އާޔަތްތައް ވަނީ ޔަހޫދީ ސަބަބަކާ ގުޅިގެން ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ވިޔަސް، އާންމު ގޮތެއްގައި މި ބާރަ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، މަދީނާގައި އުޅުނު ޔަހޫދީންނާ އަދި މަދީނާގެ ކައިރީ ރަށްރަށުގެ ޔަހޫދީންނާ ބެހޭ ގޮތުން ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[61]

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِنَا سَوۡفَ نُصۡلِيهِمۡ نَارٗا كُلَّمَا نَضِجَتۡ جُلُودُهُم بَدَّلۡنَٰهُمۡ جُلُودًا غَيۡرَهَا لِيَذُوقُواْ ٱلۡعَذَابَۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمٗا ﴿٥٦﴾

﴿56﴾ ހަމަކަށަވަރުން، މިޔަން اللهُ ގެ ފޮތް، ޔަޢުނީ ޤުރުއާނުގެ އާޔަތްތަކާއި އެ އާޔަތްތައް ތެދުކުރަނިވި ގޮތުން، މިޔަން إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް، މިޔަން إِلٰهُ ދެއްވި ހުއްޖަތްތަކާއި މުޢުޖިޒާތްތަކަށް އިންކާރުކުރުން ދެކޮޅުހަދައި ކާފިރުވި މީހުން، ނަރަކައިގެ އަލިފާނަށް ވައްދަވައި، އެ ތަނުގައި، މިޔަން إِلٰهُ އެބައިމީހުން އަންދަވާނެކަމީ ކަށަވަރު ކަމެކެވެ. ވީމާއެކު، އެ ތަނުގެ ވޭންދެނިވި އަޛާބުގެ ރަހަ އެބައިމީހުންނަށް ލިބިލިބި ހުންނާނެއެވެ.

އަދި އެ އަޛާބުގެ ސަބަބުން، އެބައިމީހުންގެ ގައިގެ ހަންގަނޑު އަނދައި ރޯފިލައިގެންދާ ކޮންމެ ފަހަރަކު، އެބައިމީހުންގެ ހަންގަނޑު، އެ ނޫން ހަންގަނޑަކަށް، މިޔަން إِلٰهُ ބަދަލުކުރައްވާހުށީމެވެ. އެއީ، އެބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑަށް ލިބެމުންދާ އަޛާބައި އެބައިމީހުންގެ ފުރާނަގަނޑަށް ލިބެމުންދާ ވޭނާއި ކަކުލުން ގެތުކުރުމައްޓަކައި އެބައިމީހުންނަށް ލިބިލިބި ހުރުމަށް ޓަކައެވެ.

61- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ القُرْآنِ لِلإِمَامِ القُرْطُبِي

ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އީ، އެ إِلٰهُ ކުރައްވާ އެއްވެސް ކަމެއް މަނާކުރުވޭނޭ ބާރެއް،
ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ނުލިބިގެންނެވާ، ގަދަފަދަވަންތަ ޢަޒީޒުވަންތަ إِلٰهُ އެވެ.
އަދި ހުރިހައި ކަމެއް ތަދްބީރުކުރައްވައި، ޙުކުމްކުރައްވައި، ނިޒާމުކުރައްވުމުގައި
ޙިކުމަތްތެރިވަންތަ إِلٰهُ އެވެ.[62]

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ لَّهُمْ فِيهَآ أَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

﴿57﴾ އަދި اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ހިތުގެ އަޑިން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް އިޖާބަދީ،
ޝަރީޢަތުކަމާއި ނަބީކަން ޤަބޫލުކުރުމާއި ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތައް ޢަމަލުކޮށް، ޢަމަލުގެ ޞާލިޙު
ޢަމަލުތަކުން މަތީ ދަރަޖަތަކަށް ޖިނާތުގެ ދަރަޖަތާއި! ހަމަކަށަވަރުން، އެ ސުވަރުގެތަކުގެ
ގަސްތަކާއި ގަނޑުވަރުތަކުގެދަށުން، ތަފާތު ބާވަތްބާވަތުގެ ކޯރުތައް ހިނގަހިނގައި ހުންނަ
ސުވަރުގެތަކަށް، ތިމަން إِلٰهُ އެބައިމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. އަދި، އެ ސުވަރުގެތަކުގެ
ނިޢުމަތްތަކުގައި އެބައިމީހުން ދާއިމަށް ދެމިތިބުމަށް ގޮތުގައެވެ.

އަދި ޖިސްމާނީ ނަޖިސްތަކުންނާއި އަޚްލާޤީ ނުބައި ސިފަތަކުން
ޠާހިރުކުރެއްވި ޙޫރިކުރެއްވިގެންވާ އަނބިން، އެ ސުވަރުގެތަކުގައި
އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެ ސުވަރުގެތަކުގައި، ނުހަނު ފުރިހަމަ ހިޔާ،
އެއަށް ބޭރުން ހިރަށް ފެނިދާ ގޮތުގައި ފެނުމުގައިވާ ހިޔަވަހިކަން، ތިމަން إِلٰهُ އެބައިމީހުން
ވައްދަވާނެއެވެ. އަދި ހޫނުކަމުގެ ނުވަތަ ފިނިކަމުގެ އެއްވެސް އުނދަގޫއެއް
އެ ތަނުގައި އެބައިމީހުންނަކަށް ނުލިބޭނެއެވެ.[63]

62- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
63- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ
بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ٥٨

﴿58﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ޝަރީޢަތި އަމާނާތްތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިވެ، އެ ތަކެއްޗަކީ އެއްވެސް އުނިކަމެއް އަދި ބަދަލެއް ވިޔަސް ނުގެނެސް، އެ އަމާނާތްތަކުގެ އަހުލުވެރިންނަށް އެ ތަކެތި ދޫކޮށްދިނުމަށް އަމުރުކުރައްވަން، الله ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރައްވާ ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ޙުކުމްކުރާ ނިޔާކުރަންޖެހޭއިރު ނަމަ، ޢަދުލުވެރިކަމާ އެކު ޙުކުމްކުރުން، އިންސާފުގެން ނިޔާކުރެއްވުމަށް ވެސް، އެ إِلٰهُ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އަމާނާތްތައް އަމުރުކުރެއްވި ބަކާއި، الله ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްކެވި މަގާއި، ދެއްވާ ނަސޭހަތާއި އިރުޝާދު ހަމަޖައްސަވައިދޭ ކަމާއި މާތެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ އީ، އަޑުއިވުން ރަނގަޅު ހަމަހަމަ ތިޔަބައިމީހުން ބުނާ ބަސްތައް އަޑުއައްސަވައިވޮޑިގެންވާ، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ނިޔަތްތައް ބަލަހައްޓަވާ ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهއެވެ.[64]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، މައްކާ ފަތަޙަކުރެއްވި ދުވަހު، ކަޢުބާގެ ތަޅުދަނޑި ހިފާ، އެ ތަނުގެ ބަނދޯބަސްތުގެ އަމުރު، رَسُولُ الله ﷺ އަޅުގަތުމުން، އެ ކަމާ ގުޅޭ މީހުންނަށެވެ. އެހެން، رَسُولُ الله ﷺ މައްކާ ފަތަޙަކުރެއްވިއިރު، ކަޢުބާގެ ބަނދޯބަސްތުގެ ޒިންމާދާރުވެތިބި ކުރީގައި ވެސް، عَبْدُ الدَّار ވަންހަނުގެ عُثْمَانُ بن أَبِي طَلْحَة العَبْدَرِيّ އާއި އާދޭގެ ބޭބޭގެ ދަރި شَيْبَةُ بْن عُثْمَانَ بْن أَبِي طَلْحَة العَبْدَرِيّ ގާތުގައެވެ. އާދެ، އެ ދުވަސް ތިބި ވާރުތަވާން މަތިވެއެވެ.

64– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ވުމާއެކު، އެ ދުވަހުގެ އަމުން، ގެކޮޅުގެ ތަޅުދަނޑިކޮޅު، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަތުލެއްވިއެވެ. އަދި، ކަމު އިތުރު ސިޤާޔާގެ ބެލެހެއްޓުމު، الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ އެ ތަޅުދަނޑިކޮޅަށް އެދިވަޑައިގެންނެވުމުން، الْعَبَّاسُ އަށް އެ ތަޅުދަނޑިކޮޅު ނުދެއްވައި، ގެކޮޅުގެ ހުރުމަތްތަކުގައި، ގެކޮޅުގެ ތަޅުދަނޑި ވަރުވަޑައިގެން އެ ތަޅުދަނޑިކޮޅު ބަލަހައްޓަވާ ފަރާތަށް ދެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، ގެކޮޅުތެރެއަށް ވަޑައިގެން ނަމާދުކުރެއްވުމަށްފަހު ނިކުމެވަޑައިގެންނެވުމުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ މި އާޔަތް ކިޔަވައިދެއްވަމުން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު، عُثْمَانُ އާއި شَيْبَةُ އާ ދެމީހުންނަށް ގޮވާލައްވައި، ގެކޮޅުގެ ތަޅުދަނޑި އެ ދެމީހުންނަށް ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. “އަނިޔާވެރިއަކު ނޫނީ، ތިޔަބޭފުޅުންގެ އަތުން މި ތަޅުދަނޑި ނުނަގާނޭކަމާއި އަދި ތިޔަ ދުވަހުގެ ދަރިކޮޅުގެ އަތުގައި ޤިޔާމަތާ ހަމައަށް، އަބަދަށް ބަހައްޓާ ކޮންމެ ގޮތަކަށް، މި ތަޅުދަނޑި ގެންގޮސްފާށެވެ!” މި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވެ، ގެކޮޅުގެ ތަޅުދަނޑި އޭގެ އަހުލުވެރީންނަށް ދެއްވިއެވެ.[65]

ދަންނާށެވެ! ގެކޮޅުގެ ތަޅުދަނޑި ހަވާލުކުރެއްވި ބޭފުޅަކީ، عُثْمَانُ بْن أَبِي طَلْحَةَ الْعَبْدَرِيّ އިސްލާމްވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އޭގެ މަހުޖާ ދުވަސް ކުރިން، ބުނައިން ހުނިގަނޑުމަޑުގައި شَيْبَةُ بْن عُثْمَانَ ވެސް އިސްލާމްވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ! މިއީ ހުކުމްގެ ސަބަބަކާ ގުޅިގެން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ކަމުގައި ވިޔަސް، މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، އަމާނާތްތައް ވާޖިބުކަމާއި އަމާނާތްތެރިކަން ކަށަވަރުކުރުމުގެ، ތެދުވެރިކަމާ އެކު އެ ވާޖިބުކަމާއި އަމާނާތްތަކުގެ ހުރިހާކަމެއް އަދާކުރުމަށް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަންގަވައި މުސްލިމުންނަށް ކުރައްވާ އަމުރުފުޅެކެވެ. އަދި މީ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ މައިގަނޑު ބިންގާތަކުގެ ތެރެއިން ބިންގާއެއް ވެސް މެއެވެ.

65- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ
إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ٥٩

﴿59﴾ އޭ ﷲ سبحانه وتعالى ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ހިތުގެ އަޑީން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް އީމާންވެ، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާގެ ރިސާލަތު ތެދުކޮށް، އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! ﷲ سبحانه وتعالى ކުރައްވައިފައިވާ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން އިޖާބަދީ، އެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ފުރިހަމައަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި، އެ އިލާހަށް މުޅިން ނުކިޔަމަންތެރިނުވާށެވެ! އަދި، ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ރަސޫލާ ގެންނެވި ރިސާލަތު ޤަބޫލުކޮށް، ޙަޤީޤީ ގޮތުން އެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ! އަދި، ﷲ سبحانه وتعالى އަށް ދެކޮޅުހެދުމެއްނުވާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އަމުރުވެރިންނަށް ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަމަންވާށެވެ!

ފަހެ، ދީނުގެ އެއްވެސް ކަމަކާމެދު، ތިޔަބައިމީހުންގެމެދުގައި އެއްވެސް ޚިލާފެއް އުފެދިއްޖެ ނަމަ، ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ކަލާމްފުޅު ކީރިތި ޤުރުއާނާއި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގައި އެ ކަމަކާމެދު ވާޖިބުކުރައިވާ ގޮތް ބަލައި، އެ ގޮތަކަށް ބަދަލުކުރާށެވެ! އެއީ، ﷲ سبحانه وتعالى އަށާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް، ޙައްޤު ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވާނަމައެވެ. ޝައްކެއްނެތެވެ. ދެބަސްވެ ޚިލާފުވުމަށްވުރެން، ކީރިތި ޤުރުއާނާއި، ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް ރުޖޫޢަވެ، އެ ދެ މަސްދަރަށް ތަބާވުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ. އަދި ދުނިޔައި ކަމެއްގައި ވެސް ރަނގަޅު ނަތީޖާ ލިބޭނީ އެ ގޮތުގައިން ކަންތައްތައް ކުރުމުންނެވެ.66

66- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! اللهﷻ އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ، ކީރިތި ޤުރުއާނުގައިވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން،
އެ إِلٰهُ ގެ ޙުކުމްތައް ހިންގުމެވެ. އަދި رَسُولُ اللهِ ﷺ އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ،
ކީރިތި ޤުރުއާނުގައިވާ އިލާހީ ބަސްފުޅުތަކާއި، އަމުރުފުޅުތަކާއި، ނަހީތަކާއި،
ޚަބަރުތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމުގެ ގޮތުން، ކީރިތި ރަސޫލާ ވިދާޅުވެފައިވާ
ބަސްފުޅުތަކާއި، ޢަމަލުކުރެއްވި ގޮތާއި، ސިފަފުޅާ އަދި، އެ ރަސޫލާ ކަންކަމަށް
އެއްބަސްވެވަޑައިގަންނަވާ ކަންތައްތަކާ އެއްގޮތަށް އުޅެ، ކީރިތި ރަސޫލާ
ދައްކަވައިފައިވާ މަގުން ހިނގުމެވެ.

މި އާޔަތުގައި މިވާ އަމުރުވެރިންނަކީ، "ބަނދާއި ހުޅުވުމުގެ" އަސްލުވެރިންނެވެ.
"ބަނދާއި ހުޅުވުމުގެ" އަސްލުވެރިންނަކީ، އެ ބަޔެއްގެ ތެރޭގައި ދީނީ ވެރިންނާއި،
ޢިލްމުވެރިންނާއި، ކަންކަމުގެ ތަޖުރިބާހުރި ތަޢުލީމީ ޤާބިލު މީހުން އެކުލެވޭ
ގޮތަށް އުޅުއްވި ޖަމާޢަތެވެ. އިސްލާމް ދީނާ ޚިލާފުނުވާ ގޮތުގެ މަތިން،
އެ ތަނެއްގައި ކަންތައްތައްކުރަންޖެހޭ ގަވާއިދުތަކާއި އުސޫލުތައް ހަދައި އެކުލަވައި
ހިންގާ މީހުންނެވެ. ވީމާއެކު، އެ ޖަމާޢަތުން ކަމަކާމެދު އެއްބަސްވެއްޖެ ނަމަ،
އެ ގޮތަކަށް ތަބާވެ ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ، ވާޖިބުކަމެކެވެ. އުންމަތުގެ އިޖްމާޢަކީ އެއީއެވެ.
އެއިން ކަމަކާމެދު އެބައިމީހުން ދެބަސްވެއްޖެ ނަމަ، ކީރިތި ޤުރުއާނާއި، اللهﷻ ގެ
ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް އެ ކަމެއް ރައްދުކުރުން ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ. އެއީ،
ކީރިތި ޤުރުއާނާއި، ކައު އިޖުމު ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގައި އެ ފަދަ އެހެން ކަންކަމާމެދު
އޮތް ގޮތެއް ބަލައި، އެ ގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރުމެވެ. ޤާނޫނުކަމަކީ މިއީއެވެ.

އަދި ބާރުވެރިންނާއި ވެރިންގެ ފަރާތުން އުޅުދުވަކަށް އަމުރުކުރާކަމައި ހިނދަކު،
ރައްޔިތުންނަށް އޮތީ، އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވުމެވެ.

ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްޝަރީފުގައި ވެއެވެ. «عَلَى المَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ والطَّاعَةُ فِيمَا أَحَبَّ وكَرِهَ، إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ»[67] މާނައީ: "ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން ވަނީ، އޭނާ ރުހޭ ކަންކަމުގައްޔާއި ނުރުހޭ ކަންކަމުގައި ވެސް، ވެރިންނަށް ކިޔަމަންގަތުމެވެ. އެހެނެއްކަމަކު، އުރެދުމަކަށް އަމުރުކުރެވިއްޖެ ހިނދެއްގައި ނޫނީއެވެ. ފަހެ، އުރެދުމަކަށް އަމުރުކުރެވިއްޖެ ނަމަ، ފަހެ، އެ އަޑު އެހުމެއް ވެސް އަދި ކިޔަމަން ގަތުމެއް ވެސް ނުވެއެވެ."

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزۡعُمُونَ أَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓاْ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدۡ أُمِرُوٓاْ أَن يَكۡفُرُواْ بِهِۦۖ وَيُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمۡ ضَلَٰلَۢا بَعِيدٗا ٦٠

(60) އޭ ރަސޫލާއެވެ! ތިބާ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުނު ވަޙީއަށާއި، ތިބާ ރަސޫލާގެ ކުރީގެ ރަސޫލުންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ވަޙީއަށް އީމާންވެގެންވާ ކަމުގައި ބުނެއުޅޭ މުނާފިޤުން ކަންތައްކުރާ ގޮތް، ތިބާ ރަސޫލާ ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯއެވެ؟

އެބައިމީހުން އެދެނީ، އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި އުފެދޭ ދެކޮޅުވެރިކަމުގައި އެ ނޫން މައްސަލަތައް ބައްޓުލުކުރަން ޙަވާލި، ﷲ ﷻ ބާވައިލެއްވި ޝަރީޢަތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ، ޠާޣޫތުންނައި، އެ ނޫން ވެސް ކާފިރުންގެ ގާތަން ކޮސް ބާތިލު ޙުކުމްތަކުން ޙުކުމް ލިބިގަތުމަށެވެ. ނަމަވެސް، ﷲ ﷻ އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާކަން ކަށަވަރި، ޠާޣޫތުންގެ ޙުކުމްތަކަށް އިންކާރުކުރުމަށް، ބާތިލު ގޮތްތަކަށް، ކާފިރުވުމަށެވެ.

67– صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

އެފަރާތްތަކަށް، ޝައިޠާނާ އެދެނީ، ބޮޑުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން އެބައިމީހުން މަގުފުރައްދައި، ބައްޗުގެ މަގާ ނުހަނު ދުރަށް އެބައިމީހުން ގެންދިއުމަށެވެ. އެއީ، ޝައިޠާނާއާ ތަބާ ވުމުގެ ސަބަބުން، އެބައިމީހުންގެ ކާފިރުކަން އިތުރުވުމަށް ޓަކައެވެ.[68]

މި އާޔަތާއި މި އާޔަތުގެ ފަހަތުން އޮތް ތިން އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! މި ހަތަރު އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. بِشْرُ މި ނަން ކިޔުން މުނާފިޤަކާއި، ޔަހޫދީއަކާ ދެމެދު ދެކޮޅުވެރިކަމެއް ހިނގައި، އިންސާފަށް ދާން ޖެހުނު ހިނދު، ކަމު އިތުރު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ދިއުމަށް ޔަހޫދީންގެ މީހާ އެދުނެވެ.

ނަމަވެސް، މުނާފިޤު މީހާ އެދުނީ، كَعْبُ بْن الْأَشْرَف ގެ ގާތަށް ދިއުމަށެވެ. އޭނާއަކީ، އިސްލާމް ދީނާއި މުސްލިމުންނަށް ބަދުވާތެއްތެރިވުމުގައި، ޝައިޠާނާއާ އެއްފަދަ ހަދި އެކަހިފު ނުބައިކަމާއި ނުތަނަވަސްކަން ބޮޑު ހަރުދިހެއްނެއެވެ. ފުރާއުޅު، މި އާޔަތުގައި މިވާ ނުބައި ކަމާއި ނުތަނަވަސްކަމުގައި ހަރުދުވަހަނަގައިތަކައި ހުރި طَاغُوت އަކީ، كَعْبُ بْن الْأَشْرَف އެވެ.

ކަންމިހެންކަމުން، އެ ދެމީހުންނާގައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ ކުރައްވާ އިންޞާފު ނޫން އެދުން އިންޞާފުގައި އެ ޔަހޫދީންގެ މީހާ ރުޟާވެވުނުކަން އެނގުމުން، އެ ދެމީހުންގެ ދެމެދު ހުކުމް ކުރުމަށް بِشْرُ އަށް ފެނުނީ، ޔަހޫދީ ތަރުތީބުގެ އަރިހަށް ދިއުމަށެވެ! އެފަރާތުން، އެ ދެ މީހުން، ކަމު އިތުރު ޢުމަރުގެ އަރިހަށް ގޮސް އެ ދެމީހުންނާ ހުކުމްކުރެއްވިއެވެ.

68- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِض الْقَرْنِي

ދެން، އެ ޤަޟިއްޔާގައި ޔަހޫދީންގެ މީހާއާ އެއްކޮޅަށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ނިޔާކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ކުރެއްވި ނިޔާކުރުމާމެދު، بِشْرُ ހިތްހަމަހަމައް ނުޖެހުނެވެ. ވުމާއެކު، އެ ޔަހޫދީންގެ މީހާ ގޮވައިގެން، أَبُو بَكْرٍ ﵁ ގެ އަރިހަށް އޭނާ ދިޔައެވެ. ދެންފަހެ، أَبُو بَكْرٍ ﵁ ވެސް ނިޔާކުރެއްވީ، رَسُولُ اللهِ ﷺ ނިޔާކުރެއްވި ގޮތަށެވެ. ދެން އެންމެފަހުން، އެ ޔަހޫދީންގެ މީހާ ގޮވައިގެން عُمَرُ ﵁ ގެ އަރިހަށް بِشْرُ ދިޔުމުން، ޔަހޫދީންގެ މީހާ ދެންނެވިއެވެ. "މި ކަމުގައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށާއި، أَبُو بَكْرٍ ﵁ އަރިހަށް އަޅުގަނޑުމެން ދިޔައީމުއެވެ. އަދި އެ ދެ ފަރާތުގެ ނިޔާ ވެސް މީނާ ޤަބޫލެއް ނުކުރިއެވެ."

އެ ފަދައިން އޭނާ ދެންނެވުމުން، އޭނާ އެ ދެންނެވި އެއްކަމާމެދު، عُمَرُ ﵁ އެ މުނާފިޤު މީހާއާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ ޔަހޫދީންގެ މީހާ އެ ދެންނެވި މުޅިން ތެދު ކަމުގައި ބުނެ މުނާފިޤު މީހާ އިޢުތިރާފުވުމުން، ކަނޑިޔާ ހިއްޕަވައިގެން ނުކުމެވަޑައިގެން އެ މުނާފިޤު މީހާ ޤަތުލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި، عُمَرُ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "اللهُ ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާގެ ނިޔާކުރުމަށް ނުރުހޭ މީހުންނާމެދު އަހުރެން ނިޔާކުރަނީ މި ގޮތަށެވެ." ދެން އެ ބާރީތަޢާލާ ދެއްވިގެން، މި އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވުން ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[69]

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ رَأَيْتَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾

﴿61﴾ އަދި، اللهُ ﷻ ބާވައިލެއްވި ވަޙީއާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް ރުޖޫޢަވާ، އެ ދެ މަސްދަރުތަކާ ޙުކުމް ބުނުމުން ދިޔުމަށް ތިޔަބޭފުޅުން އަންނާނެވެ!

69- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

މި ފަދައިން، މުނާފިޤުންގެ ގޮތުގައި ބުނެ އެބައިމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވެއްޖޭ ނަމަ، އެ ގޮތަށް ކަންތައްތައް ކުރުމަށް ނުކުރި ބޭޒާރުވެގެން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ފުރަގަސްދީ، އެ މުނާފިޤުން އެނބުރި ދާ ތަން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެތެވެ.

فَكَيْفَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآءُوكَ يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّآ إِحْسَٰنًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾

﴿62﴾ ފަހެ، އެ މުނާފިޤުންގެ ދުރުގައި އުޅުނު ދަތުރުކުރެއްވި އެ ނޫން މައްސަލަތަކުގައި ޝަރުޢީ ނިޔާވެރިކަމުން ބަލައި، ކާފިރުންގެ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ނުދިއުމުގެ ސަބަބުން، އެބައިމީހުންނަށް މުސީބާތެއް ކުރިމަތިވެއްޖެ ނަމަ، އެބައިމީހުންގެ ހާލު ކިހިނެއް ވާނެ ކަމެއްތޯ؟

އޭ ރަސޫލާއެވެ! އެބައިމީހުން އެ ކުރާ ކަންތައްތަކަށް ފަހެ، އެ ކަންތައްތައް ސިއްރުކުރުމަށް ބަލައި، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އައިސް ދޮގުހުވާކުރާނެ އުޅުމުގައެވެ، ދައްކައި، الله سبحانه وتعالى ގަންދީ ދޮގު ހުވާކުރަމުން އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެތެވެ.

”އަޅުގަނޑުމެންގެ ދުރުގައި އުޅުނީ ހަމައެކަނި ހެޔޮކަމެއް ނިޔަތުގައެވެ، ގުޅުވުމަށް ބަލައި، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ނައިސް އެހެން ފަރާތަކަށް ދިޔައީ، الله سبحانه وتعالىގެ ޝަރީޢަތަށް އިންކާރުކޮށް ނޫނެވެ. ފަހެ، އެއީ އަޅުގަނޑުމެން ހެޔޮކަމާއި ގުޅުވުމަށެވެ. އަދި ދެފަރާތް ރުހޭ ގޮތަކަށް ހަމަޖެއްސުމަށެވެ. އަދި، ދެފަރާތުގެ ދެމެދު ގުޅުމެއް ބޭއްވުމަށެވެ.“[70]

70- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

ދަންނާށެވެ! بِشْرُ ޒަމާނުގެވެސް ބާރިތާއަރު ތަރު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް މުނާފިޤުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ގޮސް، އެ ބައިމީހުންގެ އުޒުރު ހުށަހަޅައި، ﷲ ގަންދީ ހުވާކޮށްފައި ދެންނެވިއެވެ.

”بِشْرُ ގެ އެ ކަންތައްތަކުގައި ތިމަންމެން ގަސްތުކުރީ، ތިބާގެ ބުރުކާ ހައްދުކާރު، އެ ބުރުމާ ދޭކޮޅުވެރިވުމެއް ނޫނެވެ. އަދި ޔަގީންކަމާ! ދޭކޮޅުވެރިވުމުގައިވާ ދެ ޒަމާނެއް އެއްބަސްކުރުވައި، އެ ދެ ޒަމާނަށް ދެފަރާތް ހެޔޮން ޒިޔާރައި އެހެން އެއްވެސް ކަމެއް ތިމަންމެންނަށް ނުވެއެވެ.“71

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُ ٱللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمۡ فَأَعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ وَعِظۡهُمۡ وَقُل لَّهُمۡ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَوۡلَۢا بَلِيغٗا ﴿٦٣﴾

﴿63﴾ އެ މުނާފިޤުންނަކީ، އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ސިއްރުކޮށްފައިވާ ނިފާޤުކަމުގެ ބަދުނިޔަތް، ﷲ ﷻ ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ބައެކެވެ. ފަހެ އެހެންކަމުން، އެބައިމީހުންނަށް އުޒުރުބަލަށް ނުލައްވައި، އިބަ ރަސޫލާ އެބައިމީހުންނާ ދުރުހެލިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި އެ ފަދަ ނުބައި ޢަމަލުތަކުގެ މީހުންނަށް ޖަކާއި، ﷲ ﷻ ކަނޑައެޅުއްވައިފައިވާ ބިރުވެރިކަމާއި ބާރައިޒާން އެބައިމީހުންނަށް އަންގަވައި އިންޒާރުކުރައްވައި، ހިތުގެ އަޑިން، އެ إِلٰهُ ގެ ޝަރީޢަތް ޤަބޫލުކުރުމަށް އެބައިމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވެވައި ވަޢުޡުފަރުމާވާށެވެ! އަދި، އިބަ ރަސޫލާ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާ ނަސޭހަތްތަކުން އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް އަސަރުކުރާނެ، އެބައިމީހުންގެ އެ ނުބައި ނިޔަތާ ބަދަލުކޮށް ހުއްޓިއަޅާފަދަ ބާރުގަދަ ބަސްތަކުން ވިދާޅުވެ ނަސޭހަތްތެރިވެވާށެވެ!72

71- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
72- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި ބަޔާންވެފައި މި ވަނީ، މުނާފިޤުންނާމެދު، رَسُولُ اللهِ ﷺ
ކަންތައްކުރައްވާން އަންގަވާފައިވާ ގޮތެވެ. އެއީ، ކަންތައްތަކުގައި އެބައިމީހުންނާ
އެއްބަސްވެވަޑައިނުގަތުމާއި، އެބައިމީހުންނާ ދުރުހެލިވެވަޑައިގަތުމާއި، އޯގާތެރިކަމާ އެކު،
އެބައިމީހުންނާ ބައްދަލު ވެސް ނުކުރެއްވުމެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރަށް، އެބައިމީހުންނަށް
ނަސޭހަތްތެރިވެވަޑައިގަތުމެވެ. އެއީ، ފަހަރުތައްގައި އެމީހުން ހިތަށް އިސްތާރުވާ،
އިސްލާހު ދިނަން އެހެބި އާދޭސްކުރުމެވެ.[73]

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ إِذ ظَّلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ
جَآءُوكَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ ٱللَّهَ وَٱسۡتَغۡفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُواْ ٱللَّهَ تَوَّابٗا
رَّحِيمٗا ﴿٦٤﴾

(64) ތިމަން اللهُ ގެ މިންވަރުކުރުމާއި އަމުރުފުޅުގެ މަތިން، މީސްތަކުން،
އެ ރަސޫލާކަށް ކިޔަމަންވުމަށް ޓަކައި، ތިމަން إِلٰهُ އެއްވެސް ރަސޫލަކު ނުފޮނުއްވަމެވެ.
އޭ ރަސޫލާއެވެ! ނިފާޤުކަމުގެ ގޮތުގައި އަނިޔާވެރިވެގެން ތިބެ، ނުބައި ޢަމަލުތައްކޮށް،
އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވި މުނާފިޤުން، ތިބާ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އައިސް،
އެބައިމީހުން އެ ކުރި ނުބައި ޢަމަލުތަކާމެދު ހިތާމަކޮށް، اللهُ ﷻ ގެ ޙަޟްރަތަށް
ކެއްތެރިވެ ތައުބާވެ، އެ ކުރި ނުބައި ކަމެއް ނުކުރުމަށް ޢަޒުމުކަނޑައަޅައި،
އެބައިމީހުންގެ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުމަށް އެދި ދުޢާކުރެއްވިނަމަ، އެ إِلٰهަށް ތަންނަވައި، އަދި،
ތިބާ ރަސޫލާ ވެސް އެބައިމީހުންނަށް ކަރުނަވެރިވެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމަށް
އެދިވަޑައިގެން ދުޢާކުރެއްވައި، اللهُ ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުގައި ތަންނަވައިފި ނަމަ،
ހަމަކަށަވަރުން ވެސް، އެބައިމީހުންނަށް، اللهُ ﷻ ފެންނެވީ، ގިނަގިނައިން ތައުބާ
ޤަބޫލުކުރައްވާ ނުހަނު އޯގާވަންތަ ރަޙީމުވަންތަ إِلٰهަކު ކަމުގައެވެ.[74]

73– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

74– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާނެވެ! މި އާޔަތުން ދޭހަވާ ގޮތުގައި، ނުބައި ޢަމަލުތަކެއްކޮށް އަމިއްލަ ނަފްސަށް
އަނިޔާވެރިވާ ކޮންމެ މީހަކު ވެސް، އެ މީހަކު އެ ކުރި ނުބައި ޢަމަލުތަކާމެދު ހިތާމަކުރާ
ހާލު، اللهُ ﷻ ގެ ހަޟްރަތަށް ކުއްތަނުވެ ތައުބާވެ، އެ ފަދަ ނުބައި ކަމެއް ނުކުރުމަށް
ޢަޒުމްކަނޑައަޅައި، އޭނާއަށް ކުރެވިފައިވާ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވުމަށް އެދި
ދުޢާކުރުން، އެ إِلٰهއަށް ދަންނަވުމުން، اللهُ ﷻ، އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި،
ކީރިތި ރަސޫލާގެ ހަޟްރަތުގައި، އެއްވެސް މީހަކު، އެ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ގޮސް،
އޭނާއަށް ކުރެވިފައިވާ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމަށް އެދިވަޑައިގެން ދުޢާކުރައްވައި،
اللهُ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވައިދެއްވުމަށް އެދުމުން، އެ މީހަކަށް ޓަކައި
އެ ރަސޫލާ ދުޢާކުރައްވައިފި ނަމަ، اللهُ ﷻ، އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

ނަމަވެސް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ސުވަދުގެވަޑައިގަތުމުން ފަހު، އެ ރަސޫލާ ދޮގުވެރިކަން
ދުޢާކުރުމުގެ ޙުކުމް ވަނީ ބަންދުކޮށްފައެވެ. ވީމާ، އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް، އެ ރަސޫލާގެ
ޖާދަލުތަކުގެ ކައިރިއަށް ގޮސް، އެ މީހުންގެ ބޭނުން ފުއްދަވައިދެއްވާތޯ ނުވަތަ
އެ މީހުންގެ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވާތޯ ނުވަތަ އެ މީހަކަށް ދިފާޢުވެދެއްވާތޯ ދަންނަވާކަށް
ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާތޯ، اللهُ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވައިދެއްވުމަށް އެދި،
އެ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދަންނަވުމަކީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމަ
އެ ފަދައިން، ވަކީލުންގެ ޖާގައެއްކުރުމަކަށް ޖާގައެއްކަން، އެ ގޮތަށް މަގުމާނަމަ
މިހާރުގެ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުމަށް އެދިވަޑައިގެން، اللهُ ﷻ ގެ
ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވައިދެއްވުމަކީ އެދި، ވަކީލުންނަށް ދަންނަވުމަކީ ވެސް
އިސްލާމްދީން ހުއްދަކުރާ ކަމެއް ނޫނެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ސުވަދުގެވަޑައިގަތުމުން ފަހު،
އެ ރަސޫލާ ދޮގުވެރިކަން ނުވަތަ ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައިވާ އެހެން ފަރާތެއް ދޮގުވެރިކަން،
ދުޢާކުރުމަކީ ވެސް އިސްލާމްދީން ހުއްދަކުރާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

އެ ކަމުގެ ތަފްޞީލަކީ، عُمَرُ بْن الْخَطَّاب رضي الله عنه ގެ ޚަލީފާކަމުގެ ދުވަސްވަރު، ވާރޭ ނުވެހި ގިނަ ދުވަސްތަކެއް ވޭތުވެދުމުން، ޤަޙުޠު އުފެދިގެން، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ ޙަޟްރަތުގައި ދަންނަވައި، ވާރޭގެ ރަޙްމަތަށް ޓަކައި ދުޢާކުރެއްވުމަށް، ކަމު އިމާމު ރަސޫލާގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅު عَبَّاسُ بْن عَبْدِ الْمُطَّلِب رضي الله عنه ގެ އަރިހުން عُمَرُ رضي الله عنه އެދިވަޑައިގެންނެވި ޙާދިޘާއެވެ.

ދެން، އެ ދުވަހު، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ ޙަޟްރަތުގައި عُمَرُ رضي الله عنه ދެންނެވިއެވެ. «اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا إِذَا اجْدَبْنَا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا فَتَسْقِينَا، وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا»[75] މާނައީ: "އޭ މަތިވެރިވަންތަ اللهُ އެވެ! ވާރޭ ނުވެހި، އަޅަގަނޑުމެން ތަދުވެރިކަން ދިމާވާ ނަމަ، އަޅަގަނޑުމެންގެ ނަބިއްޔާ، ކަލާ إِلٰهُ ތަވައްސުލުން، ނަބިއްޔާގެ ބަރަކާތުގައި، އެ ނަބިއްޔާ ދެއްވިއްޔާ، ކަލާ إِلٰهُ ގެ ޙަޟްރަތުގައި އަޅަގަނޑުމެން ދަންނަވަމުން، ކަލާ إِلٰهُ އަޅަގަނޑުމެނަށް ޓަކައި ވާރޭވެއްސެވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މިއަދު، ކަލާ إِلٰهُ ގެ ޙަޟްރަތުގައި އަޅަގަނޑުމެން މި ދަންނަވަނީ، އަޅަގަނޑުމެންގެ ހަމަ ތަވައްސުލުވެ ނަބިއްޔާގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅު عَبَّاس رضي الله عنه ވަސީލަތުންނެވެ."

ދެން އެއަށްފަހު، عَبَّاس رضي الله عنه ގެ އަރިހުގައި عُمَرُ رضي الله عنه ދެންނެވިއެވެ. «قُمْ يَا عَبَّاس! فَادْعُ اللهَ لَنَا!» "އޭ عَبَّاس އެވެ! ތެދުވެވަޑައިގެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޓަކައި ދުޢާކުރައްވައި، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ ޙަޟްރަތުގައި ދަންނަވައިދެއްވާށެވެ!" ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ސަލަވާތްދެންނެވުމަށްފަހު ހަރު، އެ ސާބިތު ދުޢާކުރައްވަމުން ހުރިހާ ކަމެއްގައި ވަޑާއި ނަމަ، ވާހަކަފުޅު ދަންނަވައިގެން އެދިވަޑައިގެން، އެ ރަސޫލާގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅު عَبَّاس رضي الله عنه ގެ އަރިހުގައި، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِين عُمَرُ رضي الله عنه ދެންނެވިއެވެ.

75– صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي
أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

﴿65﴾ އޭ ނަބިއްޔާއެވެ! ފަހެ، އީމާންވެގެން ތިބި ކަމުގައި ބުނެ، މުނާފިޤުން އެ ދަޢްވާ ވާހަކައަކީ ޙަޤީޤަތެއް ނޫނެވެ. އެހެންކަމުން، އިބަ ރަސޫލާގެ، ވެރި إِلٰهُ ގެ ހުވަފުޅު ގަންދެއްވައި ވަޙީކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެ މުނާފިޤުންގެ މެދުގައި އުފެދޭ ޚިލާފުތަކާއި ދެބަސްވުންތަކުގައި، އިބަ ރަސޫލާގެ ޙަޔާތްފުޅުގައި ވެސް ޙުކުމްކުރައްވައި ނިޔާކަނޑައަޅުއްވާ ފަރާތަކީ، އިބަ ރަސޫލާ ކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމާ އެކު، الله ﷻ ގެ ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތުގެމަތީން، އިބަ ރަސޫލާ ކުރައްވާ ފައިސަލާއާމެދު އެބައިމީހުންގެ ހިތުގައި އެއްވެސް ދެކޮޅުވެރިކަމެއް ނުރުހުމެއް ނުލިބިއްޖެއުމަކުން ދާންދެން، މުޠުލަޤު އީމާންތެރިން ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ.

އަދި، އިބަ ރަސޫލާ ދުނިޔެއިން ދުރުހެއްވުމަށް ފަހު ވެސް، އިބަ ރަސޫލާ ގެންނެވި ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކަށް ހިތުގެ އެކީން ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ، ދިރިއުޅުމުގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައިމެ، އެ ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް، ޙުކުމްކުރުން، ސިއްރާއި ފާޅުގައި އެ ޙުކުމްތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުން، ހިތްހަމަޖެހުމާއެކު، އެ ޙުކުމްތަކަށް އަމަލުކޮށްގެން ދާންދެން، މުޠުލަޤު އީމާންތެރިން ބަޔަކު ކަމުގައި ވެސް އެބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ.

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ފަހެ، الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّام ؓ އާއި މަދީނާގެ މީހަކާ ދެމެދު ހިނގި ދެކޮޅުވެރިކަމަކާ ގުޅިގެން، އެ މައްސަލައިގައި އިންސާފުކުރެއްވުމަށް އެދި، ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އެ ދެ ފަރާތް ހާޒިރުވިއެވެ.

ނަމަވެސް، رَسُولُ الله ﷺ ކުރެއްވި ނިޔާޔާމެދު ދަރިނާގެ މީހާގެ ޔަބައިން
ނުރުހުންތެރިކަމުގެ އަސަރު ފާޅުވެ، އެ މާތް ރަސޫލާއަށް ކުޑައިވެސް ވާފަދަ
ބަހެއް އޭނާގެ ދުލުން ބޭރުވިއެވެ. އެއީ، އާނއަން ބުނުވުން އަންނަނިވި ބަހެވެ.
"އަޅުގަނޑު ދޭތެރޭ ގޮވައި ކުރެއްވި ނިޔާއަކީ އަޅުގަނޑާ ދޭތެރޭ، އިބަ ރަސޫލާގެ
ބޭބެދަރިކަލުން ކަންކުރެއްވި ނިޔާއެކެވެ." ދެން، އޭނާ އެ ބަސް ބުނުމާ
ދެކިގެން، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[76]

ދަންނާށެވެ! ވަކި ޚާއްޞަ ޙާދިސާއަކާ ގުޅިގެން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި
ވިޔަސް، މި އާޔަތުގައި މިވާ އަމުރުފުޅަކީ އާންމުކަމުގައި މުސްލިމުންނަށް އައިސްފައިވާ
އަމުރުފުޅެކެވެ. އެހެންކަމުން، މުސްލިމުންގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި، الله ﷻ އާއި،
އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅާ ތަބާވެ، ހިތްތަކުގައި ކިތަންމެ ކުޑަ ނުރުހުންތެރިކަމެއް
ވިޔަސް ނެތި، ފުރިހަމަ ކިޔަމަންތެރިކަމާއެކު، ސުންނަތުގައިވާ ގޮތަށް ބުނާގޮތަށް
ކިޔަމަން ނުވާހައި ހިނދަކު، އެބައިމީހުންނަކީ މުއުމިނުން ހަޤީޤީ ކަމުގައެއް ނުވާނެއެވެ.[77]

وَلَوۡ أَنَّا كَتَبۡنَا عَلَيۡهِمۡ أَنِ ٱقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ أَوِ ٱخۡرُجُواْ مِن دِيَٰرِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٞ
مِّنۡهُمۡۖ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِۦ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ وَأَشَدَّ تَثۡبِيتٗا ﴿٦٦﴾

﴾66﴿ އަދި، މިމީހުން الله ބާވައިލެއްވި ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް ހުކުމް ޖިހާދުކުރަން
ނުކުރި، ޖިހާދުކުރުމުގެ ގޮތަށް ގޮސް، އެބައިމީހުންގެ ބާރުޖު ހުކުމުން ޖިހާދުކުރަން
އެކަމު މުނާފިޤުން އެ ކުދަ ނުބައި ޒަމާނުގެ ކަމުގެ ގޮތުން، މިއަހަރުމީހުންގެ
އަމިއްލަ އަތުން މިއަހަރުމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ފާޑުކިޔަން ނުވާނެއެވެ!

76– صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ
77– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ވަޢަން ދޫކޮށް ތިޔަބައިމީހުން ނުކުންނާނެވެ! މިއިން ގޮތެއް، ތިމަން إِلٰهُ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކުރެއްވި ނަމަ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވަރަށް ފަސް މަދު ބަޔަކު ފިޔަވި އެ އަމުރުފުޅަށް އިޠާޢަތު ކިޔަމަންނުވީހެވެ.

ޝައްކެއްނެތެވެ. ތިމަން إِلٰهُ ކުރެއްވި އަމުރުފުޅަށް އެބައިމީހުން އިޠާޢަތު، ތިމަން إِلٰهާއި، ތިމަން إِلٰهُގެ ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، ރަސޫލާ ޖިހާދުކުރެއްވި ގޮތަށް އެބައިމީހުން ޢަމަލުކުރި ނަމަ، ދީނުގެ ޢަދުއްވުންގެ މައްޗަށް ނަޞްރުދެއްވި ދުނިޔާގެ އިއްޒަތާއި ޝަރަފާއި އަދި ނުހަނު ބޮޑު ބަރަކާތް އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރި ނަމަ، އެބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ނުހަނު ހަރުދަނާވެގައި ގަދަވަރުވެ އަދި ނިޔާޒުކަމުގެ ބަލިމަޑުކަން އެބައިމީހުންގެ ހިތުން ފިލައިގެންދިޔައީސް ކަން ކަށަވަރެވެ.[78]

މި އާޔަތާއި މި އާޔަތުގެ ކުރިއަށް އޮތް ދެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާނެވެ! ثَابِتُ بْن قَيْسِ بْن شَمَّاسٍ الْأَنصَارِي رضي الله عنه އާއި ހަޟްރަމީއަކާ ދެމެދު، އެއްދުވަހަކު ދެކުޅުން ވާހަކައެއްގައި، ނުހަނު ޒުވާބުކުރިކަމާ އެކު ހަޟްރަމީގެ ދިމާ ބުނެއެވެ. "اللهُ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ އަތުން ތިމަންމެންގެ ނަފްސުތައް ޤަތުލުކުރަމަށް، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަމުރުކުރެއްވުމުން، އެ إِلٰهُގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންވެ، ތިމަންމެންގެ ނަފްސުތައް ތިމަންމެން ޤަތުލުކުރާނެ ކަމީ ކަށަވަރު ކަމުގައެވެ.

78- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عائِضِ الْقَرْنِي

ވުމާއެކު، އެ ދުވަހު، ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ހަތްދިހަ ހާސް މީހުން ޤަތުލުވިއެވެ.“ މި ޚަބަރިން އާޔާ ބުނުމުން، ثَابِتُ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. “الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އަހުރެމެންގެ އަތުން އަހުރެމެންގެ ނަފްސުތައް ޤަތުލުކުރުމަށް، الله سبحانه وتعالى އަމުރުކުރައްވައިފި ނަމަ، އަހުރެމެން ވެސް، އަހުރެމެންގެ ނަފްސުތައް ޤަތުލުކުރީން، އެ إِلٰهُގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވާނީ ހަމަ ކިޔަމަންތެރިވާނަމެވެ.“ ދެން، އެ ކަލާ ގެއިގެން މި ހީން އާލަމް ބަސްފުޅުވުން ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.

އަދި ﴿وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنا عَلَيْهِمْ...﴾ މި އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވުމުން، أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه ވިދާޅުވި ކަމުގައި ވެއެވެ. “އަހުރެމެންގެ އަތުން އަހުރެމެންގެ ނަފްސުތައް ޤަތުލުކުރުމަށް، الله سبحانه وتعالى އަމުރުކުރައްވައިފި ނަމަ، އަހުރެމެން ވެސް، އަހުރެމެންގެ ނަފްސުތައް ޤަތުލުކުރީން، އެ إِلٰهُގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވާނީމެވެ.“ މި ޚަބަރިން ވިދާޅުވުމަށް ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ.

“الله سبحانه وتعالى އަށް ޙަމްދާއި ޝުކުރުދަންނަވަމެވެ. އެ إِلٰهِ، އެ ފަދަ އަމުރުފުޅެއް ނުކުރައްވައި އަޅުތަކުންނަށް ރަޙްމަތްތެރިވެވަޑައިގެން ސަލާމަތްކަން ދެއްވީ، إِلٰهُއެވެ.“ ދެންފަހު، أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه އެ ޚަބަރިން ވިދާޅުވި ހަބަރު ޚިޔާލު ބަޔާންކުރައްވަމުން، ޔާރަސޫ ރަސޫލާ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. “މިއަން ރަސޫލާގެ އުންމަތުގެ ބައެއް މީހުންގެ ހިތްގައި ޢީމާނުގެ ހަރުލައިހުރުމާ ޢިމާންކަން، ގަދަފަދަ ބިރުގައި ހަރުލައިހުރުމާ ހުންނަ ޤުދުރަތްތަކާއި ހިތްވަރަކަން ވެސް ވާ ގަދަފަދައެވެ.“[79]

وَإِذٗا لَّأٓتَيۡنَٰهُم مِّن لَّدُنَّآ أَجۡرًا عَظِيمٗا ٦٧

79- الْإِبَانَةُ الْكُبْرَى لِلْإِمَامِ ابْنِ بَطَّةَ

﴿67﴾ އަދި، ތިމަން الله އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް އެބައިމީހުން
ޢަމަލުކުރިނަމަ، ތިމަން إِلٰهُ ގެ ހަޟްރަތުން މަތިވެ، ހަޟްރަތުން ލިބެއްވި ބޮޑުބޮޑު ސަވާބު
ދޭނެ، ހެޔޮގެ އަޖުރެއް އެ ބޮޑުވަޒަން އުޅުއްވާހުން ދެއްވުންވާހި ނަމަ، ހަމަގައިމުވެސް،
އާޚިރަތުގައި މަތިވެރިވެގެންވާ ދަރަޖަތައް ބޮޑަށް އުޅުއްވާހުންނަށް ދެއްވައި ސުވަރުގޭގެ
މަތިވެރި ދަރަޖަތަކައި ވިސްނަން ނިޢުމަތް އުޅުއްވާހުންނަށް ދީގ ކަމިއާބުވިހެވެ.[80]

وَلَهَدَيۡنَٰهُمۡ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ﴿٦٨﴾

﴿68﴾ އަދި، ތިމަން الله އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް އެބައިމީހުން
ޢަމަލުކުރިނަމަ، ތިމަން إِلٰهُ ގެ ހަޟްރަތުން މަތިވެ، އެ ހަޟްރަތުން ގެންނެވި ސީދާމަގަށް
އެބައިމީހުން ޢަމަލުކުރި ނަމަ، ހަމަގައިމުވެސް، ތިމަން إِلٰهُ އެބައިމީހުންނަށް
ސީދާމަގަށް މަގު ދައްކަވައި އެ މަގުން ހިނގުމުގެ ގާބިލު ތައުފީޤު އެބައިމީހުންނަށް
ދެއްވީމުހެވެ. އަދި، ތިމަން إِلٰهُ ދެއްސެވުމާއި ފުރުސަތުން ދީ، ސުވަރުގޭގެ
ދާއިމީ ނިޢުމަތަށް ވާސިލުވުމުގެ ޖަނަތްތަކަށް، ސިރާޠުމުސްތަޤީމަށް އެބައިމީހުންގެ
ފައިތިލަތައް ސާބިތުކުރައްވާނެހެވެ.[81]

وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ
وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَۚ وَحَسُنَ أُوْلَٰٓئِكَ رَفِيقٗا ﴿٦٩﴾

﴿69﴾ އަދި، الله ﷻ ގެ އަމުރުތަކަށާއި ރަސޫލާގެ ކިޔަމަންތެރިވާ އަމުރުފުޅުތަކަށް އިޠާޢަތްވި
އެ إِلٰهُ ގެ ނިޢުމަތްލެއްވި ޕާނަމަންނެއްވި، ނަބިއްޔުން ޞިއްދީޤުން ޝަހީދުންނާއި ޞާލިޙުން ގޮތަށް،
ބަލާލިބޭ ރަފީޤުން ހިތްވިލެއްވެ!

80- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

81- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي وَالتَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ފަހު، އުބައިދިޔުން ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ވާނީ، ﷲ ﷻ އެ ބަރަކާތް ނިޢުމަތްދެއްވި، ނަބިއްޔުންނާއި، ޞިއްދީޤުންނާއި، ޝަހީދުންނާއި، ހުރިހާ ޞާލިޙު މުއުމިނުންނާ އެކު، ނިޢުމަތުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގެތަކުގައި، ދަރަޖައާއި މަޤާމުގެ ގާތުން ނުހަނު މަތިވެރި ބައެއްގެ ގާތުގައެވެ. އަދި ނަބިއްޔުންނާއި، ޞިއްދީޤުންނާއި، ޝަހީދުންނާއި، ޞާލިޙު މުއުމިނުންނަކީ، އެކުވެރިން ކަމުގައި ވުމަށް ހައްދުފަހަނައަޅާ ރަނގަޅު ބައެކެވެ. އަދި އެ ފަދަ މާތް ބައެއްގެ އެކުވެރިންނަކީ ވެސް، ހައްދުފަހަނައަޅާ ބާއްޖަވެރި ނަސީބުވެރި ބައެކެވެ.

މި އާޔަތާއި މި އާޔަތުގެ ފަހަތުން އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ رضي الله عنها ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް އައިސް މިހެން ދަންނަވިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގަނޑުގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށްވުރެން ވެސް، އަދި އަޅުގަނޑުގެ މައިންބަފައިންނާ އަޅުގަނޑުގެ އަނބިދަރިންނަށްވުރެން ވެސް، އަޅުގަނޑުގެ ގާތުގައި ލޯބިވެތިކަން ބޮޑީ، އިބަ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ގެގައި އުޅެނިކޮށް، އިބަ ރަސޫލާގެ މަތިން ހަނދާންވާ ކޮށްފަ ފަހަރަކު، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އައިސް، އިބަ ރަސޫލާއާ ބައްދަލުކުރަން ނާދެވޭ ފަދަ ގޮތަކަށް، އިބަ ރަސޫލާއާ ދުރުގައި ހުރުމުގެ ކެތްތެރިކަމެއް އަޅުގަނޑުގެ ހިތަކަށް ނުލިބެއެވެ.

އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، އިބަ ރަސޫލާ ހުންނަވާނީ، ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރިވެރި ދަރަޖަތަކަށް އުފުލިވަޑައިގެން ނަބިއްޔުންގެ އަރިހުގައެވެ. އަދި ސުވަރުގެއަށް އަޅުގަނޑު ވަދެވުން ކަމުގައި ވިއަސް، އިބަ ރަސޫލާ ހުންނަވާ ހިސާބަކަށް އަޅުގަނޑަކަށް ނުދެވޭނެއެވެ. ވޭނާއެކު، އިބަ ރަސޫލާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވުމަށް ފަހު، އިބަ ރަސޫލާ އަޅުގަނޑަށް ނުފެނިދާނޭ ކަމަށް ހިތަށްއެރުމުން އަޅުގަނޑު ނުހަނު ބިރުގަންނަމެވެ.

މި ފަދައިން އޭނާ ދެންނެވުމުން، ވަކި އެއްޗެއް ވިދާޅުނުވެ، اللهُ ގެ ރަސޫލާ
ލޯބިވުމެވެ. އެ ހިނދު، اللهُ ﷻ މި އާދަމް ބާވައިލެއްވިއެވެ.82 ކަމު އިތުރު ރަސޫލާގެ
ބަރިޔާގުރުއްގައި ވެއެވެ. «المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ»83 މާނައީ: "މީހާ ވާނީ އޭނާ ލޯބިވާ
ބަޔަކާ އެކުގައެވެ."

ذَٰلِكَ ٱلۡفَضۡلُ مِنَ ٱللَّهِۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ عَلِيمٗا ﴿٧٠﴾

﴿70﴾ އަދި، اللهُ ﷻ ގެ އަމުރުތަކުގެ ތަބާވެ ކިޔަމަންވާ ބަޔަކު ވާނީ، ނަބިއްޔުންނާއި
އިޞްބުދިއު، ނަބިއްޔުކާގެ ރަސޫލުކަން ގަބޫލުކުރުމުގައި ރަސޫލާގެ ޞާދިޤުންގެ މަގުގައި،
އެ ރަސޫލާ ގެންނަވި ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތަށް އަމަލުކުރާ މީހުންނެވެ އެ މީހާ ޝަހީދުން
ދަރަޖައާއި ޞާލިޙުން، اللهُ ﷻ ބަޚުތަރުމުން މީހާ ކަންކަމެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ދިރުމަ
އާއިން އެއްވެސް ދަރަޖައިގެ ދަރަޖައާ ދުނިޔެ ޙާޞިލު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަޅުތަކުންގެ
ދަރަޖައިގެ އެބައިމީހުންގެ ޙާލަތުން މާތްކަމާ ގުޅިފައިވާ ކަންކަން ދެނެވޮޑިގެންނެވި
ކަލާނގެ ބައިމީހުންނަށްވެސް، އެ ބައިމީހުންނަށް، اللهُ ﷻ ފުދެއެވެ. އެބައިމީހުން،
ކަލާނގެ ބައިކަން ވެސް އެ ބައިމީހުން ކުރަ ދަރަޖާ އެކަނި ދަރަ ޙަޤީޤަތުގެ އެއްވެސް
ޢަދުވެރިއެއް ނުވި، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނެއެވެ.84

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ خُذُواْ حِذۡرَكُمۡ فَٱنفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُواْ جَمِيعٗا ﴿٧١﴾

﴿71﴾ އޭ اللهُ ﷻ ގެ އެއްކަލަވަންތަކަން ތެދުކުރާ ގަބޫލުކުރާ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަ
ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ!

82- السِّلْسِلَةُ الصَّحِيحَة لِلْإِمَام نَاصِرِ الدِّينِ الأَلْبَانِي
83- صَحِيحُ الْجَامِع لِلْإِمَام الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَام مُسْلِم
84- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّر مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّة وَالْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّة السُّعُودِيَّة

ތިޔަބައިމީހުން، އިސްލާމް ދީނުގެ ދުޝްމަނުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ބަލައި، ހަތިޔާރުތަކާއި ފުރިހަމައަށް ތައްޔާރުވެގެން ތިބޭށެވެ! އަދި ދުޝްމަނުންނާމެދު ހަރުކަށިވާށެވެ، އެބައިމީހުންގެ ފަހަތުލުމަށް ލުއިނުވާށެވެ، އެބައިމީހުންގެ ވާރުތައް އަމަލުކުރާ ކެއްލި ހަމަޖެހިއަކަށް ވޭން ތަކުލީފު، އެބައިމީހުންގެ އުދަގޫ ހަދާއެވެ ބަހަކުގެ ތަކުލީފުވެސް ބަލައި ތިބޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ދުޝްމަނުންނާ ބައްދަލުވާއިރު އެބައިމީހުންނާ ކުރިމަތިލާއިރު ބަލައި، ބައިބަޔަކު ނުވެސް އެނގޭން އެކަމަށް ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނަށް ނުކުންނާށެވެ! އަދި ދުޝްމަނުން ބަލިކުރުމަށް ބަލައި، ތިޔަބައިމީހުންނަކީ ހައިރާ ބޭ ބައިބަޔަކު ނުކުމޭނޭ ނުކުއްޔަށް އެކަށޭ ނުކުމެފައިވާ ސިފައިން ބޯމަން ވީހެ، އެ ދި ގޮސްނުކުރި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހައިރާ ބޭ ކަމެއް ވިސްނުން ގޮވައިން، ކަންތައްކުރާށެވެ![85]

މި އާޔަތުން ފެށިގެން މި ސޫރަތުގެ 105ވަނަ އާޔަތުގެ ނިޔަލަށް މިވާ އާޔަތްތަކުގައި، ﷲ ﷻ އަންގަވައިފައި ވަނީ، އިސްލާމް ދީނުގައި ހަނގުރާމައިގެ ސިޔާސަތު ތަފްސީލު ހުންނަން ޖެހޭ ގޮތުގެ ބައެއް އުސޫލުތަކެވެ. ކުރީގެ ތަކާން ބިނާ ނަމަ، އެ އުސޫލުތަކަށް ބިނާކޮށްގެން ވަނީ މިން ކަމެއްގެ ފައިދާކަމެވެ.

ފުރަތަމަ ކަމަކީ، ދުޝްމަނުން އުޅޭނީ ގޮތް ބަލައި، އެބައިމީހުންނާމެދު ސަލާމަތް، ހަރުކަށިވާށެވެ، އެބައިމީހުން ދިޔާނީ ބަދަލާއިކަން ތައްޔާރުވެގެން ތިބުމެވެ.

ދެވަނަ ކަމަކީ، ހަނގުރާމައިގެ ހަތިޔާރުތައް ތައްޔާރުކުރުމާއި، ހަނގުރާމައިގެ ހުނަރުތައް ދަސްކޮށް ގަދަ ތައްޔާރުވުމާއި ދަސްކޮށްގެން ހުރުމެވެ.

ތިންވަނަ ކަމަކީ، ހަނގުރާމައަށް ނުކުތުމުގައި ތަބާވާންޖެހޭ ޤަވާއިދުތަކެވެ. ބައިބައިކޮށް ވަކިވަކިން ނުކުންނަންޖެހޭ ހާލަތްތަކާއި އެ ގޮތަށް ނުކުތުމުން ގޮތާއި، މުޅި ޖަމާޢަތުން ނުކުންނަންޖެހޭ ނަމަ އެ ގޮތަށް ނުކުތުމަށް ހަރަ އިންޒާރުދެއްވާ ކަށަވަރު ވެއެވެ.[86]

وَإِنَّ مِنكُمۡ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنۡ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَالَ قَدۡ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيَّ إِذۡ لَمۡ أَكُن مَّعَهُمۡ شَهِيدٗا ﴿٧٢﴾

﴾72﴿ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ދުޝްމަނުންނާ ކުރިމަތިލައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނިކުތުމުން ފަސް ފަސްޖެހި، އެބައި މީހުންގެ ހިތްވަރު ދަށްކުރުވައި، ހަނގުރާމައިން ނުނިކުމެ ތިބުމަށް ބާރުއަޅާ، ޖިހާދު މުނާފިޤުންގެ ބަޔަކު މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައިވާ ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި މުސްލިމުން ބަލިވެ ނުވަތަ އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ޝަހީދުވެ، މުސްލިމުންނަށް ދަތިކަމެއް މުޞީބާތެއް ނަމަ، އެ ކަމާމެދު އުފާވެ ފަސްޖެހުނުމުގެ ގޮތުން، އެ ފަދަ ހިނދު މުނާފިޤު ކޮށްވާ މީހަކު ބުނާނެއެވެ. މުސްލިމުންނާ އެކު ހަނގުރާމައިން ނުދިއުމުގެ ސަބަބުން، ނިކަމެތިވުމުންނާއި ދުރުވުމުން ސަލާމަތްކުރެއްވީމައި، اللهُ ﷻ އަހުރެންނަށް ނިޢުމަތްދެއްވައިފި. ކަން ކަށަވަރެވެ. އެއީ، އަހުރެންގެ ނަސީބުގަދަކަމެވެ.[87]

ދަންނާށެވެ! އެ ދުވަހުން ކަންތައްތަކައްކޮޅުން، އެ ދުވަ ވާހަކައަށް ދައްކައި އުޅޭނީ، މުނާފިޤުންގެ ސަރުދާރު عَبْدُ اللهُ بْن أُبَيِّ ابْن سَلُول އާއި އޭނާގެ އެކުވެރިންނެވެ. މިފަދައިން، މި އާޔަތާއި މި އާޔަތުގެ ފަހަށް އޮތް އާޔަތުގައި މިވަނީ، އިސްލާމީ އުންމަތުގެ އެތެރޭގެ ސަލާމަތަށް ހަމަޖެހުމަށް ނުރައްކާތެރިކަން، ނިފާޤުކަމުގެ ނުރައްކާކަމުން މުސްލިމުން އެންމެހާ ސަމާލުކަމާއެކުތިބުމަށް ސަމާލުވެ ތިބުމަށް، اللهُ ﷻ އަންގަވާ އަންގަވާފައެވެ.

86- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي
87- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެހެނީ، ހުރިހައި ޒަމާނެއްގައި ވެސް އެ ބައެއްގެ ތެރޭގައި އުޅޭ މުނާފިޤުންނާއި ފިނޖި މީހުންގެ ފަރާތުން، މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ނުރައްކާތެރިކަމާއި، ޖިހާ ގެއްލުން، ބޭރުން އައިސް އަރައިގަންނަ ދުޝްމަނުންގެ ފަރާތުން ދިމާވާ ނުރައްކާތެރިކަމާއި، ޖިހާ ގެއްލުމަށްވުރެން މާ ބޮޑެވެ. އެހެން ކަމުން، މި ދެ އާފަތުގައި މި ވަނީ މުސްލިމު އުންމަތުގައި އުޅޭ މުނާފިޤުންނާއި އެ ނޫން ވެސް ފިނޖި މީހުންގެ ކިބައިގައި ހުންނަ ސިފަތަކެވެ.[88]

وَلَئِنۡ أَصَٰبَكُمۡ فَضۡلٞ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمۡ تَكُنۢ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُۥ مَوَدَّةٞ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ مَعَهُمۡ فَأَفُوزَ فَوۡزًا عَظِيمٗا ٧٣

﴿73﴾ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ﷲ سبحانه وتعالى ބަރަކާތާ ދަރުމަވަންތަކަމުން، ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި ކާމިޔާބުން ބަޚުޝީ، ނަސްރާއި ފަތަހަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބި، ކާމިޔާބުންގެ މުދަލު ޣަނީމާތް ލިބިއްޖެ ނަމަ، މުސްލިމުންނާ އެކު ޖިހާދަށް ނުކުމެވަން ބަރަހިވާ ފަސްޖެހުނު މީހާ ބުނާނެއެވެ. "އޭ ސަކަރާތެވެ! އަހުރެން ވެސް އެބައިމީހުންނާ އެކު ޖިހާދަށް ނުކުތްނަމަ ކިހައި ރަނގަޅުވީސް ހެއްޔެވެ! ފަހެ، އެ ގޮތަށް ކަންތައް ހުރިވީސް ނަމަ، މުދަލުގެ ތަނަވަސްކަމުގެ އިތުރަށް ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބަކުން ނަސީބުވެރިވީސް، އެބައިމީހުންނަށް ލިބުނުފަދަ ކާމިޔާބެއް އަހުރެންނަށް ވެސް ލިބުނީސްވެ." ފަހެ، ޖިހާދަށް ނުކުމެވަން ބަރަހިވާ ފަސްޖެހުނު ކޮންމެ މުނާފިޤަކުވެ މި ފަހަރައިން ބުނާއިރު، އެ މީހަކާއި ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެމެދު އެއްވެސް ކަހަލަ އެކުވެރި ކަމެއް، ގާތް ކަމެއް އަދި ރައްޓެހިކަމެއް ވެސް ނުވާ ކަހަލައެވެ.

88- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

ނަމަވެސް، އެ މީހާ އުޅެނީ މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައެވެ. އަދި ޝަރުޢުވެރިން ދައުލަތާއި
ވެސް އެކަހެރި މުސްލިމުންނަކީ ކަމުގައެވެ.[89]

فَلۡيُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشۡرُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا بِٱلۡأٓخِرَةِۚ وَمَن يُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقۡتَلۡ أَوۡ يَغۡلِبۡ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿٧٤﴾

(74) ދުނިޔޭގެ އުފަލާއި، އަރާމާއި، މަޒާހުން ފުރިގެންވާ ދިރިއުޅުން ވިއްކައި، އާޚިރަތް ދުވަހުން ލިބޭނެ ދަރުމަތައް ޘަވާބަށް ދަހިވެތިވެ، އާޚިރަތުގެ ދަރުމަތައް ޘަވާބު ގަންނަ ތެދުވެރި މުއުމިނުން، ފަހެ، اللهُ ﷻ ގެ ދީނަށް ނަސްރުދިނުމަށް، އެ إِلٰهُ ގެ ކަލިމަތް މަތިވެރިކުރުމަށްޓަކައި ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކުރައްވާށެވެ! އަދި މީހަކު، ތެދުވެރިކަމާއި އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކު، اللهُ ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކޮށް ޝަހީދުވެއްޖެ ނަމަ، ނުވަތަ ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ނަސްރުލާއި ފަތަޙަލިބި އެ މީހަކު ކާމިޔާބުވެއްޖެ ނަމަ، ފަހެ، ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަވަންތަ ޘަވާބު އެ މީހަކަށް، ތިމަން إِلٰهُ ދެއްވާނޭކަމީ ކަށަވަރު ކަމެކެވެ.[90]

ދަންނާށެވެ! މިގެ ކުރީގެ ދެ އާޔަތުގައި، މުނާފިޤުންގެ ސިފައިގައި ހުންނަ ބައެއް ސިފަތައް ބަޔާންކުރެއްވުމަށް ފަހު، މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިދެއްވައި މި ވަނީ މުއުމިނުންގެ ސިފައެވެ. އެއީ، އާޚިރަތް ބަދަލުގައި ދުނިޔޭގެ ޙަޔާތް ދިރިއުޅުން ދޫކޮށްލަން ތައްޔާރުވުމެވެ. ވީމާއެކު، ދެ ގޮތުންކުރެ އެއް ގޮތް އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނޭ ކަން މި އާޔަތުގައި އެންގެވިއެވެ. އެއީ، ޝަހީދުވުމާއި ނުވަތަ ހަނގުރާމައިގައި ނަސްރުލިބުމެވެ. ނުވަތަ ކާމިޔާބުވުމެވެ.

89- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
90- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި އެ ދެ ގޮތުންކުރެ ކޮންމެ ގޮތެއްގައި ވިޔަސް، ނުހަނު ބޮޑު ދަރުމަ އެބައިމީހުންނަށް
ހުންނާނޭ ކަން މި އާޔަތުން އެނގެއެވެ.

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ ٱلَّذِينَ
يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهْلُهَا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَٱجْعَل لَّنَا
مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

﴿75﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! އިސްލާމް ދީނަށް ނަސްރުދިނުމަށް ބަލައި،
ﷲ ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ތިބީ ކީއްވެގެން އަދި ކޮން
ސަބަބަކާހުރެތޯއެވެ؟ އަދި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، އަންހެނުންނާއި، ކުޑަ ކުދިންގެ
ތެރެއިން، ކާފިރުންގެ އަތްދަށުވެ އަނިޔާވިބޭފުޅުންނާ ނިކަމެތިން، އެ އަނިޔާވެރި
ކާފިރުންގެ އަތްދަށުން ސަލާމަތްކުރުމަށް ބަލައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތިޔަ ތިބީ ކީއް
ކޮން ސަބަބަކާހުރެތޯއެވެ؟ އެ ފަދަ ކާފިރުންނާ ޖިހާދުކުރުމަށް މުސްލިމުން ތިބެންވި
އެއްވެސް ސަބަބެއް ނެތެވެ. އެހެނީ، ކާފިރުންގެ އަނިޔާއިން ސަލާމަތްވުމަށް ބަލައި،
އެ ފަދަ ނިކަމެތި މުސްލިމުންނަށް ކުރެވެން އޮތްކަމަކީ ވެސް ކަމަކީ ދުޢާކޮށް، ﷲ ﷻ އަށް
ދަންނަވުމެވެ. އެހެންކަމުން، އެބައިމީހުން އެ މިތަނުން އަންނަނިވި ފަދައިން ދުޢާކޮށް،
އެ އިލާހަށް ދަންނަވަދަންނަވައެވެ.

”އޭ އަޅަމެންގެ ވެރި އިލާހެވެ! މިބަ އިލާހަށް ކާފިރުވެ، އަޅަމެނަށް އުނދަގޫކުރާއި
ދެއްކުމުގައި، އެ ބައެއްގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވާ މިރަށުން ދިރިއުޅޭ ބޭރަށް
އަޅަމެން ނެރުއްވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަޅަމެންނަށް ވާލީ އެއްގޮތް އަޅަމެންގެ މައްޗަށް
ބެލެހެއްޓެވުމަށް ފަރާތެއް، މިބަ އިލާހުގެ ހަޟްރަތުން އަޅަމެންނަށް ލައްވައިދެއްވާނދޭވެ!

އަދި އަނިޔާވެރިންގެ ވެރިކަން އަޅުގަނޑުމެން ނަސީބުނުކުރާނޭ ފަރާތެއް ވެސް، އިލާހީ
ކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވާށި ދަސްވާފަދައިގެންދޭށެވެ!"[91]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، އިސްލާމް ދީނުގެ ދުޝްމަނުންނާ މުސްލިމުން
ހަނގުރާމަކުރަންޖެހޭ އެއް ސަބަބެވެ. އެއީ، ނިކަމެތި މުސްލިމުންނަށް ގާތިލުން ދޭ
އަނިޔާއިން އެ މުސްލިމުން ސަލާމަތްކުރުމަށް ބޭނުމެވެ.

ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱلطَّٰغُوتِ فَقَٰتِلُوٓاْ
أَوۡلِيَآءَ ٱلشَّيۡطَٰنِۖ إِنَّ كَيۡدَ ٱلشَّيۡطَٰنِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

﴿76﴾ އެ މުއުމިނުންނެވެ! ޙަޤީޤަތާއި ބަލާއި ޙަގުގެ މަގުގައި މުއުމިނުން، اللهُ ﷻ ގެ
ކަލިމަތުގެ މަތިވެރިކުރުމަށާއި، ޙައްޤުގެ އަހުލުވެރިންނަށާއި ޙައްޤުން ނަސީބުދިނުމަށް ޓަކައި
ޖިހާދުކުރެއެވެ. އަދި ކާފިރުވި މީހުން، ޝައިޠާނާގެ ގޮތް ބޭނުމުގައި ފޮނުވައި މިސްކީނުންގެ
މުދަލައި ފަސާދަ އުފެއްދުމަށް ބޭކާރު ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. ފަހެ، މިސްކީނުންނަށް އަނިޔާވެރިވާ
ބޭނުމުގައި ފަސާދަކުރާ އެއް ޝައިޠާނާގެ އެކުވެރި ކަށަވަރުވެރިންނާ ތިޔަބައިމީހުން
ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! އެހެނީ، އެބައިމީހުންނަކީ، އަނިޔާވެރިވުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅާ ގޮސް،
ޝައިޠާނާއަށް ކިޔަމަންވެ، އެބައިމީހުންގެ އެކުވެރިއަކީ ޝައިޠާނާ ކަމުގައި ބަލާ
މީހުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ޝައިޠާނާގެ އެކުވެރިންނަށް ބޭކާރު، އެ ޝައިޠާނާ ރަވާ
ކުރުވެރި ރޫޅުންއަށް ވާހިނދު ދެރަވެ ނިކަމެތިވެގެންނެވެ.

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، اللهُ ﷻ އަންގަވައިދެއްވައި މި ވަނީ، އިސްލާމް ދީނުގައި
ޖިހާދު ޝަރުޢުކުރެއްވި މަޤްޞަދެވެ.

ދެއި، اللهُ ﷻ ގެ ވަޙްޔުކުރައްވައި، އެ إِلٰهُ ގެ ދީން މަތިވެރިކޮށް، އެ ދީން ދިފާޢުކުރުމަށެވެ. އެހެންކަމުން، އިސްލާމް ދީނުގައި ޖިހާދުކުރެވުން، މުސްލިމުންގެ އަގުވެރިކަމުން އިންސާނުން ސަލާމަތްކޮށް، ތިމާގެން ފަދަ އިންސާނުންނަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ހަމަޖެހުން، اللهُ ﷻ އަށް އަޅުކަންކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައި އުފެދިފައިވުން ހުރުމަށެވެ. އަދި ދީނުގެ އަނިޔާވެރިކަމުން މުސްލިމުން ސަލާމަތްކޮށް، އިސްލާމްދީނުގެ ބަދުރު އިންސާފުހަމަކަމާއި އުފާވެރިކަން ގެނައުމަށް، ދުނިޔޭގެ ވަގުތީ ދިރިއުޅުމަށް އުޅުމުގެ ބަދަލުގައި، އާޚިރަތުގެ ދާއިމީ ދިރިއުޅުމަށް އެދޭ ބަޔަކު ކަމުގައި އިންސާނުން ހެދުމަށެވެ.

ނަމަވެސް، اللهُ ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާގެ ބުނުއްވުމުގައި ޤުރުބާނީވުމަށް ކަމުނުދާ ބަޔަކު ހަމަގާތުގައި، ޖިހާދުގެ މަގުމަތީގައި އަނިޔާވެރިކަން ކުރިއަރާފައިވުމުން ބަދަލުވެއެވެ. އުސްމަތްތަކާއި ފުރުޞަތުގެ ބައެއް ޤާނޫނުތައް ފުރިހަމަވެގެން ބަދަލުވެއެވެ. ފައިދާތައް އަޅުވެތިކުރުމަށް ބަދަލުވެއެވެ. އަދި މި ހިރަހައި ކަމެއް ވެސް ކުރަނީ، ދީނީ ހަރުކަށިކަމާއި، ޒުލުމާ ފަސާދަ ހުއްޓުވައި، ވިސްނުމާއި ފިކުރު މިނިވަންކޮށްދިނުމުގެ ނަމުގައެވެ.

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيۡهِمُ
ٱلۡقِتَالُ إِذَا فَرِيقٞ مِّنۡهُمۡ يَخۡشَوۡنَ ٱلنَّاسَ كَخَشۡيَةِ ٱللَّهِ أَوۡ أَشَدَّ خَشۡيَةٗۚ وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبۡتَ عَلَيۡنَا
ٱلۡقِتَالَ لَوۡلَآ أَخَّرۡتَنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٖ قَرِيبٖۗ قُلۡ مَتَٰعُ ٱلدُّنۡيَا قَلِيلٞ وَٱلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا
تُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ٧٧

﴿77﴾ ޔާ ރަސޫލާއެވެ! މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އައިސް، ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ހުއްދަދެއްވުން އެދި ދަންނަވައެވެ.

މި ފަރާތުން އުޅެނީހެން ދޭންނުވުމުން، ޖިހާދުކުރުމުގެ ހުކުމް އަތުވެއްޖެއުމުން ދާނދޭން، ހަނގުރާމަކުރުން އެބައިމީހުންގެ އަތުގައި މައިތިރިކޮށްގެން ތިބުމަށާއި، ނަމާދު ޤާއިމުކުރުން ޒަކާތްދިނުން އުޅުމަށް އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވުނުވެ. އެ ފަރާތުން އަމުރުކުރެއްވުމުން މީހުން ކަންތައްކުރި ގޮތް، އިބަ ރަސޫލާ ދެކެވަޑައިގެންނެވުމުގެ ހެއްވެ؟

ފަހެ، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ޖިހާދު ފަރުޟުކުރެއްވުމުން ހިނދު، އޭގެ ކުރީން ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ހުއްދަދެއްވުމަށް އެދުނު މީހުންގެ ތެރެއިން އެއް ބައެއް ޖިހާދަށް ނުކުތުމަށް ބިރުގަތީވެ، اللهُ سبحانه وتعالى އަށް ބިރުވެތިވާ ފަދައިން ނުވަތަ އެއަށްވުރެން ވެސް ބޮޑަށް މުޝްރިކުންނާ ބިރުގަންނަކުރުގައި ވެއެވެ. އަދި އެ ފަރާތުން ކަންބޮޑުކުރި މުސްލިމުން، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވަތެވެ. "އޭ އަޅަމެންގެ ވެރި إلهއެވެ! އަޅަމެންގެ މައްޗަށް ޖިހާދު ފަރުޟުކުރެއްވީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ! އަދި ދުނިޔަވީ އަރާމުކިޔުމުގަ ބާކީ، ކުޑަ މުއްދަތަކު އަޅަމެންނަން ދޫކޮށްލައި، ޖިހާދު ފަރުޟުކުރެއްވުން ފަސްކޮށްދެއްވީ ނަމަ ކޮން ފަދަހެއްޔެވެ!" އޭ ނަބިއްޔާއެވެ! އެބައިމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ދުނިޔޭގެ އުފާވެރި، އަރާމާއި، މަޖާވެރި ވަރަށް ކުޑަ ދުވަސްކޮޅެއްގެ ވަގުތީ ކަމެކެވެ.

އަދި، اللهُ سبحانه وتعالى ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަބާވެތިވުމަށް، އެ إله ދެއްކަވައިދޭނީ ޔަޤީންކަން ބިރުވެތިވެ، އެ إلهُ ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ތަބާވެތިވުމުގެ މީހަކަށް، އާޚިރަތުގައި ލިބޭނީ އުފާވެރި، އަރާމާއި، ނިޢުމަތްތަކާ، ތާއަބަދު ދެމިހުންނަނިވި ޖަންނަތީ ލިބޭ ސަވާބުގެ ދަރުމަތާއި ތަވާބެވެ ނިޢުމަތެވެ. އަދި ކަޑަރު ޒައްރާގެ ނިސްބަތުގައިވާ ދޫވުޅެކުގެ މިންވަރަކުން ވިޔަސް، އަދި އެއަށްވުރެން ކުޑަ އެއްޗަކުން ވިޔަސް، اللهُ سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޭ ނުދެއްވާނެއެވެ.92

92- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلاَمِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! رَسُولُ اللهِ ﷺ މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރެއްވުމުގެ ކުރީން، މައްކާގައި ތިބި މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، ކަޅު އިތުރު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ގޮސް ދަންނަވިއެވެ. އޭ اللهُގެ ނަބިއްޔާއެވެ! މުޝްރިކުންގެ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން ތިބީއިރު، އަޅުގަނޑުމެން ތިބީ އިއްޒަތްތެރި ބައެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ނަމަވެސް، އިސްލާމްވުމަށް ފަހު، އަޅުގަނޑުމެން މި ވަނީ ނިކަމެތި ބައަކު ކަމުގައި ވެފައެވެ. ސަބަބަކީ، އަނިޔާވެރިންގެ ކިބައިން އަޅުގަނޑުމެން ބަދަލު ނުހިފާކަމެވެ. މި ފަދައިން އެބޭފުޅުން ދަންނަވުމުން، ރަސޫލާ ޒަޖުރުކުރެއްވިއެވެ.

”ތިމަން ޢަފޫވާއަން އަމުރުލެވިގެންވަނީ އަށުނަކުރުމަކަށެވެ. ފެއިރު، ޤައުމުގެ މީހުންނާ ހަނގުރާމަކޮށްގެން ނުވާނެވެ.“ މި ކަން މިހެން ފެށި ވަނިކޮށް، މުސްލިމުން މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރުމުން، ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ހުއްދަ، اللهُ ﷻ ދެއްވައި، ޖިހާދު ފަރުޟުކުރެއްވުމުން، އޭގެ ތެރެއިން ބައަކު ބިރުގަތެވެ، ޖިހާދަށް ނުކުތުމަށް ފަސްޖެހިއެވެ. އެހެންކަމުން، އެބައިމީހުންނާމެދު މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[93]

ދަންނާށެވެ! ހަނގުރާމަކުރުމާއި ދުރުހެލިވުމުގެން މަނާވެ، ކަޅު ކަންތައްތަކަށް ކުރާން އެންގުމުން މީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު، ހަމައެކަނި ދުރުހެލިވުމުގެ އެދުމުގައި ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުން ބައެކެވެ. ކަން މިހެން ހުރިހާ އެކު، ހިޖުރައަށް ފަހު، ޖިހާދު ފަރުޟުކުރެއްވުމުން އެބައިމީހުން ބިރުގަތެވެ، اللهُ ﷻ އަށް ބިރުވެތިވާ ފަދައިން ނުވަތަ އެއަށްވުރެން ވެސް ބޮޑަށް މުޝްރިކުންނަށް ބިރުން އެބަވެރިއެވެ.

93– السُّنَنُ الْكُبْرَى لِلْإِمَام النَّسَائِي

އަދި ޖިހާދުކުރުމާމެދު ނުރުހުން ފައުޅުކޮށް، ބަހާނާތައް ދައްކައި، ގިނަގުނަ ސުވާލުތައް
ކުރާން ފެށުމުން، އެބައިމީހުންނަށް އެންގެވުނެވެ. ދުނިޔޭގެ މަޖާ ދިރިއުޅުމުގެ
ބޭނުމުގައި، ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިޔަބައިމީހުން ތިބޭއިރު ދަންނާށެވެ! ދުނިޔޭގެ
އުފަލާއި މަޖައަކީ، ފާނީވެދާ ހިނދުކޮޅެއްގެ ކަމެކެވެ. اللهُ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވެ
ތަޤްވާވެރިވުމުގެ މީހަރަކަން، އާޚިރަތުގައި ލިބޭނެ އުފަލާއި، އަބަދީ، ނިޢުމަތްތަކީ،
ތާއަބަދު ދެމިހުންނަވީ ގޮތުގައި ދިބާ ސުވަރުގޭގެ ދަރުމަތާއި، ޝަރަފާއި، ނިޢުމަތެވެ.
އަދި އެ ދުވަހުން، ކިޔަމަނުވާ ކަމެއް ބަދަލުކުރެވޭނެ ގޮތެއް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ބައިނުލެވޭނެ ނުކުރެވޭނެއެވެ.[94]

أَيْنَمَا تَكُونُوا۟ يُدْرِككُّمُ ٱلْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِى بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۗ وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا۟ هَٰذِهِۦ
مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا۟ هَٰذِهِۦ مِنْ عِندِكَ ۚ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ ۖ فَمَالِ هَٰٓؤُلَآءِ
ٱلْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾

﴿78﴾ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނާ ކިތަންމެ ދުރުގައިވާ، ކިތަންމެ ވަރުގަދަ
ކިއްލާތަކެއްގައި ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިވެ ތިބި ކަމުގައި ވިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުންގެ
އަޖަލު ހަމަވުމުން، މަރު އައިސް ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަމަޔަށް އަތުވެއިގެން، މަރުގެ ހަރަ
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އެ މުނާފިޤުންނަށް، ދުނިޔޭގެ
އުފަލާއި އަރާމުފިޔަވަތި ކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެބައިމީހުން ބުނެތެވެ. “މިއީ،
اللهُ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުން، އެ إِلٰهُ ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރުފުޅުގެ ދަށުން އެބައިމީހުންނަށް
ލިބުނު ކަމެކެވެ. އަދި އެއްވެސް މުޞީބާތެއްގެ ދިމާވެގަތުމުން ދިމާވާ ތިބެން
ކަމެއް ނުވެއެވެ.“

އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ދަރަޖައެއް ދޫކޮށްލެއްވިޔަ ނަމަ، ތަސްދީޤްކުރާ
މުއުމިނުންނަށް ބުނެފިއެވެ. “ކަލޭ، މީހާގެ ތަޤްވާވާނޭ އަދި ކަލާކެވެ. މި ކަން މި ގޮތަށް
ދުނިޔަވީ މީހާގެ ސަލާމުން ބުނެފިއެވެ.” ސަލާމްކޮށްފިއެވެ. މި ފަދައިން، މުއުމިނުން އެ ބުނަނީ
އުޅުއްވުމުގެ ސަބަބުން ތަޤުވާވެރިކަމުގެ ދަރަޖަތައް ދީފައިވާ ސަލާމްކުރާށެވެ. އޭ ތަސްދީޤްކުރާށެވެ!
އެ ފަދަ މީހަކާ ދެކޮޅަށް މުއުމިނުން ވިސްނާށެވެ! ހަމައެކަނި ކަލޭގެ ވެސް،
الله ﷻ ގެ ރަޙްމަތުން، އެ إِلٰهُ ގެ ނިޢުމަތްތަކާއި މިންވަރުކުރެއްވުމުގެ ދަށުން އެންމެ
ކަންތައްތަކެވެ. ފަހު، އިބަ ތަސްދީޤް ދެއްވާ އިސްލާމްދީނާއި ދަށުން ވަރަކަށް ފަރުވާ އެޅުމަށް،
އެ މުއުމިނުންނަށް ކުރިމަތިން ވެސް ވިސްނި ގަބޫލުވާން ގޮތްވެސްދެވޭ އެ ދީނީ
އުޅުއްވުމުންނަށް ހަމަޖެހޭ ވަޤުތު މިއުގެ ގޮތުން ޝަރުޢީ ގޮތުން ދަށުން ތަފާތުވެއެވެ!95

ދަރުމަކުރެވެ! ޖިހާދުކުރާ ސަބަބުތަކަކީ ފަހެ، މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ޖިހާދު
ފަރުޟުކުރައްވާފައިވުމުން، ޖިހާދަށް ނުކުތުމަށް އުޒުރެއް ނެތި ތިބި މުސްލިމުން،
ފަރުވާ، މުޖާހިދުންނާއި ޝަރަފު އޮތުން ވަރަކަށެވެ. އެއަރުވުމުން، މި ޖިހާދުގައި
މި ވަސް، ހަނދާރުގައިވެސް ނުކުމެވުމާއި މުސްލިމުން ދަރަޖައާއި ކަމުގެ ނަންބަރު
ވަރަކަށެވެ. އެހެން، ޝަރުޢީ ޙައްޤުތަކާއި މާލާއި ނަފްސުން ދަރަޖަ ކަމުގައި ވިއްސަ ފަރަތަކުން
ނުކުންނަށެވެ. އަދި އެ ކަމުގެ ވަޢުދު އައްސަލާމްގެ، ފަރާއިދުން މިޢުއާ ފަރާތަށް،
ތަޤުވާގެ ގޮތުން، އެ ދަރަ ހަމައެކަނި ދަރުމަތައް ގޮތެވެ. ދީނުގެ އުޅުއްވަމުން،
މި ޖިހާދުގައި އުޅުއްވުމެވެ. ދަރަޖަ ފެނުމަށް އަދި އަޖުރާއި ވިސްނާ މުއުމިނުން
ޝަރުޢީ ހަމަ ޤަބޫލުކުރެވޭ ދަރުމަތަކެވެ. ފަހު، الله ﷻ ގެ ރަޙްމަތުން، އެ إِلٰهُ ގެ
އިޙްސާނާއި ނިޢުމަތްތަކުގެ ދަށުން މިންވަރުކުރައްވާ ދީފައި ކަލާކެވެ.

95- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ދެތުވެރިވެއްޖެ ނަމަ، ރަސޫލާއާ މުޚާޞަމާކަން ބޮޑުކުރެތެވެ. "މިއީ، މިބަގެ ސުވަރުޖާކަމުން ތިމަންމެންނަށް ލިބިގަތިމު ކަމެކެވެ." ދުށް، އެބައިމީހުންގެ އެ ވާހަކައަށް ރައްދުދެއްވައި، الله ﷻ އެންގެވިއެވެ. ރަނގަޅު ކަމެއް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި ނުބައި ކަމެއް ކަމުގައި ވިޔަސް، ހުރިހާ ކަމެއް ވެސް، الله ﷻ ގެ ޤަޟާޤަދަރުން، އެ إِلٰهُ ގެ ނިޔާކުރުމާއި މަޝްވަރާކުރުމުގެ ދަށުން އަންނަ ކަންތައްތަކެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެބައިމީހުންގެ ކިބައިގައިވާ ނިފާޤުގެ ބޮޑުކަމުގެ ސަބަބުން، އެ ކަލަކާ ކަންކަމުގެ ޙަޤީޤަތް ވިސްނުން ގާތްވެސް ނުވާ ބައެއް ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވެއެވެ.96

مَّآ أَصَابَكَ مِنۡ حَسَنَةٖ فَمِنَ ٱللَّهِۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٖ فَمِن نَّفۡسِكَۚ وَأَرۡسَلۡنَٰكَ لِلنَّاسِ رَسُولٗاۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدٗا ٧٩

﴿79﴾ އޭ އިންސާނާއެވެ! ތިބާއަށް ލިބޭ ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކީ ނިޢުމަތަކީ، الله ﷻ ގެ ފަޟްލުވަންތަކަމާއި އިޙްސާންވަންތަކަމުން، އެ إِلٰهُ ތިބާއަށް ދެއްވާ ދެއްވުމެކެވެ. އަދި ތިބާއަށް ކުރިމަތިވާ ކޮންމެ އުނދަގުލަކާއި މުޞީބާތަކީ، ތިބާ ކުރާ ނުބައި ޢަމަލުތަކާއި ކުށްތަކުގެ ސަބަބުން، ތިބާއަށް ދިމާވާ ކަންތަކެވެ. އޭ ރަސޫލާއެވެ! ތިބާއަށް ރަސޫލުކަން ދެއްވައި އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ ގާތަށް ތިބާ ފޮނުއްވީ، މިމަން إِلٰهُ، ތިބާއަށް ދެއްވި ރިސާލަތު އެންމެހައި މީސްތަކުންނާ ހަމައަށް ފޯރުކޮށްދެއްވައި އިއްވަވައި ދެއްވުމަށެވެ. އަދި، ތިބާ ރަސޫލާއަށް ދެއްވި ރިސާލަތުގެ ޝަރީޢަތުގެ މައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވުމަށް، الله ﷻ ފުދެއެވެ.97

96- التَّفسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّد الْحِجَازِي

97- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ އަންގަވައިދެއްވައި މި ވަނީ، ބޮޑު ގޮތުގައި ދެކޮޅުހެދިޔަނީ
الله ﷻ ގެ ދަރުމަވަންތަކަމާއި ރަޙީމުވަންތަކަމުން ކަމެވެ. އެ إِلٰهُ އަންގަވައިދެއްވާ
އެންގެވުންތަކާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރާނަމަ، އެ إِلٰهُގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުން
ކަމެވެ. ދެން ބޮޑު ގޮތުގައި ދެކޮޅުހެދިޔަނީ، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ޚިލާފުވެ، ރަސޫލާގެ
ބަސްފުޅުތަކަށް ދެކޮޅުހެދުމުން، ހަވާ ނަފްސުގެ އެދުމާ ތަބާވެއުޅުމުން ކަމެވެ. އެހެނީ،
އުޅެނީ ދުއްވޭ ނުވެވޭތީ ގޮތް މިސްކީނުކަމުން އަންގަވައިދެއްވުމަކަށް ބަލައި، الله ﷻ ވަނީ،
ނަބިއްޔާއި ރަސޫލުކަން ހަވާލުކުރެއްވުމަށް ރަސޫލާ ފޮނުއްވައިފައެވެ.[98]

مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَۖ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ حَفِيظٗا ﴿٨٠﴾

﴿80﴾ ނަބިއްޔާއާ ރަސޫލުކަން ޒިންމާކުރެއްވުމުގެ ރަސޫލާގެ ދަރުވަޅު ދޫކޮށްލާނަމަ
އެ ތަބާވެއުޅެން އިޖާބަދީ، އެ ރަސޫލާ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި
ގޮތަކަށް، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުން ދުރުވެ، އެ ރަސޫލާ ގެންނެވި
ޝަރީޢަތަށް ޢަމަލުކުރާނަމަ، އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވާ ކޮންމެ މީހަކީ، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް
ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ މީހަކު ކަން ކަށަވަރެވެ. އެހެނީ، ހަމަ ރަސޫލާ އަންގަވާ ކޮންމެ
އެންގެވުމަކީ، الله ﷻ ގެ އެންގެވުމެކެވެ. އޭ ރަސޫލާއެވެ! އަދި އެއްވެސް މީހަކު،
ތިބާ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުން އެއްކިބާވެ ދުރުން އަނބުރާ ދިޔަކަމުގައި ވިޔަސް،
އެ މީހުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ރަޤީބަކަށް ކުރައްވާފައެއް ނުވެއެވެ! އެހެނީ، ތިމަން إِلٰهُ، އިބަ ރަސޫލާ
ފޮނުއްވެވީ ގޮތަށް، ރަސޫލުކަމުގެ ޒިންމާ، އަދާކުރެއްވުމަށް ކަންތައްތައް
ބަޔާންކޮށްދިނުމަށެވެ. އެ ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދިނުމުގެ ފަރާތުން ޙަވާލުކުރެވިފައި
ކަމުގައެއް ނޫނެވެ.

98- تَفْسِيرُ الْبَيَانِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ جَمِيل دِيدِي

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އިންސާނާކީ ހުރިހާ ކަމެއްގެ ހިސާބު ބައްލަވައި، އާއްމުގެ ބަރަބަރަކަށް އެކަށޭނަ ދަރަ ނުވަތަ ސަބަބު އޭނާއަށް ދޭންވާނެ ހަމަކަށަވަރުކަން، މިކަން إِلٰهއަށް ފުދޭ ކަމެކެވެ.[99]

ތަންނާނުވާ! މި އާޔަތުގައި، ﷲ ﷻ އަންގަވައިދެއްވަނީ މި ވަހީ، ކީރިތި ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހާ، ﷲ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ ކަމުގައެވެ. އެހެން ހަމަކަށަވަރުން، އެ ރަސޫލާއަށް، އެންމެހައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ވެރި ﷲ ﷻ ގެ ބަސްފުޅުން ޖެހިއްޖެވިދާނެ ރަސޫލާއެވެ. ފޮނުއްވި މިޝަނަކީނަން، އެ ރަސޫލާ އިއްވަވަން ގެންގުޅޭ، އެ إِلٰهُ ގެ ބަސްފުޅުން، އެ ރަސޫލާއަށް ބަލައިލުމާއި ވަކިވެ. އެހެންކަމުން، އެ ރަސޫލާގެ އަންގެވުންތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހާއި، ﷲ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ މީހެކެވެ.

ނަމަވެސް، ދުނިޔަވީ ބައެއް ކަންކަމުގައި، ކީރިތި ރަސޫލާގެ އަދިއްޔަ ވިސްނުންތުގެ މައްސަލަ އެންގެވުންތަކަށް، މި އާޔަތުގައި މި ބަސްފުޅުގެ ބުރާގައި ހިފުން ކަންކަމެއް ނުނެވެ. އެހެން، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ބައެއް ބަސްފުޅުތަކާދުރު، ބައެއް ޖަހަރަން އަސްބާބުން ސުވާލުދަންނަވާ ކަމުގައި ވެއެވެ. "މިއީތޯ، ﷲ ﷻ ގެ ބަސްބަހުން އައިސްފަޔާ އަމުރުފުޅެއްތޯއެވެ؟ ނުނަމަ، އިބަ ރަސޫލާއަން ފުރިވަޒީރިއްޔާ ގޮތެއްތޯއެވެ؟" ދެން، އެ ބަސްފުޅަކީ، ﷲ ﷻ ގެ ބަސްބަހުން އައިސްފައިވާ ބަސްފުޅެއް ކަމުގައި ވިދާޅުވެއްޖެ ނަމަ، އިތުރު އެއްވެސް ސުވާލެއް ނުކުރައްވައި، އެ ބަސްފުޅެއްގައިވާ އެންގެވުމަކަށް ފުރިހަމައަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ވަޑައިގެންނަވައެވެ.

99- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެ ބަސްފުޅަކީ، الله ﷻ ގެ ހަޟްރަތުން އައިސްފައިވާ ބަސްފުޅެއް ނޫންކަމުގައި ވިދާޅުވެއްޖެ ނަމަ، ސަޙާބީންގެ ތެރެއިން ތަރައްދުދުކުރައްވާފައި، ޚާއްޞަކޮށްވައި އުޅުއްވާނެއެވެ. އަދި ބައެއް ފަރާތަކުން، އަސްޙާބުބީންގެ ތަރުތީބުގައި ހިއްޖުވައި، އެ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ބަދުރު ހަނގުރާމައާއި އުޙުދު ހަނގުރާމައިގެ ތެރޭގައި ވެސް އެ ފަދަ ބައެއް ކަންތައްތައް ހިނގައިފައި ވެއެވެ.100

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا۟ مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ ٱلَّذِى تَقُولُ ۖ وَٱللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۖ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾

﴿81﴾ އަދި މުނާފިޤުން، އެބައިމީހުންގެ ދުލުކޮޅުން، ތިބާ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންވަމެވެ. ތިބާ ރަސޫލާގެ އަރިހުންނުކުމެގެން ބޭރަށް ނުކުމެއްޖެއްޔާ، އެ އަރިހުންނުކުމެގެން އެއްބައިމީހުން އަޅުގަނޑުމެން ޢަމަލުކުރާނީއެވެ. ނަމަވެސް، ތިބާ ރަސޫލާގެ މަޖިލީހުން އެބައިމީހުން ނިކުމެއްޖެ ނަމަ، ތިބާ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދަންނަވާ ގޮތާ ޚިލާފަށް، އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ރޭގަނޑުގެ ކަޅު އަނދިރީގައި ނުބައި ރޭވުންތައް ރާވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުންގެ އެ ނުބައި ރޭވުންތަކާއި ތަދުބީރުތައް، الله ﷻ ލިޔުއްވައި ދެއްވާނެއެވެ. އަދި، އެ ހުރިހާ ކަމެއް ޙިފާޡަތްކުރައްވައެވެ.

އަދި އެ ކަންކަމުގެ ހިސާބު ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ބެއްލަވައި، އެ ބައިމީހުންގެ އެ ނުބައި ޢަމަލުތަކާ އެކަށޭނަ ޖަޒާ އެބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނޭ ކަން ކަށަވަރެވެ. އޭ ރަސޫލާއެވެ! ބަލާނުލެއްވާށެވެ ޔަޤީން މުނާފިޤުންގެ ޢަމަލުތަކަށް ހިތުހާ އެކު، ތިބާ ރަސޫލާގެ މޫނުމަތި އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން އަނބުރައިލައްވައި އެބައިމީހުންނާ ވަކިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

100- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ތިބަ ރަސޫލާއަށް ކުޅެވުނު ގޮތުގައި ދީންމަތީ، ފަހަރެއްގައި ވެސް އެބައިމީހުންނަށް ކުރުވާނު ކަމެއް ނުނެތެވެ. އެހެންކަމުން، ތިބަ ރަސޫލާގެ ހުރިހާ ކަމެއް، اللهُ ﷻ އާ ހަވާލުކުރައްވައި، އެ އިލާހަށް ވަކީލުކުރައްވާށެވެ! އަދި ހުރިހާ ކަމެއްގައިވެ ތިބަ ރަސޫލާއަށް އެހީތެރިވެދެއްވާނީ، ނަސްރުދެއްވާނީ، اللهُ ﷻ ތެވެ.[101]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، اللهُ ﷻ ގެ ރަސޫލާއަށް، އެ އިލާހު އަންގަވައިފައި މި ވަނީ، މުނާފިޤުންގެ ހަބަރުން ފުރިޔަވަޢިގެންނަވާ ބަޔާން ސިފަފަކެގެ ސަބަބުން، އެފަހަރުވަނީ މުނާފިޤުންގެ ކަން ބަރިވަޢިގެންނެވި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ކަން ފައްސަނުކުރައްވައި ފުރަގަސްކުރެއްވުމެވެ. އެއްވެސް ޖިހާދެއް އެބައިމީހުންނާ ނުކުރައްވާށެވެ. ނަމަވެސް، މި އާޔަތުގައި މިވާ ޙުކުމް ވަނީ މަންސޫޚުވެފައެވެ. އެއީ، سُورَةُ التَّوبَة އާއި، سُورَةُ التَّحْرِيم ގައިވާ އަންނަނިވި ވަޙީ ބާތިލުކުރެއްވިއެވެ.[102] ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ...﴾[103] މާނައީ: "ކާފިރުންނާއި މުނާފިޤުންނާ ހަނގުރާމަކުރައްވައި ޖިހާދުކުރައްވާށެވެ!"

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾

﴿82﴾ ފަހެ، ކިހިނެއް ޤުރުއާން ކިޔަވައި، އެ ޤުރުއާނުގައި ވަރަށް ބޮޑަށް ވިސްނާ ފިކުރުނުކުރަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަދި އެ ޤުރުއާން ކިޔަވައި، އެ ޤުރުއާނުގައި ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމަކީ ސަބަބެކެވެ، އެބައިމީހުންނަށް ހަޤީޤަތް ހާމަވެގެންދިޔުމަށް، އެ ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވުނީ ވެސް، اللهُ ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުން ކަމެވެ.

101- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
102- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
103- سُورَةُ التَّوبَة: 73، سُورَةُ التَّحْرِيم: 9

އެއީ، ޤުރްއާނުގެ އާޔަތްތައް އުތުރިފައިވާ ރިވެތިކަމާއި، އުސްލޫބުގެ ފުރިހަމަކަމާއި، މާނައިގައި އެއްވެސް އޮޅުވުމެއް، ފުށުއެރުމެއްނުވާ ކަމަށް ބަލައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެ ބުނާ ގޮތަށް، ޔަޤީން ޤުރްއާނަކީ، الله ﷻ ނޫން އެހެން ފަރާތަކުން، އިބަ ރަސޫލާ ދަސްފުޅުކުރައްވައިގެން ވިދާޅުވާ އެއްޗެއް ކަމުގައި ވީނަމަ، ނުވަތަ އަމިއްލަފުޅަށް ހެއްދެވިގެން ދައްކަވާ ވާހަކަފުޅުތަކެއް ކަމުގައި ވީނަމަ، ނުހަނު ގިނަ ފުށުއެރުންތަކާއި ޚިލާފުތަކެއް އެ ފޮތުގައި ވަނިކޮށް އެބައިމީހުންނަށް ފެނުނީސްކަން ކަށަވަރުވެއެވެ.104

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ އުންމަތްތަކުގެ ހަބަރުތަކުގެ ތެރެއިން، الله ﷻ ގެ ރަސޫލުން ބާވައިލެއްވި ވަޙީއަކުން ނޫނީ، އެ ހަބަރުތައް، ޔަޤީން ދަސްތުވާން އެނގިވަޑައިގަންނަވާނޭ އެއްވެސް މަގެއް ނެތް އެހެން ހަބަރުތަކެއް، ޔަޤީން ޤުރްއާނުގައި ވެއެވެ. އަދި މުނާފިޤުންގެ ހިތްތަކުގައި ބޮޑުވެރިވެގެން އުޅޭ ކަންތައްތަކުގެ ބަޔާނެއް ވެސް، އެ ގޮތުގައި ހާމަކުރައްވައިދިނީ ވެއެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރުން، ހަބަރައި ޖަމާނަކަން އަދި ހަބަރައި ތުނަކަން އަދި ހަބަރައި ބައިތަކަން ފަސް ކަމެއްހުރި، ސިއްރު އަދި ޢަލަނިއްޔާ ހަބަރުތަކާއި، ދެފަދަ ހަމަތަކާ އެ ގޮތުގައި ވެއެވެ.

ދުވާލަކު، މި ބުރަހާނާއި ކަމަކަށްވުރެ އެކި ކަހަލަ ވާހަކަވެސް، ޔަޤީން ދުޝްމަނާމެދު އެ ބައިމީހުން ވިސްނައިފިކުރުކޮށްފި ނަމަ، އެ ގޮތުގައި ވެސް، الله ﷻ ގެ ރަސޫލުން ބާވައިލެއްވިގެންވާ ބަޔާނު ބަސްފުޅުތަކެއް ކަން އެބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެ ކަމެވެ. އެނގޭނެ، އެ ގޮތަކީ، الله ﷻ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން އުފެދިއައިސްފައި އިބާރާތްކުރެވިގެން އައި ގޮތެއް ކަމުގައިވީ ނަމަ، ނުހަނު ގިނަ ފުށުއެރުންތަކާއި ޚިލާފުތަކެއް އެ ފޮތުގައި ވަނިކޮށް އެބައިމީހުންނަށް ފެނުނީހެވެ.105

104- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

105- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

وَإِذَا جَآءَهُمۡ أَمۡرٞ مِّنَ ٱلۡأَمۡنِ أَوِ ٱلۡخَوۡفِ أَذَاعُواْ بِهِۦۖ وَلَوۡ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ
مِنۡهُمۡ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسۡتَنۢبِطُونَهُۥ مِنۡهُمۡۗ وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَتُهُۥ
لَٱتَّبَعۡتُمُ ٱلشَّيۡطَٰنَ إِلَّا قَلِيلٗا ٨٣

﴿83﴾ އަދި ހަނގުރާމަހުގެ، ސުލްހަވެރިކަމާއި އަމަންއަމާންކަން ގާއިމުވެ،
ނަސްރުލިބުން ނުވަތަ އުފާވެރިކަމެއް މުސްލިމުންނަށް ލިބިއްޖެކަން، ނުވަތަ
ހަނގުރާމައިގައި މުސްލިމުން ދެރަވެ ބަލިވެ، ބިރުވެރިކަމާއި ތޮޅިވެރިކަން މުސްލިމުންގެ
ހިތްތަކަށް ވަދެއްޖެކަން މުނާފިޤުންނަށް އެނގިއްޖެ ނަމަ، އެ މުނާފިޤުންގެ ގޮތަކީ،
މުސްލިމުންގެ ސިއްރުތަކަށް ފައްސާރުކުރުމުގެ ގޮތުންނާއި މުސްލިމުންނަށް ގެއްލުންދިނުމުގެ
ގޮތުން، ދަނޑިވަޅުގައި އެ ހަބަރުތައް ފަތުރައި، ފަސާދަވެރިންގެ ދުވަހުގައި އެ ޚަބަރުތައް
އާންމުކުރެއެވެ.

ނަމަވެސް، އެ ޚަބަރު ހަޤީޤަތުގެ ތެދުގައި އާންމުކޮށް ފެތުރުމުން މަސްލަހަތު
ގެއްލޭ ޚަބަރު ވާހަކަތައް ހުރިން އެކަކިގެން ވެގެ އެއީ، އެ ޚަބަރު ހަޤީޤަތް
ތިބުމުން އެ ޚަބަރު އާންމުކޮށް ފެތުރުމުގެ ބަދަލުގައި، ޔަގީން ރަސޫލާގެ
ހަޟްރަތުގައި، ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އެ ވާހަކަތައް ހުށަހެޅި ނަމަ، އަދި، ރަސޫލާ
އަމުރުކުރައްވާތަން ވެރިން، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މަސްއޫލިއްޔަތުހުރިމީހުން އެ ވާހަކަތައް
ހުށަހެޅި ނަމަ، އެ ބޭފުޅުންނަކީ އެ ހަބަރުތަކުގެ ތަޙްޤީޤުކުރައްވާނެތަން ފަދަ،
އޭގެ ތެރެއިން އާންމުކުރައްވަން ފެނިވަޑައިގަންނަވާ ވާހަކަތައް އާންމުކުރައްވައި،
ސިއްރުކުރައްވަން ފެނިވަޑައިގަންނަވާ ވާހަކަތައް ސިއްރުކުރައްވާނެ ކަން
ކަށަވަރެވެ.

އަދި، الله ﷻ ގެ ފަޟްލުވަންތަކަމާއި، އޯގާވަންތަކަމާއި، ރަޙްމަތްވަންތަކަން
ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނުވާ ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަދު ބަޔަކު ފިޔަވައި
އެހެން އެންމެން، ޝައިޠާނާގެ ވަސްވާސްތަކަށް ހެއްދި ޝައިޠާނާއާ ތަބާވިސްނަން
ކަށަވަރެވެ.106

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ހަނގުރާމަކުރުމުގައި މުސްލިމުން ގެންގުޅެންޖެހޭ
ގަވާއިދުތަކާއި، އެ ކަންތައްތަކެއް އާންމުކޮށްދީފައި، ވަކި މިންގަނޑެއްގެ ތެރޭގައި
އެ ކަންތައްތައް ސިއްރުކޮށްފައި ބޭއްވުމާމެދު، الله ﷻ ގެ ބަސްތަކުން އަދިސްތުރިވާ
އިރުޝާދުކުރާށެވެ. އަދި ވަކިން ޖާއްބަވާކަން ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތުތަކުގައި، ހަތަރުތަކަށް
ސޮލްސަލުކާރުން ބަޔާގެއްޖާ ބަލި އެ ސްޓޯރީކަށެވެ. ފިޔައްވާ، އަސްކަރީ ބަލި އެއްބަސް
މުހިންމު ޚަބަރެއް، އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ލިބިއްޖެ ނަމަ، އެ ޚަބަރެއް އަމިއްލައަށް
ނުފެތުރުމަށް، ކަމާ ބެހޭ ޒިންމާދާރުކަމަށް އެ ޚަބަރު ގެންދިޔުމަން، މި އާޔަތުގައި الله ﷻ
އަދުކުރުއްވައިފައި ވެއްޖެ.107

فَقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفۡسَكَۚ وَحَرِّضِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَكُفَّ بَأۡسَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ وَٱللَّهُ أَشَدُّ بَأۡسٗا وَأَشَدُّ تَنكِيلٗا ٨٤

﴿84﴾ ދެ ނަބިއްޔާއެވެ! ފަހެ، الله ﷻ ގެ މަގުގައި، އެ إِلٰهُ ގެ ކަލިމަދުޔު
މަތިވެރިކުރެއްވުމަން ޖިހާދު ދިނިކަނޑާ ކުންނަވައިގެން ވިދާސް ޖިހާދުކުރެއްވާށެވެ!
އެހެނީ، ހަނގުރާމައަށް ނުކުތުމަށް އެހެން މީހުންނަށް މަޖުބޫރުކުރެއްވުމަކީ،
ތިބާ ޒިންމާއަކަށް އޮތް ކަމެއް ނޫނެވެ.

106- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
107- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّد الْحِجَازِي

ނަމަވެސް، އިބަ ރަސޫލާއަށް އަމުރުކުރެއްވިގެން ވަނީ، ޖިހާދުކުރުމަށް މުއުމިނުންނަށް ހިތްވަރުދެއްވައި ނަސޭހަތްތެރިވެވަޑައިގަތުމާ އެކު އަލިއްލަވާލެވުން ވެސް ޖިހާދުކުރެއްވުމެވެ. އެ ގޮތަށިން ކަންތައް ކުރެއްވުމުން، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ސާބިތުވެތިބެ ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނުން ދުރުވެރިކުރައްވައި، ކާފިރުންގެ އާރާއިބާރު ނެތިކުރައްވައި، اللهُ ﷻ އެބައިމީހުން ބަލިކުރައްވައި، ދެރަކުރައްވައި، ނިކަމެތިކުރައްވާނެއެވެ! އަދި، ހަމަކަށަވަރުން، ބާރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން، اللهُ ﷻ ގެ ބާރުވެރިވަންތަކަން ބޮޑުވެގެ ގަދަފަދައެވެ. އަދި ކާފިރުންނަށް އުޤޫބާތްދެއްވައި ބަދަލުދެއްވުމުގައި، اللهُ ﷻ ގެ ގަދަފަދަވަންތަކަން ބޮޑު ވެއެވެ.[108]

ތަންނާނުވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، اللهُ ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް އަންގަވައި ބާވައިލައްވައިފައިވާ ބަސްފުޅެކެވެ. އަދި މި އާޔަތުގައި މުޖާހިދުވެވިފައި ވަނީ، ކީރިތި ރަސޫލާއާ ކަމުގައި ވިއަސް، މި އަމުރުފުޅަކީ އުންމަތުގެ އުންމަތަށް އަޖާދުންނަން ކަޑައެޅުވާ ގޮތުގައި އޮތް އަމުރުފުޅެކެވެ. އެހެނީ، ޖިހާދު ފަރުޟުކުރެއްވުމުން ފިޔަވައިގެން ވެސް، އެއްވެސް ޖަމާޢަތެއްގައި، އެ ކަމަކީ ހަމައެކަނި ކީރިތި ރަސޫލާއަށް ފަރުޟުކުރެއްވުން ކަމެއް ކަން އެނގޭކަށް ނެތެވެ.[109]

ޝައްކެއްނެތެވެ. ކާފިރުންގެ ބާރުވެރިކަން މުސްލިމުންގެ ކިބައިން ދުރުކުރައްވައި، މުސްލިމުންނަށް ނަސްރުދެއްވާނޭ ކަމަށް، މި އާޔަތުގައި، اللهُ ﷻ ވަޢުދުވެވަޑައިގަތުމާ ވަޢުދުފުޅު އެބައި ފަހަރެއްގެ މަތިން ބަލިކަށިކަމެއް، އެ ކަން މިސްރުކުރިންނަން ފެނިގެން ވެއެވެ.

108– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

109– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

ހާޖަތުންގެ ބޭނުންތަކަން ގެއްލިދިޔަ ބާދިޝާހުންގެ ދޮރާށުގައި، ބަދަލުގެ މިންވަރަ
ހަނގުރާމައަށް އަންނަން ޖެހިފުންވާ، އެ ހަނގުރާމައަށް ނަގައިސް، މުސްލިމުން މީހީ
ބާދިޝާ ހިފުނެވެ. އަދި ބުރަފުޅުއްގާ ދަރަނި ގުޅިފައިވާ ކަންތައްތަކާއި، ފަންދަރު
ހަނގުރާމައިގައި މުސްލިމުންގެ ހިތްވަރަން ވަށައިލާ ބިރުވެރި ކަމެއްގެ ސަބަބުން،
ހަނގުރާމަޢުހާރ އެބައިމީހުން އުނބުރި ދިޔަ ބާދިޝާ ވެސް ހިފުނެވެ. އަދި ހަމަ
އެހެންމެ، ހަނގުރާމައާ ނުވައި ޖައްސާލެވުނު އެއަރު ބަޔަކު މަދަނާ ދުށްކޮށްފައި ދިޔަ
ބާދިޝާއަރު ވެސް، ހާޒި ވެރިކަމަށް ހިފުނު ފަހުވެ. މި ފުރަތަމަ ގަބޫލުކުރައި ވެސް،
ހާޖަތުންގެ ބާރުކަން، ﷲ ﷻ ނަހީކުރައްވައިފައެވެ.[110]

مَّن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً سَيِّئَةً يَكُن
لَّهُۥ كِفْلٌ مِّنْهَا ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقِيتًا ﴿٨٥﴾

﴾85﴿ އެއްވެސް ހެޔޮ ކަމެއްގައި އަނެކާއަށް ޝަފާޢަތްތެރިވެއްޖެ މީހާ ދަންނާށެވެ!
ފަހެ، އެ ހެޔޮ ކަމުގެ ޘަވާބުން ބައެއް ޝަފާޢަތްތެރިވި މީހާއަށް ވެއެވެ. އެއީ، އެ ހެޔޮކަމަކަން
ކުރި މީހާއަށް ލިބެންވާ ދަރުމައާއި ޘަވާބުން އިތުރަށް ކުރެ މިންވަރެއް ވިޔަސް އުނިވުމެއް
ނުވާނެއެވެ. އަދި ނުބައި ކަމެއް ކުރުމަށް، އަނެކާއަށް ޝަފާޢަތްތެރިވެ، ހިތްވަރުދީ، ވާގިވެރިވާ
މީހާއަށް ވެސް އެ ނުބައި ކަމުގެ ގޯނާއިން ބައެއް ވެއެވެ. އެއީ، އެ ނުބައިކަން ކުރި
މީހާއަށް ލިބޭ ގޯނާއިން ކަނޑައެއް ކުޑަ މިންވަރެއް ވިޔަސް އުނިވުމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި
އެ މީހަކު އެހީތެރިވާ ވާގިވެރިވެދިން ކަންތައްތަކާއި އެ ނޫން ވެސް އެންމެހައި ކަންތައްތަކަން
މާތް ބަލަހައްޓަވާވޮޑިގެންވާ، އެ ހުރިހައި ކަމެއް ލިޔުއްވައިވާ ގޮތް ދެނެވޮޑިގެން އެ މީހަކު ލިބޭ
ޖަޒާދެއްވާ އެކަށީގެންވާ ދަރުމަ ނުވަތަ ސަޒާ، އެ إِلٰهُ އެ މީހަކަށް ދެއްވާނެއެވެ.

110- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އުޅުނީ، الله ﷻ ވޮޑިގެންވަނީ، ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް، ޤުދުރަތުވަންތަ إِلٰهُ ކަލާނގެއެވެ.[111]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤުވާވެރިވުމަށާއި، ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމަށް އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރިވުމުން ލިބޭނެ ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައާއި ތަވާބު ބަޔާންކުރައްވައި، އެ ކަންކަމަށް ގޮވައިލައްވައިފައެވެ. އަދި ޢަދާވާތްތެރިވުމާއި ފާފަކުރުމުގައި އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރިވުމުން ލިބޭނޭ ފާފަ ބަޔާންކުރައްވައި އެ ފަދަ ކަންކަމުން ދުރުވުމަށް އަމުރުކުރައްވައި އިންޒާރުކުރައްވައިފައެވެ. އަދި ޝަފާޢަތްތެރިވުމާ ބެހޭ ގޮތުން އައިސްފައިވާ ނަބަވީ އިރުޝާދެއްގައި ވެއެވެ.

أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِي رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيّ ﷺ إِذَا أَتَاهُ طَالِبُ حَاجَةٍ أَقْبَلَ عَلَى جُلَسَائِهِ، فَقَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا وَيَقْضِي اللهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ»[112] މާނައީ: أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِي رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު ކަމަކަށް އެދިގެން رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖެ ނަމަ، އެ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ތިއްބަވާ ޞަޙާބީންނާ ކުރިމަތިލައްވައި، ބަރީޝުކުރައްވާ ކަމުގައި ވިއެވެ. “ތިޔަބައިމީހުން ޝަފާޢަތްތެރިވެދީށެވެ! އޭރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތަވާބު ލިބިގެންދާނެއެވެ. އަދި الله ﷻ ކަނޑައެޅުއްވައި މިންވަރުކުރައްވައިފައިވާ ގޮތެއްގެ މަތިން، އެ إِلٰهُ ގެ ނަބިއްޔާގެ ދުލުފުޅުމަތިން، އެ ކަމެއް، އެ إِلٰهُ ނިންމަވައެވެ.“

ފަހެ، ޝަފާޢަތްތެރިވުމަކީ، އެހެން މީހަކަށް ނަފްޢުދިނުމުގެ ގޮތުން ނުވަތަ އެހެން މީހެއްގެ ބޭނުމެއް ފުއްދައިދިނުމުގެ ގޮތުން، ތިމާގެ އަޑު އެ މީހެއްގެ އަޑާ އެއްކޮށް ގުޅައިލުމެވެ.

111– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

112– صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي

ވުމާއެކު، ޝަފާޢަތްތެރިވުން، ދެ ގޮތަކަށް ހުއްޓެވެ. އެއް ގޮތަކީ، އިސްލާމް ދީނުގައި ހުއްދަ ކަމެއްގައި، ނުވަތަ އެ ކަމަކަށް، އިސްލާމް ދީން ބޭނުންވާ ކަމެއްގައި ޝަފާޢަތްތެރިވުމެވެ. މިއީ ހެޔޮވެގެންވާ ޝަފާޢަތްތެރިވުމެކެވެ. އަނެއް ގޮތަކީ، ދީނީ ނަޒަރަކުން ބަޖާއިރު ނުރުހުވާ ކަމެއްގައި ނުވަތަ ބަރާބް ކަމެއްގައި ޝަފާޢަތްތެރިވުމެވެ. މިއީ ނުބައިވެގެންވާ ޝަފާޢަތްތެރިވުމެކެވެ.[113]

އެހެންކަމުން، އިސްލާމް ދީން ހުއްދަކުރާ ކަންތައްތަކުގައި، އަނެކުންގެ ޙައްޤުތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރުމާ ގުޅުގެންނާއި، އަނެކުންގެ ޙައްޤުތައް ދިފާޢުކުރުމާ ގުޅުގެންނާއި އަނެކުންނަށް ހެވެއް ނުވަތަ ފައިދާއެއް ލިބިދޭ ގޮތުގައި ވާ ޝަފާޢަތްތެރިވުމަކީ ހެޔޮވެގެންވާ ޝަފާޢަތްތެރިވުމެކެވެ. ނަމަވެސް، އެ ޙައްޤު ކަމެއްގައި ވެސް ޝަފާޢަތްތެރިކަން ހެޔޮވެގެންވާ ޝަފާޢަތްތެރިކަމަކަށް ވާނީ، އެ ކަމުގެ މައްޗަށް އުޖޫރައް ރިޝްވަތެއް ވިޔަސް އެދުމަކާ ނުލައި، ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ ވަޢުދުފުޅުއަށްޓަކައި އެ ކަންކުރާ ނަމައެވެ.

އަދި ހެޔޮ ކަމެއްގައި ޝަފާޢަތްތެރިވެއްޖެ ނަމަ، އެ ހެޔޮކަންކުރާ މީހާއަށް ލިބޭ ދަރުމައާއި ޙިއްޞާއިން ބަޔެއް، އެ ކަމުގައި ޝަފާޢަތްތެރިވި މީހާއަށް ލިބޭނެއެވެ. އޭގެ ޚިލާފަށް، ނުބައި ކަމެއްގައި ޝަފާޢަތްތެރިވެއްޖެ ނަމަ، އެ ނުބައިކަންކުރާ މީހާއަށް ލިބޭ ފާފައިން ބައެއް، އެ ކަމުގައި ޝަފާޢަތްތެރިވި މީހާއަށް ލިބޭނެއެވެ. ކަން މިހެން ހުރުމާއެކު ވެސް، އުޖޫރަ ނަގައިގެން ދީނީ ޝަފާޢަތްތެރިވުން މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި އާދައަކަށް ވެފައި ވެއެވެ.

113- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި އެކި ސިފަސިފައިގައި ރިޝްވަތުއަތުލައިގެން މީސްތަކުންގެ ހައްޤުތައް ނަގައިދިނުމަކީ އެއްވެސް ކުށެއް ނޫން ކަމަށް ދުނިޔެ، އިންސާނީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ޖެހިފައިވާ ކަމީ، އެ ކަންކަމުގައި ކަންބޮޑުވުން ހިތާމަކުރާނެކަމެއް ކަންކަމެވެ.114

وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا۟ بِأَحْسَنَ مِنْهَآ أَوْ رُدُّوهَآ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

(86) އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތަޙިއްޔާތުދެވިއްޖެނަމަ ސަލާމްކޮށްފި ނަމަ، ހިނދުން ތިޔަބައިމީހުން، އެއަށްވުރެ ރަނގަޅަށް ބޮޑު ރިވެތި ތަޙިއްޔާތަކުން، އެ ސަލާމްގެ ޖަވާބު ތަޙިއްޔާތުން ދޭށެވެ! ނުވަތަ ސަލާމްކިޔުނު ގޮތަށް އެ ސަލާމްގެ ޖަވާބުދޭށެވެ. ދަންނާށެވެ! ސަލާމްކުރި މީހާއަށް ސަލާމްގެ ޖަވާބުދިނުން މީހާއަށް ފަރުޟުވެއެވެ، އެ ކަމުގެ ޘަވާބާއި ދަރުމަ ހުރިހާކަމެއް ހިސާބުކުރައްވާ މާތް ހަދިޔާ ދެއްވާ، ހިސާބުކުރައްވާ އަދި ހުރިހާ ކަންކަމަށް ހިސާބުކުރައްވާ ޖަޒާ ދެއްވާ، إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ފާޅުގެންވެއެވެ.115

ދަންނާށެވެ! ސަލާމްކުރުމަކީ ގަދަފަދަ ސުންނަތެކެވެ. ނަމަވެސް، ސަލާމްގެ ޖަވާބުދިނުމަކީ ވާޖިބެކެވެ. ސަލާމްކުރުން ފެތުރުމަށް ނުވަތަ ސަލާމްގެ ޖަވާބުދިނުމަށް ފާޅުކޮށްދެކެވެ. ސަލާމްކުރުން ފެތުރުމަށް އަންގަވައިފައިވާ ނަބަވީ ޙަދީޘްތަކުގެ، عَبْدُ اللهِ بْن عَمْرِو بْن الْعَاصِ رضي الله عنهما ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. عَبْدُ اللهِ ވިދާޅުވިއެވެ. أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ: «أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟» قَالَ: «تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ».116
މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން، رَسُولَ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުގައި މީހަކު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ.

114– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور محمَّدِ الْحِجَازِي
115– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وَزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
116– صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الإِمَامِ مُسْلِمٍ

"އިސްލާމް ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ އިތުރުކަން ބޮޑު ކަމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟"
ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ނިކަމެތި ފަގީރު މިސްކީނުންނަށް ތިބާ ކާންދިނުމާއި، ތިބާ ދަންނަ
މީހުންނާއި ނުދަންނަ މީހުންނަށް ތިބާ ސަލާމްކުރުމެވެ."

އަދި ސަލާމްކުރުމާ ގުޅޭ އަންގަވައިދެއްވާ ނަބަވީ އިރުޝާދުތަކެއް، عِمْرَانُ بْنُ الْحُصَيْنِ رضي الله عنهما ގެ
އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. عِمْرَانُ ވިދާޅުވިއެވެ. جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ:
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَرَدَّ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «عَشْرٌ» ثُمَّ جَاءَ آخَرُ، فَقَالَ: السَّلَامُ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، فَرَدَّ عَلَيْهِ فَجَلَسَ، فَقَالَ: «عِشْرُونَ» ثُمَّ جَاءَ آخَرُ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ
اللهِ وَبَرَكَاتُهُ، فَرَدَّ عَلَيْهِ فَجَلَسَ، فَقَالَ: «ثَلَاثُونَ».[117] މާނައީ: رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް
ކޮންމެވެސް ސަހާބީއަކު ވަޑައިގަތެވެ. އަދި «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ» މި ފަދައިން ވިދާޅުވެ،
ކަދު އިތުރު ރަސޫލާއަށް ސަލާމްދަންނަވިއެވެ. އެ ހިނދު، ކަދު އިތުރު ރަސޫލާ އެ
ސަހާބީގެ ސަލާމްބަލައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެ ސަހާބީ އިށީނދެވަޑައިގެންނެވުމުން، ކަދު
އިތުރު ރަސޫލާ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އޭނާ އެ ކުރެއްވި ސަލާމަށް ދިހަ ހެޔޮކަން
ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ."

ދެވަނައަށް، އެހެން ސަހާބީއަކު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި، «السَّلَامُ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ» މި ފަދައިން ވިދާޅުވެ، ކަދު އިތުރު ރަސޫލާއަށް ސަލާމްދަންނަވިއެވެ.
އެ ހިނދު، ކަދު އިތުރު ރަސޫލާ އެ ސަހާބީ ކުރެއްވި ސަލާމްބަލައިގެންނެވިއެވެ. އަދި
އެ ސަހާބީ އިށީނދެވަޑައިގެންނެވުމުން، ކަދު އިތުރު ރަސޫލާ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.
"އޭނާ އެ ކުރެއްވި ސަލާމަށް ވިހި ހެޔޮކަން ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ." ތިންވަނައަށް،
އެހެން ސަހާބީއަކު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ.

117– سُنَنُ الْإِمَامِ أَبِي دَاوُود وَجَامِعُ التِّرْمِذِي

އަދި، «السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ» މި ޖުމުލައިން ވިދާޅުވެ، ކަލޭ އިތުރު ރަސޫލާއަށް ސަލާމްދިންނެވިއެވެ. އެ ހިނދު، ކަލޭ އިތުރު ރަސޫލާ އެ ސަހާބީގެ ސަލާމް ބަދަލުދިންނެވިއެވެ. އަދި އެ ސަހާބީ އިތުރުކުރަން ބޭނުންވެގެންނުވުމުން، ކަލޭ އިތުރު ރަސޫލާ ބަދަލުދެއްވިއެވެ. "އޭނާ އެ ކުރެއްވި ސަލާމަށް ތިރިސް ބަދަލު ދީފައިވަނީއެވެ."

ވީމާ، އިސްލާމީ ބަރަކާތްތަކުން ދަރުބިޔަތު ގޮތުގައި، އިސްލާމް ސަލާމްކުރާ މީހާ ބުނާނީ އިތުރުކަން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ވަނީ، «السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ» މި ޖުމުލައިނެވެ. އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދޭ މީހާ ވެސް އިތުރުކަން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ވަނީ، «وَعَلَيْكُمُ السَّلاَمُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ» މި ޖުމުލައިނެވެ.

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۗ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾

﴿87﴾ اللهُ ﷻ އީ، އެ إِلٰهُ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރުން ހައްޤުވެގެންވާ އެހެން އެއްވެސް إِلٰهަކު ނުވާ، އެއްކަލައުވަންތަ إِلٰهُއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެ إِلٰهُ، ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެންމެން، ޤަބުރުތަކުން ދުވަހުން އެއް ތަނަކަށް އެއްކުރައްވައި ޖަމާކުރައްވާނޭ ކަން ކަށަވަރެވެ. އެއީ، ދުނިޔޭގައި ޤިޔާމަތްދުވަހުން ކުރެ ޢަމަލުތަކުގެ ހިސާބުބައްލަވައި އެ ދުވަހު ކުރި ޢަމަލުތަކާ އެކަށޭނަ ޖަޒާ ނުވަތަ ސަޒާ ދެއްވުމަށް ޓަކައެވެ. އަދި އެ ދުވަހަކީ، އަންނާނެ ދުވަހެއް ކަމާމެދު އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. ޙަދީޘު ބަސްބުނުމުގައި، اللهُ ﷻ އަށްވުރެން ތެދުވެރިކަން ބޮޑީ ކާކުހެއްޔެވެ؟[118]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިދެއްވައި މި ވަނީ، اللهُ ﷻ ގެ އެއްކަލައުވަންތަކަން ތަޢާލާ ޤަބޫލުކަން، ހަމައެކަނި އަޅުކަން ހަމައެކަނި އެ إِلٰهަށް ޚާއްޞަކޮށްދެވުމެވެ.

118- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އިހާއި ފަހުގެ އަންހެނުންކަމުގެ މަޢްލޫމާތުކުރައްވައި، އެ އަންހެނުންކަމުގެ
އެއްބަޔަކަށް އެއްކުރައްވައި ބަޔާންކުރައްވައި، ހަމަޖެހުންކަމުގެ ބިރުވެރިކަމާ ދިމާލަށް
ދޫކޮށް، ހަމަކަށަވަރުން ވެސް އަންނަނީ ދޫކޮށް ކަލޭގެފާނު އެ ދޫކޮށް
ދިޔުމެވެ، އެ ދޫކޮށް ބޮޑައި ތަޤުވާވުމަކީވެ. ސަބަބަކީ ހުރިހާވެ. الله ﷻ އަމާރި
ހާޒިރު ދޫކޮށް ދިޔުމުގަ، الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ،
ގޮތް ކަންތައްތައް ނުކުރާ ހުރިހާ ކަންތައްތަށް ނުކުރާ މުސްލިމުގެ ފަރާތަށް، މިހާ
ގެންގުޅުން ކަމެކެވެ.[119]

فَمَا لَكُمْ فِي ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيْنِ وَٱللَّهُ أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓا۟ ۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَهْدُوا۟ مَنْ
أَضَلَّ ٱللَّهُ ۖ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾

﴿88﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ފަހެ، މައްކާއިން އައި ބަޔަކު އިސްލާމް ދީން ޤަބޫލުކުރުމަށް
ފަހު މުރުތައްދުވުން، އެ މުނާފިޤުންނާގެ ކަންތައްތަކާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމުގައި
ކީއްވެގެން ދެބައިވުމަކީ؟ ހަމަގޮތް އެއްގޮތް، ކީއްވެގެން ދެ ބައެއްކަމަށް ބަހައިވަނީ،
ފަހެ ކޮބައިބާވައްޖެ؟ ކީއްވެގެން ގޮތެއްނެތި އެއް ބައެއް ދެކޭ ގޮތެއް
އެ މުނާފިޤުންނަކީ ކާފިރުންނެވެ. މިހާ، އެބައިމީހުން ހެޔޮމަގުގެ ނަހަމަ ގޮތުން ދުރުވެ.

އަނެއް ބައެއް ދެކޭ ގޮތަކީ އެބައިމީހުންނަކީ މުސްލިމުންނެވެ. މިހާ، އެބައިމީހުން
ހެޔޮމަގުގެ ކަށަވަރުކަން ނޫނެވެ. ފަހެ، އެ މުނާފިޤުންނާ ބެހޭގޮތުން، މުއުމިނުން ދެ ބައެއްކަން
ބެހިގެންދިޔަކަށް، އެއްގޮތަކަށް ވެސް މުއުމިނުން ގޮތުގެ ނިންމުމެއް ކަމެއްނުވެ. އެހެންވީ،
އެ މުނާފިޤުން ގޮތުގެ ނުބައި ޢަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން، الله ﷻ ވަނީ، ކުފުރުގެ ތެރެއަށް
މަގުފުރެދުނު ގޮތަށް އެބައިމީހުން ގެންދަވައި ރައްދުކުރައްވައިފައެވެ.

އަދި އެ މީހެއްގެ ހިތް، އިސްލާމް ދީނުން އެއްކިބާކުރައްވައި، الله ﷻ އެ މީހަކު މަގުފުރައްދަވައިފައިވާ މީހަކަށް ތެދުމަގު ދެއްކުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެދެނީހެއްތޯ؟ އަދި އެ މީހެއްގެ ހިތް، އިސްލާމް ދީނުން އެއްކިބާކުރައްވައި، الله ﷻ އެ މީހަކު މަގުފުރައްދަވައިފި މީހަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާނެ އެއްވެސް މަގެއް، ތިބާ ރަސޫލާއަކަށް ފެނިވަޑައެއް ނުގަންނަވާނެތެވެ.[120]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބާ ބެހޭ ގޮތުން، أَبُو سَلَمَةَ بْن عَبْدِ الرَّحْمَنِ رضي الله عنهما ވިދާޅުވިއެވެ. މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، މަދީނާއަށް އައި ބަޔަކާ ގުޅިގެނެވެ. އެބައިމީހުން މަދީނާއަށް އައިސް، އިސްލާމްވެގެން ފައްޅުވެރިން، އިސްލާމްވީ ކަމަށް ހެދިގެން އުޅުނެވެ. ދުވަސްކޮޅެއް ފަހުން، އެބައިމީހުންނަށް މަދީނާގެ ހަވާޖެހި ހުންއައަންނާން ފަރައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު، މަދީނާގެ ފިނިފެންކަން އެބައިމީހުންނާ ނުގުޅޭ ކަމުގެ ބަހަނާ ދެއްކެވުމުން، ކަލޭ އިތުރު ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދެންނެވުމުން، މަދީނާއިން ނުކުތުމުގެ ހުއްދަ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވިއެވެ.

ދެން، އެބައިމީހުން މަދީނާ ދުރުކޮށްލައި ދަނިކޮށް، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަސްޙާބުންގެ ތެރެއިން ބައެއް އަސްޙާބުން އެބައިމީހުންނާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ”މަދީނާ ދޫކޮށްލައި ތިޔަބައިމީހުން ދިޔައީ ކޮން ސަބަބަކާހެއްތޯ؟“ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ”ތިމަންމެންނަށް މަދީނާގެ ހަވާޖެހި ހުންއައަންނާން ފައިބުމުގެ ސަބަބުން، ތިމަންމެން ދަނީއެވެ.

120– جَامِعِ الْبَيَانِ لِلْإِمَامِ مُحَمَّدِ بن جَرِيرِ الطَّبَرِي وَالْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދެން، އެ އަސްޙާބުބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "މަދީނާއަކީ ޠީބާ ދިނަ ބަރަކާތް ފުގާ އަލާ ވެސް،
رَسُولُ اللهِ ﷺ އެ ހުސްނުވީ، އެ ބަޔަކުގައި ނުރުހުއްޓެވީ؟ އެ ބަސްތާ ދޫކޮށްލައި ނަހުމާނާއި
ނުހިފައި، މިއަޅުގަނޑުން ދެއްކެވި ސަލާމަތް ކަތިލެއްވީތޯ؟" ދެން އެއަށްފަހު،
رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ ދެމެދުގައި، އެބައިމީހުންނާމެދު ޚިޔާލު ތަފާތުވިއެވެ.
ބައެއް އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ ނަޒަރުގައި، މުނާފިޤުން ނުކުތުމަކީ، މުސްލިމުންގެ ބައިވެރިޔަކު
އެބައިމީހުންނަކީ ކާފިރުން. އަނެއްބައި އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ ނަޒަރުގައި، އެއީ، މުނާފިޤުންގެ
ބަލިމަޑުކަމުގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންނަކީ ކާފިރުން. އެބައިމީހުންނަކީ މުސްލިމުންނެވެ.
ދެން، އެބައިމީހުންގެ މުނާފިޤުކަން، މި އާޔަތުގައި ﷲ ﷻ އަންގަވައިފިއެވެ.[121]

وَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ فَتَكُونُونَ سَوَآءٗۖ فَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ أَوۡلِيَآءَ حَتَّىٰ يُهَاجِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَخُذُوهُمۡ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡۖ وَلَا تَتَّخِذُواْ مِنۡهُمۡ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرًا ٨٩

(89) އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! މުނާފިޤުންގެ އެންމެ ބޮޑު އެދުމަކީ، އެބައިމީހުންގެ
ދުރުކޮށްގެން އިސްލާމްކަން ދޫކޮށްލައި، ހަމަގައި ކާފިރުކަން ޤަބޫލުކޮށްގެން އެކި ފަރާތުން،
މިއަޅުގަނޑުން ވެސް ދުރުކޮށްގެން އިސްލާމްކަން ދޫކޮށްލައި، ހަމަގައި ކާފިރުކަން
ޤަބޫލުކުރުން އެދެއެވެ. އެއީ، ކާފިރުކަމުގައި، މިއަދު މުއުމިނުން އެ މުނާފިޤުންނާ
އެއްގޮތްވުމަށް ބޭނުމެވެ. ވީމާއެކު، ތިޔަބައި އިމާންކަން އެބައިމީހުން އިމާންވެ، ﷲ ﷻ ގެ
މަގުގައި ހިޖުރަކޮށްފިއުމަށް ދާނދެން، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބަޔަކު،
މިއަޅުގަނޑުންގެ އެހީތެރިކަމުގައި މިތުރުބޭކަލުން ނުހައްދަވާށެވެ! އެހެނީ، ﷲ ﷻ ގެ
މަގުގައި ހިޖުރަކޮށްފި ނަމަ، އެ ކަން ހިފެހެއްޓި، އެބައިމީހުން އިމާންވީކަމުގެ މައްޗަކަށް
ދަލީލުކަމާ ހުއްޓާ ކަމުގައެވެ.

121- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي

ފަހެ، އެ މުނާފިޤުންނަށް އީމާންވުމަށް ގޮވައިލެވުމުން، އެ ކަމަށް ފުރަގަސްދީ
ކާފިރުކަންމަތީ ދެމިހިފެހެއްޓި ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެނުނު ކޮންމެ ތަނަކުން
އެ މުނާފިޤުން ހިފައި ހައްޔަރުކޮށް ޤަތުލުކުރާށެވެ! އަދި، ﷲ ﷻ ވިދާޅުވައި،
ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެހީތެރިވާ އެކުވެރި ރަހުމަތްތެރިޔަކު ކަމުގައި
އެއްވެސް މުނާފިޤަކު ތިޔަބައިމީހުން ނުހަދާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޝްމަނުންނާ
ދެކޮޅަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަސްރުދޭ ވާގިވެރިޔާށް ފަރާތެއް ކަމުގައި، އެއްވެސް
މުނާފިޤަކު ތިޔަބައިމީހުން ނުހަދާށެވެ![122]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ކުރީގެ އާޔަތުގައި ބަޔާންވެދިޔަ މުނާފިޤުންގެ
ސިފަތަކާއި، އެބައިމީހުންގެ ޙުކުމާއި، އެބައިމީހުންނާމެދު ކަންތައް ކުރާނެ
ގޮތެވެ. އެހެނީ، މުސްލިމުންނާމެދު އެބައިމީހުން ބަޣުޟާއި ޢަދާވާތްތެރިކަމުގެ
ބޮޑުކަމުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެދެނީ، މުސްލިމުން ވެސް، އިސްލާމް ދީން ދޫކޮށް،
މުރުތައްދުވެ، ކުފުރުވެރިކަމުގައި އެބައިމީހުންނާ އެއްފަދަވުމެވެ. އެހެންކަމުން،
ﷲ ﷻ މި އާޔަތުގައި އަންގަވައެވެ. މުސްލިމުން ހިޖުރަކުރި ފަހުން އެބައިމީހުން
ހިޖުރަތްކުރަން ދާނަދުން، އެބައިމީހުންގެ ތިބުމުން އެކުވެރިންނާއި، އެހީތެރިންނާއި،
ނަސްރުދޭވެރިން ހޯދައި އެދޭ ބަރަކު ކަމުގައި މިތަ މުސްލިމުން ނުވާށެވެ! އަދި
އެބައިމީހުން ފެނުނު ކޮންމެ ތަނަކުން، ހިފައި ހައްޔަރުކޮށް ޤަތުލުކުރާށެވެ![123]

إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ أَوۡ جَآءُوكُمۡ حَصِرَتۡ صُدُورُهُمۡ أَن
يُقَٰتِلُوكُمۡ أَوۡ يُقَٰتِلُواْ قَوۡمَهُمۡۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ فَإِنِ
ٱعۡتَزَلُوكُمۡ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ٩٠

122– التَّفسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِن مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
123– التَّفسِيرُ الوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّد الحِجَازِي

﴿90﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! އެހެނެއްކަމަކު، އެ މުނާފިޤުންނަކީ، ތިޔަބައިމީހުންނާއި
އެ ބަޔަކާ ދެމެދު އަމާންކަމުގެ ޢަހްދެއް ކުރެވިފައިވާ ބައެއްގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުގައިވާ
ބަޔަކު ނަމަ، އެ ބަޔަކާ ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމަނުކުރާށެވެ! އެހެނީ، އެބައިމީހުން ވަނީ،
ތިޔަބައިމީހުންނާ އެ ބަޔަކާ ދެމެދު އަމާންކަމުގެ ޢަހުދެއް ކުރެވިފައިވާ ބައެއްގެ ހިމާޔަތުގެ
ދަށުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ވިޔަސް، އަދި އެ މުނާފިޤުންގެ
ޤައުމުގެ މީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ވިޔަސް ނުކެރޭ ބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް
އަތުވެއްޖެ ނަމަ، އެ ބަޔަކާ ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމަ ނުކުރާށެވެ!

އެހެނީ، އެ ފަދަ މީހުންނަކީ، ތިޔަބައިމީހުންނާ އެކު އެ މުނާފިޤުންގެ ޤައުމުގެ
މީހުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ނޫނެވެ. އަދި އެ މުނާފިޤުންގެ ޤައުމުގެ
މީހުންނާ އެކު ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ވެސް ނޫނެވެ.
އަދި، اللهﷻ އެދިވޮޑިގެންނެވި ނަމަ، މި ޙާލަތުގައި ބަހާންވެރިކަ ތިޔަބައިމީހުންގެ
ހިތްވަރު ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޝްމަނުންގެ ކަމުގައިވާ މުޝްރިކުންގެ ޖަމާޢަތް
ފަހި، މުޝްރިކުންނާ ބައިވެރިވެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުން ހަމަލާދެއްވައި
ބާރުވެރިކުރައްވައިފާނޭ ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާނޭ
ކަން ވެސް ކަށަވަރެވެ.

ފަހެ، اللهﷻގެ ފަސްދުވަންތަކަމުން، އެ ދެބައި މީހުން ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނާ
ހަނގުރާމަކުރުމުން އެއްކިބާވެ، ޞުލްޙަވެރިކަމާ އެކު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމާންދިނީ
ނަމަ، އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުން އެއްވެސް މަގެއް، اللهﷻ
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަ ދެއްވައިފައެއް ނުވެއެވެ.[124]

124– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ކުރީގެ އާޔަތުގައި ބަޔާންވެދިޔަ ޙުކުމުން
އިސްތިސްނާވާ ދެބައެއްގެ ވާހަކައެވެ. އެއްބަޔަކީ، މުސްލިމުންނާ އެކު، ޞުލްޙަވެރިވެ
މުޢާހަދާއެއް ކުރެވިފައިވާ ބަޔަކާ ގުޅިފައިވާ ބައެކެވެ. އަނެއް ބަޔަކީ، މުސްލިމުންނާ
ހަނގުރާމަ ނުކުރޭ، އަދި އެ ބައެއްގެ އަމިއްލަ ޤައުމުގެ ކާފިރުންނާ ވެސް
ހަނގުރާމަކުރަން ނުކެރޭ، ވަކިވެހުރެވޭ ނުޖެހޭ އުޅުމުގައި ހިފަހައްޓައިގެން ތިބި ބައެކެވެ.
ވީމާއެކު، އެ ދެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކާ ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ހުއްދަ، الله ﷻ
މުސްލިމުންނަކަށް ނުދެއްވައެވެ.

ނަމަވެސް، الله ﷻ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، އެ ދެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ވެސް
މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ނުރުހުންތެރިކުރައްވައި ދެކޮޅުވެރިކުރައްވައި، އިސްލާމް
ދީނުގެ ދުޝްމަނުންގެ ފަރާތަށް ލައިދީ، ކާފިރުންނާ ބައިވެރިވެ، މުސްލިމުންނާ
ހަނގުރާމަކުރާގޮތް ދުރުވެރިކުރައްވައިފީހެވެ. ކަން މިހެން ހުރުމާ އެކު،
އެ ދެބައިމީހުން، މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް އެއްވެސް ކަހަލަ ހަނގުރާމައެއް ނުކޮށް،
ޞުލްޙަވެރިކަމުގައި، އަމާންތެރިވެގެން ތިބޭ ނަމަ، އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުގެ
ހުއްދަ، الله ﷻ މުސްލިމުންނަކަށް ދެއްވައިފައެއް ނުވެއެވެ.[125]

سَتَجِدُونَ ءَاخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا۟ قَوْمَهُمْ كُلَّ مَا رُدُّوٓا۟ إِلَى ٱلْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا۟ فِيهَا ۚ فَإِن لَّمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوٓا۟ إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَمَ وَيَكُفُّوٓا۟ أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَٱقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنًا مُّبِينًا ﴿٩١﴾

﴿91﴾ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! އަދި މުނާފިޤުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެހެން ބައެއް ވެސް
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނާނެއެވެ.

125– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

އެ ފަދަ މީހުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި ފާޅުވެގެން އުޅެނީ އެބައިމީހުންނަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީންގައިވާ ބައެއް ކަމުގައެވެ. އެ ގޮތުން އެބައިމީހުން އެ ކަން ކުރަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އެއްވެސް ބިރެއްނެތި އަމާންކަމާ އެކު ހަމަޖެހިގެން އުޅުމަށް ބޭނުމެވެ. އަދި އެ ފަދަ މުނާފިޤުން، އެބައިމީހުންގެ ޤައުމުގެ ކާފިރުންގެ ގޮތަށް ހިނގައެއް ނަމަ، އެ ކާފިރުންގެ ކުރިމަތީގައި ފާޅުވެގެން އުޅެނީ ކާފިރުކަމެވެ. އެއީ، ކާފިރުންގެ ފަރާތުން ވެސް، އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ބިރެއް ނެތި އަމާންކަމާ އެކު ހަމަޖެހިގެން އުޅުމަށް ބޭނުމާއި ވެއެވެ.

ސަލާމްކުރުމެވެ. އެ ގޮތުން އެއީ މުނާފިޤުންނަށް، ކުފުރުވެރިކަމާއި ޝިރުކުގެ ތެރެއަށް އެނބުރި ދިއުމަކާއި، މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމަށް ގޮވައިލެވިއްޖެ ކޮންމެ ހިނދަކު އެ ކަމަށް އިޖާބަދީ، އެންމެ ނުބައި ގޮތުގައި ކުފުރުގެ ތިރީދަރަޖައިގެ ވެއްޓިގަންނަ ބައެކެވެ. ވީމާ، އެ ފަދަ މުނާފިޤުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަރުހި އުނދަގޫކޮށް މަސައްކަތްކުރުން ހުއްޓާނުލައި، ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުން އެބައިމީހުންގެ އަތްތަކުގައި ނުބައިކަމެއް ސުލްހަވެގެން ދޫކޮށްނުލައިފިއްޔާ މަނާވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނާ ސުލްޙަވެ ދޫކޮށްލައިފިއްޔާއެވެ ހިފަހައްޓައިގެން ނަމަ، ފަހުން ކޮންމެހެނަކަށްނުލާ އެ ފަދަ މުނާފިޤުން ހިފައި ހަމަލާދީ ތަޅައިލާށެވެ!

އެހެނީ، އެ މުނާފިޤުން އެ އިޚްތިޔާރުކުރި މަގަކީ، އިސްލާމާ ދެކޮޅުވެރިކަމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން ބޮޑު އަދި އެހެނިހެން ނުބައި ކަމެކެވެ. ފަހެއެކު، އެ ފަދަ މުނާފިޤުންނަށް، އެހެނިހެން މުނާފިޤުންނާ މުޢުމިން ތަފާތު، ނުބައި ކަމުގައި ހަމަޔަގީނުންވެސް ބައިގޮތުގައިވާ ބާރެވެ.

ވުމާއެކު، މި އާޔަތުގައި ބަޔާންވެދިޔަ ފަދަ ސިފަކަމެއްގައި ޢަމްދު ބަހަރީ، އެ ބަޔަކު ހިފައި
ހައްދުކޮށް ގެތޮޅުކުރުން މިތަނބަރުވުންނަކީ ހުރިހާކުޅުގެ މައްޗަށް، ހަމަޖެހިގެންވާ
ބުރުހާނާއި ދަލީލު، މިހެން إِلٰهُ ހާމަކޮށްދެއްވާ ބަޔާނެވެ.[126]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، أَسَدُ ވަންހަރާއި غَطْفَانُ ވަންހަރުގެ ކޮންމެވެސް ބަޔަކާ
ގުޅިގެންނެވެ. އަދި އެ ކަން ހިނގި ގޮތަކީ ދިޔާވަރަކައި ވެއްޖެވެ. އެ ދެ ވަންހަރުގެ
ކޮންމެ ވެސް ބަޔަކު، މަދީނާއަށް ގޮސް އިސްލާމްވެ، މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް
ހަނގުރާމަކުރުމަކަށް އަރައިނުގަނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، އެބައިމީހުންގެ ގައުމުގެ މީހުންގެ
ގާތަށް ގޮސް ކާފިރުވެ، މުސްލިމުންނާ އެކު އެބައިމީހުންނަށް ހަނގުރާމަކުރިއެވެ. އަދި
އެ ގޮތަށް އެބައިމީހުން އެ ކަން ކުރީ، މުސްލިމުންގެ ފަރާތުންނާއި އެބައިމީހުންގެ
ގައުމުގެ ކާފިރުންގެ ފަރާތުން ރައްކާތެރިކަމާއި އަމާންކަން ލިބިގަތުމަށް ޓަކައެވެ.[127]

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَن يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَـًٔا ۚ وَمَن قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ
رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦٓ إِلَّآ أَن يَصَّدَّقُوا۟ ۚ فَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ
عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ وَإِن كَانَ مِن قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُم مِّيثَـٰقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ فَمَن لَّمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

﴿92﴾ އަދި މުއުމިނަކަށް ކުރެވޭ ކަމެއް ނޫނެވެ ތެދުވެރި ނުވަތަ މުއުމިނަކު ގަސްދުގައި
ޤަތުލުކުރުމަކީ، އެއްވެސް މުއުމިނަކަށް ހުއްދަ ކަމެއްކަމުގައި ކަލާމް ނުވެއެވެ.

126- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي
127- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އަދި ގަސްތުގައްނޫނި ކުށުވާ ކުށަކުން، ނުވަތަ އޮޅިގެން މުސްލިމަކު ޤަތުލުކޮށްފި މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އޭނާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ، މުއުމިން އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރަށް، މަރުވި މީހާގެ މަރުގެ ދިޔަ އޭނާގެ ވާރުތަވެރިންނަށް އަދާކުރުމެވެ. އެއީ، މަރުވި މީހާގެ ވާރުތަވެރިން، މަރުގެ ދިޔަ މާފުކޮށްދީފި ނަމައެވެ. އަދި މަރުވި މީހާއަކީ، މުސްލިމުންނާ އަދާވާތްތެރި ކާފިރު ޤައުމެއްގެ ތެރޭގައި ދިރިއުޅޭ މުސްލިމަކު ކަމުގައިވާ ނަމަ، އޭނާ ޤަތުލުކުރި މީހާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ، މުއުމިން އަޅަކު މިނިވަންކުރުން އެކަނިއެވެ.

އަދި ޤަތުލުކުރެވުނު މީހާއީ، ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެ ބައިމީހުން ދެމެދު ސުލްޙައިގެ ޢަހުދެއް ކުރެވިފައިވާ ބައެއްގެ ތެރޭގައި ދިރިއުޅޭ މުސްލިމަކު ނަމަ، އޭނާ ޤަތުލުކުރި މީހާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން ވަނީ، މަރުވި މީހާގެ ވާރުތަވެރިންނަށް މަރުގެ ދިޔަ ދިނުމާ އެކު، މުއުމިން އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ. ފަހެ، މިނިވަންކުރުމަށް ބަޔަކު މުއުމިން އަޅަކު ނުލިބިއްޖެ މީހާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ، الله ﷻ ގެ ހަޟްރަތުން ތައުބާ ޤަބޫލުކުރުމުގެ ގޮތުގައި، ވަކިނުވެގެން ދެ މަސް ދުވަހު ރޯދަހިފުމެވެ. އަދި، الله ﷻ ވޮޑިގެންވަނީ، އަޅުތަކުންގެ ހިތްތަކުގައި ކަމުގެ ޙަޤީޤަތް، ފުރިހަމަޔަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهُ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތަދުބީރުކުރުއްވާ ކަންތައްތަކާއި ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކާ ކަންތައްތައް ކަނޑައެޅުއްވުމުގައި ޙިކުމަތްތެރި إِلٰهُ ކަލާނގެއެވެ.128

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވަނީ މި ވަނީ، ކުރަކުން ނުވަތަ އޮޅިގެން މުސްލިމަކު ޤަތުލުކޮށްފި މީހާގެ ޙުކުމް ދީން ކައްފާރާގެ ވާހަކައެވެ. ކުރަކުން ނުވަތަ އޮޅިގެން މުސްލިމަކު ޤަތުލުކޮށްފި މީހާގެ ޙުކުމް ދީން ކައްފާރާގައި ދެ ގޮތެއް އޮވެއެވެ.

128- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ފުރަތަމަ ގޮތަކީ، މުއުމިން އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ. އެއީ، ތިމާގެ އަތުން، ދިރިހުރި މުސްލިމެއްގެ ހަޔާތް ގެއްލިގެންދިޔަ ފަދައިން، އަޅުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ދިރޭ ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް ބޭނުންވެފައިވާ މުއުމިން އަޅަކަށް މިނިވަން ކަރާމާތް ލިބިދިނުމެވެ. މިނިވަންކުރާނެ މުއުމިން އަޅަކު ނުލިބިއްޖެ ނަމަ، ވިދިވިދިގެން ދެ މަސް ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ. އެއީ، އަމިއްލަ އެދުމުގެ އަޅުވެރިކަމުން ތިމާ ނަފްސަށް، މިނިވަންވެގަތުމުގެ ގޮތުން ކުރާނަފާ ކަފާރާގެ ގޮތުގައި، ވިދިވިދިގެން ދެ މަސް ދުވަސް ވާނޭހެން ރޯދަ ހިފުމެވެ.

ދެވަނަ ގޮތަކީ، ޤަތުލުކުރެވުނު މީހާގެ ވާރުތަވެރިންނަށް ޙައްޤުކުރާ އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި މާލުގެ ދިޔަ ދިނުމެވެ. އެއީ، އެއްގޮތަކަށް ވެސް، ނިމިގެންދިޔަ ފުރާނައިގެ އަގެއް ނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެ މަޤްތޫލު، ގަރާބަތް ވާރުތަވެރިންނަށް ލިބޭ ގެއްލުމާއި، އުނިކަމުން ފާނޭ ދިރިއުޅުމުގެ ކަނޑުވާލުމުގެ މިންވަރަށް ޚާއްޞަކޮށް، އެބައިމީހުންގެ ހިތްހަމައި އެހީތެރިކަން ދާނާ ދުކުޅުވެރިކަމާއި ހުރިހިރިކަން ކަނޑައަޅުމަށް ބަދަލެއް، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން ދިޔަތު މުދަލުގެ ފިތާއްޔާ، މުސްލިމެއްގެ މަރުގެ ދިޔައަކީ ސަތޭކަ ޖަމަލެވެ. ނުވަތަ ސަތޭކަ ޖަމަލުގެ އަގާ އެއްވަރުވާ ފައިސާ ބާރަ ނުވަތަ ބާރަ ނުވަތަ އެ ހާސް ދީނާރު ގެނގެތް ފައިސާއެވެ. މިއީ، عُمَرُ بْنُ الْخَطَّاب ﵁ ނިޔާކުރެއްވި ގޮތެވެ. الْإِمَامُ الشَّافِعِي ގެ މަޛްހަބު ވެސް މިއެވެ.[129]

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ، إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ: الثَّيِّبُ الزَّانِي، وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ»[130]

129- تَفْسِيرُ الْبَيَانِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّد جَمِيل دِيدِي
130- صَحِيحُ الْجَامِع لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِم

މާނައީ: عَبْدُ اللهِ بْن مَسْعُودٍ ﵁ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "الله މެނުވީ، ހައްޤުވެގެން އަޅުކަމެއް ކުރެވޭ އެއްވެސް އެހެން، إِلٰهަކު ނެތް ކަމަށާއި، ތިމަން ރަސޫލާއި، الله ﷻ ގެ ރަސޫލަކުމެން ޔަޤީންކޮށް އިންނަ ފަރާތް ރަސޫލާކަން ޝަހާދަތްދޭ މުސްލިމަކު، އެ ދީ ކަމަކު ހެކިވޭ، ސަލާމަތާއި ހިފައިގެންނުވި މުސްލިމަކު ހަލާލުކުރުން، ތިން ކާރިސާއެއްގައި މެނުވީ ހައްޤުވެގެން ނުވެއެވެ.

ފުރަތަމައި، ކާވެނީގެ ޙައްޤުއަދާކުރާނޫން ވީހާގެރަށް ފަހު ޒިނޭކުރާ މީހާއެވެ.

ދެވަނައީ، ނަފްސަކަށް ނަފްސެވެ. އެއީ، ޙައްޤުގެ ނުލައި ފުރާނައަށް ގެއްލުންދީ ފުރާނައެއް ނިމިގެންދާގޮތަށް ޤަތުލުކުރާ މީހާއެވެ.

ތިންވަނައީ، އިސްލާމް ދީން ދޫކޮށް، މުރުތައްދުވެ، މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތް ވަކިވެގެން މީހާއެވެ."

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ސަބަބަކީ ރިވާވެފައި ވެއެވެ. މި އުނގަނޑާ ފިޔަވައިން، أَبُو جَهْلُ ގެ އެއްބަނޑު މީހަކު ކަމުގައިވާ عَيَّاشُ بْن أَبِي رَبِيعَة އިސްލާމްވުމުން، عَامِرُ بْن لُؤَيُّ ގެ ދަރިކޮޅުގެ މީހެއް ގޮތުގައި الْحَارِثُ بْن يَزِيد ނަމަކަށް ޢަޒާބު މީހަކު، عَيَّاشُ އަށް އަނިޔާކޮށް، އުޅެނިކޮށް ދުއްތުރާދަށް ނުކުމެ ތިބެއެވެ. ދުރު، އޭނާގެ އެ އަނިޔާތަކަށް ކެތްނުކުރެވިގެން، عَيَّاشُ ވިދާޅުވިކަމުގައި ވެއެވެ. "الله ﷻ ގަންދީ ބުނަމެވެ. الْحَارِثُ އާކަށް ހުރިހާ އަހަރެން ދުށިނަމަ، އޭނާ ޤަތުލުކުރާނީމެވެ." އެއަށްފަހު، رَسُولُ الله ﷺ ހިޖުރައަށް ވަޑައިގެންފުން، عَيَّاشُ ވެސް މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރައްވައިފިއެވެ.

އަދި عَيَّاشُ މަދީނާގައި އުޅުއްވަނިކޮށް، އެއްދުވަހަކު، މަދީނާގެ ބަރުބަރުގެ ކޮންމެވެސް ހިސާބެއްގައި الْحَارِثُ بْن يَزِيد ދުށުމަށް عَيَّاشަށް ފެނިވަޑައިގެންނެވެ. ފެނުމާއެކު، ކުޑަވެސް ތަންކޮޅެއް ހާސްކަމެއް ނުދެއްވައި، ހަމަ އެ ވަގުތު އޭނާ ޤަތުލުކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެއަކަސް، الْحَارِثُ ގެ އެ ދަތުރަކީ، އިސްލާމްވުމަށްފަހު ކުރި ދަތުރު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރާ ދަތުރެވެ. ނަމަވެސް، އެއްވެސް މީހަކަށް އެ ކަން އެނގިފައި ނުވުމާ އެކު، عَيَّاشަށް ވެސް ހީވެވުނީ އޭރުވެސް، الْحَارِثُ ހުރީ ކާފިރުކަން މަތީގައި ކަމަށެވެ.

އެހެންކަމުން، އެއްވެސް ތަންކޮޅެއް ނުދެއްވައި އޭނާ ޤަތުލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، الْحَارِثُ އަކީ، އިސްލާމްވެފައިވާކަން އެނގިވަޑައިގަތުމުން، އެ ކަމާމެދު، عَيَّاش ދެރަވެލެއްވި، ހިތާމަކުރައްވައި، ނަބިއްޔާ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވި، ކަން ހިނގިގޮތުގެ ވާހަކަ ދަންނަވައިދެއްވިއެވެ. ދެން، އެ ކަމާގުޅޭ ޤުރުއާން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން، ކަމާ އިތުރު ރަސޫލާ ހަދިޔާކުރައްވައިފައެވެ. "އޭ عَيَّاش އެވެ! ތެދުވެން އަޅަކު މިނިވަންކުރައްވާށެވެ!"[131]

وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

﴿93﴾ އަދި ޙައްޤާ ނުލައި، ގަސްދުގައި މުއުމިނަކު ޤަތުލުކޮށްފި މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އާޚިރަތުގައި އެ މީހާގެ ޖަޒާއަކީ ޖަހަންނަމެވެ. އަދި، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ ކޯފާވެރިވުން އޭނާ ބާރުކުރެއްވި، އެ إِلٰهُ ގެ ލަޢުނަތާ ގައިމުވެ ބޮޑު އެ ޢަޒާބުގައި ދެމިއޮންނަނިވި ގޮތުގައެވެ.

131- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِيوَالتَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

އަދި އޭނާ އެ ހިންގި ނުބައިކަން ބޮޑު ޖަރީމާއާއި ކުށުގެ ސަބަބުން، ނަތީޖާއަކީ
ބޮޑުވެގެންވާ ޢަޛާބު، އޭނާއަށް ބަލާއި، اللهﷻ ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ވެއެވެ.[132]

ތަސްނާނުވާ! މި އާޔަތުން ތޯރާވާ ގޮތުގައި، ގަސްދުގައި މުސްލިމަކު މަރައިފި މީހާގެ
ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވާނެ ކަމަށް، ބައެއް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ނަމަވެސް،
ގިނަ އިލްމުވެރިންގެ ރައުޔު މި ކުށުގައި ތައުބާއެއް. އެހެނީ، ކުށްކުރާ މީހުންގެ ތައުބާ
ޤަބޫލުކުރައްވާނެ ކަން އަންގަވައިދެއްވާ އެކަށް އާޔަތެއް، ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި ވެއެވެ.
އަދި އެ ހުރިހައި އާޔަތްތަކުންވެސް، ތޯރާވާ ގޮތުގައި، ކުށްކުރާ މީހުންގެ ތައުބާއިން، މީހުން
މަރާ މީހުންނާއި އެ ނޫން މީހުން ވެސް ތައުބާވެއްޖެ ނަމަ، އެ އެންމެންގެ ތައުބާ
ޤަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ. ވުމާއެކު، މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ޙައްޤަކާ ނުލައި ގަސްދުގައި
މުސްލިމަކު މަރާލުމުގެ ޖަޒާއެވެ، اللهﷻ ގެ ބަސްފުޅުގައި ނުވަތަ ބޮޑު ޖަޒާއެއް ކަން
ބަޔާންކޮށްދެއްވައިފައިވާކަމެވެ. އެހެންކަމުން، މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ޙައްޤަކާނުލައި މުސްލިމުން
މަރުން ހުއްޓުވާލާ މީހުންގެ ވާހަކަ ކަމުގައި ވެސް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. އަދި
ހަމަ އެހެންމެ، މި އާޔަތުން ތޯރާވާ ގޮތުގައި، ގަސްދުގައި މުސްލިމަކު މަރައިފި މީހަކަށް އަބަދު
ޢަޛާބާއި، ދާއިމީ ދެމިހުރުން ކަމުގައި ވެސް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.[133]

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُوا۟ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَنْ أَلْقَىٰٓ
إِلَيْكُمُ ٱلسَّلَـٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ
مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ ۚ كَذَٰلِكَ كُنتُم مِّن قَبْلُ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوٓا۟ ۚ
إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

132– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وِزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

133– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

﴿94﴾ އޭ الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާ ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! الله ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުން ނުކުމެ އުޅޭއިރު، އެ ބަޔަކާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރާނީ ކޮންބަޔަކާ ކަން ރަނގަޅަށް ބަލައި، އެ ބައެއްގެ ޙަޤީޤަތް އޮޅުންފިލުވާށެވެ! އަދި އެ ފަދަ ވަގުތުއްގައި ތިޔަބައިމީހުންނާ ދިމާވެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމާން ދިން މީހަކަށް އަދި ހަތިޔާރު ބަހައްޓައި ސުލްޙަވެރިކަން ފާޅުކޮށް ސަލާމް ކިޔަ މީހަކަށް "ތިބާއީ މުއުމިނަކު ނޫނެވެ." މި ފަދައިން ނުބުނާށެވެ! އަދި "ތިބާ އިސްލާމްކަން ފާޅުކުރީ ތިބާގެ ޖާނާއި މުދަލު ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ." މި ފަދައިން ވެސް ނުބުނާށެވެ!

ފަހެ، އިސްލާމްކަމުގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން ސަލާމްގޮވުން ފަދަ ކަމެއް ކުރިއަށްގެ ކިބައިން ފާޅުވާ އަދި އެ މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަނުކުރާ މީހަކު ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ދޫކޮށްލާނީ، ދުނިޔޭގެ ފާއިދާއެއްގެ މުދަލަށް ދަހިވެތިވެ އޭނާގެ މުދަލު ޣަނީމާކުރުމުގެ ބޭނުމުގައިހެއްޔެވެ؟ ޝައްކެއްނެތެވެ. އެ ފަދަ މީހުން ޤަތުލުކުރާން އެ ފަދަ މީހުންގެ މުދަލު ޣަނީމާތުކަމުގައިވިޔަސް، الله ﷻ ގެ ބަރަކާތްތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ހުރި ގިނަގުނަ ނިޢުމަތްތަކާއި ފަސްދުވަހުން މި ކަމު ކަން ބޭނުންވާގޮތެން ވެއެވެ.

އެހެނީ، އިސްލާމް ދީނުގެ ކުރީޒަމާނުގައި، ތިޔަބައިމީހުން ވެސް ތިބީ އީމާންކަން ސިއްރުކޮށް ފޮރުވައި ގެންނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަމުގެ ސަބަބުން، الله ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިމާޔަތާއި ޝަރަފުދެއްވައި، އާއި ބަރަކާތްލައްވައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އިޙްސާންތެރިވެވޮޑިގެންފިއެވެ. އެހެންކަމުން، ތިޔަބައިމީހުން ވެސް ކަންތައްކުރި ފަދައިން އޭނާއާ ވެސް އީމާންކަން ފޮރުވައިގެންނުހުރި މުއުމިނުންނަކީ ކަމުގައި ބެލުމަކީ، އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ.

ވީމާ، ކޮންމެ ކަމެއްގެ ޙަޤީޤަތް ތަނަގަނޑު ގޮތުގައިބަލައި އެ ކަން އޮޅުންފިލުވުމަށް ފަހުގައި ފެނުނީ، އެއްވެސް ކަމެއްގައި ތިޔަބައިމީހުން ޒުލުމްނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުރިހާ ކަމެއްގެ އެންމެ ކުޑިކުޑި ތަފްސީލުތަކަށް ފާނަފާން މާގަނޑު ދެނެވޮޑިގެންވާ އަދި ހުރިހާ ކަމަކަށް، މާތްގަނޑު ބައްލަވައިވޮޑިގެންވާ إِلٰهެވެ. ވީމާ، އެ ހުރިހާ ކަމަކަށް، އެ إِلٰهُ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުރިހަމަ ޖަޒާ ނުވަތަ ސަޒާ ދެއްވާނީ ކަން ކަށަވަރެވެ.[134]

ދަންނަވާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ އަންގަވައިދެއްވައި މި ވަނީ، އަބަދުވެސް، އަދި ވަކިން ހެއްކާބެހޭކަން، ހަނދުމަފައިގެ ދެވަސްވަރުގެއްގާއި، އެއްވަރުން އަސްލު ތަނަން ގެސް، ތަރުކާފުތަކާއި އުމުރުގައި ކަންކަމުގެ ޙަޤީޤަތް ބަލައި، ކަންތައްތައް ތަނަގަނޑު އޮޅުންފިލުވައި އުޅުމަށެވެ. އަދި ކަންތައްތައް ނިންމައި ހުކުމްކުރުމުގައި އަދަލުއިންސާފުގެ ނަޒާހަތްތެރި ގޮތުން، އުޅުމް އަހަޅި، ހުކުމަތްތެރިކޮށްވީގެންވާ ނަފްސާނީ ބައްޔާ ނުލައި ނިމިގެން ހިނގައިދާނެތެވެ.

އަދި މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިދީފައިވެ. الله ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މުއުމިނުންނަށް އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއި ފައިސާ މާ ބޮޑުވުމަށް ދިނަގުނަށެވެ. އެހެންކަމުން، ދުނިޔަވީ މުދަލުގެ ބޭނުމުގައި، މިސްކީނުންގެ ޙަޤީޤަތް ނުބަލައި އެބައިމީހުން ޒާލިމުކަމުގެ އަދި އެބައިމީހުންގެ މުދަލު ނެގުން ފަދަ އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމަކީ، މުއުމިނުން ކުރެވެންވާނީ ކަމެއްނޫނެވެ.

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބާބެހޭ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. بَنُو سُلَيْمُ ވަންހަރައިގެ މީހަކު އޭނާގެ ބަކަރިތަކެއް ގޮވައިގެން ދަނިކޮށް، ކަލާ އިލާހު ރަސޫލާގެ ބައެއް އަޞްޙާބުބެއިން ދިމާވިއެވެ. ދެން، އެ މީހަކު، «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ» މި ތަކަރިން ބުނެ، މުސްލިމުންގެ ސަލާމުން ސަލާމްކުރުމަކުން ކަމުގައި ވެސް، އެ އަޞްޙާބުބެއިން އޭނާ ޤަތުލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ބަކަރިތައް ޣަނީމާ މުދަލުގެ ގޮތުގައި ނަންގަވިއެވެ. ދެން، އެ ހާދިޘާއާ ގުޅޭގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[135]

އަދި، ކަލާ އިލާހު ރަސޫލާގެ ޒަމާނުގައިވެސް، މަކުވި މީހާގެ އަސްލުވެރިންނަށް އެ ބަކަރިތައް ރައްދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މަކުވި މީހާގެ ދިޔަ ވެސް ދެއްވިއެވެ. އެއީ، އޭނާގެ އަސްލުވެރިންގެ ހިތްހަމަ ޖެއްސެވުމަށްޓަކައި ބަލާފައެވެ.

لَّا يَسْتَوِي ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ دَرَجَةًۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾

(95) މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން ޖިހާދަށް ނުނިކުމެ ތިބޭ ހުރިހާ ފަރާތަކުން ބަލިމީހުންނާއި ނުކުޅެދޭ މީހުން ފިޔަވައި، އެ ބައެއްގެ މާލާއި ފުރާނުން، ﷲ ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހުންނާއި، އެ ބައެއްގެ މާލާއި ފުރާނުން، އެ إِلٰهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ އުޒުރުވެރިންނާއި، މި ދެބައިމީހުންނަކީ ހިތާ ތަރުތީބުން ހަމަވާ ހަމަހަމަ އެއްފަދަ ބައެއް ނޫނެވެ.

135- صَحِيحُ الجَامِعِ لِلإِمَامِ الْبُخَارِي

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ވަނީ، އެ إِلٰهُގެ މަގުގައި، ޖިހާދުކުރާމީހުން ނުނިކުމެ ގޭގޭ މީހުންނަށްވުރެން، ތިމާމެންގެ ޖާނާއި މުދަލުން އިސްލާމް ދީނަށް ޓަކައި ޖިހާދުކުރާ މީހުން މާތްކުރައްވައި، އެބައިމީހުންނަށް މަތިވެރި ދަރަޖަ ދެއްވައިފައެވެ. އެއީ، އެބައިމީހުން، الله ﷻ ގެ މަގުގައި ޖާނުން ޚިދާވެ، އެ إِلٰهُގެ މަގުގައި މުދަލު ޚަރަދުކޮށް އުޅުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

އަދި، الله ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހުންނާއި، ޖިހާދުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ނިޔަތް އޮތުމާ އެކު، ޖިހާދުކުރުމަށް އުޒުރުވެރިވުމުގެ ސަބަބުން އެ ކަމުގައި ބައިވެރި ނުވެވުނު މީހުންނާއި މި ދެބައިމީހުންކުރެން ކޮންމެ ބަޔަކަށް ވެސް، ހެޔޮ ދަރުމަ ދެއްވައި، ސުވަރުގޭގައި އެއިން ކޮންމެ ބަޔަކަށް ލިބެން ހައްޤީ ދަރަޖައާއި ތަފާތު ދެއްވުމަށް، الله ﷻ ވަޢުދުވެވޮޑިގެންފައި ވެއެވެ.

އަދި އުޒުރުވެރިކަމެއްނެތި ޖިހާދުކުރުމަށް ފަސްޖެހިގެން ތިބޭ މީހުންގެ މައްޗަށް، މުޖާހިދުން މާތްކުރައްވައި ޝަރަފުވެރިކުރައްވައި، ބޮޑުވެގެންވާ ޘަވާބާއި ދަރުމަ ދެއްވުމުން، الله ﷻ އެބައިމީހުން މާތްކުރެއްވިއެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ ކޮންމެ މުޖާހިދަކު އެ ނޫން މީހުންގެ މައްޗަށް ސަތޭކަ ދަރަޖަ މަތިވެރިކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެއިން ކޮންމެ ދަރަޖައެއް އުޑާއި ބިމާ ދުރުމިން ފަދައެވެ.136

دَرَجَٰتٖ مِّنۡهُ وَمَغۡفِرَةٗ وَرَحۡمَةٗۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمًا ٩٦

﴿96﴾ އެ ތަފާތަކީ ދަރަޖަތަކެވެ، الله ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުޖާހިދުންނަށް ސުވަރުގޭގައި، އެ إِلٰهُ ދެއްވާ މަތިވެރި ދަރަޖަތަކެވެ.

136- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

އަދި އެ ޘަވާބާއި ދަރުމަތަކީ، އެ إِلٰهُ ގެ ފަޟްލުކަރަމުން، އެބައިމީހުންނަށްހުރި ތަނަވަސް ކަރަމުތަކެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި ދެވެނީ ކުރެއްވުމުގެ ބާރުލެއްވުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ ވެގެންވަނީ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލުންނަށް ތަރުޖަމާކޮށް ފަރާތްތަކާ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުރީ ދިނުމާއި ދީނުގެ ބޭނުންވާ ކަންތައްތަކެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ނުރަނގަޅު އަޅުވައިދެއްވި ކަމުގެ إِلٰهُ ކަލާނގެއެވެ. އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُ އަށް ޢަމަލުކުރެވޭނީ ކަމެއްގެ ވަރަށް އެއްޗެހި ކަލާއް ކާބުލުގެ ޙަޤީޤީ، އެ إِلٰهُ އެބައިމީހުންނަކީ ނުވެއްޖެނަމަވެސް.

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމީދީނަށް ދު އާދަމުގެއި، اللهُ ﷻ އަންގަވައިދެއްވައި ވަނީ، އެ إِلٰهُ ގެ މަޤުދަރު ޖާގަފުރުޅުން މަކުރުވީ ވަރަކަށެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ގެ މަޤުދަރު ޖާގައި މާލިން ޖާގަފުޅާ މިންވަރުކުރެއްވުމުގައި، ދަރަފުޅު ދަރިކަލުންގެ ވާރުތަވާ ޖާގައެވެ، ކަމުގެ ބަހަޔަކީ، ޖަމާއަށް ދެއްވީ ބަލަހައްޓަވާ ކަރަމްޖަހަ މާއްދާފުޅުގެ ދެފަރާތުން، ކާޖެހުން ކިޔެވިން ބަހަޔެއްގެ ތަކެއްޗެވެ.

ދަރަފުޅު ބައިޔާ، އައްޓުގެ ދެބެޑެއް ޙަޤީ، ހަމައެކަނި، ކަންކަމުކަމާއި، ދިނުޖެކަމާއި، އަޅުވަރު ކަނޑަޢުކޮށްގެ، ބަރަދަރު ބަރަފީޖަގެ، ބި ކަންކަމުގެ ސަފަދުން ޖާގަރަނަ ނޫރަ މިޤާ ބޭނުންވެ.

ފުރަތަމަ ބައިޔާ، މިވާގެ ކިބައިގައިވާ ދާއިމީ ބޭނު ބައްޓަރުގެ ސަފަދުން، ނުވަތަ މިވާގެ ކިބައިގައިވާ ކަންކަމާއި، ކާރުކަމާއި، އެ ނުރޫން ވެސް އެ ދަދަ އަރުޖަރުގެ ސަފަދުން ނުވަތަ ޖާގަކަރުގެ ނުކަތަކަމުން ބޭކައި ބޭނުންވާ ތަނަވަސްކަން ނުތަތުކުގެ ސަފަދުން، ޖާގަރަނަ ނުފަވިދަމުގެ މިޤާ ބޭނުންވެ.

ތިންވަނަ ބައިޔާ، އެބައިމީހުންގެ ޖާގައި މަރުން ޖާގަކަރު ބޭނުންވެ.

ވުމާއެކު، އެ ތިންބައި މީހުންގެ ތެރެއިން، އުޒުރެއް ނެތި ޖިހާދަށް ނުނިކުމެ ތިބޭ މީހުންނާއި، ޖާނާއި މާލުން ޖިހާދުކުރާ މީހުންނާއި، މި ދެބައި މީހުން ހަމަހަމަވެގެން ނުވާ ކަމާއި، އުޒުރުވެރިކަން ބަލައި ޖިހާދަށް ނުނިކުމެ ތިބޭ މީހުންގެ ދަރަޖައަކަށް ކުރުމު ނުރަސް ކަން މި އާޔަތުން ބަޔާނަކަން އެނގެއެވެ. އަދި، رَسُولُ اللهِ ﷺ ތަބޫކު ހަނގުރާމައިން އެނބުރި، ދަތުރުކުރައްވައިފައި ވަޑައިގެން، ޢަސްކަރު މަދީނާއާ ކައިރިވުމުން، ބަޔާންފުޅުކުރެއްވި ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.

”ތިޔަބައިމީހުން ހިނގަމުންދިޔަ ކޮންމެ ހިނގުމެއްގައި، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހުރަސްކުރި ކޮންމެ ވާދީއެއްގައި، ތިޔަބައިމީހުންނާ އެކު ތިބި ބަޔަކު މަދީނާގައި ވެއެވެ.“ ދެން އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. ”އޭ اللهُގެ ރަސޫލާއެވެ! އެބައިމީހުން މަދީނާގައި ތިބެގެންވެސްތޯއެވެ؟“ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ”އާނއެކެވެ! އެބައިމީހުން މަދީނާގައި ހައްޔަރުކުރީ އެބައިމީހުންގެ އުޒުރެވެ.“137

ފަހެ، އިސްލާމްދީނަށް އާޚިރަތާއި ބަރަކާތެއް ބަޔާނޫން ތޮޅުގައި، ޖާނާއި މާލުން ޖިހާދުކުރާ މީހުންނާއި، ޝަރުޢީ އުޒުރުވެރިކަން ބަލައި ޖިހާދަށް ނުނިކުމެތިބި މީހުންނާއި، މި ދެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ބަޔަކަށް ހެޔޮ ދަރުމަ ދެއްވުމަށް، اللهُ ﷻ ވަޢުދުވެވަޑައިގެންފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް، ޖާނާއި މާލުން ޖިހާދުކުރާ މީހުން ދަރަޖައަކުން އުފުއްލަވައި، اللهُ ﷻ އެބައިމީހުން މާތްކުރެއްވިއެވެ.138

إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ أَنفُسِهِمْ قَالُوا۟ فِيمَ كُنتُمْ ۖ قَالُوا۟ كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ قَالُوٓا۟ أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةً فَتُهَاجِرُوا۟ فِيهَا ۚ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾

137- سُنَنُ ابْنِ مَاجه وَصَحَّحَهُ الأَلْبَانِي

138- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

﴾97﴿ ހަމަކަށަވަރުން، ހިޖުރަކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ މުއުމިނުން،
ދީނަށް ޓަކައި ހިޖުރަނުކޮށް، ކާފިރު ޤައުމެއްގައި ތިބުމުގެ ސަބަބުން އަމިއްލަ
ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ ބަޔަކު، އެބައިމީހުންގެ މަރު ހިއްޕަވާ ވަގުތު ރޫޙާގެ
ގޮތުން މަލާއިކަތުން އެބައިމީހުންނަށް ވިދާޅުވާނެއެވެ. “ދީނަށް ޓަކައި ހިޖުރަނުކޮށް
ތިޔަބައިމީހުން ތިބީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟” އެ ވަގުތު އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ.
“އަހުރެމެން ތިބީ އާރެއްބާރެއް ނެތި ކާފިރުންގެ ބާރުގެ ދަށުގައެވެ. އަދި
އެބައިމީހުން ދޫ އަނިޔާތަކާއި އުނދަގޫތައް ދުރުކޮށް، އެއިން ސަލާމަތްވެވޭ ގަދަ
ބާރެއް ވެސް ނެތި ވަރަށް ނިކަމެތި ބަޔަކަށެވެ.”

އެ ވަގުތު، ރޫޙާގެ ގޮތުން، އެބައިމީހުންނަށް މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވާނެއެވެ. ޔަނީ،
އިސްލާމް ދީނުގެ ޝިޢާރުތައް ފައުޅުކޮށް، އެ ތަނެއްގައި ތިބެވެން، ﷲ ﷻ އަށް
އަޅުކަންކުރެވޭނެ ފަދަ ތަނެއް ފުޅާ ބިމުގެ ގޮތުން ހިޖުރަކުރުމަށް ޓަކައި،
ﷲ ﷻ ގެ ބިން ތަނަވަސްވެގެން ނޫނުހެއްޔެވެ؟ އެ ގޮތަށް ކަންތައްތަކުރި ނަމަ،
އެ ތަނުގައި ދިރިއުޅޭމީހުންގެ ދީނުގެ ކަންކަން ކުރުމަށް އަމާންކަން ލިބި، ހަމަޖެހުމާ
އެކު އުޅެވިދިޔުން ނޫންހެއްޔެވެ؟

ޔަނީ، ދަންނާށެވެ! އިސްލާމް ދީނަށް ޓަކައި ހިޖުރަކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވުމާ
އެކު ހިޖުރަނުކޮށް، ކާފިރު ޤައުމެއްގައި ވަޒަންވެރިވެ ތިބުމަކީ ބުރަވުމުން ވަކި
ތިބެނިވި ތަނެއް ކަމުގައި، އާޚިރަތް ދުވަހުން ވާހުރި ނަރަކައެވެ. އަދި ނަރަކަޔަކީ،
އެ ތަނެއްގައި ތިބުމަށް ހަރުދަނާވާ ނުބައިކަން ބޮޑު ތަނެކެވެ!

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބާބެހޭ ރިވާވެފައި ވެއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރެއްވުމުން، އިސްލާމް ދީނަށް ނަސްރުދީ، އެ ދީން މަތިވެރިކޮށް، އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ އާރާއިބާރު ގަދަކުރުމަށްޓަކައި، ހިޖުރަކުރުން އޮތީ، މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް، ވާޖިބުކުރައްވައިފައެވެ. ވުމާއެކު، ބައެއް މުސްލިމުން، ނުހަނު ފުރިހަމަ ގޮތުގައި، އެ ވާޖިބު އަދާނުކުރެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުން، އެކިއެކި ބަހަނާތަކާއި އުޒްރުތައް ދައްކައިގެން ހިޖުރަނުކޮށް އުޅުނެވެ. އަދި ހިޖުރަކުރުން ވާޖިބުވެފައި އޮތް ދުވަސްވަރެއްގައި ހިޖުރަނުކޮށް ތިއްބައި އުޅެމީހުން މަރުވެދިޔައެވެ. ވުމާއެކު، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވީ އެ ފަދަ މީހުންނާ ގުޅިގެންނެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ޖަހަންނަމް ދުވަހުން ހުންނާނީ ނަރަކައިގެ ގަދަފަދަ އަޒާބެވެ.[139]

އަދި الْإِمَامُ الْقُرْطُبِي ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވީ މައްކާގެ މީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކާ ގުޅިގެންނެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ، رَسُولُ اللهِ ﷺ މައްކާގައި ހުންނެވި ދުވަސްވަރު، އެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ޤަބޫލުކޮށް އީމާންވެގެން ތިބިކަމުގައި ވެސް، އިސްލާމްކަން ފައުޅުކޮށް އުޅެން ބަޔެކެވެ. ނަމަވެސް، ކައު އިމުރު ރަސޫލާ މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރެއްވުމަށް ފަހު، އެބައިމީހުން އިހްތިޔާރުކުރީ، ހިޖުރަނުކޮށް މައްކާގައި ތިބުމެވެ. އަދި އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން އިސްލާމް ދީން ދޫކޮށް މުރުތައްދުވިއެވެ. އަދި ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު، ކާފިރުންނާ އެކު ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެ، މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރަނިކޮށް ޤަތުލުވިއެވެ. އެހެންކަމުން، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވީ އެބައިމީހުންނާ ގުޅިގެންނެވެ.[140]

139– التَّفسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

140– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

إِلَّا ٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ
سَبِيلًا ﴿٩٨﴾

﴿98﴾ އެހެންނަމަވެސް، މުސްތަޟްޢަފުންނަށް ވީ އެ ބައިމީހުން ދިޔަ ހަނިޔާއަށް، ފިރިހެނުންނާއި، އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ސަބަބަކާހުރެ ހިޖުރަކުރުމަށް ބާރެއް ނެތް ބައިމީހުން، ހިޖުރަކުރުމުގެ ހީލަތެއް ނުވަތަ މަގެއް ނޭނގޭ، އަދި ހިޖުރަކުރުމަށް ބާރެއް ނެތް ބައިމީހުން ނުކުޅެދޭ ގޮތަށް ކާފިރުންގެ ތެރޭގައި ހުރި ބައިމީހުން، ހަމަ އެ ބައިމީހުންނަށް ކުށެއް ނުވާނެއެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ ގެ ރަޙްމަތުގެ އުއްމީދު ކުރެވިދާނެއެވެ. އެބައިމީހުން، އެ ހާލު ބަދަލުކުރުމަށް ބާރެއް ނެތް ކަމުގައި ވީނަމަ، އަނިޔާތަކުން ދުރުވުން، اللهُ ﷻ ކާފަރުން އުޅޭ ބިމުން ސަލާމަތްކުރައްވައި، ނަޞްރާއިގެ ބަދަލުން އުޅޭ ބިމުން ނިކުންނަވާނެއެވެ.141

فَأُوْلَٰٓئِكَ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾

﴿99﴾ ފަހެ، އިސްވެދިޔަ އެއުރެންގެ ބާރުތަކެއް ނުވަތަ އުޒުރުވެރިންނަށް، ދީނުގެ ހިޖުރަކުރުމަށް ނުވި ކަމުގެ ކުށް، اللهُ ﷻ އެ ބައިމީހުންނަށް ޢަފޫކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ، އެބައިމީހުންގެ މަގުފިރުމުގެ ސަބަބެއް ނުވެވޭ ކަމެވެ. اللهُ ﷻ މާފުކުރައްވާ، ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ ޢަފޫވެވޮޑިގެންވާ، އެ إِلٰه ގެ އަޅުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ.142

141– التَّفسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة و التَّفسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

142– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَز تَفْسِير لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ހެދެންނަކަމުން، އެ إِلٰهُ ގެ އަޅުތަކުންނަށް އަމަލުނުކުރެވޭ ފަދަ އެއްވެސް ކަމެއް
އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކުރައްވައި، އެ ފަދަ ކަމެއް ކުރުމުގެ ތަކުލީފު،
އެބައިމީހުންނަކަށް، އެ إِلٰهُ ނުދެއްސަވާމެވެ.

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ދެ އާޔަތުގައި، الله ﷻ އަންގަވައިފައި ވަނީ، އެބައިމީހުންނަކީ،
މުސްލިމުން ކަމުގައި ވީމި އެ ބަޔަކަށް ކިޔާ އަނިޔާއާއި، އުނދަގޫތަކާއި، ދުއްމުގާކަން
މިންޖުވެ ސަލާމަތްވުމުން ބަލައި ހިޖުރަކުރުމަށް ކުޅަދާން ހޭލުމެއް، ދުރުލިކުރަން
ސަފަރެއް ވިޔަސް ނުހިނގައި ނުވާ އަދި ހިފަހައްޓާ ބަންނާ އެއްވެސް ވަސީލަތެއް
އަދި ދަތުރުކުރާކަށް މަގެއް ވިޔަސް ނޭނގި ނުވާ މުސްކުޅި ފިރިހެނުންނާއި، ނިކަމެތި
އަންހެނުންނާއި، ބަލިމީހުންނާ ކުޑަކުދިންގެ ވާހަކައެވެ. މިސާލު، عَيَّاشُ بْن رَبِيعَةُ އާއި،
مَسْلَمَةُ بْن هِشَامُ އާއި، أُمُّ عَبْدِ الله بْن عَبَّاسُ އާއި، عَبْدِ اللهِ ابْن عَبَّاس ؓ އާއި އެ ނޫން ވެސް
އެ ފަދަ އުނދަގުލުގައި މުސްލިމުން، الله ﷻ ގެ މަގުގައި މައްކާއިން މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރަން
ތިބި ކަމުގެ ކުން، އެބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ޢުޒުރުކުރައްވާނެއެވެ.[143]

وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدْ فِي ٱلْأَرْضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗۚ وَمَن يَخْرُجْ مِنۢ بَيْتِهِۦ مُهَاجِرًا
إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدْرِكْهُ ٱلْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ١٠٠

﴿100﴾ އަދި، الله ﷻ ގެ ރިޟާހޯދުމަށްޓަކައި، އުފާ ހުރި، އެ إِلٰهُ ގެ ދީން ބަޔާންކުރެއްވިކަން
އެ ދީނަށް ނަސްރުދިނުމުގެ ނިޔަތުގައި، ފިލުވުންގެ ތަން ދުރުތަން ހިޖުރަކުރާ މީހާއަށް،
الله ﷻ ގެ އަގުވަންތަކަމުން، އަމާންއަމާންކަންވަމު ދިރިއުޅުމަށް ދޭނެ ތަންތަނާއި
ތަނަވަސްކަން ބިމުގައިވާ ތަން ފެންނާނެއެވެ.

143- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَالتَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

އަދި އެ ގޮތަށް ހިޖުރަކުރުމަކީ، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ބާރުލިބި، ޢަދުއްވުން ބަލިވެ ނިކަމެތިވާނޭ ސަބަބެކެވެ. އަދި ދީނަށް ޓަކައި ހިޖުރަކުރުމަކީ، މީހާގެ ބަރަކާތް ބާއްޖަވެރިވެ، ދިރިއުޅުމަށް ބޭނުންވާ ރިޒްގު ފަސޭހަވާނޭ ސަބަބެއް ވެސް ވެއެވެ.

އަދި، اللهُ ﷻ ގެ ކަލިމަތުގެ މަތިވެރިކުރުމަށް ނިޔަތްގެ ގޮސް، އެ إِلٰهُ ގެ ދީނަށާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް ނަސްރުދިނުމަށް ޓަކައި ހިޖުރަކުރުމުގެ ގޮތުން ގެއިން ނުކުންނަ މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ހިޖުރައަށް ދިޔުމުގެ މަގުމަތީގައި ވަނިކޮށް އެ މީހާ މަރުވެ، ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައި ދާން އެ މީހާއަށް ޖެހުނު ކަމުގައި ވިޔަސް، اللهُ ﷻ ގެ މައްޗަށް ހިޖުރަކުރުމުން ލިބެންވާ ދަރުމައާއި ޘަވާބުން ލާޒިމު ވިއްޖެ ވިޔަސް އުނިވުމެއް ނެތި، އެ ކަމުގެ ދަރުމަ، اللهُ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުން އޭނާއަށް ލިބޭނެ ކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި، އެ މީހާގެ ފާފަތަކަށް، اللهُ ﷻ ފާފަފުއްސަވާ ރަޙްމަތްތެރިވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ ވަޙީކުރެއްވި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއަށް ޤުރުއާނުގެ ޤަވާޢިދާ އަޙްކާމްތަކުގެ ތެރެއިން ދިނަދިނައިން ހުއްޓަވާ، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ނަމަނަ ހުކުމްކުރައްވަމުން إِلٰهُ ކަމުގައިވޭތޯ.[144] އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُ ގެ އަޙްކާމްތަކުންނަށް އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް އެއްވެސް ކަމެއް އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކުރައްވައި، އެ ގޮތަށް ކަމެއް ކުރުމުގެ ތަކުލީފު އެބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ނުޖެހެއްސަވައެވެ.

ތިޔަބައިމީހުން! މުއުމިނުން ދަތުރުކުރުމުގެ ކުރީގައި، ބިމުގެ މަތީގައި އަޅުގަނޑު ސަފަރުކުރެއްވުން، ދީން އުނގެނި، އެ އުނގެނުން ބޭނުންކުރާ އަށްގޮތަށް އިލާހީ ވަޙީއާއި، އިސްލާމް ދީނުގައި ހަރުދަނާކަމާއި ނަސްރުދިނުމުގެ ކުރިއަށް ގެންދާ ދިޔުމުގެ ގޮތުން، މިދީނާއި ރަސޫލާއަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވާ ކަމެއް އެކަމުގެ މުސާފިރުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކުރައްވައި ލެއްވިއެވެ.

ނަމަވެސް، މައްކާ ފަތަޙަވުމާއި، އިސްލާމް ދީނަށް މީސްތަކުން ބައިބައިން ވަދެ، އިސްލާމީ އުންމަތުގެ ބާރުގަދަވުމުން ފަހު، މީސްތަކުންނަށް ދީން ދަސްކޮށްދެއްވުމަށް ބާކީ، މާލް ހިޖްރަތުން އެތެންމެ ބަޔަކަށް ވަޒަނުގެންނަވާން ފަރުޟުވުމުން، އިސްލާމް ދީނުގެ ކަރިއާގައި، ހިޖުރަކުރުމާ ބެހޭ ގޮތުން އަހުސަނުފައި އޮތް ހުކުމް ބަދަލުވިއެވެ.

رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. «لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا»[145] މާނައީ: "މައްކާ ފަތަޙަވުމަށް ފަހު، މައްކާ ދޫކޮށް ހިޖުރަކުރުމެއް ނެތެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ހިޖުރައިގެ މާނައިގެ، الله ﷻ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި، ހެޔޮނިޔަތް ކަމެއްގައި ވެސް، ހެޔޮ ނިޔަތް އޮތުމާއި ހެޔޮ ކަންތައްތައްކުރުމަށް ގަސްދުކުރުމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖިހާދަށް ނުކުތުމަށް ގޮވައިލެވިއްޖެ ނަމަ، ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ޖިހާދަށް ނުކުންނާށެވެ!"

ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، މި ޙަދީޘް ދެއްކެވީ، މައްކާ ދުނިޔާއަށް ހިޖުރަކުރުން ހުއްޓުން ކަމުގައި ވިއަސް، ހިޖުރަކުރުމުން ލިބޭ ފަދަ މަތިވެރި ދަރަޖަ ލިބިދާނެ ކަންތައްތަކެއް، މައްކާ ފަތަހަވުމަށް ފަހުގައި ވެސް، މުސްލިމުންނަށް ބާކީ ވެއެވެ. އެއީ، الله ﷻ ގެ މަގުގައި ހެޔޮ ނިޔަތްގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. އެހެންކަމުން، އިސްލާމީ ވެރިކަމުގެ ފަރާތުން، ޖިހާދަށް ނުކުތުމަން ގޮވައިލެވިއްޖެ ނަމަ، ޖިހާދަށް ނުކުތުމަށް، މި ޙަދީޘްގައި މުސްލިމުންނަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ.

145- صَحِيحُ الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الإِمَامِ مُسْلِمٍ

ހަދި ދުޢާން ބަރީޢުވުމުގައި ވެއެވެ. «مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ»[146] ވާނީ: “މިހެނުވެ ގެން ހިތުން، ޝަހީދުވުމުގެ ދަރަޖަދެއްވުމަށް އެދި، الله ﷻ ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވައިފި ނަމަ، ދަންނަވާށެވެ! ފަހެ، އޭނާ މަރުވީ އޭނާގެ ގަނޑުމަތީގައި އޮވެގެން ކަމުގައި ވިޔަސް، الله ﷻ އޭނާއަށް ޝަހީދުންގެ ދަރަޖަ ދެއްވާނެއެވެ.” ފަހެ، މި ހަދީޘް ނިޔަތުގެ އަހައްމިއްޔަތު އެނގޭ، ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް ގެންގުޅުން، އެ ކަމަކަށް އެދި ދުޢާކުރުމަށް ވީހާ މަތިވެރި ދަރަޖައެވެ.

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނަވާށެވެ! ހިޖުރަކުރުމަށް މައްކާގައި ހުރި މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، ވަރަށް ބަލިބާރުގައި ވަނިކޮށް، ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ...﴾ މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ހަބަރު ލިބުމުން ބުނިކަމުގައި ވެއެވެ. “ތިމަންނާގެ މަގުދަންނަ އާދަމުކުރަނިކުމެވެ. ހަދި ހަމަ ދުޢާއެ، ހައްޔަރު ތަނަވަސް ކުރިއަސްލަތުގެ ވެއެވެ. الله ގެނދޭ ބަނަރެވެ. ހިޖުރަކުރުން ހަނގުރާމަ އެއްވެސް އުޛުރެއް، މިހާރު ތިމަންނާއަކަށް ނެތެވެ. ވީއިރު، އެއްކޮޅަކަށް ވައި އުފުލައިގެން ނަމަވެސް، މަދީނާއަށް ތިމަން ގެންދާށެވެ!”

ދެން އޭނާގެ ދަރިން، އޭނާ ގޮވައިގެން މަދީނާއަށްދިޔައީ މަގުމަތީގައި ވަނިކޮށް ހަމައިރަށް ދެވުނު ވަނދެ ހުއްޓާ އޭނާ މަރުވެއްޖެއެވެ. ދެން، އެ ހަބަރު އަސްޙާބުބެންނަށް ލިބިވަޑައިގަތުމުން ވިދާޅުވި ކަމުގައި ވެއެވެ. “މިހައިތަނަށް އޭނާއަށް އާދެވުން ނަމަ، ހިޖުރަކުރުމުން ލިބޭ ފުރިހަމަ ދަރުމަ އޭނާއަށް ލިބުނީހެވެ.”

146- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

ދިން، އެނގޭ ދަލީލު، ކަމު އިތުރު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ގޮސް، އެ ވާހަކަ ދަންނަވައިފިން
މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އަދި ބައެއް މުފައްސިރުންގެ
ރައުޔުގައި އެ މީހަކީ، ضَمْرَةُ بْن جُنْدُب رضي الله عنه އެވެ.147

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِى ٱلْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا۟ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱلْكَـٰفِرِينَ كَانُوا۟ لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿١٠١﴾

﴿101﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! الله ﷻ ގެ ބިމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ދަތުރުފަތުރުކުރާނަމަ
ހުރިއިރު، ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުކުރާތަން ތިއްބައި، ކާފިރުންގެ ފިތުނައަކުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
ދައްކަން، ޖުދުވާސީ ބަދަލުވެއެއް އަތުވެދާނޭ ކަމުގެ ބިރު މުއުމިނުންގެ ހިތަށް ވަދެއްޖެ
ނަމަ، ހަތަރު ރަކުޢަތުގެ ނަމާދުތަކުގައި ދެ ރަކުޢަތްކޮށްލުމަކުން، ނަމާދު ޤަސްރުކޮށްލުމަކުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް، އެއްވެސް ކުށެއް އަދި ގުނަހެއް ވިޔަސް ނުވެއެވެ. އެހެނީ،
އިސްލާމް ދީނުގެ ކުރިމަތީގައި މުސްލިމުންނަކީ ގިނަ ދަތުރުތަކަކީ، ބިރުވެރިކަމުން
ފުރިގެންވާ ދަތުރުތަކެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ޖަހައިލެވޭ ބާރުގަދަ ގޮތަކަށް،
ކާފިރުން ވަނީ މުއުމިނުންގެ ޢަދުއްވުން ކަމުގައެވެ. ވީމާ، ކާފިރުންގެ ނުބައިކަމުން
އަބަދުވެސް މުސްލިމުން ރައްކާތެރިވާން ޖެހޭނެއެވެ!148

ދަންނާށެވެ! ބިރުވެރިކަމެއް ނެތި އަމާންކަން ލިބިގެންވާ ހާލުގައި ވެސް، ދަތުރުވެރިޔާގެ
ނަމާދު ޤަސްރުކުރުމަކީ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ލުއިފަސޭހަކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ
ކަމެކެވެ. އެ ކަން رَسُولُ الله ﷺ ގެ ސުންނަތުން ތަވާތުރުގެން ސާބިތުވެއެވެ. އަދި
ޤަބޫލުކުރުމާ ހަމަހަމަ އިޖްމާޢުން ސާބިތުވެއެވެ.149

147- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
148- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
149- تَفْسِيرُ الْبَيَانِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّد جَمِيل دِيدِي

وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓا۟
أَسْلِحَتَهُمْ ۖ فَإِذَا سَجَدُوا۟ فَلْيَكُونُوا۟ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا۟
فَلْيُصَلُّوا۟ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا۟ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ۗ وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْ تَغْفُلُونَ
عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَٰحِدَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن
كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓا۟ أَسْلِحَتَكُمْ ۖ وَخُذُوا۟ حِذْرَكُمْ ۗ
إِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿١٠٢﴾

﴿102﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! މުއުމިނުން މުޤާބިލުންނާ އެކު ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި އިބަ ރަސޫލާ ހުންނަވަނިކޮށް، ނަމާދު ވަގުތު އައިސް ޖަމާޢަތުން އެބައިމީހުންނައިގެން ނަމާދުކުރައްވާއިރު، މުޤާބިލުން ދެ ބަޔަކަށް ބެއްސަވައި، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއް ބައެއް ހަތިޔާރު އަޅައިގެންފައި، އިބަ ރަސޫލާއާ އެކު ނަމާދުކުރުން ފަށާހުރިކަމެވެ! ދެން ތިބި މުޤާބިލުން ތިބޭނީ، އަދުއްވުންގެ ފަރާތުން ހަމަޖެހިއް ރައްކާތެރިކަން ކަމަށް ބަލަބަލައި އެ ކަމުގެ އިންތިޒާރުގައި، ހަތިޔާރު އަޅައިގެން، ނަމާދުގައި ބައިވެރިވުމެވެ.

އަދި ފުރަތަމަ ބަޔަކު ނަމާދެއް ކުރައްވުމަށް، އިބަ ރަސޫލާ ފައްޓަވައިފި ފަހުން، އިބަ ރަސޫލާއާ އެކު ނަމާދުގައި ބައިވެރިވާ މުޤާބިލުން، އިބަ ރަސޫލާގެ ފަހަތުގައި އިސްތިޢާދުވެގެން ތިބުމަށް ފަހު ރުކޫޢު ކޮށް ސަޖިދަކުރުން ފަހު ތެދުވެ، ދެވަނަ ރަކުޢަތް ފުރިހަމަކުރުމަށް، ފަހު ނަމާދު ނިންމައިދިޔަމަ ފަހު، ކުރިން ފަހަތަށް ތިބި މީހުން، ތިބި ތަނަށް ގޮސް ފަހަތަށް ތިބޭނީއެވެ.

ދެން އެއަށްވުރެ، ނަމާދުގައި ބައިވެރިންވެ ޒާހިރަށް ތިބި މުއުމިނުން އައިސް، ބާޠިން ޙަޤީޤަތުގައި، ރަސޫލާ ހުސްނަވަނީކަން، ރަސޫލާގެ ޖަމާޢަތްތެރިންގައި އިތުބާރުވެގެންދިޔަ، ރަސޫލާއާ އެކު އުޅެނިކުން ފުރަތަމަ ޖަމާޢަތްތެރިން، ރަސޫލާ ސަލާމްތެރިކަމުން ތެދުވެ، އުޅެނިކުން ދެވަނަ ޖަމާޢަތްތެރިން، ދެން އެއްބަޔަކާއެކުގައި ސަލާމްދޭނީއެވެ.

މުއުމިނުންނޭވެ! ނަމާދުގައި ވިޔަސް އަދި ނަމާދުން ބޭރުގައި ވިޔަސް، ހަނދާންކުރާށެވެ ވެރިކަމުގައި މުސްލިމު މުއުމިނުން އަތުގެ ތިބޭނެތި ޖަމާޢަތްތަކުން ޖަމާޢަތްތެރިވެ، ހިތާމަކުރަށެވެ ހުސްނަހުރުކަމަށްވެ. އެހެނީ، الله ﷻ ގެ އެއްކަލާނގެކަމާއެކު އިންކާރުކުރާ ކާފިރުވެ މުއުމިން އެދުނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްހުރުމަކާއި ސާބިތުކަމާއެކު ތިޔަބައިމީހުން ނުވިސްނައި ތިޔަބައި، އެކި އެއްބަޔަކާ ތިޔަބައިމީހުންނާ ޙަމަލާދީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވަސް ފުސް ދުނިޔެއިން ފުރުޞަތެވެ.

އަދި ފާޅު ފުރުގެ ސަބަބުން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަރިކަލުން ގޮތްފިޔަވާ ބައިލާ ޖަމާޢަތް، ނުވަތަ ބަދު ޖާރުގައި ތިބޭނެ ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުކުރަނީ ނަމަ، ހިތާމަތެރިވެ ކަމުގައި ވިޔަސް، އަދުއްވުންނާއިދު ފުރުން މިންވަރުކުން ތިޔަބައިމީހުން ހުސްނާތުވެ ތިބޭ ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ކުރުއް އަދި ޖާފަރުއް ވިޔަސް ނުލެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ދީނަށް އިންކާރުކުރާ ކާފިރުންނަށް އިހާނާތްތެރިކަމުގެ ނިކަމެތިކަމަކީ އަޒާބެއް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖަހައި، އެ إِلٰهُ ތައްޔާރުކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.150

150- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާނެވެ! ހަނގުރާމައިގެ ބިރުވެރިކަމުގެ ވަގުތުގައި ޚައުފު ނަމާދު ކުރާނޭގޮތް ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި އަންގަވައި، އެ ޚަޠަރު ޙާލަތުގައި ހަތަރު ރަކުޢަތުގެ ނަމާދު ދެ ރަކުޢަތަށް ކުރުކުރުމުގައި މުސާފިރުންގެ މައްޗަށް ކުށެއް އަދި ފާފައެއް ވެސް ނުވާ ކަން، އިސްލާމީދީނަށް އާޔަތުގައި، الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ބަޔާންކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. އެހެންކަމުން، މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިފައި މި ވަނީ، ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތު ޚައުފު ނަމާދު އަދާކުރާނޭ ގޮތުގެ ތަފްސީލެވެ.

އެ ގޮތަކީ، ކަލު އިތުރު ރަސޫލާ ނަމާދުކުރަވަން ތެދުވެވަޑައިގެން، ޖަމާޢަތްވައި، ނަމާދަށް ގޮވައިލެއްވުމުން، ލަޝްކަރު ދެ ބައިވެ، އާގޭ ތިބޭއިރު އެއް ބަޔަކު، ހަތިޔާރުތައް ހިފައިގެންނިބެ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ނަމާދަށް ހަރަސްބަންދުވެ.

އަދި، ދުޝްމަނުންގެ ފަހަތުން ކުއްލި ބަދަލުއެއް އަމުދުވެރިން ކަމަން ބަލަބަލައި، ތަކުލީފަން ބިރުވެރިވުމުގެ ގޮތުން. އަދި ދުޝްމަނުން ތިޔަބައިވާ ވެސް އަދި ސަލާމަތްކުރުމަށް ވެސް، ނަމާދުގައި ބައިވެރިވި ތިބި މީހުން ދިޔަނީ ދުޝްމަނުންނާދު ސަލާމުދެ، ނަމާދުނިމުނީ މީހުންގެ ފަހަތުގައި ޙާރަސްކުރެވެ.

ދެން، ދެވަނަ ސަފުތަކާއި ނިމިވަޑައިގެން، ދެވަނަ ރަކުޢަތް ރަސޫލާ ބައިވެރިވެވަޑައިގެން، ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ފަހަތުގެ ރަކުޢަތުގައި ބައިވެރިވި މީހުން، ރަސޫލާއާ ވަކިވެ، އެބައިމީހުންގެ ދެވަނަ ރަކުޢަތް ފުރިހަމަކޮށް ފަހު، އައްތަޙިއްޔާތުގައި ސަލާމް ދިނުމަށް ފަހު ދެ ދުޝްމަނުންނާދިމާ ސަލާމަތް، ނަމާދުދަށުން މީހުންގެ ފަހަތުގައި ޙާރަސް ތިބުމަކުވެ. ދެން، އެބައިމީހުން ޙާރިސް ދިއުމުން، ނަމާދުގައި ބައިވެރިނުވި ކުރީ ޙާރިސުންނެވި މީހުން އައިސް، ދެވަނަ ރަކުޢަތުގެ ތަޝައްހުދުގައި ރަސޫލާއާ އިއްތިބާޢުވެވިއެވެ.

ދީން، ދުވަސަ ރަޙްމަތް ނިންމަވައިފައި ރަސޫލާ އައްޝަރީއްޔާތަން އިރީސްދުވަހެއްގައިކަމުން،
ފަހުން އަހި މިހުން ޖެހިލު، އުޅޭހިމިހުންގެ ދުވަސް ރަޙްމަތް ފުރިހަމަވާތީ،
އައްޝަރީއްޔާތުލިއަދީ، ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ސަލާމްދެއްވިއެވެ.[151]

މި އާޔަތް ނާزިލުވުމުން، ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި އުމަރު ބައްޕަގެ ދެކެން ހަދަންބަން ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ބައްޕަގެ ދެކެން ސަލާމްދެއްވިއެވެ. ހަދީޘްގައިވާ ގޮތުގައި މި އާޔަތް ނާزިލުވީ އިލާހީ މިހާރު ދުވަހު ރަސޫލާގެ ޖަމާޢަތުގައި، ފަހު އައްޝަރީއްޔާތް ދީނުގެ ޙުކުމެވެ.

އަދި ހަނދުމަފުޅުގެ ތެރޭގައި، ޙިޖްރީވަރުގެ ވަގުތު ފާޅުގައި ނަމާދު ކުރެއްވި ކުރިން، ފަރުވާރުން ފަހަ ގެއްލި ދުރުވިރަފާތު ނަމަ، ނުވަތަ ސިއްޙީ ޖުރުތުން ދިޔާފާގެ ސަބަބުން، ހިތާދުތެރެއް ކިފާއަތްގެން ތިބެން އުނދަގޫވާތީ ނަމަ، އެ ފަދަ ބާޔަތުގައި ހިތާދުތެރެގައި ނުހިފައި، ކައިރީގައި ބަދަލުއިޖުން ތިބޭފަދަ ކުރެއް އަދި ހާލަތް ވިއަސް ހެޔޮ ކަމެއް ނުކުރެވެ. ނަމަވެސް، އެއީ، ދުވަސްވަރުންގެ ފަރާތުން ކުރައްވާ ބަދަލުގައި ދިޔާނަ ކާލާގެތި ސަވާބެވެ، ރައްކާތެރިވެ ތިބުމާ އުކުޅެވެ.

މިނަ ޢިލްމުވެރިންގެ ނަޒަރުގައި، ހަނދުމަފުޅުގެ ތެރޭގައި، ޙިޖްރީވަރުގެ ވަގުތު ގަދަރަކަށް ނަމާދުކުރުމަށް، އެއް ބައިވަރު އުކު ފުރަތަމަ ދެ ރަކުޢަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ބައިވަރު އުކު، ފަހެ ރަކުޢަތްކުރެއްވިއެވެ. މިއީ، الْإِمَامُ أَبُو حَنِيفَةُއާއި، الْإِمَامُ مَالِكُގެ ރައުޔެވެ. الْإِمَامُ الشَّافِعِيُّގެ ރައުޔުގައި، އެއް ބައިވަރު އުކު ފުރަތަމަ ރަކުޢަތްކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ބައިވަރު އުކު، ދެން އަނެއް ދެ ރަކުޢަތް ކުރެއްވިއެވެ.

151– مُوَطَّأُ الْإِمَامِ مَالِك وَمُسْنَدُ الْإِمَامِ الشَّافِعِي

މިއީ، ސިއްފީން ހަނގުރާމައިގެ ތެރެ، عَلِيُّ بْن أَبِي طَالِب ﷺ މަޣުރިބު ނަމާދުކުރެއްވި ގޮތެވެ.[152]

އަދި ދަންނާށެވެ! ހަނގުރާމައިގައި ގައިގޯޅިވެގެން އުޅޭ ވަގުތު، ޚައުފު ނަމާދުގެ ވަގުތު ޖެހުމުން، އެ މީހަކަށް ކުރެވުން ގޮތަކަށް ނަމާދުކުރާނީއެވެ. އެއީ، ސަވާރުވެގެންނާއި ސަވާރުނުވެ، ޤިބުލަޔަށް ކުރިމަތިލައިގެންނާއި ޤިބުލަޔަށް ކުރިމަތިނުލައެވެ.[153]

ބަލިޙާލުގައި ނަމާދުކުރާނޭ ގޮތް

ބަލި މީހާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ، ކޮންމެ ނަމާދެއް ވެސް އެ ނަމާދެއްގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. އަދި އޭނާއަށް ކުޅަދާނަވީ މިންވަރަކުން ނަމާދުގެ ރުކުންތަކާއި ވާޖިބުތައް ފުރިހަމަކުރުމަށް ބެލުމެވެ. ފަހެ، ކޮންމެ ނަމާދެއްވެސް، އެ ނަމާދެއްގެ ވަގުތުގައި ކުރުމަށް ދަތިވެއްޖެ ނަމަ، އޭނާގެ މައްޗަށް އޮތީ ޒުހްރު ނަމާދާއި ޢަޞްރު ނަމާދު އަދި މަޣުރިބު ނަމާދާއި އިޝާ ނަމާދު އިސްކޮށް ނުވަތަ ފަސްކޮށް ޖަމްޢުކުރުމެވެ. އިސްކޮށް ޖަމްޢުކުރުމަކީ، ޒުހްރު ނަމާދާއި ޢަޞްރު ނަމާދު، ޒުހްރު ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ.

އަދި މަޣުރިބު ނަމާދާއި އިޝާ ނަމާދު، މަޣުރިބު ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. ފަސްކޮށް ޖަމްޢުކުރުމަކީ، ޒުހްރު ނަމާދާއި ޢަޞްރު ނަމާދު، ޢަޞްރު ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. އަދި މަޣުރިބު ނަމާދާއި އިޝާ ނަމާދު، އިޝާ ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. މި ދެ ގޮތުންކުރެ، އެ މީހަކަށް ފަސޭހަ ގޮތަކަށް އެ މީހަކު ނަމާދުކުރާނީއެވެ. އަދި ފަރީޟު ނަމާދުކުރުން ޖެހޭނީ، ހަމަ އެ ނަމާދުގެ ވަގުތުގައެވެ.

152– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
153– مُسْنَدُ الْإِمَامِ الشَّافِعِي

ވީމާ، ފަތިސް ނަމާދު އެއްވެސް ނަމާދަކާ އެއްކޮށް ޖަމްޢުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، ބަރިމިނުންނަކަން، އެއްވެސް ނަމާދެއް ޤަޞްރުކޮށް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް، ބައި މީހަކު އޭނާގެ ރަށް ނޫން އެހެން ރަށަކަށް ބޭސްފަރުވާއަކަށް ގޮސް އުޅޭ ނަމަ، މެންދުރު ނަމާދާއި، އަސްރު ނަމާދާއި، އިޝާ ނަމާދު ޤަޞްރުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، މެންދުރު ނަމާދާއި އަސްރު ނަމާދު އަދި މަޣްރިބު ނަމާދާއި އިޝާ ނަމާދު އިސްކޮށް ނުވަތަ ފަސްކޮށް ޖަމްޢުކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ، އޭނާގެ ދަތުރުގެ މުއްދަތު ދިގުވި ކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ކުރުވި ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

ވާރޭ ވެހުމުގެ ސަބަބުން ނަމާދު ޖަމްޢުކުރުން

ރަށުގައި ޤާއިމުވާ، މީބަހިރު، ބޭކާރު ވާރޭވެހުމުގެ ސަބަބުން، މިސްކިތަށް ގޮސްއަރައިސްވުން ދަތިވާ ފަދަ ގޮތެއް ދިމާވެއްޖެ ނަމަ، ނުވަތަ މަގުތަކުގައި ކިސަލުޖެހި މިސްކިތަށް ގޮސް އަރައިސްވުން ދަތިވާ ނަމަ، މެންދުރު ނަމާދާއި އަސްރު ނަމާދު އަދި މަޣްރިބު ނަމާދާއި އިޝާ ނަމާދު އިސްކޮށް ޖަމްޢުކުރެވޭނެއެވެ.[154] މިއީ، އަސްޙާބުބޭކަލުންނާއި ތާބިޢީންގެ ޒަމާނުގައި މަދީނާގައި އަމަލުކުރެވެމުންދިޔަ ގޮތެވެ. ނަމަވެސް، އެ ޙާލަތުގައި ނަމާދު ޤަޞްރުކޮށް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

فَإِذَا قَضَيْتُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ قِيَـٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا ٱطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۚ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتْ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ كِتَـٰبًا مَّوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

﴾103﴿ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ނަމާދުކޮށް ނިމިއްޖެ ނަމަ، ކޮޅަށްތިބެގެންނާއި، އިށީނދެތިބެގެންނާއި، އޮށޯވެތިބެގެން، الله ﷻ ހަނދުމަކޮށް ޛިކުރުކުރުން ތިޔަބައިމީހުން ދުވިބަހުރިކަމެވެ!

އަދި ހަނގުރާމައިގެ ބިރުވެރިކަންފިލައި އަމާންކަން ލިބިއްޖެ ނަމަ، ނުވަތަ ދަތުރުނިމިއްޖެ ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވިފައިވާ ގޮތަށް، ޤަޞްރުކުރުމެއް ނެތި ނަމާދު ފުރިހަމައަށް އަދާކުރައްވާށެވެ! އަދި ނަމާދު އަދާކުރުމަށް ދީނުގައި ކަނޑައެޅުއްވައިފައިވާ ވަގުތުތަކުގައި ނަމާދު އަދާކުރުމަކީ ތިޔަބައިމީހުން ފަރުވާކުޑަނުކުރައްވާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ފަރުޟު ފަސް ނަމާދަކީ، ތަކްލީފު ލިބިގެންވާ ކޮންމެ މުއުމިނަކު އަންހެނަކާއި ފިރިހެނަކުވެސް، އިސްލާމް ދީނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން އެ ނަމާދުތައް ވަގުތުގައި އަދާކުރުންޖެހޭ ބައިނިއްތަ ފަރުޟުކަކެވެ.155

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، އެންމެހައި މުސްލިމުންނަށް، اللهُ ﷻ އަންގަވައިފައި މި ވަނީ، ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތު ޚައުފު ނަމާދަށް ފަހުގައިވެސް، اللهُ ﷻ ގެ ނިޢުމަތްތައް ހަނދުމަކޮށް، ކޮޅަށްތިބެގެންނާއި، އިށީނދެތިބެގެންނާއި، އޮށޯވެތިބެގެން ޛިކްރުކުރުން، ޙަމްދު ތަކްބީރުކިޔުއްވައި ދުޢާކުރުއްވާށެވެ. ކަން މިހެން ހުރިއިރު، ދަތުރުމަތީގައި ނަމާދު ޤަޞްރުކުރުމަށް ހުއްދަކަމުގައި ވިއަސް، އަދި ނަމާދު ޖަމްޢުކުރުމަށް ހުއްދަކަމުގައި ވިއަސް، އަދި ބިރުގައި ޚާއިފުވެ މިހާއިރު ވިއަސް، ފަރުޟުނަމާދަށް ފަރު، ތާއިމު ގޮތްތަކުގައި، اللهُ ﷻ ގެ ނިޢުމަތްތައް ހަނދުމަކުރުމާއި، އެ إِلٰهއަށް ޝުކުރުކުރުމާއި، ޙަމްދު ތަކްބީރުކިޔުއްވައި ދުޢާކުރުންތަކީ ދެމެހެއްޓުން ޖެހޭނެއެވެ.

އަދި ހަމަ އެހެންމެ، މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިފައިވާ ގޮތުގައި، ކަމަށް ބޭނު ބިރުވެރިކަމެއް ދިމާވިއަސް އަދި ދަތުރެއްގެ މަތީގައި ވިއަސް، ފަރުޟު ނަމާދު ދޫކޮށްލުމެއް އެއްވެސް ޢުޛުރެއް، ބުއްދި ސަލާމަތުންހުރި އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ނުހުއްދެވެ.

155- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ވުމާއެކު، ހަނގުރާމައިގެ ބިރުވެރިކަން ދުރުވެ އަމާންކަން ލިބިއްޖެ ނަމަ، ނުވަތަ ދަތުރު ނިމިއްޖެ ނަމަ، ޣަނީމާތުގެ މުދާ ނެތި، ކާމިޔާބު ފުރުޞަތު ނަމާދާއި ވެސް، އެ ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި، ނަމާދުގެ ޝަރުޠުތަކާއި ރުކުންތައް ފުރިހަމަކޮށް ގާއިމު އަދާކުރުން ފަރުޟުވެގެންވެއެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން، ނަމާދަކީ މުއުމިނުންގެ މަތީގައެވެ. އަދި ހަމަ އެހެނީ، ޤާއިމުކުރުމަށް، ނަމާދުގެ ވަގުތު ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ފަރުޟެކެވެ، ހިތްވަރު ދޫކޮށްނުލައި ވަގުތުގައި ނަމާދު ކުރުމަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ކަމެކެވެ، އެ ކަމަކީ މުސްލިމުންނަށް ފަރުޟު ކަމެކެވެ.156

وَلَا تَهِنُوا۟ فِى ٱبْتِغَآءِ ٱلْقَوْمِ ۖ إِن تَكُونُوا۟ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۖ
وَتَرْجُونَ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾

﴿104﴾ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! އިސްލާމް ދީނުގެ ޢަދުއްވުން އަތުލައިގަތުމަށް ބަލައި، އެބައިމީހުންގެ ފަހަތުން ދިއުމުގައްޔާއި، އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމުގައި ހިތްވަރުދެރަ، ކަންނެތް ބަލިކަށި މީހުން ނުވާށެވެ! އަދި ޢަދުއްވުންނާކުރާ ހަނގުރާމައިގެ ސަބަބުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ޒަޚަމްވެ، ބަނދުވެ، އެކަމުގެ ވޭން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނަމަ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަދުއްވުންނަށް ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އެ ފަދަ ކަންތައްތައް ދިމާވެ، އެ ކަންކަމުގެ ވޭނާއި އުނދަގޫ އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭކަން ކަށަވަރެވެ. ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭ ވަރަށްވުރެން ވެސް ބޮޑު ވޭނާއި އުނދަގޫ އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭކަން ކަށަވަރެވެ. ކަން މިހެން ހުރިއިރު ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަދުއްވުން ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްޓައިލައި، އެ ކަން ދޫކޮށްނުލަނީއެވެ.

ވިހާ، އެބައިމީހުންގެ ކޮތޮޅިކަން ތިމަބައިމީހުންގެ ކޮތޮޅިކަމަކަށްވުރެން ބޮޑުނުވާނިކަމެވެ! އެހެނީ، الله ﷻ ގެ ޔަޤީންކަމުން ތިމަބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނު ކަތިލުން އެއީ ކަންކުރެވިފައި ނުވާނެއެވެ. ކާފިރުންނާ ކުރިމަތިލާ ހަނގުރާމަތަކުގައި ނަޞްރު ދެއްވައި ފަތަޙަ ދިނުމާ، ބާރުގަދަކަމުގައި ފާލަފާޅުވުން، الله ﷻ ގެ ޔަޤީންކަމުން ތިމަބައިމީހުން އެކުވެއެވެ. ހަމަގޮސް، އެ ކަންކަމަކީ، އެ إله ގެ ޔަޤީންކަމުން ކާފިރުން އެކު ކަންކަމެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، އިސްލާމް ދީނުގެ ދުޝްމަނުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތިމަބައިމީހުންނަށް މާ ހައްޤުވާކަން ބޮޑެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ވިދިގެންވަނީ، އެ إله ގެ ޢިޒްޒަތްތެރިކަމާ ހިކުމަތައި ކަމުގެ ބަޔާންކަމާ ދެންވަޅޭގެންވާ، ހިކުމަތައި ކަމެއް ޝަރުޢުކުރެއްވުމައި، ތަޤްދީރުކުރެއްވުމައި، ތަދުބީރުކުރެއްވުމުގައި ޙިކުމަތްވަންތަ إله ކަމުގައެވެ.[157]

ދަންނާށެވެ! ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތުގައްޔާއި، ދަތުރުމަތީގައި އުޅޭ ވަގުތުގައްޔާއި، އަމާންކަމާ އެކު ހަމަޖެހިގެން ތިބޭހިނދުގައި ބިރުވެރި ވަގުތުގައި، ނަމާދުކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވުމަށް ފަހު، މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، އިސްލާމް ދީނުގެ ދުޝްމަނުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ބާރުއަރުވައްވައި، ހިތްވަރުދެއްވައިދެއްވުމެވެ. އަދި ހިތްވަރުދޭ ކަންތައް ބަޔާކުރައްވަނީ، ދުނިޔޭގެ ޒިންދަގީގައި ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ދުޝްމަނުންގެ ފަހަތުން ގޮސް އެބައިމީހުން ހޯދުމުގައި ލޮނި އަނގަވައިނުލާށެވެ![158]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، އުހުދު ހަނގުރާމައާ ގުޅިގައި ކަމަށް ރިވާވެފައި ވެއެވެ.

157– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

158– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

އެއީ، އެ ދުވަހު، މުޝްރިކުންގެ ހަމަލުން ނުކުތުމަށް، ކަލޭ އިތުރު ރަސޫލާ
މުޝްރިކުންނަށް އެންގެވުމާ ގުޅޭ ގޮތުންނެވެ. އަދި އެ ދުވަހު، ކަލޭ އިތުރު
ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅަށް މުޝްރިކުން ނުކުތުމުން، އެބައިމީހުންނަށް ވެސް، ވަރަށް ބޮޑެތި
ހާނިކަމާއި، ތަކުލީފު ހުރެގެން ޖަހާލާފައިވެއެވެ. އަދި އެ ކަލޭގެ ސަބަބުން، އެބައިމީހުން
ތިބީ ނުހަނު ބޮޑު ވޭނެއްގައެވެ. ނަމަވެސް، އުޙުދު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި މީހަކު
ވެސް، ރަސޫލާގެ އަމުރުގައި އެ ދުވަހު ނުނިކުމެވަނީ ވެސް އެންގެވިއެވެ.[159]

إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ لِتَحۡكُمَ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُۚ وَلَا تَكُن لِّلۡخَآئِنِينَ خَصِيمٗا ﴿١٠٥﴾

﴿105﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިބަ ރަސޫލާއަށް، اللهُ ﷻ ބާވައިލެއްވީ ވަޙީއާ އެއްގޮތަށް،
ޙައްޤުފުރިކަމާ އެކު މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ޙުކުމްކުރައްވައި ނިޔާކުރެއްވުމަށް ބަލައި،
އިބަ ރަސޫލާއަށް، ތިމަން إِلٰهُ ދެއްކެވި ބާވައިލެއްވީ ޙައްޤު ގޮތުގައި ކަން ކަށަވަރެވެ.
އަދި ޙައްޤު ވަންހަނާކޮށް ސިއްރުކޮށް، އަމާނާތަށް ޚިޔާނާތްތެރިވެ، ތިމާމެންގެ
އަމިއްލަ ނަފްސަށް ގެއްލުންދޭ މީހުން އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދިފާޢު ކުރައްވާ
ޒިކުރު ވާހަކަތައް ދިފާޢުކުރައްވާ މަސައްކަތްކުރައްވާ ރަސޫލަކު ކަމުގައި،
އިބަ ރަސޫލާ ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ![160]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިން، بِشْرُ އާއި، بَشِيرُ އާއި، مُبَشِّرُ
އަދި އެބައިމީހުންގެ ބޮޑެބޭބެގެ ދަރި أُسَيْرُ بْنُ عُرْوَةُ އާއި، މި ހަތަރު މީހުންނަކީ
ވަގުކަމާ ދުރުގައެވެ.

159– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
160– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ނުވަތަ أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން بَشِير ކިޔާ ފަރާތަކީ މުނާފިޤެއް ކަމަށް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެ ފަރާތަކީ، أُبَيْرِقُ ގެ ތިން ދަރިންކަމުގައިވާ، بِشْر އާއި، بَشِير އާއި، مُبَشِّر އާ އަދި އެބައިމީހުންގެ ބޮޑުބޭބޭގެ ދަރި أُسَيْرُ بْنُ عُرْوَة އާއި، މި ހަތަރު މީހުން ރޭގަނޑުގެ ވަގުތެއްގައި ގޮސް، رِفَاعَة بْن زَيْد ގެ ކޮޓަރިއެއްގެ ފުރާޅުކަނޑައިގެން ވަދެ، އެ ކޮޓަރިގައިހުރި ހަތިޔާރުތަކާއި ކާބޯތަކެތި ވަގަށް ނަގައިގެން ދިޔައެވެ. އަދި ބަޔަކު ރިވާކޮށްދެއްވާފައިވާ ގޮތުން، އެ ވަގަށް ކުރީ، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން بَشِير އެވެ. އޭނާގެ ކުނިޔާ ނަމަކީ، أَبُو طُعْمَة އެވެ. އަދި އޭނާ، އޭނާ ވަގަށް ނެގީ، ގޮޅިން ފުށު ބަސްތާއަކާއި، އޭގެ ތެރޭގައި އޮތް ދަގަނޑު ދަޅައެކެވެ. އަދި އެ ބަސްތާ، ވަގަށް ނަގައިގެން އޭނާ ދިޔައިރު، އޭނާގެ ގެއަށް ދޮށުންދޮށުން ފުށް، އޭގައިހުރި ހޮޅިވަޅަކުން މަގު މަތީގައި ފުށް އެތުރެމުން ދިޔައެވެ.

ދެން، އެ ކަން އެނގުމުން، އެ ތަކެތީގެ ވެރި، رِفَاعَة بْن زَيْد އަށް ބޭބޭގެ ދަރި މިކަން ކަމުގައިވި قَتَادَة بْن النُّعْمَانِ، ކަމާ ނަބިއްޔު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ގޮސް އެ ކަމުގެ ޝަކުވާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި ހަމަ އެ ވަގުތު، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ބޮޑުބޭބޭގެ ދަރި أُسَيْرُ بْنُ عُرْوَة ވެސް، ކަމާ ނަބިއްޔު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ހާޒިރުވެ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އެއްވެސް ހެއްކަކާ ނުލައި، މި ބޭބޭ رِفَاعَة އާއި، قَتَادَة އާއި، މި ދެ މީހުން އެ އުޅެނީ އެއްވެސް ކަލެއް ނެތް، ތިރިވެރި ސާލިހު ބައެއްގެ ބޯޓުގައި ވަގުކަމުގެ ތުހުމަތު އަޅުވައިގެންނެވެ. މިހެން ވާހަކަ ދައްކައިގެން، رِفَاعَة އާއި، قَتَادَة އާދޭ، ކަމާ ނަބިއްޔު ރަސޫލާގެ ހިތްހުރުގައި ނުރުހުން ތޮއްބަވައިދެއް ވުމަށް ތަކުރާރުކޮށް ދެންނެވުން، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ކިބައިގައި އެބައިމީހުންގެ ބޮޑު ބޭބޭގެ ދަރި أُسَيْرُ بْنُ عُرْوَة ވަކާލާތުކުރައްވައި ބޭރުން ދެކޮޅުހަދަމުން ދިޔައެވެ.

ދީން، އެ ކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން ކަމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ.[161]

وَٱسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ١٠٦

﴿106﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ތިޔަ ރަސޫލާއަށް ކުރެއްވޭ ކަންތައް ޙުކުމްކުރައްވައި
ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވުމަށް އެދިވަޑައިގެން، الله ﷻ ގެ ހަޟްރަތުގައި އަބަދުވެސް
ދަންނަވާށެވެ!

ހަމަކަށަވަރުން، الله ﷻ ވާދީގެންވަނީ، އެ إِلٰهُ ގެ ހަޟްރަތަށް ތައުބާވެ
ތައުބާވާ އަޅުތަކުންގެ ފާފަ ފިޔަވައިދީން ފުއްސަވާ، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ރަޙުމަތް، އޯގާވަންތަ ރަޙީމުވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައެވެ.[162] އެހެންކަމުން، އެ إِلٰهُ ގެ
އަޅުތަކުންނަށް އަދާ ނުކުރެވޭ ފަދަ އެއްވެސް ކަމެއް އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ވާޖިބުކުރައްވައި އެ ފަދަ ކަމެއް ކުރުމުގެ ތަކުލީފު، އެބައިމީހުންނަކަށް، އެ إِلٰهُ
ނުޖެއްސަވައެވެ.

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންނާއި، އެބައިމީހުންގެ ބޭބޭބޭގެ
ދަރި، أُسَيْرُ بْنُ عُرْوَةُ ގެ ބަސް ޤަބޫލުކުރައްވައި، زَيْدُ بْنُ السَّمِينُ ގެ މައްޗަށް ވަގުކަމުގެ
ތުހުމަތު ހިންގަވަން، ކަމު އިތުރު ރަސޫލާގެ ހިތްޕުޅުގައި އުދިކުމަން ޖަކައި،
އިސްތިޣްފާރުކުރެއްވުމަށް އަންގަވައި ކުރައްވާ އަމުރުފުޅެވެ. އެއީ، އެންމެފަހުގެ މިފަދަ
އަޑައިބަލާއިރު، އެ ކަމަކީ ކުރުން ކަމުގައި ނުވިއަސް، ރަސޫލާއަށް ނިސްބަތްކުރާއިރު،
އެ ކަން ކުރަކަން ވުން ގޯސްކަމަށް ބަލައެވެ.[163]

161– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
162– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
163– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

وَلَا تُجَٰدِلۡ عَنِ ٱلَّذِينَ يَخۡتَانُونَ أَنفُسَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ١٠٧

{107} އޭ ރަސޫލާއެވެ! ބަޔަކު މީހުން، ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އަށް އުޅުނީ ނުކިޔަމަންތެރިވެ، އަމިއްލަ ނަފްސަށް ޚިޔާނާތްތެރިވެވުމަށް ފަދަ، އެ ފަދަ ކަމެއް ނުކުރާކަމުގައި ދައްކަވާފައިވާކަން ބުނެކަމުގައި ވިޔަސް، އެބައިމީހުންނަށް، އެ ފަދަ ކަމެއްކުރާން ބަލައިގަތުމާ ބަހެއް ކަން، އިބަ ރަސޫލާއަށް އެނގިވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން، އެބައިމީހުންގެ ދިފާޢުގައި ވަކާލާތުކުރައްކަވާ ރަސޫލާ ކަމުގައި، އިބަ ރަސޫލާ ފެނިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އެފަދަ ހުވަކަރަމުން، ދޮގު ބުނެކުރައްވައި ޚިޔާނާތްތެރިކަން ބޮޑު، ގިނަގިނައިން ފާފަކުރާކަން އެ ކަންތައްތައްކުރާ، ހަމަހައް ގިނަ އެއްވެސް މީހަކު ދުރާ، ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.164

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ޙާދިޘާއިން، ކަމަކީ އިތުރު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އައިސް، أُسَيْرُ بْنُ عُرْوَة އެ ދަރިންނަށް ވަކާލާތުކަން ދީފި، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ދިފާޢުގައި ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވާން ޤަރީބު ރަސޫލާ ގަސްދުކުރެއްވި ހިނދު، އެ ކަމާ ބެހޭ ގޮތުންނެވެ.

يَسۡتَخۡفُونَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَلَا يَسۡتَخۡفُونَ مِنَ ٱللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمۡ إِذۡ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرۡضَىٰ
مِنَ ٱلۡقَوۡلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا يَعۡمَلُونَ مُحِيطًا ١٠٨

{108} އީމާންކަން ބަލިކަށި، ހަޤީޤަތްކަން ކުޑަ މީހުން ދަތުރާ ޚަބަރު ދޫކޮ ވަޑައިގަތުމެއް، ކުރާ ޚަބަރު ނުބައި ކަމެއް މިސްކީނުންނަށް ފޮރުވައި ސިއްރުކުރެއް ވަޑައިގަނެފައެވެ.

އެއީ، އެ ކަންކަން މީސްތަކުންނަށް އެނގިދާނެ ކަމަށް ޓަކައި ދަންނަ ބިރުންނާއި އެބައިމީހުންދެކެ ދަންނަ ޢަދުލުންނެވެ. ނަމަވެސް، ސިއްރާއި ފާޅު ދެނެވޮޑިގެންވާ، އެބައިމީހުންކުރާ ހުރިހައި ކަމަކަށް ޝާހިދުވެވޮޑިގެންވާ، اللهُ ﷻ އަކީ އެބައިމީހުންގެ އެ ނުބައި ޢަމަލުތަކުގެ ފޮނުވައި، އެ ކަންކަން، އެ إِلٰهُ ގެ ހަޟްރަތަށް ސިއްރުކޮށް ވަންހަނާއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

ޝަހާދަތްދެއްވައެވެ. ތަޢާލާގެ ކަލޭ އަނގަބަހުގައި، އެއްވެސް ބައިކަން ޤާނޫނީ ގޮތަށް ސިއްރިއްޔާތުގައި ތިބޭނެކަން، اللهُ ﷻ ހުރިހާކަމެއްގެ ވަޙީކުރެއްވި ޙަޤީޤަތް، ނުބައި ތަޢުލީމުދެއްވާ، ކުރީގެ ނަބީބޭކަލުން ކުރި ކަމަކަށް ދެއްކެވި، ކުރީގެ ނަބީ މީހުން ކުރީގެ ބައިކުރި ފޮނުއްވި ޤަބޫލުކުރި، އެބައިމީހުން ކުރިމަތީ އެ ގޮތަށް ހުރިހައި ކަމެއް، މާތް ދިވެހިބަސްވާ إِلٰهُ ކަމުގައި، اللهُ ﷻ ވާ ގޮތުގެވެ.

ޝަހާދަތްދެއްވައެވެ. ތަޢާލާގެ ކަލޭ އަނގަބަހުގައި، އެއްވެސް ބައިކަން ޤާނޫނީ ގޮތަށް ސިއްރިއްޔާތުގައި ތިބޭނެކަން، اللهُ ﷻ ހުރިހާކަމެއްގެ ވަޙީކުރެއްވި ޙަޤީޤަތް، ނުބައި ތަޢުލީމުދެއްވާ، ކުރީގެ ނަބީބޭކަލުން ކުރި ކަމަކަށް ދެއްކެވި، ކުރީގެ ނަބީ މީހުން ކުރީގެ ބައިކުރި ފޮނުއްވި ޤަބޫލުކުރި، އެބައިމީހުން ކުރިމަތީ އެ ގޮތަށް ހުރިހައި ކަމެއް، މާތް ދިވެހިބަސްވާ إِلٰهُ ކަމުގައި، اللهُ ﷻ ވާ ގޮތުގެވެ. އެހެނީ، اللهُ ﷻ ގެ ބައްލަވައިލެއްވި ގޮތުގައި، އަޅުގަނޑުމެން ގޮތުގައި، ދުނިޔޭގެ ގޮތަށް ސާބިތުވާ އެބައިމީހުން ވަޙީގެ ގޮތުގައިވެއެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ގެ ކަމަކުގައި ވަޙީ ކުރިއަށް ގެންދިޔަ ކަމެވެ. މަސައްކަތް އިޚްލާޞްތެރި ވަޙީ، އެބައިމީހުން ހުރިހައި ކަމެއްގައި، ޙައްޤު ހުރިހައި ވަޙީ ގޮތުގައިވެއެވެ.

ވުމާއެކު، އެބައިމީހުންނަށް އެންގެވުމަށް ނުބައި ތަދްބީރުތަކާއި މަކަރުވެރި ރޭވުންތައް ބަލަހައްޓަވައި، ނިދިކުރައްވައި، އެ ކަންކަމުގެ ހުރިހަމަ ސަގާ، އެބައިމީހުންނަން ﷲ ﷻ ދެއްވާނޭ ކަން ކަހަވަދެއްވެ.[165]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މިވާ ބަސްފުޅުތައް ރައްދުވެފައި ވަނީ، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިން ވަގަންނި ދަކައި ޒުވާން އެބައިމީހުންކުރި މަސައްކަތްތަކާއި، އެ ކަމުގައި އެބައިމީހުން ހަމަޖެހިގެން ސިއްރު ޤަދަރުތަކުން ކަމުގައި ވެއެވެ. އަދި އެ ކަންތައްތައް މީސްތަކުންނަން ނޭނގުން ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ހުރިހައި ކަމެއް، ﷲ ﷻ ދެނެ ވޮޑިގެންވާ ކަން ވެސް މި އާޔަތުގައި އެންގެވިއެވެ.[166]

هَٰٓأَنتُمۡ هَٰٓؤُلَآءِ جَٰدَلۡتُمۡ عَنۡهُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فَمَن يُجَٰدِلُ ٱللَّهَ عَنۡهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ أَم مَّن يَكُونُ عَلَيۡهِمۡ وَكِيلٗا ١٠٩

﴿109﴾ އޭ ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގައި ހިމާޔަތްކަން ދިފާއުކުރާ ތެދުވެރި ޤާނޫނީ ތުހުމަތުން ދިފާއުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރި ތިޔަމީހުންނާށެވެ! އެ ހަމަ ތުހުމަތުން އެ ކުރި ނުބައި ޢަމަލުތަކުގެ ޖަޒާ މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީ ހަމަޖެހޭ، އެބައިމީހުންގެ ސަބަބުން ޤިޔާމަތް އެނދެ ދުނިޔެހާލުގެ ބިރުވެރި، ދުނިޔޭގައި އެބައިމީހުންނަން އަޒާބުޖެހޭނެ ޙިސާބު ދިނުމަށް ބަޔަކު ވަކާލާތުވާން، އެބައިމީހުން ދިފާއުކުރާނެ ޤިޔާމަތުގެ މަސައްކަތްކުރިމީހެވެ. ހަމަ، ހުރިހައި ކަމެއް، ޝާހިދު ދަންނަވާދެންނެވީ ﷲ ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުގައި ދެއްވާނެ ދުވަހުން، އެބައިމީހުންގެ ދިފާއު ޖެހޭވަންތައް އެބައިމީހުންނާ ދިމާވާނެ، އެބައިމީހުންކުރި އެ ނުބައި ޢަމަލުތަކަށް ހިސާބު ދެއްވާނެއެވެ.

165- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

166- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

އެ ގޮތުން އެބައިމީހުންގެ ދުޔާއި ގުނަވަންމަށް ހިމާޔަތު، އެބައިމީހުން ދިފާޢުކުރުމަށް ޤަބޫލި، އެބައިމީހުންގެ ޙަޤީޤަތް ވަކާލާތުކުރުމަށް ޤިޔާމަތްދުވަހުން ދިފާޢުވެރިވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟ އަދި އެ ދުވަހުން، އެބައިމީހުންގެ ވަކީލަކަށް ވާނީ ވެސް ކާކުތޯއެވެ؟ ޝަރުޢީކަމެއްނޫނެވެ. އެ ކަމަކީ ކުރިމަތިލެވޭނެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ ހަމަ އެއްވެސް މީހެއް، ދުނިޔޭގެ ދުވަހުން، اللهُ ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުގައި ނުވާނެ ކަމަކަށްވެއެވެ.167

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މިވާ ބަސްފުޅުތަކުން ބަޔާންކޮށްދެނީ ވެސް، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ޤިއްޞާއެވެ، ކަމީ އިސްލާމް ދީނުގެ އަދަބެއް ޤަބޫލުކުރާތީއެވެ، އެބައިމީހުންގެ ދިފާޢުގައި ޢަދުލުވެރިކަން ވާގޮތަށް އަމާނާތްތަކައި ދުނިޔޭގެ ކުރިމަތިގައި ވެއެވެ.168

وَمَن يَعۡمَلۡ سُوٓءًا أَوۡ يَظۡلِمۡ نَفۡسَهُۥ ثُمَّ يَسۡتَغۡفِرِ ٱللَّهَ يَجِدِ ٱللَّهَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ١١٠

﴿110﴾ އަދި އިސްލާމް ދީނުގައި ހުއްދަނުވާ ކަމެއްކުރުން، اللهُ ﷻ އަށް އުޅުނު ފާފައަކަށް އަރައިގަތުން، މިފަދަ އަމިއްލަ ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވުމަށް ފަހު، އެ ކަމުން ދުރުވެ، އެ ކުށުގެ ކަމަށް އިޙުލާޞްތެރިވެ، އެ ކަން ކުށުގެ ނަފްސާނީ ހިތްވަރުނުގަނޭ، ދަރިން އެ ފަދަ ކަމަކުން އަނބުރައިގަތުމަށް އިސްތިޣްފާރުކޮށްގަތީ، ފަދަ ފެއްސެވިއުރުމުގައި ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވެއެވެ، اللهُ ﷻ ގެ ރަޙްމަތްތެރިކަން ލިބިގެން ފާފަތަކުގައި މިފަދަ ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ އީ، ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ، ނުހަނު އޯގާވަންތަ ރަޙްމަތްވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައި އެ މިހާ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.169

- 167 الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّة السُّعُودِيَّة
- 168 الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
- 169 الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّة السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ابْنُ عَبَّاس ﵄ ވިދާޅުވި ކަމުގައި ވެއެވެ. މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިން އާ ކުރި ކަންތައްތަކާއި، ތައުބާވާންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ކަން އަންގަވައި، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތައުބާ ހުށަހަޅުއްވައިފައެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ! رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅު حَمْزَة ﵁ ޝަހީދުކުރީ وَحْشِي ވެސް އިސްލާމް ދީން ޤަބޫލުކުރަން ތައްޔާރުވިއެވެ. ދެން އެކަމަކު، އޭނާ ދުވަހަކު، ކަމު އިޖުތި ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ސިޓީފުޅެއް ލާ ފޮނުއްވިއެވެ. "ހަމަކަލޭގެފާނުން، އަޅުގަނޑުގެ އަތުން، އިބަ ކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅު حَمْزَة ޝަހީދުކުރެއްވުނުކަމަށް ބަލައި ނުހަނު ބޮޑަށް އަޅުގަނޑު ހިތާމަކުރަމެވެ. ވީއިރު، އަޅުގަނޑުގެ މައްޗަށް، الله ﷻ ރަޙުމަތްލައްވާނެތޯއެވެ؟" ދެން، وَحْشِي ގެ އެ ސުވާލާ ގުޅިގެން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި، الْإِمَامُ الضَّحَّاكُ ﵀ ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.

އަދި ހަމަ އެހެންމެ، ވަކި ހާއްސަ ކަމަކާ ބެހޭ ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ވިޔަސް، މި އާޔަތުގައި މިވާ ބުނުމަކީ، އެ ބުނުމުގައި އެންމެހައި ހާލަތްތަކެއް ޝާމިލުވާ ބުނުމެއް ކަމުގައި ވެސް މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. އަދި މުފައްސިރުންގެ އެ ބަސްފުޅަށް، عَبْدُ اللهِ بْن مَسْعُود ﵁ ގެ އަންނަނިވި ބަސްފުޅުން ތާއީދުވާ ވެސް ދެއެވެ.

ابْنُ مَسْعُود ﵁ ވިދާޅުވި ކަމުގައި ވެއެވެ. سُورَةُ النِّسَاءِ ގެ ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ
يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللهَ يَجِدِ اللهَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾[170] މި އާޔަތާ އަދި ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ
ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾[171]

170– سُورَةُ النِّسَاء: **110**

171– سُورَةُ النِّسَاء: **64**

މި އާޔަތް ކިޔުއްވުމަށް ފަހު، އިސްތިޣްފާރުކުރުންތެރި މީހާ ހަނދާނެވެ! ފަހު، الله ﷻ، އެ މީހެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ.[172] أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ؓ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. «مَا مِنْ عَبْدٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا فَيُحْسِنُ الطُّهُورَ ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللهَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ»[173] މާނައީ: "الله ﷻ ގެ އަޅުތަކުންކުރެ އަޅަކަށް ފާފައެއް ކުރެވުމުން، ޠަހާރަތްހިފުމުގައި ފުރިހަމައަށް ވުޟޫކުރުމަށް ފަހު، ދެ ރަކުޢަތް ނަމާދުކުރުމުން، ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވުމަށް އެދި ދުޢާކުރެއްޖެ ނަމަ، الله ﷻ އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ."

މި ފަދައިން ވިދާޅުވެފައިވަނީ ފަހު، އަންނަނިވި އާޔަތް، ކަމު އިމާމް ހަސަނާ ކިޔަވައިވިދާޅުވިއެވެ. ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ މާނައީ: "އަދި އެބައިމީހުންނަކީ، ހުތުރުކަން ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެއްކޮށްފި ނަމަ، ނުވަތަ ކިބައިންގެ ނަފްސަށް ފާފަތައްކޮށްފި، އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެ ނަމަ، الله ހަނދުމަކޮށް، އެބައިމީހުންގެ ފާފަތަކަށް ފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި ދުޢާކުރެތެ އެދިގެންނެވެ. الله ﷻ މެނުވީ ފާފަފުއްސަވާނީ، ފަހެ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އަދި އެބައިމީހުން ދަނިމުން ހުރެ އެބައިމީހުން ކުރި ކަމުގައި، އެބައިމީހުން ދެމިއެއް ނުހިފެހެއްޓެވެ."

ކަން މިހެން ހުރުމާ އެކު، ފަރުޟު ފަސް ނަމާދާއި ސުންނަތް ނަމާދުތަށް ފަހުގައި ވެސް، ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި ދުޢާކުރުން މަޤުބޫލުވާ އެދުމެއްގެ ކަމެކެވެ.

172- الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
173- صَحَّحَهُ الْأَلْبَانِي فِي صَحِيحِ أَبِي دَاوُودَ

وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُۥ عَلَىٰ نَفْسِهِۦۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾

(111) އަދި ގަސްދުގައި އެއްވެސް ފާފައަކަށް އަރައިގެންފި މީހާ ދަންނާށެވެ!
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، ފާފައަކަށް އަރައިގަތުން، އެ ކަމުގެ ކުށްވެރިކަން ލިބިގަންނަ
މީހާ، އެ ކަން އެ ލިބިގަންނަނީ އެ މީހާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ކަން ކަށަވަރެވެ.
އެ ކަން ނުކުރާ މީހަކަށް، އެއްވެސް ބާރެއްގައި އެ ކަމުގެ ކުށްވެރިކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.
އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެ إِلٰهُގެ އަޅުތަކުންކުރާ ހުރިހައި ކަމެއްގެ ބަޔާން މޮޅަށް
ދެނެވޮޑިގެންވާ، އަދި ހުރިހައި ކަމެއް ސަބަބުކުރައްވައި، ތަދުބީރުކުރައްވައި،
އަޅުތަކުންގެ ދެމެދުގައި ނިޔާކުރުއްވުމުގައި ޙިކުމަތްވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله سبحانه وتعالى
ވޮޑިގެން ވެއެވެ.[174]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ތިމާއަށް
ފައިދާއެއް ނުވަތަ ދޮގެއް ބިހިގަތުމުގެ ގޮތުން، ނުވަތަ ތިމާގެ ކިބައިން ގެއްލުވުމުގެ
ދުރުކުރުމުގެ ގޮތުން، ވިއްޔާ ކުށެއްނުކުރާ މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އެ ކަމުގެ
ހުރިހައި ގެއްލުމަކާއި، ހަލާކާއި، ސުންޏާކަމާއި، ހަމަ އެ މީހާގެ އަމިއްލަ
ނަފްސަށެވެ. ވީމާއެކު، އެ މީހާ ނޫން އެހެން ފަރާތަކަށް އެ ކަމުގެ އެއްވެސް
ގެއްލުމެއް ނުފުންނާނެއެވެ. އެހެނީ، އެ ގެއްލުމަކީ، އެ މީހާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު
ފިޔަވައި، އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކުން އެ މީހާއަން ލިބުން ގެއްލުމެއް ނޫނެވެ.
އަދި ކިއްޔެއްތަ! އެއީ، އެ މީހާ އަމިއްލައަށް ލިބިގަތް ގެއްލުމެކެވެ.[175]

وَمَن يَكْسِبْ خَطِيٓـَٔةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِۦ بَرِيٓـًٔا فَقَدِ ٱحْتَمَلَ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿١١٢﴾

174– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
175– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَالتَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

﴾112﴿ އަދި ގަސްދަކާނުލައި ކުށެއްކޮށް، ނުވަތަ ގަސްދުގައި ފާފައަކަށް އަރައިގަތުމަށް
ފަހު، އެ ކަން ނުކުރާ މީހެއްގެ ބޯމަތީގައި އެ ކަން އަޅުވައިދީ މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ
ހަމަކަށަވަރުން، އެ މީހާ އެ ހިފީ ބޮޑުވެގެންވާ ބުހުތާން ދޮގެކެވެ. އަދި އެ މީހާ
އެ ގެންސްވަގީ ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެކެވެ. އެހެންކަމުން، ބޮޑުވެގެންވާ ބުހުތާން
ދޮގެއް ހުރުމާއި، ކަނޑައެޅި ބަޔާންވެގެންވާ ފާފައެއް ހުރުމާއި، މި ދެ ކަންތަކުގެ ބުރަ،
އެ މީހާ އުފުލައިފިއެވެ.[176]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިން އެ ކުރި ވައްކަމަށް ފަހު،
އެ ވައްކަން زَيْدُ بْن السَّمِينِ ގެ ބޮލުގައި އަޅުވާން އުޅުން ވާހަކައެވެ. އަދި أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިން
އެ ކުރާން އުޅުން ނުބައިކަން ބޮޑު ބަދަލާ ބޭނު ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުން
ކުރުމުގައި ވިއަސް، މި އާޔަތުގައި މިވާ ބުނުމަކީ، އެ ބުނުމުގައި އެންމެހައި ޒަމާނުތަކަށް
ޝާމިލުވާ ބުނުމެއް ކަމުގައި ވެސް މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.

އަސްޙާބުބެއިންގެ ބައެއް ބޭފުޅުންނާ މުހާތަބުކުރައްވައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.
«أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ؟» قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ» قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي
أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: «إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ اغْتَبْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهَتَّهُ».[177]
މާނައީ: "ޣީބަތަކީ ކޮބައިކަން ތިޔަ އަސްޙާބުން ދަންނަވައިގަންނަވަމުތޯ؟"
އަސްޙާބުން ދަންނަވިއެވެ. "ގޮތަން ދަންނަވާގެން ވަނީ، اللهއެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާ
ދަންނަވައިގަތުން ބޮޑެވެ." ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެއީ، ތިބާގެ އަޚާ ނުރުހޭގޮތުގައި،
އޭނާ ބޭނު ގޮތުން، އޭނާ ނުރުހޭ ވާހަކައެއް ތިބާ ދެއްކުމެވެ."

176– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
177– صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

ދެންނެވުނެވެ. "އަޅުގަނޑު ދައްކާ ވާހަކައާ އެއްގޮތަށް އަޅުގަނޑުގެ އަނގާގެ ރިބައިގައި ކަންތައް ހުރިނަމަ، އެއީ ޔަހޫދީން ކަމުގައި ވާނެތޯއެވެ؟" ބަނީއުބައިރިޤުއެވެ. "ތާރަ، އަނގާގެ ރިބައިގައި މިބާ އެ ބުނާ ކަމެއް ހުރިނަމަ، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، އެއީ ޔަހޫދީންނެވެ. އަދި މިބާ އެ ބުނާ ކަމެއް، އަނގާގެ ރިބައިގައި ނެތް ނަމަ، އެ ވާހަކައެއް ވޭ، އަނގާއަށް ބުނާ ޖަވާބުން މިބާ ހަދާ ބުނާމީން ދޭގޮތް ކަމުގައެވެ." ބުނާމީން ދޭގަޔ، އެ ވާހަކައިގެ އަޅު އިސްމުން މިނާއަށް ހުއްޓުނުއަޑި، ބައިތާނާވާ ގަދަ ޕޭޖި ދޭގެވެ.178

وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ وَرَحۡمَتُهُۥ لَهَمَّت طَّآئِفَةٞ مِّنۡهُمۡ أَن يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡۖ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيۡءٖۚ وَأَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمۡ تَكُن تَعۡلَمُۚ وَكَانَ فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكَ عَظِيمٗا ﴿١١٣﴾

﴿113﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ސަވްކާއްނުމި މަދީނާގެ ގެއަކުން ކުރުވުން ވައްކަމުގެ ބަޝީރަމް، އިބަ ރަސޫލާއަށް އޮޅުވާލައި، އިބަ ރަސޫލާ ބުރުހާ އިންސާފުން އެއްކިބާކުރުމަށް، އެ ބަޔެއްގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ޚިޔާނަތްތެރިވި މީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ގަސްދުކުރަ ހިނދު، އިބަ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް، ﷲ ﷻ ބާރުއްޖެހި ދަރުމަވަންތަކަމާއި ރަޙްމަތްތެރިކަމުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ވަޙީ ބާވައިލެއްވައި، ޙައްޤުގެ މަގަށް ތައުފީޤުދެއްވައި، އިބަ ރަސޫލާއަށް އިޙްސާންތެރިވުމުގެ ގެންނެވިއެވެ. އެހެންކަމުން، އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް މެނުވީ، އެބައިމީހުންނަކަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި އެ މަސައްކަތުން، އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ގެއްލުމުގެ މީހަކަށް ފައްދުން ނޫން އެހެން ކަމެއް އެބައިމީހުންނަކަށް ނުކުރެވުނެވެ. އެހެނީ، އެބައިމީހުންގެ އެ ބަދަލަކާ ފުރަތުންތެރިންގެ ބަދަލާވެ.

178- الجامع لأحكام القرآن للإمام القرطبي

ވިޔާ، އެ ކަމުގެ ހުކުރަކީ ގެއްލުމެއް ހުންނާނީ ހަމަ އެކަނި އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ ބަސްތަކުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ރައްކާތެރިކަން ލިބިވަޑައިގެންފައި ވުމާއެކު، އިބަ ރަސޫލާއަށް ކުޑަވެސް ގެއްލުމެއް ދިނުމަކީ އެއްވެސް މީހަކަށް ކުރެވޭނޭ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި، الله ﷻ ވަނީ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ފުރަތަމަ މަސްދަރު ކަމުގައިވާ، ޤުރުއާން، އިބަ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލައްވައި، އެ ޤުރުއާން މީސްތަކުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމުގެ ގޮތުން، އިބަ ރަސޫލާ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ބަސްފުޅުތަކާ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ދެވަނަ މަސްދަރު ކަމުގައި ލައްވައިދެއްވިއެވެ. އެއީ، ރަސޫލާގެ ސުންނަތެވެ.

އަދި ނަބިއްޔާއި ރަސޫލުކަން ދެއްވުމުގެ ކުރިން، އިބަ ރަސޫލާ ދެނެވަޑައިނުގަންނަވާ ޢިލްމު، ވަޙީގެ ޒަރީޢާއިން އުނގަންނަވައިދެއްވައި، އިހަށް ޒަމާނުގެ މީހުންނަށް ނޭނގިހުރި ނުވާ ޢިލްމު، އިބަ ރަސޫލާއަށް، އެ إِلٰهُ އުނގަންނަވައިދެއްވިއެވެ. އަދި، އިބަ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ޖެހޭ، الله ﷻ ގެ ދަރުމަވަންތަކަމަކީ ނުހަނު ބޮޑު ދަރުމަވަންތަކަމެއް ކަމުގައި ވެއެވެ.[179]

ދަންނާށެވެ! أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިން ކުރި ވައްކަމަކާ ޚުދު، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ޖަމާޢަތުން ވަކާލާތުކުރި މީހުން، އެ ވައްކަމުގެ ކުށް زَيْدُ بْن السَّمِينِ ގެ ބޮލުގައި އަޅުއްވައި ދެއްކުމަށް އުޅުނި، ކަން އިތުރު ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. ނަމަވެސް، އެ ހިނދު، އެ ކަން ހިނގި ގޮތުގެ ބަޔާނެއް، الله ﷻ ގެ ރަސޫލާއަށް، އެ إِلٰهُ އަންގަވިއެވެ. އަދި ސީދާ ވިސްނުންފުޅާއި ޙިކުމަތްތެރިކަން، ކަން އިތުރު ރަސޫލާއަށް އެ إِلٰهُ ދެއްވިއެވެ.

179- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَ التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންނާއި ވަކީލުންނާއި، އެ ވަކީލުންގެ ކުރިން زَيْدُ بْنُ السَّمِينُ ގެ ބޮޑުގައި
އަޅުވަންވެގެން އެބައިމީހުން ދޮގު ދައްކާ ބަދުނާމު، ކަމެއް އިތުރު ދަޢުވާއަށް
އެނގިވަޑައިގަންނަވައި ނަބިއްޔާ އަށް، އެ ކަމުގެ ބަދުނާމު އަންގަވައިދެއްވިއެވެ. އެއީ،
اللهُ ﷻ ގެ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް، އެ إِلٰهُ ބާވައްލަވާ ވަޙީގެ ޛަރީޢާއިން ބޭނުންކުރެއްވިއެވެ.
އެބައިމީހުން، ބަދުނާމުގައި، أُبَيْرِقُ ދަރިންނަށް އެ ތުހުމަތެއް ނެތި އެބައިމީހުންގެ
އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށެވެ.180

لَّا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ
النَّاسِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾

﴿114﴾ ސިއްރުގައި ކުރާ ވާހަކަތަކުން ގިނަ ވާހަކައެއްގައި ހެޔޮކަމެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ބައެއް
ބޭފުޅުން ގިނަ ބައެއްގެ މަޖިލީހުގައި ސިއްރުން ކުރެއްވި ވާހަކަތަކުން ހެޔޮ ވާހަކަތަކެއް ފިޔަވައި،
ހެޔޮ ކަމަކަށް ގޮވައިލާ ވާހަކަ ނުވަތަ ސިއްރުން ސަދަޤާތްކުރުމަށް ނުވަތަ ރަނގަޅު ކަމަކަށް
ގޮވައިލެވޭ، މީސްތަކުން ދެމެދު ސުލްޙަ ކުރުމަށް ގޮވައިލާ ވާހަކައިގެ ސުލްޙައާއި ދެމެދު
ރަނގަޅުކުރުމަށް ގޮވައިލާ ހެޔޮ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ ގެ ރިޟާ ލިބިގަތުމަށް،
އެ إِلٰهُ ގެ ރަޙްމަތްކަމުން އުއްމީދުކޮށް ކުރާ ކަންތައް، ބަދަލުގައި ބޮޑު ހެޔޮ
ކަމެއް ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭ ދެއްވާނެއެވެ! ދެން، މިކަމުގައި ދެމިތިބޭ މީހުންނަށް،
އެ ބޮޑުކަމެއް، ތިމަން إِلٰهُ ދެއްވާނޭމެވެ.181

ދަރިކަލުނެވެ! މަރުވާ ފަހުގެ އެއްޗެއް ބޮޑުކަމާއި ވަރަށް ހިތްހަމަޖެހުމުގެ
ސިއްރުގައިވެސް، ނުވަތަ ހަމަޖެހުމާ ފަދަ ކަމެއް ކުރުމަށް ބަލައި، ސިއްރު
ހަމަޖެހުމަކީ ނަފްސު ބޮޑު ބަދަލުކަމެއް ކަން މި ގޮތުން އެނގެއެވެ.

180– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
181– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ޞަދަޤާތެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ހެޔޮ ކަމެއް ބަހެއް ބުނުމަށް ނުވަތަ ބައެއްގެ މެދުގައި ސުލްހަވެރިކަން ޤާއިމުކުރުމަށް އަމުރުކުރުން ފަދަ، ހެޔޮ ކަންކަމަށް ގޮވުމުގެ ގޮތުން ސިއްރު ސައްޓާކުރުން ހުއްދަވާވުން ކަން ވެސް މި އާޔަތުން އެނގެއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘުކުރެއްވިއެވެ. «كَلَامُ ابْنِ آدَمَ كُلُّهُ عَلَيْهِ لَا لَهُ إِلَّا أَمْرًا بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهْيًا عَنْ مُنْكَرٍ أَوْ ذَكَرَ اللهُ تَعَالَى»[182]

މާނައީ: "އާދަމުގެ ދަރިޔާ ދައްކާ ވާހަކަތަކުގެ ތެރެއިން އޭނާއަށް ޘަވާބު ލިބޭނީ، اللهُ ﷻ އަށް ޛިކްރުކޮށް، އެ إِلٰهُ ހަނދުމަކުރުމުގެ ގޮތުންނާއި، މުންކަރާތެއް ނަހީކުރުމުގެ ގޮތުންނާއި، ހެޔޮ ކަމަކަށް އަމުރުކުރުމުގެ ގޮތުން އޭނާދެއްކި ވާހަކައަކަށެވެ. އެ ނޫން ހުރިހައި ވާހަކައެއް ވާނީ އޭނާއަށްޓަކައި ފާފައަކަށެވެ. ނުވަތަ އޭނާއަށް އެއްވެސް ޘަވާބެއް އަދި ފާފައެއް ވެސް ނެތް ވާހަކައަކަށެވެ."

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ވައްކަންކޮށް ފަސާދަކުރުމުގައި އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރިވެ، އެންމެން އެއްބައިވެ ތިބެގެން، ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތަކުގައި أُبَيْرِقُގެ ދަރިން ކުރަމުން ދިޔަ ސިއްރު ސައްޓާތަކާއި، ރޭވި ނުބައި ރޭވުންތަކާއި ކުރި ފާފަވެރި ތަދްބީރުތަކާ ގުޅޭގޮތުން ކަމުގައި ވެއެވެ.[183]

وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ نُوَلِّهِۦ
مَا تَوَلَّىٰ وَنُصۡلِهِۦ جَهَنَّمَۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

182- رَوَاهُ الْحَاكِمُ وَسَكَتَ عَنْهُ الذَّهَبِي.
183- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي وَالتَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّد الْحِجَازِي

﴿115﴾ އަދި ޙައްޤު ފަހުމުވެ، ތެދުމަގަކީ ކޮބައިކަން އެ މީހަކަށް އެނގުމަށްފަހު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ ބަޔާންފުޅުގައި ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅާ ޚިލާފުވެ، ދެކޮޅުހަދައި، މުއުމިނުން ތަބާވާ ޙައްޤު ގޮތް ނޫން އެހެން ގޮތެއް ޚިޔާރުކުރާ މީހާއި، ރަސޫލާ ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައްވާފައިވާ ގަޑުގައި ވެސް، ރަސޫލާގެ ސުންނަތާ ޚިލާފަށް އަމަލުކުރާތީ، މުއުމިނުން ހިނގާ މަގު ނޫން އެހެން މަގަކުން ހިނގާ މީހާ ދަންނާށެވެ! އެ މީހަކު އެ ޚިޔާރުކުރި މަގަކުން ހިނގުމަށް، ތިމަން إِلٰهُ، އެ މީހަކު ދޫކޮށްލައްވާނަމެވެ. އެއީ، ގަސްދުގައި ޙައްޤުގެ މަގުން އޮޅި އެއްކިބާވާ ކަމަކަށް ބަލައިގެންނެވެ. އަދި އެ މީހަކު ޖަހަންނަމައަށް ވައްދަވައި، އެ ނަރަކާގެ ހޫނުގަދަ އަލިފާނުގެ ރަހަ، އެ މީހަކަށް، ތިމަން إِلٰهُ ދެއްކަވާނަމެވެ. އަދި ޖަހަންނަމައަކީ، އެ ތަނަކީ ގޯސް، އަނބުރާދާނެތަން އެ ތަނަކީ ދިރިއުޅުމަށް ބަދު ހާލަތުގެ ނިކަމެތި ބަދު ތަނެކެވެ.[184]

ދަންނާށެވެ! މިއީ ޚާއްޞަ ބަޔަކާ ގުޅޭ ގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ވިޔަސް، މި އާޔަތުގައި މިވާ ޙުކުމަކީ އާއްމު ޙުކުމެކެވެ. މާނައަކީ، ޙައްޤު ފަހުމުވެ، ތެދުމަގަކީ ކޮބައިކަން އެ މީހަކަށް އެނގުމަށްފަހު، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ ބަޔާންފުޅުގައި ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅާ ޚިލާފުވެ، ދެކޮޅުހަދައި، ރަސޫލާ ދުނިޔެ ދޫކޮށްލައްވާފައިވާ ގަޑު ވެސް، ރަސޫލާގެ ސުންނަތާ ޚިލާފަށް އަމަލުކުރާތީ، މުއުމިނުން ތަބާވާ ޙައްޤު ގޮތް ނޫން އެހެން ގޮތެއް ޚިޔާރުކުރާތީ، ދީނުގެ އިލްމުވެރިން އިއްތިފާޤުވެފައިވާގޮތާ ގޮތް ޚިލާފު މީހާގެ މައްޗަށް، މި އާޔަތުގައި މިވާ ބަސްފުޅު ހައްޤުވެއެވެ.[185]

184- التَّفسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
185- وَالتَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

އަދި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ މަސްދަރުތަކުގެ ތެރޭގައި، މި އުންމަތުގެ ދީނީ ޢިލްމުވެރިންގެ އިޖުމާޢު ހުއްޖަތް ކަން ވެސް، މި އާޔަތުން އެނގެއެވެ.[186]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ގެއްޔެއްގެ ފާރު ތަޅާލައިގެން އެ ގެއަށް ވަދެ، އެ ތަނުގައި އޮތް ދޮރަން ފުށް ބަސްތާއަކާއި، އެ ބަސްތާގެ ތެރޭގައި އޮތް އައްޑަނައެއް ވަގަން ނެގި بَشِيرُ ގެ ދުރުގައި ކަމަން ހިފާވެފައި ވެއެވެ. އޭނާއަކީ، أُبَيْرِقُ ގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން އެކަކެވެ. އޭނާގެ ކުންޔަ ނަމަކީ، أَبُو طُعْمَةُ އެވެ. އަދި އޭނާ އެ ކަމާ ވައްކަމުގެ ކުށަށް ދުރުވާ ޔަހޫދީއެއްގެ ގޮތުން އޭނާގެ އަމާނާތެއްކޮށްގެން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ނިސްބަތްކޮށްލައެވެ. ދެން، އެ ކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް ބަކާއި ފިލައިގެން މައްކާއަށް ގޮސް، މުރުތައްދުވެ، އިސްލާމް ދީނުން ބާޠިލުވިއެވެ. އަދި މައްކާގައި ހުރިއިރު، އޭނާ އެ އުޅުނު ގެއިން ވައްކަން ކުރުމުން އެގޮތުގައި އަޅުވާލީ، މައްކާއިން އޭނާ ބޭރުކުރެވުނެވެ. ދެން سُلَيْم ވަންތައިގެ މީހުންގެ ތެރެއިން ގޮސް، އެ ތަނުގައި ހުރެގެން ބަދުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނިކުމެއެވެ. އަދި ބަދުން އަޅުގަނޑުމެންގެ މުސްލިމުންގެ ގޮތުގައި، سُلَيْم ވަންތައިގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި އުޅެނިކޮށް އޭނާ މަރުވިއެވެ.[187]

إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾

﴿116﴾ ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި އެއްވެސް ފަރާތެއް، އެ إِلٰهَ އާ ބައިވެރިކޮށް ޝަރީކުކުރި މީހާ، ތައުބާނުވެ ހުއްޓައި މަރުވެއްޖެ ނަމަ، އެ މީހެއްގެ ފާފަ، އެ إِلٰهُ ނުފުއްސަވާނެއެވެ.

186– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
187– تَفْسِيرُ الْإِمَامِ مُقَاتِلِ بْنِ سُلَيمَان

އަދި ޝިރްކުކުރުމުގެ ފަދަ ޚިޔާލީ، އެހެން ހުރިހައި ކަމަކަށް، އެ އިލާހު ހުރިވޫޖެހޭގޮތް
މިހެކަން، އެ އިލާހު ކުރެއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއްކަލައުވަންތަ الله ﷻ ދަރި
ދަރިކަލުންކުރުމުގައި، އެ އިލާހުގެ ސަލާމަތްތެރިކަމުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މަސްލަހަތެއް، އެ إِلٰه
އާ ބައިވެރިކަން ޝިރްކުކަރުވި މީހާ ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އެ މީހާ
މަގުފުރެދިގެން އެ ދުރަށް ބައްޔާ ނުހަނު ދުރަށް ގޮސްފިއެވެ.

ދަންނާށެވެ! ޝިރްކުކުރުން މަތީ ދެމިހުރުމަށް މަގުފޮރުވާ މީހުންގެ ފަދަ، އެއްވެސް
ބާރެއްގައި، الله ﷻ ނުދެއްސަވާނެއެވެ. ނަމަވެސް، އެ މީހުނަކީ އެހެން ޝިރްކުކުރާ
ބަޔަކުގެ މީހުން އެއްކިބާވެ، އިސްލާމް ބަލައިނުގަނެ އެހެން، الله ﷻ ގެ ބަސްތަކަށް ކުރެއްވުމުގެ
ތަރުތީބުން، ޝިރްކުކުރާ ފަދަ ވެސް ފުރުސަތު ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި ތަރުތީބުން
އެ ނޫން ފަދަ ވެސް ފުރުސަތު ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި ޝިރްކުކުރާ ހިތަވައި
އެހެނިހެން ބާވަތް ފަދަ ވެސް، الله ﷻ ހުރިވޫޖެހޭ ފަދަ،
އެބައިމީހުންގެ ފަދަ ވެސް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި، އެ إِلٰهގެ އާމަންތެރިކަމެވެ.
އަދި ޝިރްކުކުރާ ހިތަވައި އެހެނިހެން ބާވަތް ފަދަ ވެސް
ބާރުބަލައިގަނެ ނަމަ، އަދި، އެ إِلٰهގެ ބަރަކާތްތެރިކަމެވެ.[188]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ابْن عَبَّاس ﵄ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ބަޔަކާގައި ދިރިއުޅުން މުސްލިމުންނަށް،
ކަލޭ ދިމާލު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ދަންނަވައިލުމުގައި ވެއެވެ. ”އޭ اللهގެ
ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގަނޑަކީ، ކަލޭގެފާނަކީ ފަދަ އަހަރެމެން،
ކަލޭގެފާނު ބުނެދެން ނޫނެވެ ބޭނުން މަގުމިސާލުގައި މުސްލިމުންނަށެވެ.

ނަމަވެސް، ﷲ ﷻ ގެ އެއްކަލާނގެވަންތަކަން ތެދުކުރާން ޤަބޫލުކުރާން، އެ إلٰهަށް އީމާންވީވަރަން، އެ إلٰهާ އެއްވެސް ފަރާތެއް ބައިވެރިކުރާން، އަޅުގަނޑު ސާބިތުކޮށް ނުކުރަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑަށް އުޅުދުންތެރިކަން އަހަރެމެންގެ ވެސް، ފަހަރުގައިވެސް، ﷲ ﷻ ދެއްވައިފާނޭ އަދަބަކާމެދު ބިރުވެރިކަމުގެ ވެސް ނެތެވެ. އަދި، އެ إلٰه އަށް ބައިވެރިކުރާ މުޝްރިކުން ނުވާނެއެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގަނޑަކީ، ﷲ ﷻ ކުރައްވާ ކަމަކަށް ފަރަތެއްގައި ވެސް ކުރަހެއްކުރި، ކުޑަ ހިނދުކޮޅެއްކަން ވިޔަސް، އެ إلٰهަށް ނުކުރެއްވުމުން ޖެއްސުން މިހެން ނުހުންނަހުން، އެ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑު އިމާންވާނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގަނޑު މި ހުރީ، އަޅުގަނޑަކީ މި ކުރެވޭ ފާފަތަކަށް ހިތާމަކުރާ، ތައުބާވެ، އިސްތިޣުފާރުކުރާ ގޮތަށެވެ. ފަހެ، ﷲ ﷻ ގެ ރަޙްމަތަށްވުރެ، އަޅުގަނޑުގެ ފާފަ ކުޑައިތޯއެވެ؟“ މި ފަދައިން އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[189]

إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَٰثًا وَإِن يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَٰنًا مَّرِيدًا ﴿١١٧﴾

﴿117﴾ ފައިދާއިބިގެންމަދަނާއި ގެއްލުންތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް ބަލައި، ﷲ ﷻ ފިޔަވައި، މުޝްރިކުން އެ ތަކެއްޗަށް ގޮވައި ދުޢާކުރަނީ އަޅުކަންކުރާ އެ އުޅޭ ފާޅުވެރި ބުދުތައް ކަމުގައި، އަންހެން ނަންތަކެއް ދީފައިވާ ބުދުތަކެއް ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އަދި އެ ބުދުތަކަކީ، އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް އަދި ގެއްލުމެއް ވިޔަސް ދޭކަށް ނުކުޅެދޭ ތަކެތި ނޫނެވެ.

އަދި ހިޔެއްޔާ! ބުދުތަކަށް އެބައިމީހުން އެ ކުރާ އަޅުކަމުގައި، الله ﷻ އަށް އުޅުނި
ނުކިޔަމަންތެރިވެ، ނުބައިކަމުގައި އަރައިގަތް ޝައިޠާނާއަށް ފިޔަވައި، ބަޣާވާތްކުރުމުގައި
އެބައިމީހުން އަޅުކަންކޮށް ދުޢާކުރަނީ އެޅޭ ކަމުގައެވެ. ނުވެއެވެ. އެހެނީ، ބުދުތަކަށް
އެބައިމީހުން އެ އަޅުކަންކުރަނީ، ޝައިޠާނާގެ އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންވެ ތަބާވެގެންނެވެ.[190]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ابْن عَبَّاس ﵄ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ބުދުތަކަށް
އަޅުކަންކޮށް އުޅުނު މައްކާގެ މުޝްރިކުންނާ ގުޅިގެންނެވެ. އެއީ، اللَّات އާއި، الْعُزَّى އާއި،
مَنَاةُ ފަދަ އަންހެން ނަންތަކެއް ކިޔައި އުޅުނު ބުދުތަކަކަށް އަޅުކަންކުރުމާ ބެހޭގޮތުން ކަމުގައި
އެބައިމީހުން ވިދާޅުވި ބަލައެވެ.[191]

لَّعَنَهُ ٱللَّهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿١١٨﴾

﴿118﴾ ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ވެސް، الله ﷻ ވެސް، އެ ނުބައި ނުލަބާ
ޝައިޠާނާއަށް ލަޢުނަތްލައްވައިފިއެވެ، އެ إِلٰهُ ގެ ބާރުގަދަކަމުން އެ ޝައިޠާނާ ބާރުގަދަކޮށްލައި
ދުރުކުރައްވައިފައެވެ. ފަހެއެކު، އެ إِلٰهُ ބަސްތަރުކަމުގައި ހުވާކޮށްލައި އެ ޝައިޠާނާ
ބުނެފިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާ إِلٰهُ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ކަނޑައެޅިގެންވާ
ބައި ބަލާނާ، ޝައިޠާނުންގެ ތެރެއަށް ބަލައި ވައްދާނީމެވެ. އަދި ބާވައި ހަމަވުން
އެބައިމީހުން ހެއްދައި، މަގުފުރެއްދައި، ނަފްސާނީ ދޮށިގޮތް މަގަށް އެބައިމީހުން
ގެންދާނީމެވެ."[192]

190– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
191– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
192– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، الله ﷻ ގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ކަނޑައެޅިގެންވާ
ގިނަ ބަޔަކު، އިބިލީހުގެ ބަޔަން ވައްދާނެ ކަމުގައި ބުނި އިބިލީސްކަލޭ ވަޢުދުގެ ވާހަކައެވެ.
އަދި އިބިލީހުގެ ކަންތައްތައްހުރި މި ޚަބަރިން ކަމުގައި ވާއިރު، އިބިލީހުގެ ބަޔަން ހުރި
ކާފިރުކަމުގައި މެދުވާ ކަންތައް ކާފިރުކަން ޚަޤީޤަތުގައި ވާހަކަ ބުނުމަކީ ހުއްޓަ ކަލޭކަމެވެ.[193]

وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلْأَنْعَٰمِ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَتَّخِذِ ٱلشَّيْطَٰنَ وَلِيًّا مِّن دُونِ ٱللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ﴿١١٩﴾

﴿119﴾ ޝައިޠާނާ ސޫރަތުގެއިން ނުކުމެވި ދުވަހު، الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅުގައި އެ ޝައިޠާނާ ދަންނަވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އިބަ إِلٰهُ ގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން، މި އަހާ ތަބާވާނެ ބަޔަކު ބަހުގެ ދިނާ ދުރުކަން މަގުފުރައްދަނިކޮށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ބަދުނުބައްޔަކު އުންމީދުތަކެއް އެބައިމީހުން ގައްވައި ކުރުވައި، މަގުފުރައްދުން އެބައިމީހުންނަށް، މި އެގާ ޖިންސުތަކުގެ ކަންފަތްތަށް ކަނޑާލުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ހުރިހައި ބާޒާ ކަލޭ ކުރުމަށް ވެސް، އެބައިމީހުންނަށް މި އަގާ އަމުރުކުރުމުގެ ގޮތުން، އެ ގޮތުން އިޖާބަދީ ހުރިހައި ނުބައި ކަލޭ އެބައިމީހުން ކުރާނެމެވެ.

އެހެންކަމުން، ގެރި، ބަކަރި، ޖަމަލުގެ ކަންފަތް ކަނޑައި، ތޮރުފައި ހުރުމަށް އެބައިމީހުންނަށް މި އަގާ އަމުރުކުރުމުން އެ ކަންކަން ވެސް އެބައިމީހުން ކުރާނެމެވެ. އެ ގޮތުން، ގެރި، ބަކަރި، ޖަމަލުގެ ތެދުވެރިން ބައެއް ތަކެއްޗަށް ނަންތަކެއްދީ އެ ތަކެތި އެބައިމީހުންގެ އިލާހުންތަކަށް ހައްސަކުރަން، އެ ތަކެތީގެ ބޭނުންކުރުން އެބައިމީހުން ހަރާމްކުރިއެވެ.

ނަމަވެސް، އެންމެހައި ދޭތި ބަލައި ޙަމަލާގެ ބޭނުންކުރުން، الله ﷻ ވަނީ ބާރުފުޅުކަންވަންތަވެއެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންގެ މަގުފުރެދުން އިތުރުވުމަށް ބާކީ، ބައެއް ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފަތައް ބަދަލުކޮށް އަދި ބައެއް އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފަތައް ބަދަލުކޮށް، الله ﷻ މީސްތަކުން އުފެއްދެވިފައިވާ ފިތުރަތުގެ ގޮތް ބަދަލުކުރުމަށް، ތިމަން ޝައިޠާނާ އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރުމުން، އެ ކަން ވެސް އެބައިމީހުން ކުރާނެއެވެ. އަދި މި އާޔާގެ އަމުރަށް ތަބާވެ، ކަންފަތި ބަލާއިރާއި ޚުދު ފަދަ ތަބާވޭ ބާވަޅުތަކުގެ ދިރޭ ތަކެތި ޖެހޭކުރުވައިގެން، الله ﷻ އެ ތަކެތި އުފެއްދެވިފައިވާ ފިތުރަތުގެ ގޮތް ވެސް އެބައިމީހުން ބަދަލުކުރާނެއެވެ.

ޝައިޠާނާއެވެ. ޝައިޠާނާގެ ގޮތުގައި އިތުބާރު، އެ ޝައިޠާނާއަށް ކިޔަމަންވެ، الله ﷻ ދޫކޮށް، މީހާގެ އެކުވެރި އެހީތެރިއަކަށް، ޝައިޠާނާ ކަމުގައި ހަދައިފި މީހާ ދަންނާށެވެ! ހަމަ، އެ މީހާ، ހަމަގައިމު ބާރުވެގެންނާ ގެއްލުމަކަށް ގެއްލުނީއެވެ، އެ މީހާގެ ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގެ ބަރުބާދުވެ ނިމިއްޖެ ކަން ކަށަވަރެވެ.194

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، الله ﷻ ގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ކަނޑައެޅިގެންވާ ގިނަ ބަޔަކު، އިބިލީހުގެ ބަހަށް ގޮސް ބާޣީވެ ކުރާ ބަލައް ކަންތައްތަކުގެ ތަބާވެއެވެ.

އެއް ކަމަކީ، ވަސްވާސްދިނުން ހެއްދުމާއި، މަގުފުރެދުވުމާއި، الله ﷻ ގެ ދީނުން އެއްކިބާކުރުވުމެވެ.

194- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ وَالتَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدُّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

އަނެއް ކަމަކީ، އަސްލެއް ބަޔާނެއްވެސް ނެތި ދީނުގެ އުސޫލުތަކާއި ހިތުން ހަދައިގެން ވަޙީއަށް،
ހިތްހަމަޖެހިފައިވާ، އުދަރާ ނަބިއްޔާ ފުރަތަމަ ކާމިލު ޝަރުޢު ބަދަލުކުރާ ޤައުމުތަކެވެ.

އަދި އަނެއް ކަމަކީ، ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރުން، އެ ތަކެއްޗަށް ކަލާނގެކަމުގެ ސިފަ،
އެ ތަކެތީގެ ނަމުގައި ގެރިބަކަރި ޤުރުބާން ކުރުމާއި، އެ މަތީ ޝަރުޢުގައި
ކަލާނގެ ޤައުމުތަކެއް ދެރަކުރުމުގެ ސިފަ، އެ ތަކެތީގެ ކަންތައްތައް، ދިރިއުޅުމުގައި
ގެރަޔަށް ވަގުތު ފުރަސަތު އަޅުއްވާކަމެވެ. އަނެއް ކަމަކީ، الله ﷻ ގެ ހުކުމްތަކުން،
އެ إِلٰهُ ހުކުމްކުރެއްވި ގޮތުގެ ޚިލާފަށް ބުރަދަނުގެ ގޮތް ބަދަލުކުރުން، ތަޤްދީރުތައް، އެ ދުނިޔެތަކަށް
ބަދަލުކުރުމަށް އަޅުކަންކުރެވެ.[195]

އެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި، އޮޅުވާލުމާއި، ބޮޑު ދޮގުހެދުމާއި، ބުރަ ނުރައްކާތެރި، ވެސް
ބޭނުންކުރުމާއި، ގޮތް ދޮގު ދަޢުވާ ދެއްކުން ހިފުން ކަމުގައި އިޚްލާޞްތެރިން ވިއްޔާވުމެވެ.
އަދި ޖިންނި ބަދަލުކުރުމާއި، އެއްޗިއްސެއް ގެނުވުން ހިންގުމާއި، މި ފަދަ ކަންތަ
ކަމެއް ވެސް ހިފެހެއްޓެވެ. އަދި އެ ފަދަ ކަންކަން ކުރާމީހުންނާއި ކުރެވޭ މީހުންނަކީ،
الله ﷻ ގެ ރައްޔިތުން، އެބައިމީހުން ބަރުކަތްލިބުމުގެ ދުރުކަމެއްވާން ދެރަވެގެނެއްވެ،
الله ﷻ ގެ ރަސޫލާ مُحَمَّد ﷺ ބަދުދުޢާކުރެއްވި ދަރަނިވާ ބަލާށެވެ.[196]

يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْۖ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ١٢٠

﴾120﴿ ދަންނާށެވެ! ޝައިޠާނާ ތަބާވާމީހުނަށް ބޮޑެތި، ތިޔަ ވައުދުތަކެއް ކުރަމުން
އެ ޝައިޠާނާ ދެއްވައެވެ. އަދި އެއްވެސް ބަޔާނެއް ނެތި ބާޠިލު ކަންތައްތަކާއި
އުންމީދުތައް އެބައިމީހުން ޙަޔާތުގައި ކުރުވައި، އެ ކަންތަކުގެ މަގަށް އެބައިމީހުންގެ
ހިތްތައް ޖަހާލައި އެ ކަންކަމަށް އެބައިމީހުންނަށް ހިތްވަރުދީ އުޅެއެވެ.

195- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي
196- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ لِلدَّكْتُور عَائِضِ الْقَرْنِي

އަދި ޝައިޠާނާ އެބައިމީހުންނަށް އެ ކުރާ ވަޢުދުތަކާއި އުންމީދުތަކުގައި ހެއްލުންތެރި
ކާމިޔާބުކަން ލިބުމީ އެހެން އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެ ވަޢުދުތަކަށް ޚުއްދަރި
ދޮގުން ކަމުގެ ވައްކަން ހުރިހިތްޕަސިތަ އެއްވެސް ބަހެއްބަ ދަލީލެއް ނުވާނެއެވެ.[197]

أُوْلَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

﴿121﴾ ޝައްކެއްނެތެވެ. ޝައިޠާނާއާ ތަބާވާމީހުން ދަނޑުދާ ވަޅު ތިބެނީ ތަނަވަ
ޖަހަންނަމުގައެވެ. އަދި ސަލާމަތްވުމަކަށް ފިލައި، އެ ތަނުން ނުކުމެ ދިޔުމަކަށް ނުލިބޭ
ތަނެއް އަދި ދިޔުމެއް ދޮގުން ޖެހޭނެ ވިއްސަ އެބައިމީހުންނަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ.[198]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ޝައިޠާނާކުރާ ދޮގު ވަޢުދުތަކާއި، ދައްކާ
ހެއްލުންތެރި ދޮގުތަކުގެ ކާރިސާތަކުގެއިތުރު، ޝައިޠާނާއަށް ތަބާވާ މީހުންގެ
ނިމުންހުރި ގޮތެވެ.

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ
خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٗاۚ وَمَنۡ أَصۡدَقُ مِنَ ٱللَّهِ قِيلٗا ﴿١٢٢﴾

﴿122﴾ އަދި އިހްލާސްތެރިކަމާ އެކު ބައްޔަތުވެގެން، ތިމަން اللهއަށް އީމާންވެ،
ތިމަން إِلَٰهُގެ ބަސްތަކަށް ކަމުދަންނަވާ ތިރި އެތާ ބަލަހައްޓާ މީހުން، ތިމަން إِلَٰهُ،
އެބައިމީހުން ސުވަރުގެތަކަކަށް ވައްދަވާނަ ކަން ކަށަވަރު މީހުންނެވެ. އެ ސުވަރުގެތަކުގައިވާ
ގަސްތަކުގެތަކާއި ގަސްތަކުގެ ދަށުން ތަކެތި ބޯވަރުބޯވަރުގެ ކޯރުތަކެއް ހިނގާހިނގައި
ހުންނާނެތެވެ. އަދި، އަބަދުގައަބަދަށް، އެބައިމީހުން އެ ތަންތާނގައި ދެމިތިބޭނީ
ގޮތުގައެވެ. އަދި، އެ ގޮތަށް މީހުންނަށް ބަސްއި ހުރި، الله ﷻ ގެ ވަޢުދު ބަސް ތުގެވެ.

197– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
198– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

މި ވަޢުދު ޙަޤީޤަތެކެވެ، ﷲ ﷻ ގެ ބަސްފުޅުން ޙައްޤު ގޮތުގައި އަދިސްތިހާރާ ތެދު ވަޢުދުތަކެކެވެ. ތަނަވަސްކަމުގައި ވެސް، އެ إِلٰهُ ގެ ވަޢުދުތަކާ، އެ إِلٰهُ ހެޔޮލޮބުވެތިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެވެ. އަދި ޙަޤީޤަތުގައި އެކަލާނގެ ވަޢުދުފުޅުގައި، ﷲ ﷻއަށްވުރެން ތެދުވެރިކަން ބޮޑު ވާނީ ކާކުހެއްތޯ؟[199]

ތިޔަނާސްތޯ! ޝައިޠާނާ ކިބައިން ދުނިޔެއާއި، ދެކެނީ ބާކީވާ ގޮތުގެ ފުރިހަމަކަމަށް ވަޢުދުވާކަށް، ޝައިޠާނާގެ މަގަށް ދެވުމުގެ ނުބައި ކަންތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ގޮވާ، ދެ ވަޢުދުގައި ހާލަތެއްގައި ތަނަވަސްކަމުގެ ވެސް، ﷲ ﷻ ގެ ބަރަކާތުގެ ދަރުމަތައް ގުރުބާނީ ވެވުމަށް، އެ إِلٰهُ ގެ ފަރުވާގައި ރަޙްމަތް ދެއްވާ، އެ إِلٰهُ ގެ ބަރަކާތުގެ ދެރަފުޅު ދެކެނެވިއެއް ނުވެ.

لَّيۡسَ بِأَمَانِيِّكُمۡ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِۗ مَن يَعۡمَلۡ سُوٓءٗا يُجۡزَ بِهِۦ وَلَا يَجِدۡ لَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ﴿١٢٣﴾

﴿123﴾ އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭގޮތަށް ނުވަތަ ކިތާބުވެރިން ދެކޭގޮތަށް، ނަޖާތެއް ނުވެއެވެ. ނުބައިކަމެއް ކުރާމީހަކު އެކަމެއްގެ ޖަޒާ ލިބޭނެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއް ކުރާމީހާ ދެކުނުގައި ވަކިން ވެސް، ހާލަތް ރައްކާތެރިކުރުމަށް މީހަކު ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ދެކުނުގައި ބޮޑު ގޮތް ވަކިން ވެސް، ﷲއަށް ވުރެ ބޮޑު ދެރައެއް، އެ إِلٰهُ ގެ ބަރަކާތުގެ ދެރަފުޅު ހޭލާ ނުވާނެއެވެ، ތިރިޔާ ނިކަމެތިކަމާ މީހަކު ނުލިބޭނެއެވެ.

———

199- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އެހެންކަމުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކިތަންމެ ކުޑަ ނުބައި ކަމެއް ކުރިކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ކަމުގެ ސަބަބާ އެ މީހަކަށް ޖަޒާދޭނެއެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ ވޭންދެނިވި ޢަޛާބުން، އެ މީހަކު ދުރުކުރާނެ މިންޖުކުރާނެ، އެ މީހަކަށް ނަސްރުދޭނެ އެހީތެރިވާނެ ހަމަ އެއްވެސް ބަލަދުވެރިއަކު، الله ﷻ ފިޔަވައި އެ މީހަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ.[200]

ދަންނާށެވެ! މުއުމިނަކު ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި ކާފިރަކު ކަމުގައި ވިޔަސް، ނުބައި ކަމެއް ކޮށްފި ކޮންމެ މީހަކަށް އެ ކަމުގެ ސަބަބާ ޖަޒާދޭނެއެވެ. ފަހެއެކު، ކާފިރުންނަކީ ނުބައި ކަންތައްތަކަށް އެބައިމީހުންނަށް ޖަޒާއީ ނަރަކައިގެ ޢަޛާބެވެ. ބައެއް މުއުމިނުންނަކީ ނުބައި ކަންތައްތަކަށް ސަބަބާ ޖަޒާދީ ދުނިޔޭގައެވެ. އަދި އަނެއްބައި މުއުމިނުންނަކީ ނުބައި ކަންތައްތަކަށް ސަބަބާ ޖަޒާދީ އާޚިރަތުގައެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.

«إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيا، وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى يُوَافِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».[201]

މާނައީ: "الله ﷻ، އެ إِلٰهُގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން އަޅަކަށް، އޭނާގެ ޢަމަލުތަކުގެ ދަރުމަވަންތަކަމުގެ، ހެޔޮ ގޮތް އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، އެ އަޅަކަށް ކުށުގެ ޖަޒާތަކުގެ އަދަބު ދުނިޔޭގައި އެ އަޅަކަށް ދެއްވާ ގޮތް މިންވަރުކުރައްވައެވެ. ފަހެއެކު، އެ އަޅަކަށް މުސީބާތްތަކާއި، ދަލީލުތަކާއި، އުނދަގޫތަކަށް ގެނައުމަށް ކުރައްވައި، އެ ކަންތަކަށް ކުށްތައް ފިލުވައްދެއްވުމަށް ސަބަބުން، އޭނާގެ ޖަޒާތައް ފިލުވައްސަވައެވެ.

200- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
201- رَوَاهُ التِّرمِذِي، وَقَالَ: «حَدِيثٌ حَسَنٌ».

އަދި، اللهُ ﷻ، އެ إِلٰهُ ގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން އަޅަކަށް، އޭނާގެ ޢަމަލުތަކުގެ ނުބައިކަމާހުރެ، ނުބައި ގޮތް އިބްތިލާކުރައްވައިފި ނަމަވެސް، އެ އަޅަކަށް ކުރިމަތިވާ ތަކުލީފުތަކުގެ ބުރުދަނުގެ ދަރަޖައިގައި އެ އަޅަކަށް ނުޖެހޭ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އެއީ، ޝަހާދަތް ދަރަޖަން، އެ ކަންކަމުގެ ބުރުދަނާއި އެއްވަރަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނެ ބަދަލެއްކަމުގައެވެ."

އަދި އެހެން ޙަދީޘްއެއްގައި ވެއެވެ. «مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ، وَلَا وَصَبٍ، وَلَا هَمٍّ، وَلَا حَزَنٍ، وَلَا أذًى، وَلَا غَمٍّ، حَتَّى الشَّوْكَةُ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ»[202] މާނައީ: "މުސްލިމަކަށް ވަރުބަލިކަމެއް، ބަލިމަޑުކަމެއް، ހާސްކަމެއް، ހިތާމައެއް، ގޯނާއެއް، ހިތްދަތިކަމެއް، އުނދަގުލެއް، އަދި ކަށި ހިތްވަރު ވިޔަސް ކެހިލިޔަސް، އެ ކަންކަމުން އޭނާ ކުށްތަކުން ފުއްސަވައިދެއްވާ ނަމަ، އަދި އޭނާގެ ކުށްފާފަތައް އެކަން ކުރި ކަމަކަށް ކަރަންޓު ވެސް، އެއީ ސަބަބުން، اللهُ ﷻ އެ މީހެއްގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާ ކަންކަމެވެ."

އަދި ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ ފަސާދު ޢަޤީދާއާއި، އެބައިމީހުންކުރާ އެއްވެސް ޢަޤީދާއެއް ނެތް ބާޠިލު އުންމީދުތަކާއި އެބައިމީހުންނަށް ކުރާނެ އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނެތް ކަން ބަޔާންކުރައްވައި، سُورَةُ الْبَقَرَةُ ގެ 111 ވަނަ އާޔަތުގައި، اللهُ ﷻ ވަޙީކުރައްވައިފައި ވެއެވެ. ﴿وَقَالُوا لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾[203]

މާނައީ: "އަދި ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިން ބުންޏެވެ. ޔަހޫދީއަކު ކަމުގައި ނުވަތަ ނަޞާރާއީއަކު ކަމުގައިވާ މީހަކު މެނުވީ، ސުވަރުގެއަކަށް ނުވަދެއެވެ. އެއީ، އެބައިމީހުން އަމިއްލައަށް ބުނާ ބާޠިލު އުންމީދު ތަކެކެވެ.

202– وَهُوَ فِي صَحِيح الجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحِ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ
203– سُورَةُ الْبَقَرَة: الْآيَة رَقَمُ 111

އޭ ރަސޫލާއެވެ! އިބަ ރަސޫލާ އެބައިމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ދަޢުވާ
ވާހަކައިޔާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތިޔަ އުންމީދުތަކީ ޙަޤީޤަތެއް ކަމުގައި ވާނީ ނަމަ،
އެ ކަން ސާބިތުކުރަނިވި ބުރުހާނެއް ދަލީލު ތިޔަބައިމީހުން ނިކަން ގެނެސްދީބަލާށެވެ!“

وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ
ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾

﴿124﴾ އަދި، الله ﷻ އަންގަވައި، ބަޔާންފުޅު ކުރައްވައި، އެ إلهُ ތަޢާލާގެ ވަޙީއާއި އީމާންވެފައިވާ،
އެ إلهُ ގެ ބަސްބަހަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ހަމަ ރަނގަޅު ޢަމަލުތަކެއް ތެދުވެރި އިޚްލާޞްތެރި
ނިޔަތަކާ އެކު ކުރާ ކޮންމެ ފިރިހެނަކާއި އަންހެނަކުވެސް ދަންނާށެވެ! ދަނީ،
އެބައިމީހުން، ނިޢުމަތްތަކުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގެ ވަންނާނެތެވެ. އަދި އެބައިމީހުން
ކޮށްފައިވާ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން، ކުޑަކުޑަ ޒައްރާއެއްގެ ނިސްބަތަށްވެސް ކަމެއް މިންވަރަކުން ވިޔަސް
އުނިކުރެއްވި، އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް އަނިޔާއެއް ނުކުރެއްވޭނެއެވެ.204

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، الله ﷻ ގެ އެއްކަލައުވަންތަކަން ތެދުކުރުން އީމާންވެ،
އެ إلهُ ގެ ރަސޫލާ ބައްޔެ ގޮތުގައި ތަބާވާ ކަމުގެ މުއުމިނުން އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންނަށް،
ނިޢުމަތްތަކުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގެ ވަޢުދުވެވޭ މިކަން ކަމެވެ.

އަދި އެއިން އެއްވެސް މީހަކަށް، ޒައްރާގެ ކުޑަ މިންވަރަކުން ވިޔަސް، އެއްވެސް
ބާއިންސާފެއް ނުކުރައްވާނެ ކަމެވެ.

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَٱتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۗ
وَٱتَّخَذَ ٱللَّهُ إِبْرَٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾

204- الجامعُ لأَحكامِ القُرآنِ للإمامِ القُرطُبي والتفسيرُ الواضحُ للدكتور محمَّد الحجازي

﴿125﴾ [illegible] إِبْرَاهِيمُ عليه السلام [illegible]
[illegible]
[illegible] ﷲ سبحانه وتعالى [illegible] إِلٰهُ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ﷲ سبحانه وتعالى [illegible] إِبْرَاهِيمُ عليه السلام [illegible] إِلٰهُ [illegible]
[illegible] ﷲ سبحانه وتعالى [illegible] إِلٰهُ [illegible]
إِبْرَاهِيمُ عليه السلام [illegible]

[illegible] ﷲ سبحانه وتعالى [illegible]
[illegible] إِلٰهُ [illegible]
[illegible] إِلٰهُ [illegible]
[illegible] إِلٰهُ [illegible] ﷲ سبحانه وتعالى [illegible]
[illegible] إِلٰهُ [illegible]
[illegible] إِلٰهُ [illegible]
إِبْرَاهِيمُ عليه السلام [illegible] ﷲ سبحانه وتعالى [illegible]
[illegible] إِلٰهُ [illegible]
[illegible]

އަދި، الله ﷻ ވަނީ، އެ إِلٰهُ ގެ ޚަލީލުކަމުގައި، إِبْرَاهِيمُ عليه السلام ޚާއްޞަކުރައްވައިފައި ކަން ވެސް މި އާޔަތުން ސާބިތުވެއެވެ. ޚަލީލީ، ގާތްކަމާއި ރަޙްމަތްތެރިކަމާއި ލޯބިވެރިކަމުގެ އެންމެ މަތިވެރި ދަރަޖައިގެ މަޤާމެވެ.[205]

وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٖ مُّحِيطٗا ﴿١٢٦﴾

﴾126﴿ އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައިވާ އެންމެހައި ތަކެއްޗަކާއި ކަމެއް މިލްކުވެގެން ވަނީ ހަމައެކަނި، އެއްކައުވަންތަ الله ﷻ އަށެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ ކަނޑައެޅުންވަންތަކަމާއި، މިންވަރުކުރުމާއި، ތަދްބީރުކުރުމާއި، ތަޞައްރުފް ޢިލްމުގެ ވަނީ، އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައިވާ އެންމެހައި ތަކެއްޗާއި ކަމެއްގައި ހިނގާ ހުރިހައި ކަމެއް ވަށައިލައިގެންނެވެ. އެހެންކަމުން، ހެދުނު ތަކެތީގެ އެއްވެސް ކަމެއް، އެ إِلٰهَ އަށް ފޮރުވިފައެއް ނުވެއެވެ.[206]

ދަންނާށެވެ! އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައިވާ އެންމެހައި ތަކެއްޗާއި ކަމެއް މިލްކުވެގެން ވަނީ، ހަމައެކަނި އެއްކައުވަންތަ الله ﷻ އަށް ކަން ބަޔާންކުރައްވައި، މި އާޔަތުން އަންގަވާ ކަށަވަރުވެއެވެ. الله ﷻ ގެ ޚަލީލު ކަމުގައި، إِبْرَاهِيمُ عليه السلام ޚާއްޞަކުރެއްވީ ވަނީ، އެ ފަދަ މުޙްތާޖްކަމަކުން، އެ إِلٰهُ ބޭނުންފުޅުވެވޮޑިގެންވާ ކަމަކަށް ބަލައިގެން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް، އެ ކަމަކީ، އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައިވާ އެންމެހައި ތަކެއްޗާއި ކަމެއް މިލްކުވެގެން ވަނީ، ހަމައެކަނި އެއްކައުވަންތަ الله ﷻ އަށް ކަމާއި، އެ إِلٰهُ އިކުރާމްކުރައްވާ ކޮންމެ ކަމެއް، އެ އިކުރާމްކުރެއްވުމަކީ ޚާއްޞަކަން ކުރައްވާ ބޭފުޅުންނަށް ދެއްވާ ހަދިޔާކަމެވެ.[207]

އާދެ އިލްމުން، އަދި، إِبْرَاهِيمُ عليه السلام އަށް، الله ﷻ ދެއްވި މަތިވެރި ދަރަޖައެކެވެ.

205– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

206– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

207– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

وَيَسۡتَفۡتُونَكَ فِي ٱلنِّسَآءِۖ قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِيهِنَّ وَمَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ
فِي يَتَٰمَى ٱلنِّسَآءِ ٱلَّٰتِي لَا تُؤۡتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرۡغَبُونَ أَن تَنكِحُوهُنَّ
وَٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلۡوِلۡدَٰنِ وَأَن تَقُومُواْ لِلۡيَتَٰمَىٰ بِٱلۡقِسۡطِۚ وَمَا تَفۡعَلُواْ مِنۡ خَيۡرٖ
فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِهِۦ عَلِيمٗا ١٢٧

(127) އޭ ރަސޫލާއެވެ! އަންހެނުންނަށް ލިބެންޖެހޭ ޙައްޤުތަކާއި، އެ ކަނބަލުން
އަދާކުރަންޖެހޭ ވާޖިބުތަކާއި، އެ ކަނބަލުންނާ ބެހޭ ޝަރުޢީ މައްސަލަތަކުގެ ޙުކުމްތައް
ބަޔާންކޮށްދެއްވުން އެދި، އިބަ ރަސޫލާއާ މީސްތަކުން ސުވާލުކުރެތެވެ. ވީމާ،
އިބަ ރަސޫލާ އެބައިމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! އެ ކަނބަލުންނާ ބެހޭ ޝަރުޢީ މައްސަލަތަކުގެ
ޙުކުމްތައް، ކީރިތި ޤުރުއާނުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކިޔަވައިދެވޭ އާޔަތްތަކުގައި، ﷲ سبحانه وتعالى
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަޔާކައި ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. އެ އާޔަތްތަކުގައި، އެ إِلٰهُ ބަޔާންކުރައްވަނީ،
ތިޔަބައިމީހުންގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައިވާ ޔަތީމު އަންހެނުންނާ ކާވެނިކުރާއިރު ވެސް،
ތިޔަބައިމީހުން ކާވެނިކުރާ އަންހެނުންނަށް ދިނުމަށް، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، ﷲ سبحانه وتعالى
ފަރުޟުކުރައްވައިފައިވާ ކާވެނީގެ ރަން އެ ކަނބަލުންނަށް ދީގެން ކާވެނިކުރުމަށެވެ.

އަދި ވާރުތަ ކުޑަކުދިން އެ ކަނބަލުންނަށް ލިބުން ޙައްޤުވެގެންވާ މިންވަރު
އެ ކަނބަލުންނަށް ދިނުމަށެވެ. ނަމަވެސް، ތިޔަބައިމީހުން އެ ފަދަ ޔަތީމު އަންހެނުންނާ
ކާވެނިކުރާއިރު، އެ ކަނބަލުންނަށް ދޭންޖެހޭ ކާވެނީގެ ރަނެއް ނުދެއެވެ. އަދި
އެ ކަނބަލުންނަށް ލިބެންވާ ވާރުތަ ދުވަލުން ވެސް ނުދެއެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރުން،
ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑެތިން، އެ ފަދަ ޔަތީމު ކުދިންނާ ވާރުތައިން ނުލާ ބަހައި
މީހުން ހަދާ ޒުލުމް، އެ ކަނބަލުން ބިން ބަހާ ވާރުތަކުރުމުގެ އުޞޫލުން ވާރުތައިގެ
އުފަލުން އެ ކުދިން މަޙްރޫމުކުރުމެވެ.

މި ކަންކަން މި ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ކުރަނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްގައި، އެ ކަނބަލުންގެ މުދަލަށް އޮތް ދަހިވެތިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި، الله ﷻ ބައްޓަންކުރައްވާފައިވަނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ބުޚުލުގެ ދަށުގައިވާ ޙަޤީޤަތުންނަކާއި އެ ޝުޢޫރުވެސް ކުޑަކުރެވިދާނެހެން އަނިޔާވެރި ނުވެ، އެ ހުރިހައި ކުރިންގެ މުދަލާ އަދި ތަރިކައިން އެ ކުރިންނަން ދިނުމާ ބައްދަލުވާގޮތަށް، އެ ނޫން ބައްދަލުވުން ވެސް ދައްކައުވާދިނުމަށް ބޭފުޅުންނަށް ބޮޑުކަމާއި ތިޔަބައިމީހުން ޙާއްލުކުރުމަށް ތިޔަބައިމީހުން ޒާއިލުވާ ތިޔަބަހައްޓާށެވެ.

އަދި ބައްޓަންވެރިޔާ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ބޭރުގެ އިންސާފުގައި ކުރުމާ އެކު، އަނިޔާވެރިވުން ދުރުކުރުމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޮތް ވާޖިބެއް ކަމެށް، الله ﷻ ބައްޓަންކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ހެޔޮ ކަމުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގެ، ދޮގެއް ދެންނެވޭގޮތާ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވޭތެވިގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ، އެ إِلٰهَ ދެކެވި ވަންހަނާވެގެންވާ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވާނޭ އެކު، ތިޔަބައިމީހުންކުރާ ހެޔޮ ކަމަކާއި، އެ ކަމަކާ އެކަށީގެން ޖަޒާ ދެއްވައި ސަވާބު، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނެއެވެ.[208]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، އަންހެނުންނާއި، ފިރިހެނުންނާއި، ކާވެނީގެ ބައެއް ހައްދުތަކުގެ ވާހަކައެވެ. އަދި ގޮތްތަކާ ދިރިއުޅުމުގައި އުފާތަ ބައެއް މައްސަލަތައް ހައްލުކުރާނެ ގޮތެވެ. އެހެނީ، އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ ހައްދުތަކާއި އެބައިމީހުންނަށް ހައްޤުވެރިވާގޮތް ދިނުމަށް ސާބިތުވެގެން އަޅުގަނޑުމެން ކުރަމުންދަމެވެ.

ތިމާގެ ބަލުމުގެ ދަރަޖައިވާ ހަޤީޤު އަންހެނާ ތިމާ ކާވިންކުރާން އެދޭ ހިނދު،
ވާރުތައިގެ ގޮތުން އެ އަންހެނަކަށް ލިބެންވާފަދައިވާ މުދަލެއް، ނުވަތަ އާންމާ
ކާވިންކުރުމަކީ ބަލައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ކާވިނުގެ ޙައްޤު ނުދީ ހިފެހެއްޓުމަކީ
ހުއްދަކަމަކަށް ވެދާނެ ބާވައެވެ؟ އަދި އަނބިމީހާ ވަކިވާންޖެހި، ދުވަހުފިރިން ވަކިވާ
ހިނދު، ސުލްހަވެރި ކޮން ގޮތަކުން ބާވައެވެ؟ އަދި މި ސުވާލަށް، މި ގޮތަށް ޖަވާބުދެވޭ
ސުވާލުއް އަސްބާބުތަކުގެ ދުރުގައި އުފެދުނެވެ. އަދި އެ ގޮތަށް ކޮންމެ ސުވާލަކަށް ޖަވާބެއް،
އާދޭ ޢަޤީދާތެރިކަން ނުހަނު ބޭނުންތެރިކަން ބޮޑުވެފައިވާ ސުވާލަކަށް ވެފައި ވެސް ހުރި،
އެ ގޮތަށް ސުވާލުތަކެއް އަސްބާބުތަކުގެ ގޮތުގައިވާމުން، ކަނޑައެޅި ދަސްކޮށްދިނުމެވެ.

ނަމަވެސް، ވަރިވުމުގެ ސުވާލުގައި ނޫނީ، އާއިލާ އެއްބަސް ސުވާލުތަކާއި ޖަވާބުދެއްވުމަކީ،
ހަރަމަ ބަސްދީފައިވާ އުއި ކަމަކަށް ނުވާ އިރު، އެ ގޮތަށް ބައެއް ސުވާލުތަކުގެ
ޖަވާބު، މި ސުވާލުގެ ހުރިހާ ގޮތެއް، ﷲ ﷻ ދެއްވާފައެވެ.
ދެރަނޭކަމަށް، މި ގޮތުގައި މި ވަގުތު، އެ ގޮތުގެ ބުނުމުގެ ގޮތުން
ހަމަ ދެން ކަނޑައެޅިފައިވާކަމެވެ.209

وَإِنِ ٱمۡرَأَةٌ خَافَتۡ مِنۢ بَعۡلِهَا نُشُوزًا أَوۡ إِعۡرَاضٗا فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يُصۡلِحَا بَيۡنَهُمَا صُلۡحٗاۚ وَٱلصُّلۡحُ خَيۡرٞۗ وَأُحۡضِرَتِ ٱلۡأَنفُسُ ٱلشُّحَّۚ وَإِن تُحۡسِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٗا ﴿١٢٨﴾

﴿128﴾ އަންހެނަކަށް، ތިމާގެ ފިރިމީހާގެ ފަރާތުން ނުރުހުމެއް ނުވަތަ އެނބުރިގަތުމެއް
އަދި ހިތްހަމަނުޖެހުމެއް ފެނިގެން ބިރުގަނެފި، ނުވަތަ ތިމާއާ ވާހަކަ ނުދައްކައި
ދުރުހެލިވެ ފިރިކަލުގައި ބާރުވެ ގުޅުންފިޔަވާ ކަމުގެ ބިޔަ ހިތްޖެހުމަކީ ދަރަނިތަކެވެ!

209– التَّفسِيرُ الوَاضِحُ لِلدُّكتُور مُحَمَّدِ الحِجَازِي

ފަދަ، ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ޙައްޤުތަކެއް ނުވަތަ އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ޙައްޤުތަކެއް އަނބިމީހާ ދިބިނުގަނެ ޤަބޫލުކުރުމަށް ދެފަރާތުން ޞުލްޙަވެ އެއްބަސްވުމަކީ ޞުލްޙަވެރިވުމަކުން އެ ދެމަފިރިންކުރެ މީހެއްގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ކުށެއް އަދި ގުނާހެއް ވިއަސް ނުވެއެވެ. އެއީ، އެ ދެމަފިރިން، އެކަކު އަނެކަކާ ވާހަކަދައްކައި ޞުލްޙަވެރިވެ ކާވެނީގެ ގުޅުން ދެމެހެއްޓުމަށް ބޭނުމެވެ. އަދި އެ ދެމަފިރިންނަށް، ވަރިވުމަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވާކަމަށް އިތުރުވެގެންވާ ކާވެނީގެ ގުޅުން ދެމެހެއްޓުމީ ބޭނުންތެރިކަމެވެ.

ޝަރުޢުކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާގެ ފަރާތުން އަނބިމީހާއަށް ދިނުމަށް ބައެއް ޙައްޤުތަކެއް ނުވަތަ އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ނަމަވެސް އަނބިމީހާ މާފު ކުރުމަކީ އަދި ފިރިމީހާގެ ފަރާތުން އަނބިމީހާއަށް ދޭންޖެހޭ ހަރަދުތަކެއް ބަރާބަރަށް ދިނުމަކީ، މިނަ މިންވަރަކަށް ވަރަށް އުނިކުރުމެވެ. އެހެނީ، ދަރިވެރިކަމާއި، މިނަ އިންސާނުންގެ ޠަބީޢަތުގައިވާ ނަފްސާނީ ސިފައެކެވެ. ވީމާ، އެ ފަދަ ހާލަތްތަކުގައި، ކޮންމެ ދެމަފިރިއެއްގެ ކިބައިން އެދުވެރިކަމާއި ބަޚީލުކަމުގެ ނަފްސާނީ ސިފައިން ދުރުވެ، އޭގެ އިތުރުން ސިފަތަކުގައިވާ ޚިޔާރުކުރުމުގެ މާތް ސިފައިން ސިފަ ތިބެގަތުމެވެ.

އެހެނީ، މި ފަދަ ފުރިހަމަ މާތް ރިވެތި އަޚްލާޤީ ސިފަވެރިވެގެންވާ ބަދަލުކަމުގައި ތަޤުވާވެރިވުން ވެސް ނަމަ، ދެމަފިރިންގެ ދެމެދުގައި އުފާވާ ހަމަޖެހުމެއް ދެމެވޭ، ބެހެއްޓިފައިވާކަން ޤާއިމުވުމަކީ ނަމަ ފަސޭހަ ކަމަކަށް ވާނެއެވެ. އަދި ތަޤުވާވެރިވުމުގެ އަނބިންނަށް ތަޤުވާވެރިވުމުގެ އިރުޝާދުދެއްވި، އެ ކަނބަލުންގެ ބައްދަލު އަދާކުރުމުގައި، ﷲ ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ، އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައްކޮށް ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުންދުރުވެ ތަޤުވާވެރިވެސް ނަމަ ދަންނާށެވެ!

ދަށް ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަކީ ހުރިހައި ކަމެއްގެ އަސްލު ކުރިކުރި ތަފްސީރުތަކަން ދިނުމުން މާތަރު ދެކެމުން ބައެއްކަމާ، އެ ހުރިހައި ކަމަކަށް މާތަރު ބައްޓަންވެގެންވާ ހަޔާތުވެރިޔާ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވެގެން ވެއެވެ. ވީމާ، އެ ހުރިހައި ކަމަކަށް، އެ ކަންކަމާ އެކަށީގެން ގަޑި ނުވަތަ ސަބަބު، ތިޔަބައިމީހުންނަން، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނޭ ކަން ކަށަވަރުވެ.

ދަންނައެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ކާފިރުގެ މާތް ގުޅުމާ އެކަށީގެންނެވާ ޖަހަ ކަންތައްތައްކަން، ދުރުހިވުމެއް ނުވަތަ އިންސާނިއްޔަތުގެ ޖިހާދާއި ޖަހަނަމުގެ ފިރިއަޅު ނަމަ، އިންސާނިއްޔަތު ކަންތައް ކުރާނުވި ގޮތެވެ. އެހެންކަމުން، އިންސާނިއްޔަތް ޖިހާދާއި ޖަހަނަމުގެ އެ ޖަހަ ކަމެއް ފިރިއަޅު ނަމަ، ދުޖަހާމުން ވެސް ހުންކުރެވެ، ދުވަ ޖިހާދުގެ ދުރުއަޅުވަން މީހުން ނަމަ ހަވާލާ އެބަފެނެ ޖިހާރަކާ ދުމަވަލެ، ކޮންގެންވާ ކަމެއް ނުން ކަމުގައި، ދު ޖަހާތަކަން ފެސް އޮޅި، އެއްބަސްވާ ބިޔަވަރުން ކަން މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިދީ ވެއެވެ. އަދި މި އާޔަތުގައި، ދުޖަހާމުގެ ތަޒުގެ އިންޒިރާތުގެ ކަމެއް ތަޢާރު މި ފަޔަދިން އެ އޮތް ބަސްފުޅުގެ ދަރުގައި ޔަޤީންކުރެ ކަމެއް ހިފެހެއްޓެވެ.

އެއީ، ބޮޑުވާ އިހުޔިލިވުމާއި، އަޅުގަނޑު ދަރަލާވެހިފި އުމުރާއި، އެހެން ފަޅާތްފަޅާތަން ފެނިބީ، އެ ފަޅާތްތަކާއި ދުވަން އުފެއްދުމާ އަދި މި ފަޅަ އެތައް ކަމެއްކެވެ. ވެރާއްކާ، މި ފަޅަ ކަމެއް ފިރިއަޅުގެ ހިބައިން ފުނިއްޔޭ ނަމަ، ވިޔާފާރި އަތޮޅުކަން އެ ކަލޭގެ ފަޅާ ހުދުއި، ދުފަޅާތް ހަމަޖެހި، ބަލަޔުބަލަން ޖެހޭނެ ކަން މި އާޔަތުގައި އަންގަވައިދީ ފަހުރެވެ. އަދި މި އާޔަތުގައި ބަލަޔުބަލަމުގެ. މި ފަދައިން އެ ތަކެތި ބަސްފުޅުގެ ދަރުގައި، ބަލަޔުބަލަމުގެ އަސްލުކަމެއް މިރާތީގެ ހިމެނިގެން ވެއެވެ.

ދެއި، ތިބެންވާ ބަރާބަރު ދޫކޮށްލުމާއި، ދޭންޖެހޭ ބަރާބަރު ނަފަޤަ އެއްކޮށް ދިނުން ފަދަ އެންމެހައި ކަންކަމެވެ. ފިރިމީހާ، އަންބިމީހާއަށް ދޭންޖެހޭ ބަރާބަރުކަމުގެ ތެރޭގައި، އަންބިމީހާއަށް އަންނައުނު ދިނުމާއި، ކެއުން ބޮއިމުގެ ހަރަދުދިނުމާއި، ހުންނާނެ ތަނެއް ދިނުމާއި، އަންބިމީހާ އެކު ރޭކުރުމާއި، ގިނައަނބީން ތިބި ނަމަ، އެ ކަނބަލުންގެ މެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް ކަންތައް ކުރުންފަދަ ބަރާބަރުކަމެއް ހިފެހެއްޓުމެވެ.210

އަދި މީހާއަށް ތިބެންވާ ބަރާބަރުކަމާއި، މީހާއަށް ފައިދާހުރި ކަންކަމަށް ދަރިލޯބިވުމަކީ، އިންސާނާގެ ފިޠުރަތުގައި ފުރިހަމަ ކަމަކަށް ވުމާ އެކު ވެސް، ދެމަފިރިން ސުލޫކުބަރާބަރުވާންޖެހޭ ތަނބޭގައި އެ ދަރިލޯބިކަމުން އެއްކިބާވާށެވެ، އަނބާގެ މަސްލަހަތު އިހްސާނުވެރިވެ، މީހާއަށް ތިބެންވާ ބޮޑު ބަރާބަރުކަމެއް ވެސް އަނގާއަށް ދޫކޮށް، އެކަކުއަނބަކަށް ހިތްވަރު ދީ ވެސް ހާލަތުގައި އަންގަވައިދެއްވައެވެ.

ވުމާއެކު، اللهﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަބާވުމުގައި، ދެމަފިރިން ބޮޑުކޮށް ކާވެނީގެ ގުޅުން ދެމެހެއްޓުމަށް ޓަކައި ކުރިމަތިލާ މަޝައްޤަތްތަކެއް ކޮންމެ ދެމަފިރިއަކު ކުރިމަތިލާނެއެވެ. އަދި، މީސްތަކުން އަމަލުކުރުމަށް ގޮތުގެ ހިފާގެން ހަދަތުމަ، އެ إِلٰهُ ގަބޫލު ދެއްވާނެ ވެއެވެ.211

وَلَن تَسۡتَطِيعُوٓاْ أَن تَعۡدِلُواْ بَيۡنَ ٱلنِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡۖ فَلَا تَمِيلُواْ كُلَّ ٱلۡمَيۡلِ فَتَذَرُوهَا كَٱلۡمُعَلَّقَةِۚ وَإِن تُصۡلِحُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ١٢٩

210– التَّفسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ وَالْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ الدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

211– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

﴾129﴿ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! އަނބީންދެކެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތުގައި އުފެދޭ
ލޯބީގައި ހުރިހައި އަނބީން އެއްވަރުކޮށް ހަމަހަމަކުރުމަކީ ތިޔަބައިމީހުން ކިތަންމެ
ވަރަކަށް އެދި ދަރިވެރިވިޔަސް، ކޮށްނުލެވޭނެކަން މަސައްކަތް ކުރިކަމުގައި ވިޔަސް،
އެ ކަމަކީ ހަމަހިގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުރެވޭނޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. މި ކަން
މިހެންހުރި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެކަކަށްވުރެން ގިނަ އަންހެނުންނާ އިނދެގެން
ތިޔަބައިމީހުން އުޅޭއިރު، ކޮންމެވެސް އެއް އަންބެއްގެ ފަރާތަށް މުޅިން ޖެހިލާ،
އަނެއް އަންބަކަށް ދޫކޮށް ބައްދަލުވުމެއްނެތި، އޭނާ ވަކި ވެސް ނުކޮށް އަދި
ސުވަބަރުވެވުނު ވިއަސް ނެތި، އިނދެގެން ހުރެވެ، ނުއިނދެ އޭނާ މިހާރު ފަދައިން
އޭނާއާދު ކަންތައްތައް ދޫކޮށްނުލާށެވެ، ބޭނުން އަނބިމީހާގެ ފަރާތަށް ތިޔަބައިމީހުން
މުޅިން ޖެހިލި ނުގަންނާށެވެ!

އެހެނީ، ވަކި އަންބެއްގެ ފަރާތަށް، ނުވަތަ ވަކި އަނބީންތަކެއްގެ ފަރާތަށް މުޅިން
ޖެހިލުމަކީ، ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލަންވާނެ ކަމެކެވެ. އަދި އަނބީންނަށް އިންސާފުވެރިވެ،
އަނބީންގެ ދެމެދުގައި ހަމަހަމަކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބިގެންވާ
ކަންކަމުގައި ހުރިހައި އަނބީންގެ ދެމެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް، ކާއިންބުއިމާއި، އަންނައުނު
ދިނުމާއި، ދިރިއުޅޭނެ ތަނެއް ދިނުމާއި، ރޭތަކު ބައްޓަން ކުރުމުގައި އަދި
އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ހިތްވަރުކުރާށެވެ.

އަދި، الله ﷻ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތުގެމަތިން ކަންތައްތައް ހަމަޖައްސައި ކަންތައްތަކުން
ދުރުވެ، الله ﷻ އަށް ބިރުވެތިވެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުވުމެއް އިސްލާހުކުރެއްވުމުން، ދުވަހު
ދުލުތު ބިރުވެތިވެރިކަން ނާއިދުވާކުން، ތައުބާވެރިވެސް ނަމަ ދަންނާށެވެ!

ފަދަ ހަމަހަމަކަމުން، ވަކި އަނބިއެއްގެ ފަރާތަށް، ނުވަތަ ވަކި އަނބިންތަކެއްގެ ފަރާތަށް މުޅިން ލެނބިގެން ވިޔަސް އަދި އެ ނޫން ކެރެއް ވިޔަސް ކުރުވުމަން ފަދަ، އެ إِلٰهُ ގެ ބަސްފުޅަކަށް ތަބާވެ ތިއްބާވާ އަޅުތަކުންގެ ފުދު މިނަމިނައިން ފުއްސަވާ އެބައިމީހުންނަށް ނުހަނު އޯގާތެރިވެ ރަޙްމަތްތެރި إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވޮޑިގެންވެއެވެ.[212]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، އެކަކަށްވުރެ ގިނަ އަނބިން މީބާ ހިފެހެއްޓުން، އެބައިމީހުންގެ އަނބީންނާމެދު ކަންތައްކުރަންޖެހޭ ގޮތެވެ. އެއީ، ޢަދުލުވެރިކަމާއި، ކަށަވަރުކުރުމާއި އަންނައުން ދިނުމާއި، އުޅޭނެ ގެއެއް ދިނުމާއި އަދި މި ނޫނަސް، ޙައްގު އިހްތިޔާރާއި ބާރުގެ ދަށުން ހިނގާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި ހުރިހައި އަނބީންގެ މެދުގައި ހަމަހަމަކުރުމެވެ.

ނަމަވެސް، ހިތުގެ ލޯބިވުމަކީ، އެ ކަމުގެ މައްޗަކަށް އިންސާނާގެ ބާރު މުޅިން ނުހިނގާ ކަމަކަށް ވުމާ އެކު، އެ ކަމުގައި ކޮންމެވެސް ފުށުން ދެއްވައި، ޙައްގުގެ ހިތުގެ ހުރިހައި ލެނބުމެއް ވަކި އެއްފަރާތަކަށް ލެނބިގެންނު ގޮސްގައި ލެނބިގެން ނުދިއުމަށް، އެކަކަށްވުރެ ގިނަ އަނބިން މީބާ ހިފެހެއްޓުންނަށް، الله ﷻ މި އާޔަތުގައި އަމުރުކުރައްވައެވެ. އެހެނީ، އެ ފަދަ ގޮތަކަށް ވަކި އަނބިއެއްގެ ފަރާތަށް ލެނބިގެން ހިނގައްޖެ ނަމަ، ދަންނަހާ އަނބިކަށް ނުވަތަ ދުން މީހާ އަނބިން މީހާއާ، އެއްވެސް ބައްޔަކުއްތާއިރަކުއް، ހަމަހަމަވާވެއް އަދި ހަމަޖެހޭ ޖަވާބު ބަހާލައްގެ ވެސް ނުލިބި، ފިރިއަކުހަށިލަނުކުރަ ވިޔަސް ފިރިއަކު ނުލާ ދިރުމާ އެއްފަދަވެ ދާނެއެވެ.[213]

212– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

213– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

رَسُولُ اللهِ ﷺ ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ. «مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ، فَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ مَائِلٌ».[214] މާނައީ: "މީހެއްގެ ދެ އަނބިން ތިބެފައި، އޭގެ ތެރެއިން އެކަކުގެ ފަރާތަށް ލެނބިޖެ ނަމަ، ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، މަޙްޝަރުގެ މައިދާނަށް އެ މީހަކު އަންނާނީ، އެއްފަޅި ލެނބިފައިވާ މީހެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ވަކި އަނބަކާމެދު، މީހާގެ ހިތްގައި އިތުރު ލޯތްބެއް އުފެދުން ކަމުގައި ވިޔަސް، ކުރިރައި އަނބިންގެ ދެމެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް ކަންތައްތައް ޢަދުލުވެރިވެ، ހިތުގައި އުފެދޭ ލޯބިގައި ވެސް ވަކިފަރާތަކަށް ދުރިން ނުލެނބި ހުރުމުގެ ތައުފީޤުދެއްވުން އެދި، اللهُ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވަން ޖެހޭނެ ވެސް ވެއެވެ."

އެއީ، رَسُولُ اللهِ ﷺ އެ ކަން ކުރެއްވި ގޮތެވެ. އެހެނީ، ކީރިތި ރަސޫލާގެ ހިތްޕުޅުގައި، އެ ރަސޫލާގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން عائشة ﵂ ގެ މައްޗަށް އިތުރު ލޯތްބެއް އުފެދުން ހިނދު، اللهُ ﷻ ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވާ ކަމުގައި ވެއެވެ.

«اللَّهُمَّ هَذِهِ قِسْمَتِي فِيْمَا أَمْلِكُ، فَلَا تَلُمْنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ»[215]

މާނައީ: "އޭ މަތިވެރިވަންތަ اللهُއެވެ! މިއީ، ތިމަން އަޅާގެ އިޚްތިޔާރުގައި ބާރުގެ ދަށުން ހިނގާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި، ތިމަން އަޅާގެ އަނބިންގެ ދެމެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް، ތިމަން އަޅާ ޢަދުލުވެރިވާ ގޮތެވެ. ނަމަވެސް، ހިތުގެ ލޯބިވުމަކީ، ތިބާ إِلٰهُ ގެ ހަޟްރަތުގައިވާ އަދި އެ ކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަން އަޅާގެ ބާރު ނުހިނގާ ކަމަކަށް ވުމާ އެކު، އެ ކަމާމެދު ތިމަން އަޅާ ކުށްވެރިނުކުރައްވައި، ތިމަން އަޅާއާ ސުވާލުނުކުރައްވާނދޭވެ!"

214– رَوَاهُ أَبُو دَاوُود، وَقَالَ الشَّيْخُ شُعَيْبُ الْأَرْنَؤُوطُ إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ.
215– رَوَاهُ أَبُو دَاوُود، وَقَالَ الشَّيْخُ شُعَيْبُ الْأَرْنَؤُوطُ إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ.

އަދި ހަމަ އެހެންމެ، އަނބިންގެ މެދުގައި އަދުލުވެރި ނުވެވޭނެ ނަމަ، އެކަކަށްވުރެން ގިނަމީހުންނާ ނުއިންނަމަ، ﷲ ﷻ ވަނީ މި ސޫރަތުގެ ތިންވަނަ އާޔަތުގައި އެންގެވުމުގައި ދުސްތޫރު ހިނގުންނަން ޢަމަލުކުރައްވައިފައެވެ.

وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ ٱللَّهُ كُلًّا مِّن سَعَتِهِۦۚ وَكَانَ ٱللَّهُ وَٰسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

﴿130﴾ އަދި ދެމަފިރިންގެ ދެމެދުގައި އެކުވެރިކަމާއި ސުލްހަވެރިކަން ގެއްލުމުން ތަފާތު ކުރެވި ހިތްހަމަނުޖެހި ދެމެދުގައި ކުރުވަން ނުކުރެވޭނަމަ ސުލްހަ ގެއްލުމުން ތަފާތުވެއްޖެ ނަމަ، ވަރިކުރުމުގެ ނުވަތަ خُلْعَ ގެ ތަރީޤާއިން، ދެމަފިރިން ވަކިވެދާނެ، އިސްލާމް ދީން ހުއްދަކުރާ ކަމެކެވެ. އަދި، ﷲ ﷻ ގެ ރަޙްމަތާއި ވަސީލަތްތަކާއި، އިޙްސާނާއި ވަސީލަތްތަކާއި، ފަޟްލުވެރިކަމުގެ ތަނަވަސްކަމުން، އޭގެ ކޮންމެ އެއް މީހަކު އެހެން މީހަކަށް ބޭނުންނުވާ ގޮތަށް ބަލަހައްޓަވާ ރިޒުޤު ދެއްވައި ބަދަލުދެއްވާނެއެވެ، އެ ދެ މީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވައިދެއްވާނެއެވެ. އެހެނީ، އެކަލާނގެ ރަޙްމަތާއި އެބައިމީހުންގެ ބޭނުންތަކަށް ކާފީކަމާއި އެބައިމީހުންގެ ބޭނުންތަކާއި މަސްލަޙަތު ގެނައުމަށް ހެއްދެވުމުގައި ތަނަވަސްވަންތަ އަދި ޙިކުމަތްތެރިވަންތަ، ތަދުބީރުކުރައްވާ ނިޔާކުރައްވާ އެކަލާނގެއަށް ޙިކުމަތްވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައި، ﷲ ﷻ ވާހަގައި ވެގެންވެއެވެ.[216]

ފަންނާނުވެ! ދެމަފިރިންނަށް ސުލްޙަވެވޭނެ އެއްވެސް މަގެއް ނުފެނިއްޖެ ނަމަ، ހެދޭނޭ ގޮތް މި އާޔަތުގައި މި ވަނީއެވެ. އެއީ، ދެމަފިރިން ވަކިވުމެވެ. އަދި އެ ގޮތަށް، ދެމަފިރިން ވަކިވުމަށް ޖަހައި ދި ގޮތެއް ހުށައެވެ. އެއް ގޮތަކީ ވަރިކުރުމެވެ. އެއީ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ފިރިހެނުން މީހާއަށް ދެވިފައިވާ ބާރެއްވެއެވެ. އަނެއް ގޮތަކީ خُلْعَއެވެ. އެއީ، އަންހެނުން މީހާއަށް ދެވިފައިވާ ބާރެއްވެއެވެ.

216– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި ދެމަފިރިންނަށް ސުލްޙަވެވޭނޭ އެއްވެސް މަގެއް ނުފެނިއްޖެ ހާލަތެއްގައި،
އެ ދެ މީހުންނަށް ވަކިވެވޭނޭ ގޮތް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އޮތް ނަމަވެސް،
ވަކިވުމަށްވުރެން މޮޅުވަނީ ހުއްޓާލުމާ ބޮޑީ، ސުލްޙަވުންކަމާއި، ރައްކާތެރިވެ
ތަޤްވާވެރިވުންކަން، މީގެ ކުރީގެ އާޔަތުގައި ބަޔާންވެ ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި خُلْعَ އަކީ،
ޢަވަޟާ ބާރާމު ދުވަހަށްޓަކައި އެއްވެސް ގޮތެއް ނުލިބުން އަނބިމީހާއަށް
އިޚްތިޔާރުކުރެވޭނެ، ކާވެނީގެ ގުޅުން މުޅިން ބޭނުންވެއްޖެ ހިނދުގައި،
ވަކިކުރުމަށް، އަނބިމީހާގެ ފަރާތުން ކާވެނި ފެށި އެއްޗެއް ފިރިމީހާއަށް ދީގެން،
އެ އެއްޗެއް ދިނުމަށްފަހު ފުރި، އަނބިމީހާ ވަރިކުރުމާ ޤާޟީ މިނިވަންކުރުމެވެ.[217]

وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَلَقَدۡ وَصَّيۡنَا ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ مِن
قَبۡلِكُمۡ وَإِيَّاكُمۡ أَنِ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ وَإِن تَكۡفُرُواْ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي
ٱلۡأَرۡضِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾

﴿131﴾ އަދި އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައި ވާހައި އެއްޗެއްކާއި ކަމެއް
މިލްކުވެގެން ވަނީ ހަމައެކަނި އެއްކައުވަންތަ الله ﷻ އަށެވެ. އޭ ނަބިއްޔާއި
ތަސްވީކަން ހަމަޖެހިވޭނޭ ތަޤްވާގެ އުންމަތުގެ މީހުންނޭވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން،
ތިޔަބައިމީހުން ތަސައްވުރުކުރާ ކަމަކީ، ނަފްސުގެ ކަމަކަށް ފުރިވާ،
ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރިވުމަށް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި، ސަމާލު ޖަމާޢަތް
ދެއްވުނު ތަޢުލީމުތަކާއި ނަސޭހަތްތެރިންނަށް ވަޞިއްޔަތްކުރެއްވީމު އަޅުކަންކުރުމުގެ
ޙަޤީޤަތް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެސް އެ ކަންކަން އެ ގޮތަށް ކުރުމަށް، ތިޔަބައިމީހުން إِلَٰهُ
ވަޞިއްޔަތްކުރެއްވީ އަޅުކަންކުރުމަށެވެ.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަން ﷲގެ މި އަމުރުފުޅަށް އިންސާފުކޮށް، ތިމަން إِلٰهُގެ ޝަރީޢަތް ދޫކޮށް ދުނިޔަވިރަކަމާއި ހާޞިލުކުރުމަށް ނަމަ ދަންނާށެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، އެ ކަމުގެ ހުރިހާ ގެއްލުމެއް ހުންނާނީ ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައި ވާހާ އެއްޗަކާއި ކަމެއް މިލްކުވެގެން ވާނީ، ހަމައެކަނި ތިމަން ﷲއަށެވެ. ވުމާއެކު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެއްވެސް ކަމަކަށް، ތިމަން ﷲ ބޭނުންތެރިވުމެއް ނުވަމެވެ. އަދި ހުރިހާ ގޮތަކުންވެސް އަމިއްލަ ދެއްކުމަށްޓަކައި، ހުރިހާ ކަމެއް ބަލައިލެއްވުމަށް ހަމަ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހުރީ އެ إِلٰهُ ކަމުގައި، ﷲ ﷻ ވޭދާން ވުމެވެ.[218]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި ވަނީ، ﷲ ﷻގެ އެއްކަލައުވަންތަކަން ދޭކުރާކަން ޔަޤީނުކުރާން، ހަމައެކަނި، އެ إِلٰهއަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި، އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް އެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށްކަން، ނަހީކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުން ދުރުވެ ތިބުމަށް، ޚިދުމަ ދެއްވާނީ ބަޔާންކުރެއްވި އަމުރުކުރެއްވިކަމާ، އެއްގޮތަށް ޝަރީޢަތި ހިންގަވާގައި ވެސް ބަޔާންކުރެއްވި އަމުރުކުރެއްވިކަން ކަމެވެ.

އަދި ދުނިޔޭގައި ވާހާ ބަރަކާ، ﷲ ﷻއަށް އުފެދި ހާޞިލުވެ، އެ إِلٰهُ ޚިޔާރުވައި އެހެނިހެން ޖަމާއަތަކަށް އަޅުކަންކުރި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން، ކިބައިން ކަށަ އުނިކަމެއް ވިޔަސް، އެ إِلٰهއަށް ނުލިބޭނޭ ވާހަކައެވެ. އެހެނީ، އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައި ވާހާ އެއްޗަކާއި ކަމެއް މިލްކުވެގެން ވަނީ، ހަމައެކަނި ﷲއަށެވެ. ވުމާ، ހަލާކުވާނީ ކިބައިން އެއްވެސް ކަމަކަށް، ﷲ ބޭނުންތެރިވުމެއް ނުވުމެވެ.

އަދި، الله ﷻ އީ، އަމިއްލަ ޤުދުރަތުވެރިވުމުގެން ދުނިޔޭގެންވާ، ހުރިހާ ތަޢުރީފުކާއި
ޙަމްދުން، މިންކުރެވޭގޮތް އިލާހެވެ.

وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾

﴿132﴾ އަދި އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައި ވާހައި އެއްޗަކާއި ކަމެއް
މިލްކުވެގެން ވަނީ، އެއްކައުވަންތަ الله ﷻ އަށެވެ. އަޅުންނަކުން، ޚިޔާނާތްތެރިކަން
އަދާކޮށް އަޅުކަންކުރުން ބަރުދާވެގެންވާ ފުރާތަށް، ހަމައެކަނި، އެ އިލާހެވެ.

އަދި ޚަލްޤުތަކުންގެ ހުރިހާ ކަމަކާއި ބަލާހުވާވެގެންނަވާ އަދި ހުރިހާ ދުނިޔެއެއް
ޚަލްޤުތަކުންގެ ކިބައިން ދުރުކުރެއްވުމާ، ޚަލްޤުތަކުންގެ ހުރިހާ ކަމެއް ތަދުބީރުކުރައްވާ
އެ ކަންކަން ހިންގަވާވަޑައިގެން ވާހުވާވެގެންވާ އަދި ހުރިހާ އެއިލާކާއި ނަޞީޙަތް
ޚަލްޤުތަކުންނަށް ދޭހަވާ ވަކީލުކަމުގައި، الله ފުދެއެވެ. ވީމާ، ހުރިހާ ކަމެއްގައިވެ،
އެންމެހައި ޚަލްޤުތަކުން، الله ﷻ އަށް ވަކީލުކަމުގެނިކަމެވެ![219]

إِن يَشَأۡ يُذۡهِبۡكُمۡ أَيُّهَا ٱلنَّاسُ وَيَأۡتِ بِـَٔاخَرِينَۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرٗا ﴿١٣٣﴾

﴿133﴾ އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! الله ﷻ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުން
އެންމެން ހަލާކުކުރައްވައި ނައްތާލުއްވައިފާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި،
الله ﷻ ގެ އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާ އެ އިލާހަށް ނުއުރެދޭ އެހެން ބައެއް، އެ އިލާ
ގެންނަވައިފާނެއެވެ. އަދި އެ ކަން އެ ގޮތަށް ކުރެއްވުމަށް، ކުޅަދާނަވަންތަ އިލާހު ކަމުގައި،
الله ﷻ ވޮޑިގެން ވެއެވެ.[220]

219- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّة السُّعُودِيَّة

220- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّة السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ﷲ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވެ، އެ إلٰهއަށް ކާފިރުވާ ކޮންމެ ބަޔަކަށް ޢަޛާބާއި އިންޒާރުގެ ބަސްފުޅެކެވެ. އަދިވެސް، ﷲ ﷻ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، ހަލާކުކޮށްލައްވާ ކާފިރުވާ އެންމެން ނެތިކުރައްވައި، އެހެން ބަޔަކު ގެންނެވުމަށް، އެ إلٰه ކުޅަދުންވަންތައެވެ.

مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا فَعِندَ ٱللَّهِ ثَوَابُ ٱلدُّنْيَا وَٱلْأٓخِرَةِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴿١٣٤﴾

﴿134﴾ އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން، އާޚިރަތް ދުވަހުގެ ޘަވާބާއި
ދަރުމައަށް ނޫނީ، ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތަކާއި، އަރާމާއި، އުފަލާއި، މަޖާ ލިބުމަށް އެދޭ
މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ދުނިޔޭގައި ވެސް އަދި އާޚިރަތުގައި ވެސް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ނިޢުމަތާއި، ޘަވާބާއި، ދަރުމަ ދެއްވުން ވަނީ، ﷲ ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުގައެވެ. އަދި އަޑުތަކަށް
ތައްކާ ހުރިހައި ވާހަކަތަކެއް އައްސަވައިވޮޑިގެންވާ، އެބައިމީހުންކުރާ
ހުރިހައި ޢަމަލަކަށް ބައްލަވައިވޮޑިގެންވާ، އެބައިމީހުންގެ ނިޔަތްތަކާއި، ޢަމަލު
ދެނެވޮޑިގެންވާ، إلٰه ކަމުގައި، ﷲ ﷻ ވޮޑިގެން ވެއެވެ.[221] ކަންތައްތަކުރީ މިއުން
ކަމުގައިވާ، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގެ ނިޢުމަތާއި، ޘަވާބާއި، ދަރުމަ ދެއްވުން އޮތީ،
ހަމައެކަނި، އެ إلٰهގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވާށެވެ!

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ﷲ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، އެ إلٰهގެ ރަސޫލާ ތަބާވެ، އިސްލާމް ދީނުގައިވާ ގޮތަށް ހުއްޓާ މުއުމިނުން ދެ ދުނިޔޭގައި ވެސް ހުރިހާ ދަރުމައާއި، ނިޢުމަތްތަކުގެ ވާހަކައެވެ.

221- المُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُونُوا۟ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ أَوِ ٱلْوَٰلِدَيْنِ
وَٱلْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَٱللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلْهَوَىٰٓ أَن تَعْدِلُوا۟ ۚ وَإِن
تَلْوُۥٓا۟ أَوْ تُعْرِضُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾

﴿135﴾ އޭ ﷲ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ޤަބޫލުކުރާ ބޭކަލުން، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާ
ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެކިބަސް އަދާކުރަންޖެހޭ
ހުރިހައި ހާލަތެއްގައިވެސް، ﷲ ﷻ ގެ [illegible] [illegible] އިންސާފުވެރިކަމާ އެކު [illegible]
ހެކިބަސް އަދާކުރުން އަދި ހުރިހައި ހާލަތެއްގައިވެސް، [illegible] އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގައި
ދެމިތިބޭ ބަޔަކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވާ [illegible]! އަދި އެ ހެކިބަސް އަދާކުރުމުގައިވެސް،
ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސާ ދެކޮޅަށް ނުވަތަ މައިންބަފައިންނާ ދެކޮޅަށް ނުވަތަ
ގާތްތިމާގެ މީހުންނާ ދެކޮޅަށް ކަމުގައި ވިޔަސް، ތެދުވެރިކަމާއި ޢަދުލުވެރިކަމާ އެކު
ހެކިބަސް އަދާކުރަންވާނެއެވެ!

އަދި އެ މީހަކާ ދެކޮޅަށް ހެކިބަސް ދެވުނީ މުއްސަނދި މީހަކު ކަމުގައި ވާތީވެ،
އޭނާގެ ތަނަވަސްކަމަށް ބަލައި އޭނާގެ ބަދަލުގައި ދޮގު ހެކި ނުދޭށެވެ! ނުވަތަ
އެ މީހާ ދެކޮޅަށް ހެކިބަސް ދެވުނީ ފަޤީރަކު ކަމުގައި ވާތީވެ، އޭނާގެ އަމިއްލަ
ފަޤީރުކަމަށް ބަލައި، އޯގާތެރި ކަމާއި ހަމްދަރުދީގެ ނަޒަރުން ބަލައި އޭނާގެ ބަދަލުގައި
ވިޔަސް، ދޮގު ހެކި ނުދޭށެވެ! އެހެނީ، މުއްސަނދި މީހާ ނުވަތަ ފަޤީރު މީހާ
[illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، ﷲ ﷻ ގެ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. އަދި މުއްސަނދި މީހާއި ފަޤީރު މީހާއާ ދެ މީހުންނަށް
ފައިދާއާއި މަޞްލަޙަތު ގޮތް ރަނގަޅަށް އެނގިވޮޑިގެންވާ އަދި އެ ދެ މީހުންގެ
ބޭނުންތައް ފުއްދަވައި ދެއްވައި އެބައިމީހުންނަށް ރިޒުޤު ދެއްވަނީ، އެ إِلٰهُ އެވެ.

ވިޔާ، ތިޔަބައިމީހުން، ޙައްޤުން އެއްކިބާވެ ހަމަހަމަކުރާހެން އެއްގޮތަކަށް ދަތުވާ، ޙައްދުފަހަނަ ނާރާހެން، ދީނުގައި ނުކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ހިކިބަސް ބަލައިނުލާ، ބަޔަކު ވީތީ ހަމައެކަނި ހިކިބަސް ނޫނީ ސިފައިނުލާކަމުގެ ނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެ ކުރުއްވީ، ﷲ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅާ ޚިލާފު ކަމެކެވެ. ދެން ހަމަކަނޑައެޅިން، ﷲ ﷻ ވަޙީ ގެންނެވީ، ތިޔަބައިމީހުންކާރާ ހުރިހައި ކަލޭގެ އެންމެ ކުރިކޮޅު ތަރުޖަމާކަމަކަށް ދޫނދޫން ފޮނުއްވި ގެންވެވޭއެވެ، އެ ހުރިހައި ކަލަކަށް ބޮޑުފަތިވެރި ގެންވާ، ހަމައެކަނި إِلٰهُ ކަލާނގެއެވެ. ވީމާ، އެ ހުރިހައި ކަލަކާ އެކަކަށް ޖަޖާ ނުވަތަ ސަޖާ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނީ ކަން ކަލަވަރުވެ.[222]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ޙައްދު އިންސާނުން ގެއިމުކުރުމަށް، ހިކިބަސް އަރުކުރުމުގައި ވަކިކަމަކަށް ނުދޭނެ، ސިފަވެ ދެމިތިބެމުން، ﷲ ﷻ ގެ ބަސްފުޅުން އައިސްފައިވާ އަމުރުފުޅެކެވެ. ވުޒާރާ، ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސާދެކު ވިއަސް، މައިންބަފައިންނާދެކު އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންނާދެކު ވިއަސް، ހިކިބަސް އަރުކުރުމުގައި ހުރުމަށް ދެކޮޅުފުރާށެވެ. އަދި ދުއްސަނުގަކާން، ފަގީރުކަކާން އަދި ދަރަޖަވެރިއަކާން ދޮވާ ހިކިބަހުގެ ކަލުގައި ވިއަސް، ހިކިބަސް އަރުކުރުމުގައި ޙައްދުފަހަނަ އެކު ދެކޮޅުފުރާށެވެ.

އަދި ހިކިބަސް ބަލައިނުލާ، ބަޔަކު ވީތީ ހަމައެކަނި ހިކިބަސް ނޫނީ ސިފައިނުލާކަމުގެ ނަމަ، އެ ކުރުއްވީ، ﷲ ﷻ ގެ އަމުރުފުޅާ ޚިލާފު ކަމެކެވެ. އަދި ހަމަކަނޑައެޅިން، ﷲ ﷻ ވަޙީ ގެންނެވީ، އެންމެހައި ހަމަޖެހުންކަމަށް ދޫނދޫން ކަލޭގެ އެންމެ ކުރިކޮޅު ތަރުޖަމާކަމަކަށް ދޫނދޫން ފޮނުއްވި ގެންވެވޭއެވެ، އެ ހުރިހައި ކަލަކަށް ބޮޑުފަތިވެރި ގެންވާ، ހަމައެކަނި إِلٰهُ ކަލާނގެއެވެ.

ވިއިރު، އަދުލުވެރިކަމުން އެއްކިބާވެ، ހެކިބަސް ބަދަލުކުރުން، ޙަޤީޤަތް ޚިޔާނާތް ހެކިދިނު،
ނުވަތަ ހެކިބަސް ނުދީ ސިއްރުކުރެއްވި ނަމަ، އެ ކަމުގެ ސަޒާ، އެ ވިޔަކަން، اللهُ ﷻ
ދެއްވާނެތެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِى نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَٰبِ
ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِن قَبْلُ ۚ وَمَن يَكْفُرْ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ
فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

﴿136﴾ އޭ اللهُ ﷻ ގެ އެއްކަލާނގެކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރަން، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއާ
ތަބާވެގެންވާ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، اللهُ ﷻ އަށާއި، އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާއަށް
އީމާންވެ، އެ އީމާންކަން މަތީ ދާއިމީ ވަރުގަދަކަމާ ސާބިތުވެ އެ ގޮތުގައި
ދެމިތިބޭށެވެ! އަދި، اللهُ ﷻ ގެ ރަސޫލާއަށް، އެ އިލާހު ބާވައިލެއްވި، ކީރިތި ޤުރުއާނަށާއި،
އެ ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން، އެ އިލާހު ބާވައިލެއްވި އަސްމާނީ ފޮތްތަކަށް ވެސް،
ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތުގެ އަޑިން އީމާންވެ، އެ އީމާންކަން މަތީ ސާބިތުވެ، އެ ގޮތުގައި
ދެމިތިބޭށެވެ!

އަދި، اللهُ ﷻ އަށާއި، އެ އިލާހުގެ މަލާއިކަތުންނަށާއި، އެ އިލާހު ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކަށާއި،
އެ ފޮތްތަކުގައި، އެ އިލާހު ބާވައިލެއްވި ބަޔާން ދީން ޤަބޫލުކުރަން، އެ ދުވަހަށް
އަމަލުކުރުމަށް އިންސާނުންނާއި ޖިންނީންނަށް ގޮވައިލެއްވުމަށް ބަޔަކު، އެ އިލާހު ފޮނުއްވި
ރަސޫލުންނަށް އީމާންނުވެ ކާފިރުވާ މީހާ ދަންނާށެވެ! އަދި އިންސާނުންނާއި ޖިންނީން
ދުނިޔޭގައި ކުރި އަމަލުތަކުގެ ހިސާބުބެއްލެވުމަށް އެ އަމަލުތަކަށް ޖަޒާދެއްވުމަށް
އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންނުވެ ކާފިރުވާ މީހާ ދަންނާށެވެ!

ޖަޒާ، އެ ޖަޒަ ކާނޫނު މިޔާރު، ބައްދުގެ މަގުން އެއްކިބާވެ، ބޭރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން މަގުފުރެދި، އިސްލާމް ދީނުން ބޭރުވެ، އެ ދީނާ ނުހަނު ދުރަށް ހިނގައްޖެ ކަން ކަށަވަރެވެ.[223]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތްގައިމި ވަނީ، ﷲ ﷻ އަށާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއަށާއި، އެ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުނު ޤުރްއާނަށާއި، އޭގެ ކުރީގެ ރަސޫލުންނަށް ބާވައިލެއްވުނު ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމަށް، އެންމެހައި މުސްލިމުންނަށް، ﷲ ﷻ ކުރައްވާ އަމުރުފުޅެކެވެ.

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

ދަންނާށެވެ! ޔަހޫދީގެ އަޙްބާރީންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، ކަޢުބު އިބްނު ރަސޫލާގެ އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވި ކަމުގައި ވެއެވެ. ޔާރަސޫލަލްލާހް، އިބަ ރަސޫލާއަށާއި، ކީރިތި ޤުރްއާނަށާއި، ތައުރާތަށާއި، مُوسَى عليه السلام އަށް އީމާންވަމުއެވެ. އެ ނޫން ކަމަކަށް އީމާނެއް ނުވަމުއެވެ. ބަރީޢުކުރަމުއެވެ. “އަދި ކިއެއްޔޯ! ﷲ ﷻ އަށާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއަށާއި، އެ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުނު ޤުރްއާނަށާއި، އޭގެ ކުރީގެ ރަސޫލުންނަށް ބާވައިލެއްވުނު އެންމެހައި ފޮތްތަކަށް އީމާންވާށެވެ!” މި ފަދައިން ބަރީޢުކުރެއްވުމުން އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. “ތިމަ ކިބައިގައި ކަމަކަށް ތިމަންނަމެން އީމާނެއް ނުވާނަމެވެ.” ދެން، އެ ކަމާ ގުޅޭގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ކަމުގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ.[224]

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرٗا لَّمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ سَبِيلَۢا ﴿١٣٧﴾

223– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

224– الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

﴿137﴾ ހަމަކަށަވަރުން، އީމާންވުމަށް ފަހު ކާފިރުވެފައި، ދެން އަނެއްކާ ވެސް
އީމާންވުމަށް ފަހު ކާފިރުވެފައި، ދެން ކާފިރުކަން އިތުރުކޮށް، މަރަށް ބާސިރުވެއްޖެއުމަން
ދާނދެން، އެ ގޮތުގެ މަތީގައި ދުނިޔެއިން މީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުމަކީ، إِلٰهُ ކަލާނގެ،
ﷲ ﷻ ވޮޑިގެންނެއް ނުވެއެވެ.

އަދި އެ ބަޔަކު މިންނަކަން ހިދާޔަތާއި މަގަށް މަގުދެއްކެވުމަކީ ވެސް، ﷲ ﷻ ވޮޑިގެންނެއް
ނުވެއެވެ. ފަހަރެއް، އީމާންވުމަށް ފަހު ކާފިރުވެ، އެއަށްފަހު ނަހަމަކަމުގައި
މަގުމަތީ މިނޫނަސް، އެ ބައެއްގެ ހިތް ތަށިވެ ސަލާމަތާއި ހޯއްދަވާނެ ކަމެއް
ކަލަވަރުވެ.225

<u>މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:</u>

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، ޔަހޫދީންނާ ދުރުގައި ކަމަށް ރިވާވެފައި ވެއެވެ.
އެބައިމީހުން، مُوسَى عليه السلام އަށް އީމާންވިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު، ކާފިރުވެ ގެރިއަށް
އަޅުކަންކުރިއެވެ. އެއަށްފަހު، މީގާތުން، مُوسَى عليه السلام އެނބުރިވަޑައިގަތުމުން،
އެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވިއެވެ.

އެއަށްފަހު، عِيسَى عليه السلام ރަސޫލުކަމައިގެން ފޮނުއްވުމުން، އެ ރަސޫލާ ދޮގުކޮށްލިއެވެ
ކާފިރުވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، مُحَمَّدُ ﷺ ރަސޫލުކަމައިގެން ފޮނުއްވުމުން، އެ ރަސޫލާ
ވެސް ދޮގުކޮށްލިއެވެ، ކާފިރުވެ، ކާފިރުކަން އިތުރުކުރިއެވެ.226

بَشِّرِ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾

225– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
226– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

﴿138﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ބޭރުފުށުން އިސްލާމްކަން ފާޅުކޮށް، ހިތުގެތެރޭގައި ކާފިރުކަން
ސިއްރުކޮށް ވަންހަނާކުރާ އުޅޭ މުނާފިޤުންނަށް ބަޔާއި، ހަމަކަށަވަރުން ވެސް،
ވޭންދެނިވި އަޒާބެއް ހުރިކަމުގެ "އުފާވެރި" ހަބަރު، އިބަ ރަސޫލާ އެބައިމީހުންނަށް
ދެއްވާށެވެ![227]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައިމިވަނީ، މުނާފިޤުންނަށް ނުހަނު ބޮޑު އިންޒާރުގެ ބަސްފުޅެކެވެ.
އެއީ، މުނާފިޤުންނަކީ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ދިމާވާ ގަދަފަދަ އަޒާބުގެ ވާހަކައެވެ.

ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَيَبۡتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلۡعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ
لِلَّهِ جَمِيعٗا ﴿١٣٩﴾

﴿139﴾ އެ މުނާފިޤުންނަކީ، މުއުމިނުންނާ އެކުވެރިވެ، ގާތްކަމާއި ރަޙުމަތްތެރިކަން
ބެހެއްޓުމުގެ ބަދަލުގައި، ކާފިރުންނާ އެކުވެރިވެ، ގާތްކަމާއި ރަޙުމަތްތެރިކަން
ބަހައްޓައި އުޅޭ މީހުންނެވެ. އަދި އެ ގޮތަށް ކަންތައްކުރާއިރު އެ މުނާފިޤުން އެދެނީ،
ކާފިރުންގެ ކިބައިން ބާރު ލިބިގަނެ، އެބައިމީހުންގެ ފަރާތުން ޢިއްޒަތާއި ޝަރަފު
ހޯދުމަށްޓަކައެވެ؟ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، ހުރިހައި ބާރުވެރިކަމާއި، ޢިއްޒަތްތެރިކަމާއި،
ޝަރަފުވެރިކަމެއް އޮތީ، ހަމަ އެކަނި، الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަށެވެ. މުޅާއެކު، ކާފިރުންނަށް، އެއްވެސް
ބަޔަކަށް ބާރުވެރިކަމެއް، ޢިއްޒަތްތެރިކަމެއް އަދި ޝަރަފުވެރިކަމެއް ވިޔަސް ދެވޭނެ
ބާރެއް ނުވެއެވެ. އަދި ކިހާއްޔަކީ! ބަޔަކަށް ނަސްރުދެއްވައި، ބާރުވެރިކުރައްވައި،
އެ ބަޔަކަށް ޢިއްޒަތާއި މަތިކަމާއި ޝަރަފުދެއްވުމުގެ ބާރުހުރީ ވެރިފުޅާމަލާ، ހަމައެކަނި،
الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ކަން ކަށަވަރެވެ.[228]

227– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
228– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، މުނާފިޤުންގެ ސިފަތަކެވެ. އެއީ، މުއުމިނުންގެ
ކިބައިން އެހީތެރިކަން ލިބިގަތުމުގެ ބަދަލުގައި ކާފިރުންގެ ކިބައިން އެހީތެރިކަން
ލިބިގަތުމެވެ. އަދި ކާފިރުންގެ ކިބައިން ބާރާއި އިއްޒަތް ލިބިގަތުމެވެ.

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي ٱلْكِتَٰبِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا۟
مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِۦٓ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ جَامِعُ ٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱلْكَٰفِرِينَ
فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

﴿140﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުން އެ މަޖިލީހެއްގައި
ތިއްބައި، އޭގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، الله سبحانه وتعالى ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވެ، އެ އާޔަތްތަކަށް
ފުރައްސާރަކޮށް މަލާމާތްކުރާ ހާލު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިވިއްޖެ ނަމަ، ކުފުރުވެރި
ވާހަކަތައް ދައްކައި ކުފުރުވެރި އަމަލުތައް ކުރުން އެބައިމީހުން ހުއްޓާލައި،
އެ ނޫން އެހެން ވާހަކައެއް ދައްކައިފުމަން ދާންދެން، އެ ފަދަ އަމަލުތަކެއްކުރާ
އެއްވެސް ބަޔަކާ އެކު އެއް މަޖިލީހެއްގައި ނުތިބުމަށް، الله سبحانه وتعالى ބާވައިލެއްވި، ކީރިތި
ޤުރުއާނުގައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ އަމުރުކުރައްވައި އަންގަވައިފައިވާ ކަން
ކަށަވަރެވެ.

އެހެނީ، އެ ފަދަ އަމަލުތަކެއް ކުރާތާ މަޖިލިސްތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިބެއްޖެ ނަމަ،
ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުން ވެސް ވާނީ، الله سبحانه وتعالى ގެ އާޔަތްތަކަށް އެބައިމީހުން
އެ ކުރާ މަލާމާތައި ފުރައްސާރައަށް ރުހިގެން ތިބި، އެބައިމީހުންނާ އެއްފަދަ ބަޔަކު
ކަމުގައެވެ. އެހެނީ، އުޅުންތަކަށް ރުހުން ވެސް ވާނީ ކުފުރާ މިސާލާއި
އެއްފަދަ މިސާލު ކަމުގައެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން، އެންމެހައި މުނާފިޤުންނާއި ކާފިރުން، ޖަހަންނަމައިގައި އެއްކޮށް
ކުރައްވައި، ޖަމާކުރައްވައި، ވަންނަވަންނަވާނެ ދަރަޖައެއް ނުބައި ޢަޛާބު އެ ދާރުގައި
އެބައިމީހުންނަށް، اللّٰه ﷻ ދެއްވާނޭ ކަން ކަށަވަރެވެ.[229]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި ވަނީ، ތެދުވެރި އިޚްލާޞްތެރި މުއުމިނުންނާއި
މުނާފިޤުންނާ ދެބައިމީހުންނަށް، اللّٰه ﷻ އަންގަވައިދެއްވާ އެންގެވުމެކެވެ.
އެ އެންގެވުމުގައި ވަނީ، ކާފިރުންގެ މީހުން، ޔަހޫދީ ޤުރުއާނާ ދެކޮޅުވެރިވެ، ޤުރުއާނުގެ
އާޔަތްތަކަށް މަލާމާތްކޮށް، ފުރައްސާރަކުރުމުގެ ބަސްތައް އިވޭ މަޖިލިސްތަކުގައި
ބައިވެރިވެ، އެބައިމީހުންނާ އެކު މަޖިލިސްކޮށް ވާހަކަދައްކައި ނުވާނެކަމެވެ.[230]

ٱلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمۡ فَإِن كَانَ لَكُمۡ فَتۡحٞ مِّنَ ٱللَّهِ قَالُوٓاْ أَلَمۡ نَكُن مَّعَكُمۡ وَإِن كَانَ
لِلۡكَٰفِرِينَ نَصِيبٞ قَالُوٓاْ أَلَمۡ نَسۡتَحۡوِذۡ عَلَيۡكُمۡ وَنَمۡنَعۡكُم مِّنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ فَٱللَّهُ يَحۡكُمُ
بَيۡنَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ وَلَن يَجۡعَلَ ٱللَّهُ لِلۡكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾

﴿141﴾ އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! މުނާފިޤުންނަކީ، ހަނގުރާމަތަކާއި ޖެހުނަމަވެސް
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެވުނު ދުވެލިވުން އެދި، އެ ކަމުގެ އިންތިޒާރުގައި ބަލަބަލައި ތިބޭ
ބައެކެވެ. އެ ގޮތުގައި އެބައިމީހުން ވަނީކަން، اللّٰه ﷻ ގެ ތަރަޙީވުންތަކުން،
ބަރަކާތުގެ ވައްކަން، މުސްލިމުންނަށް ނަޞްރާއި ފަތަޙު ދެއްވައި، ކާފިރުންގެ
މުދާ އަނިޔާކުރެވޭ ގޮތް ދެވެރިކުރައްވައިފި ނަމަ، އެ މުނާފިޤުން ބުނެތެވެ.
“ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އެކުވެރި އަހުރެމެން ކަމުގައި ތިމަންމެން ނުވަމުއްތޯ؟”
އަދި ކޮންމެވެސް ވިއްޔަވަރެއްގެ ބައެއް ލިބި އެއްވެސް ކަހަލަ ކާމިޔާބު ކާފިރުންނަށް
ލިބިއްޖެ ނަމަ، އެ ކާފިރުންގެ ގޮތުގައި މުނާފިޤުން ބުނެތެވެ.

229- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
230- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

"ހަނގުރާމައިގައި ތިޔަބައިމީހުން ދެރަކަމާ ބަލިކަށިކަމުގައި ވެސް، އަހުރެމެން ވަނީ
ތިޔަބައިމީހުން މުޅިން ނަފްސުގެ ދަށުގައި ކަން ތިޔަބައިމީހުން ހަނދާންކުރައްވާހެއްޔޯ؟
އަދި ގިނަ ކާފަރުންގެ ކިބައިގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުފެދޭ ނަސްރުގައި ތިޔަބައިމީހުން
ދިފާޢުކުރާ ބަދަލު ކަމުގައި ތިމަންމެން ނުލިބޭނެހެއްޔޯ؟ އަދި ފޮނުވާފައިވާ އަހުރެމެން
މުސްލިމުންނާ އެކު އުފާވެރިކަމުގައި ތިއްބަސް، ސަލާމަތްވުމުގައި އަހުރެމެން މަސައްކަތްކުރަނީ
އަބަދު ވެސް އެބައިމީހުންނަށް ގެއްލުން ދިނުމަށް ބޭކައި ނުކުރެވޭހެއްޔޯ؟"

ފަހެ، ޝަރީޢަތުގެ ދަރުމަން، މީހަކު އަނެއް ތަކުރާރު ގެނދިޔައި، ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ބަޔާންކުރެއްވި
ބުނެދެއްވުމަށްޓަކައި ނިޢުމަތްތަކުގެ ޝުކުރުކުރެވޭނެވެ. މުސްލިމުންނާއި، މުނާފިޤުންނާއި، ކާފިރުންނާ
މި އެންމެންގެ ދުރުގައި ފަރިހަމަކުރަނިވިކަމުގެ ޝުކުރެވެ. އަދި މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް
ގަދަވެގެން، އެބައިމީހުން މުޅިން ނަފްސަކަށްވެސް އެބައިމީހުންގެ ވަސް، ދުނިޔެއިން
ޖަޒާވާނީ އެއްވެސް މަގެއް، ﷲ ސުބްޙާނަހޫގެ ރަޙްމަތުން ކަމުގައިވާ ކާފިރުންނަކަށް، އެ إِلٰهُ
ނުދެއްކެވޭނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އާޚިރަތުގައި ކާމިޔާބުވަނީވެސް ބަޔަކު، ﷲ ސުބްޙާނަހޫއަށް
ބިރުވެތިވާ ތަޤުވާވެރިވާ މުއުމިނުން ހަމަ އެކަނިކަމެވެ.[231]

ރަސޫލާއެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، މުނާފިޤުންގެ ކަންތައްތަކުން ހުށަހަ ޖެހުނު
ބާރުނުކުރެވެ. އަދި އެ ބާރުގައި ވަނީ، އެ މުނާފިޤުންނަކީ، މުއުމިނުންނަށް ދެރަވުމުގެ
ދިނުމުން އެދި، އެ ކަމަށް ބަލަބަލައިތިބޭ ބާރުނުކުރެވެ. އަދި އެ ފަރާތުން އެ މީބޭ
މީބޭގެ، މުއުމިނުންނަށް ބޭރުވި، އެބައިމީހުން ގަދަވުމުގެ ނަމަ، މުއުމިނުން
ރުހޭ ގޮތަށް ވާހަކަދައްކައި، އެބައިމީހުންނާ އެކުގައި މީހޭ ކަން ފަހުގެކުރުމެވެ.

އަދި ކާފިރުންނަށް ބާރުލިބި އެބައިމީހުން ގަދަވެއްޖެ ނަމަ، ކާފިރުން ބުނޭ ގޮތަށް ވާހަކަދައްކައި، އެބައިމީހުންނާ އެކުގައި މިއީ ކަން ތެދުކުރުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގައި މުއުމިނުންނަށް ބަލިވެ ދުރަވި ކަމުގައި ވިޔަސް، މުއުމިނުންގެ ކަންތައްތައް މުޅިން ނިމިގެން ނުދިޔައީ، މުއުމިނުންނަށް ބަލައި އަހުރުވެންކަމި މަސައްކަތުން ކަން މުއުމިނުން ހަނދާންކޮށް ނިމިގެއްޔެވެ؟232

إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوٓا۟ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُوا۟ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾

﴿142﴾ ހަމަކަށަވަރުން، އީމާންކަން ޒާހިރުކޮށް ކާފިރުކަން ވަންހަނާކޮށް، މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ނުބައި ރޭވުންތައް ރާވައި، އެ ކަންތައްތައް، اللهُ ﷻ އަށް ޚިދާޢުވެރިވާން ކަމަށް ހިކުމާ ބަޔަކު ކަމުގައި މުނާފިޤުން ވެއެވެ. އަދި އެ ފަދަ ނުބައި ޢަމަލުތައް އެބައިމީހުން ކުރާއިރު، އެބައިމީހުން ހިކުމަތާ އެބައިމީހުން އެ ކުރާ ކަންތައްތައް، اللهُ ﷻ އަށް ޚިދާޢުވެރިވާން ވާނޭ ކަމަކެވެ. ނަމަވެސް، اللهُ ﷻ އީ، އެބައިމީހުންގެ އެ ހުރިހައި ނުބައި ޚިޔާނާތަށް މަކަރު، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޢަދުލުވެރިވުމައި، އެބައިމީހުންގެ ނިކަމެން ބަދަލު ދެއްވުމުން އިލާހެވެ.

އަދި އެ މުނާފިޤުން، ނަމާދުކުރުމަށް ތެދުވެއްޖެ ނަމަ ތެދުވަނީ، ކަހިލުކަމާ ގުޅިގެން މަސްއޫލުވުމުގެ ބޭނުމުގައި ކަންތައްތަކާ ނުލާ، ކަންނެއްކާގާ އެކުގައެވެ. އަދި މަދުކަމެ ވެސް މަދު ހާލަތްތަކުގައި މެނުވީ، اللهُ ﷻ ހަނދުމަކޮށްއެއް އެބައިމީހުން ނުދެއްވެވެ.233

232– التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدَّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي
233– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّؤُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި ވެސް މި ވަނީ، މުނާފިޤުންގެ ބައެއް ސިފަތަކެވެ. ފުރަތަމަ ސިފައަކީ، ދެފުށްދެގޮތްކަމެވެ. އެއީ، ބޭރުފުށުން ފާޅުކުރާ ގޮތާއި ހިތުގައި ސިއްރުކުރާ ގޮތް ތަފާތުވުމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ހިތުގައި ކުފުރުވެރިކަން އުޅޭ ގޮތް، الله ﷻ އަށް އޮޅުވާލެވޭނެކަމަށް ކަމުގައި ދެކެއެވެ. ދެވަނަ ސިފައަކީ، ނަމާދުކުރާއިރު ކަންނެތްވެ ތިބެމުން، މީސްތަކުންނަށް ދައްކުމަށް ގޮތުން ނަމާދުކުރުމާއި، ނަމާދުގެ ތެރޭގައި މަދުން ނޫނީ الله ﷻ ހަނދުމަނުކުރުމެވެ.

މުނާފިޤުންގެ ސިފަތައް ބަޔާންކުރައްވައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.

«إِنَّ أَثْقَلَ الصَّلَاةِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ صَلَاةُ الْعِشَاءِ، وَصَلَاةُ الْفَجْرِ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا»[234] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، މުނާފިޤުންނަށް އެންމެ ބުރަ އަދި އެންމެ އުނދަގޫ ދެ ނަމާދަކަށް ވަނީ ޢިޝާނަމާދާއި ފަތިސްނަމާދެވެ. އަދި އެ ދެ ނަމާދުގައިވާ ޘަވާބަށް އެބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ނަމަ، ފިޔަކުމުން ނަމަވެސް އެބައިމީހުން އެ ދެ ނަމާދަށް ހާޒިރުވިހެވެ."

އަދި އެންމެ ބުރަ އެންމެ އުނދަގޫ ދެ ނަމާދަކަށް ޢިޝާނަމާދާއި ފަތިސްނަމާދު ވަނީ، ދުވާލުގެ މަސައްކަތުގެ ސަބަބުން ހަށިގަނޑަށް ކަންނެތްކަން ލިބިފައިވާ ވަގުތާއި، ނިދީގެ ސަބަބުން ހަށިގަނޑަށް ކަންނެތްކަން ލިބިފައިވާ ވަގުތު ކަމަށް ޓަކައި ދެ ނަމާދު ކަމުގައި އެ ދެ ނަމާދު ވާހެވެ. އަދި ވެސް އެހެން ޙަދީޘެއްގައި ވެއެވެ.

«تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ: يَجْلِسُ يَرْقُبُ الشَّمْسَ، حَتَّى إِذَا اصْفَرَّتْ، وَكَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيِ الشَّيْطَانِ؛ قَامَ فَنَقَرَ أَرْبَعًا لَا يَذْكُرُ اللهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا»[235]

234- صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

235- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

މާނައީ: “އިބްނު ޢައްބާސް ކައިރިވާނެތެން މިހެނެ ނަމާދުނަކާން ހުރެފައި، އިބްނު ޢައްބާސް ކައިރިވޭ، އިރަށް ނިސްދުނާވަ އުރުމުން ތޮއްޖެވޭ، އަވަސްއަވަސް ސަޖިދަކާށް ހަތަރު ރަކްޢަތް ކޮށްލައެވެ. އެއީ، މުނާފިޤުންގެ ސިފަތަކެވެ. އަދި އެ ސިފަތަކުގައި ވަރަށް ވެސް މަދުން ޒިކުރި، الله ﷻ ހަނދުމަކުރާކަށް އުޅޭގޮތުން ނުހުރެއެވެ.”[236]

مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

﴿143﴾ ހަމަކަނަވެރުން، މުނާފިޤުންނަކީ، އީމާންކަމާއި ކާފިރުކަމާ ދެމެދު، ސަލާމަތާއި ވަހުމުގެ ތެރޭގައި ހަދާން ނަހަދާން ގޮތެއް ނުނިމި ބާއިރުކަމުގެއްގެ ތެރޭގައި ދެ ފަރާތަށް ހިރިފަހިރިފައި ތިބޭ ބައެކެވެ. އެހެންކަމުން، މުއުމިނުންގެ ތެރެއަށް ވެސް އަދި ކާފިރުންގެ ތެރެއަށް ވެސް މުނާފިޤުންނެއް ނުވެގެންނެވެ. އަދި، الله ﷻ އަށް އީމާންވުމުންނާއި ހިދާޔަތުގެ މަގުގައި ސާބިތުވުމުން ހުރުމުން އެ މީހުންގެ ހިތް އެއްކިބާކުރައްވައި، الله ﷻ އެ މީހަކު މަގުފުރެއްދަވައިފި މީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ހިދާޔަތުގެ މަގެއް އެ މީހަކަށް މަގު ދައްކާނެ، އެ ގޮތުގައި ސާބިތުކޮށްދޭނެ ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް، ފަހަރެއްގައި ވެސް، އިބަ ދަސްތޫރުކަން ފެނިވަޑައެއް ނުގަންނަވާނެތެވެ.[237]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި ވެސް ވަނީ، މުނާފިޤުންގެ ބައެއް ސިފަތަކެވެ. އެއީ، އީމާންކަމާއި ކާފިރުކަމާ ދެމެދު ދެބައިވެރި ހުރުޅުރި ތިބޭބުމެވެ. އެހެންކަމުން، އެބައިމީހުންނަކީ މުއުމިނުންނެއް ނޫނެވެ. އަދި ކާފިރުންނެއް ވެސް ނޫނެވެ. އެހެންނަކަމަކު، އެބައިމީހުންނަކީ، މަގުފުރެދި ގޮސް، އީމާންކަމާއި، ކާފިރުކަމާ ދެމެދު ގެއްލިފައި ތިބޭ ބައެކެވެ.

236– الجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي

237– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرِ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި މުއުމިނުންގެ ޖަމާޢަތުގެ އެތެރޭ ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ނުވާ އެއް، މުއުމިނުންގެ
ޖަމާޢަތް ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ނުވެތެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَتُرِيدُونَ أَن
تَجۡعَلُواْ لِلَّهِ عَلَيۡكُمۡ سُلۡطَٰنٗا مُّبِينًا ﴿١٤٤﴾

﴿144﴾ އޭ ﷲ ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކުރާ ޤައުމުވެރިން، އެ إِلٰهُ ގެ
ރަސޫލާއާ ތަބާވެގެންނާ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނީ އަޚުން ކަމުގައިވާ
މުއުމިނުންނާދުރު ތިޔަބައިމީހުން ބަދަލުގައި ގުޅުމާ، އެކުވެރިކަމާ އަދި ލޯބިވުން
ދޫކޮށް، ﷲ ﷻ ގެ ދީނަށް އިންކާރުކުރާ ދެކޮޅުހަދާ ކާފިރުންނި ތިޔަބައިމީހުންގެ
އެކުވެރި ރަހުމަތްތެރިން ކަމުގައި ނުހައްދަވާށެވެ! އަދި މުއުމިނުން ދޫކޮށައި ކާފިރުންނި
ތިޔަބައިމީހުންގެ އެކުވެރި ރަހުމަތްތެރިން ކަމުގައި ހަދާއިރު، ތިޔަބައިމީހުން
ތިޔަ އެދެނީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ނިފާޤުކަމުގެ މައްޗަށް ބާރުހުރި ހުއްޖަތެއްވެސް
ދެއްކުމަށް، ﷲ ﷻ ގެ ބަޔާންކުރައްވައި ޒާހިރު ދަލީލުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ހުއްޖަތްކުރުމަށްތޯ؟

ތަންނާނުވެ! މި އާޔަތުން ސާބިތުވާ ގޮތުގައި، މުއުމިނުންނާ ދުރުން ބުރައްޖެހުމުގެ
ބަދަލުގައި ކާފިރުންނާ ދުރުން ބުރައްޖެހުމަކީ މުނާފިޤުންގެ ސިފައެކެވެ.[238]

إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِي ٱلدَّرۡكِ ٱلۡأَسۡفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمۡ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾

﴿145﴾ ހަމަކަށަވަރުން، ޤިޔާމަތް ޤާއިމުވާ ދުވަހުން މުނާފިޤުން ތިބޭނީ،
ނަރަކައިގެ އެންމެ އަޑީ ފަށްގަނޑުގައެވެ.

238– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އޭ ރަސޫލާއެވެ! އަދި ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ނަރަކައިގެ އެންމެ އަޑީން، މުނާފިޤުން ނުކުމަށް އެހީތެރިވާ މަދަދުވެރިވާނެ ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް، ފަހަރެއްގައި ވެސް، އިބަ ރަސޫލާއަކަށް ފެނިވަޑައެއް ނުގަންނަވާނެއެވެ.[239]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުން ޤާބިތުވާ ގޮތުގައި، ޖަހަންނަމް ދަރަޖަތުން، ކާފިރުންނަށް ވުރެ އަޑީބަޔަށް ވުރެން މާ ބޮޑު އަޒާބު މުނާފިޤުންނަށް ލިބޭނެއެވެ. ސަބަބަކީ، ކާފިރުވެރިކަމުގެ އިތުރަށް، ނިފާޤުކަމުގެ ހުރިހާ ސިފަތަކެއް ލިބިގެން ބޮޑުކަމާ ކަމުގައި މުނާފިޤުންނާ ކަމެވެ. އަދިވެސް، މުނާފިޤުންގެ ހިތްތަކުގައި ވަނީ ކާފިރުވެރިކަމެވެ. ދެބަސްވެރިކަމެވެ. ނަމަވެސް، ފަހުގެ އުޅޭނީ އިމާންކަމެވެ. ވީމާ، މުނާފިޤުންގެ ބަޔަކު ދީނުގެ ކާފިރުންގެ ބޭނުންކަމުގެ ކާފިރު، ސިފައިގަތުމުން ބިޔަ ކާފިރުވެރިކަމުގެ ކާފިރު، މި ދެ ކަމުން މުނާފިޤުންގެ ކުށްތަކާ އަޅާ ބަލާއިރު، މުނާފިޤުންނަށް ލިބޭ އަޒާބު އިތުރުވެއެވެ.[240]

إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصۡلَحُواْ وَٱعۡتَصَمُواْ بِٱللَّهِ وَأَخۡلَصُواْ دِينَهُمۡ لِلَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَعَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ وَسَوۡفَ يُؤۡتِ ٱللَّهُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ١٤٦

﴿146﴾ އެހެންނަމަވެސް، މުނާފިޤުންގެ ތެރެއިން ވެސް ބަދަލު، އެބައިމީހުންގެ ހިތުގެ އަޑީން، ﷲ ﷻ ގެ އެންމެ ކަމުދާ ކަންތައްތަކަށް ތައުބާވެ ރުޖޫޢަވެ، ﷲ ﷻ ގެ ބަސްބަހައްޓަން ފުރިހަމަ ގޮތުގައި، ކުރިޔަށް އެތެރެން ގޮތް ތަޤްވާ ހިތުގެ ބަދަލުވެ، އިޚްލާޞްތެރިވެ، ﷲ ﷻ ގެ ދީނުގައި ވަރުގަދަކޮށް ހިފަހައްޓައި، އެބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ބަދަލުގައި، ﷲއަށް ޚާލިޞްކޮށް، އެއްވެސް ދެބަސްވެރިކަމެއް ނެތި، ﷲ ﷻ ގެ ރުހިވުންތަކަށް ބަލައިގަނެ، ޢަމަލުކުރާ ދީނުގެ މުއުމިނުންނާ އެކުގައެވެ، މުއުމިނުންނާ އެކުވެރިކަމުގެ ބަރަކާތުން ނަމަ، ﷲ ﷻ އެބައިމީހުންގެ ޙަޔާތާ ބޮޑުވަރުގެ އަޖުރު ދެއްވާނެއެވެ.

239– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
240– أَنْوَارُ التَّنْزِيلِ وَأَسْرَارُ التَّأْوِيلِ لِلْإِمَامِ نَاصِرِ الدِّينِ الْبَيْضَاوِي

އަދި އެ ފަދަ މީހުން ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ވެސް ވާހުރީ މުއުމިނުންނާ އެކުގައެވެ.
އަދި ބޮޑުވެގެންވާ ޘަވާބާއި ދަރުމަ ވެސް، މުއުމިނުންނަށް، الله ﷻ ދެއްވާނީ ކަން
ކަށަވަރެވެ.241

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، މުނާފިޤުންނަށް ލިބޭ
ޢަޛާބުން އިސްތިސްނާކުރައްވާފައިވާ މީހުންގެ ވާހަކައެވެ. އެއީ، ނިފާޤުކަން ދޫކޮށް،
ތައުބާވެ ޢަމަލުތަކާ މީހުންނެވެ. ނިޔަތާއި ޢަމަލު އިޞްލާޙުކޮށް، މުސްލިމުން ނޫން
ބަޔަކުގެ ޙަރަކާތްތެރިކަން ހުދުގެ ބަދަލުގައި، الله ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُގެ ދީނާއި،
އެ ދީނުގެ ހަމަޖެހުން ޙަރަކާތްތެރިކަން ލިބިގަތް، ޢަދުވެރިކަމާއި އިޚްލާޞްތެރިކަމާ
އަށް، ހިތަކައި އަޅުކަމުގެ، އެ إِلٰهައަށް ޚާލިޞްކުރާ މީހުންނެވެ. ސަލާމަތްވާނީއެވެ.
ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، އެ ފަދަ މީހުން ތިބޭނީ، މުއުމިނުންނާ އެކު ސަވާބުގެ
މަތިވެރި ދަރަޖަތަކުގައެވެ.

مَّا يَفۡعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمۡ إِن شَكَرۡتُمۡ وَءَامَنتُمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمٗا ﴿١٤٧﴾

﴿147﴾ އޭ الله ﷻ ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން، الله ﷻ އަށާއި،
އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކުގެ
ޝުކުރުކުރައްވައި، އެ ނޫން އަނގަޔާއި ނިޢުމަތްތަކަކީ ޝުކުރުކުރުން، ބަދަލުގައި
އިސްތިޣްފާރުކުރި ނަމަ، އެ إِلٰهُ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޢަޛާބުދެއްވާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟
އަދި އިޙްސާންތެރިކަމުގައި ޤާއިމުވެ ދުލިމީހު ހުރި ބަދަލުކުރާ އަޅުތަކުންގެ ބަދަލުތައް
ގަބޫލުކުރައްވައި އެބައިމީހުންނަށް ޝުކުރުވެރިވެވޮޑިގެންނެވި، އަޅުތަކުންގެ ހުރިހާ
ކަމެއް، މާތަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވޮޑިގެން ވެއެވެ.

241- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ވުމާއެކު، ޢަމަލުތަކުންގެ ބަދަލުގައިވާ އެކަލާނގެ ޖަޒާ ނުވަތަ ސަޒާ، އެބައިމީހުންނަށް
އެ إِلٰه ދެއްވާނެތެވެ.

ދަންނާށެވެ! ނުހަނު ޢާލާވަންތަ ޙަކީމްވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައި، ﷲ ﷻ ވޯޖެހިވަޑައިގެން،
މީސްތަކުންނަށް، އެ إِلٰه ބަޔާންކޮށްދެއްވަނީ، އެބައިމީހުން ކޮންޗީޒެއް ކުރަމުގައި ހަރަކާތްތަކުގެ
ސަބަބުންނެވެ. ވީމާ، ޙަޤީޤީކަމުން، ﷲ ﷻ އަށާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލުންނަށް އީމާންވެ،
އެބައިމީހުންގެ ޢަޤީދާތަކާއި ބާރުތުރުގެ އިސްލާމްކަން، އެ إِلٰه ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކަށް
ޝުކުރުކުރުމަށް ނަމަ، ޙަޤީޤަތުގައި ފައިދާ، އެ إِلٰه އެބައިމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށް
ދެއްވާނެތެވެ.242

ފަހެ، ﷲ ﷻ ދެއްވި ވާގިފުޅުން، ޚިޔާރު ކުރެއްވުމާއި ޚަސްވަސަ ތޫރުމްގެ ކުރު ތަފްސީރެއް
ނިމުނީ އަޅުގަނޑު ގެނެސްދިނި މިންވަރަކުން ލިޔެ ނިމުނީއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ
ދުޢާއަކީ، އަޅުގަނޑުގެ މި ކުރުކަމަ ބަދަލު، ﷲ ﷻ ޤަބޫލުކުރައްވާށިވެވެ. އަދި
މި މަސައްކަތުގައި އަޅުގަނޑަށް އެހީތެރިވެދެއްވި ހުރިހާ ޚަލްޤުއްގެ ބަދަލު
ޤަބޫލުކުރައްވައި، އަޅުގަނޑުމެން އެންމެންނަށް ފަސޭހަތަކުގެ މަގުފަހި
ކޮށްދެއްވާ މިންވަރުކުރައްވާށިވެވެ. އަދި ޤަބޫލު ފުރުސަތު އެ ނަސީބު އަޅުގަނޑުމެން
އެންމެންނަށް މިންވަރުކުރައްވާތި ފުރުސަ ދޭށެވެ.

وَصَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

242– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

لَّا يُحِبُّ ٱللَّهُ ٱلْجَهْرَ بِٱلسُّوٓءِ مِنَ ٱلْقَوْلِ إِلَّا مَن ظُلِمَ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾

﴿148﴾ އަނިޔާއެއް ލިބިފައިވާ މީހަކު، ޝަކުވާގެ ދައްކަން އަނިޔާވެރިވި މީހާގެ
ނުބައިކަން ހާމަކުރުމުގެ ގޮތުން ދައްކާ ވާހަކައެއް ފިޔަވައި، އެހެން މީހެއްގެ ނުބައި
ވާހަކަ ފާޅުކޮށް މީހުން ދެއްކުމަކީ، އެ މީހާގެ ނުބައިކަން ހާމަކުރުމަކީ، الله ﷻ
ރުހިވޮޑިގެންވާކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އަޑުގަދަކުރުން ސިއްރުގައި ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި، ފާޅުގައި
ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި، މަޖުމަޢުން ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި، ހަރުއަޑުން ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި،
އެ ހުރިހާ ވާހަކަތަކެއް ވެސް، ހުރިހަމަކަމަކުން އައްސަވައިދެއްވާނެއެވެ، އެބައިމީހުންނަކީ
ހުރިހައި ކަމަކާއި، އެބައިމީހުންގެ ހުރިހައި ނިޔަތްތައް، މާތް ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهُ ކަމުގައި،
الله ﷻ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ދިމާ، އެ إِلٰهُ ކާފުވޮޑިގެންނަވާ ގޮތަށް ވާހަކަ ދެއްކުމާއި،
އެ ހެދި ކަންތައްތައް ކުރުމަށްދާދުރު ބިޔަބައިމީހުން ބެލުމެވިޔަވެވެ! އެހެނީ، އެ ހެދި
ނުބައި ވާހަކަތައް ދައްކައި ނުބައި ޢަމަލުތައް ކުރުމަކީ، އެ إِلٰهُ ގެ ޙަޟްރަތުން،
ދުޢާބާ އަރުވާދޭން ކަންކަމެވެ.

ދަންނާށެވެ! އިބިލީސްމާއި، ދެބައިޓުފުމާއި، ފިރިއައުސާހަމަރު މަލާމަތްކުރުން ހަދަ
ކަންތަ ކަމެއްގެ ހިމެނޭ، ހުރިހާ ބަސްތަކެއް ބުނުމާއި ނުބައި ކަން ހާމަކުރުމުގެ
ތެރެއިން ނުވެ. ފަދައިން، އެ ހަދަ ކަންތަ ކަމަކީ ފަސް، الله ﷻ ކާފުވޮޑިގެންނަވާ
ކަންކަމެވެ. އެހެނީ، އެ ހަދަ ކަންތަ ކަމަކީ ފަސް، މީސްތަކުންގެ ދުނިޔައި ނުބައިކަން
ފެތުރި އާންމުވުމަށް ދިއުމަށް ބާރުއަޅާ ކަންކަމެވެ. ނަމަވެސް، މިހެނަސް އަނިޔާއެއް
ލިބިއްޖެ ނަމަ، އެ އަނިޔާގެ ވާހަކަ، ކަމާބެހޭ ފަރާތްތަކަށް ހުށަހެޅުމަކީ ހުއްދަ
ކަމެކެވެ. އެއީ، އެ އަނިޔާވެރިޔާގެ ނުބައިކަމުން ދިފާޢު ވުމާއި ސަލާމަތުވާ
ދިފާޢުން ބަދަލެވެ.

އަދި ހަމަ އެހެންމެ، އަނިޔާކުރި މީހާގެ މައްސަލަ ބަދުދުޢާކުރުމާއި، ޝަރުޢީ ޙުކުމް ހިތާންޖެހޭ ތިބާބު ހިފުމަން އެދުމަކީ ކުއްޔަ ކަންކަމެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އަނިޔާލިބުނު ކަމުގައި ވިޔަސް، މާފު ހިތްހެޔޮކަން ބޮޑު އަނިޔާވެރިޔާ ކަންތައްތަކުގައި ފަރާތުން ކަންތައްތައް ނުކުރެ ކުރެއްވުމެވެ.[1]

إِن تُبۡدُواْ خَيۡرًا أَوۡ تُخۡفُوهُ أَوۡ تَعۡفُواْ عَن سُوٓءٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوّٗا قَدِيرًا ١٤٩

﴿149﴾ ދައްކާ ވަރަކަށްކުން ވިޔަސް އަދި ކުރާކަމުން ވިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުން، ހެޔޮ ކަމެއް ފާޅުކުރިޔަސް ނުވަތަ އެ ކަން ސިއްރުކޮށް ވަންހަނާކުރިޔަސް ނުވަތަ ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވިޔަކުރި ނުބައި ކަމަކަށް ޢަފޫކުރިޔަސް ނަމަ ދަންނާށެވެ! ތެދެ ހަމަކަށަވަރުން، ގިނަގިނައިން ޢަފޫކުރައްވާ، ކޮންމެ ކަމަކަށް ކުދުރަތްވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷾ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ވީއިރު، ޢަފޫކުރުމުގެ ސިފައިން ތިޔަބައިމީހުން ސިފަ ލިބިގަތުން، ޢަފޫކުރުމަކީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚްލާޤުކަމުގައި ހަދާށެވެ! އަދި އެ ކަން އެ ގޮތަށް ކުރާންޖެހެނީ، الله ﷾ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޢަފޫކުރައްވާނޭތީއެވެ.[2]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ސިއްރާއި ތައުދުގައި ގޮތް ކަންތައްތައް ކުރުމުގައި، އަސްކުންނަށްވުރެ މިސްކީނުންނަށް ކުރެވޭ ކުރަމެއް އަޚްލާޤުގެ ތަރުމަނަ ހިމެނި ފަރުބަދި، އެ ކަމަކީ ހިމެނުނުގުރުވެ ބަސްތުގެ ކުރުކަލާ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيۡنَ ٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَيَقُولُونَ نُؤۡمِنُ بِبَعۡضٖ وَنَكۡفُرُ بِبَعۡضٖ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيۡنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ١٥٠

1- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
2- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

﴿150﴾ ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ އަށާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލުންނަށް ކާފިރުވި މީހުން
އެބަހީ، اللهُ ﷻ އަށް އީމާންވުމުގައްޔާއި، މިސްކަމުކަންގެ ގޮތަށް، އެ إِلٰهُ، ފޮނުއްވި
ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމުގައި ތަފާތުކޮށް ފަރަގުކުރުމަށެވެ. އެ ގޮތުން، اللهُ ﷻ އަށް
އީމާންވެ، ހަޤީޤަތުގެ ގޮތަށް، އެ إِلٰهُ ފޮނުއްވި ރަސޫލުން ދޮގުކުރުމަށެވެ. ނުވަތަ،
اللهُ ﷻ އަށާއި، ބައެއް ރަސޫލުންނަށް އީމާންވެ، އަނެއްބައި ރަސޫލުންނަށް ކާފިރުވުމަށެވެ.
އެހެންކަމުން، ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން ކާފިރުވި މީހުން ބުނަނީ، مُوسَى عليه السلام އަށާއި،
އެ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުނު ތައުރާތަށް އީމާންވެ، عِيسَى عليه السلام އަށާއި، އެ ރަސޫލާއަށް
ބާވައިލެއްވުނު އިންޖީލަށާއި، مُحَمَّدُ ﷺ އަށާއި، އެ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުނު ޤުރުއާނަށް
ކާފިރުވާ ކަމުގައެވެ.

އަދި ނަޞާރާއިންގެ ތެރެއިން ކާފިރުވި މީހުން ބުނަނީ، عِيسَى عليه السلام އަށާއި، އެ ރަސޫލާއަށް
ބާވައިލެއްވުނު އިންޖީލަށް އީމާންވެ، مُوسَى عليه السلام އަށާއި، އެ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުނު
ތައުރާތަށާއި، مُحَمَّدُ ﷺ އަށާއި، އެ ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުނު ޤުރުއާނަށް ކާފިރުވާ
ކަމުގައެވެ. އަދި އެ ރަސޫލުންނަކީ، اللهُ ﷻ ފޮނުއްވި ރަސޫލުން ކަމުގައި ވިދާޅުވެ،
ބައެއް ރަސޫލުން އިތުރުކުރޭ ހެއްދެވި ކަމަށް ބުނެ، އެ ރަސޫލުންނަށް ބައެއް މީހުން
ކާފިރުވެއެވެ. އެ ގޮތަށް ކަންތައްތަކުގައި މީހުން އެބަހީ، އީމާންކަމާއި ކާފިރުކަމާ
ދެމެދުން މަގެއް ހޯދައި އެ މަގު އިޚްތިޔާރުކުރުމަށެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ދަޢުވާކުރީ،
އެ ގޮތަށް ކަންތައްތައްކުރުމުން ނަރަކައިން މިންޖުވެ ސަލާމަތްވެވޭނެ ކަމުގައެވެ.[3]

ފަންނާނެވެ! މި އާޔަތުގައި، اللهُ ﷻ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައި މި ވަނީ، އެ ބައެއްގެ
ކާފިރުކަން އަސްލު ތަޙުޤީޤުވެގެންވާ ކާފިރުންނަކީ ކޮބައިކަމެވެ.

3– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ވުމާއެކު، އޭގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ބަޔަކީ، الله سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ إِلٰهُ ޙަޟްރަތުގެ ރަސޫލުންނަށް
ކާފިރުވާ މީހުންނެވެ. ދެވަނަ ބަޔަކީ، الله سبحانه وتعالى އަށް އީމާންވުމުގައްޔާއި، މީސްތަކުންގެ ގޮތަށް،
އެ إِلٰهُ ޙަޟްރަތުގެ ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމުގައި ތަފާތުކުރަން، الله سبحانه وتعالى އަށް އީމާންވެ،
ނަފްސުތަކުންގެގޮތަށް، އެ إِلٰهُ ޙަޟްރަތުގެ ރަސޫލުން ބައެއްގެން ކާފިރުވާ މީހުންނެވެ.
ތިންވަނަ ބަޔަކީ، ބައެއް ރަސޫލުންނަށް އީމާންވެފައި، އަނެއްބައި ރަސޫލުންނަށް
ކާފިރުވާ މީހުންނެވެ.

أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ حَقّٗاۚ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ١٥١

﴿151﴾ ސަރުކާރުންތެވެ. އީމާންކަމާއި ކާފިރުކަމާ ދެމެދުން މަގެއް ހޯދައި، އެ މަގު
އިޚްތިޔާރުކުރާ މީހުންނަކީ، އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތް ގޮތުގައި ކާފިރުންނެވެ.
އަދި، ޤިޔާމަތް ގާއިމުވާ ދުވަހުން، ކާފިރުންނަށް ދެއްވުމަށް ބަލާއި ނިކަމެތިކަމާއި
އިހާނެތިކުރުވާން ދުނިޔާ ޢަޛާބު، ހިވަން الله ވަނީ ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި،
الله سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ إِلٰهُ ޙަޟްރަތުގެ ހުރިހާ ރަސޫލުންނަށް އީމާންވެ، ބައެއް
ރަސޫލުންނާ ކުޑުން މީހުންނަށް ދެއްވާ ގަދަފަދަ ބަރާބަރުގެ ދަރަޖައެވެ. އަދިވެސް،
الله سبحانه وتعالى އަށް އީމާންވެ، ރަސޫލުންނަށް ކާފިރުވާ މީހުންނާ، ނުވަތަ ބައެއް ރަސޫލުންނަށް
އީމާންވެ، އަނެއްބައި ރަސޫލުންނަށް ކާފިރުވާ މީހުންނާ، ހަމަހަމަވެރިން ވެސް،
الله سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލުންނަށް ކާފިރުވެގެންވާ ބައެކެވެ.[4]

ދަންނާށެވެ! އިސްލާމީ ޢަޤީދާގައި ބާއްޖަވެރި ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް
ސިފައެއް، ހެކިއާނި ޚާއްޞު ނުކުރޭ، ކަނޑައެޅިގެންވާ ކާފިރުކަން މި އާޔަތުން
އެނގެއެވެ.

4– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި ހަމަ އެހެންމެ، މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައި މި ވަނީ، ކާފިރުންގެ ނަތީޖާއެވެ. އެއީ، ނިހާޔަތް ދާއިމުވާ ޢަޒާބުން، ނަރަކައިގެ ގަދަފަދަ އަލިފާނުން ހުރަހެއް، އަބަދުގެއަބަދަށް އެ ނަރަކައިގައި ދެމިތިބުމެވެ.

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ وَلَمْ يُفَرِّقُوا۟ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُو۟لَٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٥٢﴾

(152) އަދި، الله ﷻ ގެ އެއްކަލަކުވެސްތަކަން ރަސޫލުން ތަސްދީޤުކޮށް ޢީމާންވެ، އަޑުއަހާކިޔަމަންތެރިވެ، އެއްވެސް އެހެން ފަރާތެއް، އެ إلٰهާ ބައިވެރިނުކޮށް، ހަމަޖެހުމަކާއެކު ގޮތަށް، އެ إلٰهُ ފޮނުއްވި އެންމެހައި ރަސޫލުންނާއި ފޮތްތަކަށް ތަސްދީޤުކޮށް، އެ ރަސޫލުންގެ ރަސޫލުކަން ތަސްދީޤުކޮށް، އެ ކަމަށް އިޤްރާރުވެ، އެންމެހައި ރަސޫލުންނަށް ޢީމާންވުމުގައި، އެއްވެސް ރަސޫލަކާ އަންނަ ރަސޫލާ ތަފާތުކުރުމެއް ނެތި، ހުރިހާ ރަސޫލުންނަށް ޢީމާންވެ، الله ﷻ ގެ ޝަރީޢަތަށް އަމަލުކުރާ މީހުން ދަންނާށެވެ!

އެބައިމީހުންނަށް، އެބައިމީހުން އެ ކުރަ އަމަލުގެ ޘަވާބު ދެއްވައި ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ، އެ ބައިމީހުން، الله ﷻ ދެއްވާނީ މީހުންނެވެ. އެއީ، الله ﷻ އަށް، އެ إلٰهُގެ ރަސޫލުންނަށް ޢީމާންވެ، އެ إلٰهُގެ ޝަރީޢަތަށް އެބައިމީހުން އަމަލުކުރިކަމުން ޘަވާބެވެ. އަދި ކުށެއް ކުށުގެ ފަހުން، އެ ކަމުން ދެކޮޅު ތައުބާވާ އަޅުތަކުންގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާ، އެބައިމީހުންނަށް ރަޙްމަތް ލެއްވުމަށް ރުޖޫޢަވާ إلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވާހުށީ ވޮޑިގެންނެވެ.[5]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައި މި ވަނީ، މުއުމިނުންނަށް ލިބޭނެ ކަމެއް، މުއުމިނުންނަށް ދެއްވާ ޘަވާބެވެ.

5- تَفْسِيرُ تَيْسِيرِ الْكَرِيمِ الرَّحْمٰنِ لِلْإِمَامِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السَّعْدِي

ހަމަކަށަވަރުން، މުއުމިނުންނަކީ، الله ﷻ އަށް އީމާންވެ، އެ إِلٰهُ ފޮނުއްވި އެންމެހައި ރަސޫލުންގެ ރިސާލަތު ތެދުކޮށް، ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމުގައި، އެއް ރަސޫލަކާ އަނެއް ރަސޫލަކާ ތަފާތުކުރުމެއް ނެތި، ހުރިހައި ރަސޫލުންނަށް އީމާންވާ މީހުންނެވެ. ވީމާއެކު، ދުނިޔާވީ ބާރާތުގައި އަހުލުކިތާބުންނަށް ކުރުވިފައިވާ ފިޔަވަޅެއް، ދޭހާގައި ގައިމުވާ ދަރަޖަ، އަހުލުކިތާބުންނަށް ޖައްސަވައިދެއްވައި، ރަބްބުލްޢިއްޒަތު، ސަވާބުގެ ދެއްވާ ނިޢުމަތްތައް، الله ﷻ އަހުލުކިތާބުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ.

يَسْـَٔلُكَ أَهْلُ ٱلْكِتَـٰبِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَـٰبًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا۟ مُوسَىٰٓ أَكْبَرَ مِن ذَٰلِكَ فَقَالُوٓا۟ أَرِنَا ٱللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّـٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَـٰتُ فَعَفَوْنَا عَن ذَٰلِكَ ۚ وَءَاتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَـٰنًا مُّبِينًا ﴿١٥٣﴾

﴿153﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! މިސްކީނުންނަށް ބަލައި، ޔަހޫދީ ޖަމާޢަތް އުޅެއްޖެހެނީ ބާވައިލައްވާފަން އެދި، ޖުމްލަ އަސްލުވެރިން، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައި ސުވާލުކުރެތެވެ. އެއީ، مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އަށް އެދިއްޖެހެނީ ތައުރާތު ބާވައިލެއްވި ފަދައިންނެވެ. އަދި، عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އަށް އެދިއްޖެހެނީ އިންޖީލު ބާވައިލެއްވި ފަދައިންނެވެ.[6]

އޭ ރަސޫލާއެވެ! އެބައިމީހުން އެ އެދޭ ކަންތައްކާމެދު، އިބަ ރަސޫލާ އެއްގޮތަކަށް ވެސް އަޖައިބުވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! އެހެނީ، އެ ފަދަ ކަންކަމަށް އެދި ރަސޫލުންގެ އަރިހުގައި ދަންނަވުމަކީ، އެބައިމީހުންގެ ދަރަޖައިން ހިނގި އަދު ކަމެއް ނޫނެވެ. ވީމާއެކު، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުން އެބައިމީހުން އެ އެދޭ ކަންތައްކަމުވެގެން މާ ބޮޑު ކަމަކަށް އެދި، مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ އަރިހުގައި އެބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ދަންނަވައިކަން ކަށަވަރެވެ.

6- تَفْسِيرُ تَيْسِيرِ الْكَرِيمِ الرَّحْمَنِ لِلْإِمَامِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّعْدِي

ފަރު، مُوسَى عليه السلام ގެ އަރިހުގައި އެބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ދެންނެވިއެވެ. އެއްވެސް ހުރަހަކާނުލައި ތަޅުގެ ފެންނަ ގޮތުގައި، الله سبحانه وتعالى ތިމަންމެންނަށް ދައްކަވާށެވެ! ދެން، އެބައިމީހުންގެ ކިބައިގައިހުރި ނުކިޔަމަންތެރިކަމާއި، ޒުލްމުކުރުމާއި، އަމިއްލަ ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވުމުން ވިދު، އެ އުޑުން އުދުގެހުރި ނުބައިކަމުގެ ޢުޤޫބާތުން، ކާފަރުގެ ގޮތުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، الله سبحانه وتعالى ފޮނުއްވި ހުނުގުގުރި އައިސް، އެބައިމީހުންގެ ގަތަން އެޅިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު، الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުން އަލުން ދިރުއްވައި، އެ إِلٰهُ ގެ ރުބޫބިއްޔަތުވަންތަކަމާއި، އުލޫހިއްޔަތުވަންތަކަމާއި، އަސްމާއުވައްޞިފާތުވަންތަކަމުގެ ދައްކަން ދަލީލުކުރަނިވި ބޮޑެތި ހެކިތަކާއި، މުޢުޖިޒާތްތަކެއް، مُوسَى عليه السلام ގެ އަތްޕުޅުމަތީން އެބައިމީހުންނަށް ދެއްކެވުމަށް ފަހު ވެސް، ގަ ގެރިއެއްގެ ސިފައިގައި، ސާމިރީ ހެދި ބުދަކަށް އަޅުކަންކުރުން، އެބައިމީހުން ޝިރްކުކުރިއެވެ.

ދެންވެސް، އެބައިމީހުން އެ ކުރި ޝިރްކުން އެއްކިބާވެ ތައުބާވުމުން، މިހެން الله އެބައިމީހުންގެ ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވައި، އެބައިމީހުންނަށް ޢަފޫކުރެއްވިއެވެ. އަދި مُوسَى عليه السلام ގެ ނަބީކަމާއި ރަސޫލުކަން ސާބިތުކުރަނިވި ދަލީލުގެ ގޮތުން، ބަޔާންވެގެންވާ ހެކިތަކާއި، މުޢުޖިޒާތްތަކާއި، ސާޠިޢުބަދު، އެ ރަސޫލާއަށް މިހެން إِلٰهُ ދެއްވިއެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުން ފެނިގެން، މި ސޫރަތުގެ ސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް އެއްވަނަ އާޔަތުގެ ނިޔަލަށް މިވާ ނުވަ އާޔަތުގައި، الله سبحانه وتعالى ބަޔާންކުރައްވައިފައި މި ވަނީ، ޔަހޫދީންގެ އަހްލުވެރިންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ކަމުގައިވާ ހަރުދިން ކަރުދާސް ބަދަލު ކުރުމާއި ފާޑުފާޑުގެ ވާހަކައާއި، އެ ފާޑުފާޑަކަން އަރައިގަތުމުގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވުނު ބަދަލު މުޞީބާތްތަކުގެ ވާހަކައެވެ.

އެ ވާހަކަތައް ބަޔާންކުރެއްވުމުގެ މަޤްޞަދަކީ، އެ ވާހަކަތަކުން އިބްރަތް ލިބިގަތުން، އެ ފަދަ ކަންކަމުން މުސްލިމުން ދުރުހެލިވުން، اللهُ ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތުރިހަރަދައްން ކިޔަމަންތެރިވާ މިހެ، ރަނގަޅަށް މުއުމިނުންނަށް ކަމުގައި މުސްލިމުންވުމެވެ.

<u>މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:</u>

ދަންނާށެވެ! رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުގައި ޔަހޫދީން ދަންނަވައިފިއެވެ. “مُوسَى عليه السلام އަށް އެކީއެއްފަހަރާ ތައުރާތު ބާވައިލެއްވި ފަދައިން، ތިބާއަށް ފޮތެއް، އެކީއެއްފަހަރާ ޖުމްލައް ބާވައިލެއްވުން އެދެ، ތިބާގެ ވެރި رَبُّ ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވައިދެއްވާށެވެ! އެއީ، ތިބާގެ ރިސާލަތުގެ ތެދުކަމުގެ މައްޗަށް، ހެކިދެނިވި މުޢުޖިޒާތެއްގެ ގޮތުގައި އެ ކަން ފުރަން ބޭނުމެވެ.”

ދެން، އެބައިމީހުންގެ އެ ވާހަކަތަކާ ގުޅޭގޮތުން މި އާޔަތް ބާވައިލައްވައި، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަށް ތަސައްލީދެއްވުމުގެ ގޮތުން އެންގެވިއެވެ. مُحَمَّدُ ﷺ ގެ އަރިހުން ޔަހޫދީން އެ އެދުނު މުޢުޖިޒާތަށްވުރެން ވާ ބޮޑު މުޢުޖިޒާތަކަށް އެދި، مُوسَى عليه السلام ގެ ޒަމާނުގައި އުޅުނު ޔަހޫދީން، އެ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އެއީ، އެއްވެސް ޒާހިރަށް ނުލައި ފެންނަން ދެއްކެވުމަށް، اللهُ ﷻ އެބައިމީހުންނަށް ދައްކަވާފައިވެއެވެ.[7]

وَرَفَعۡنَا فَوۡقَهُمُ ٱلطُّورَ بِمِيثَٰقِهِمۡ وَقُلۡنَا لَهُمُ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡبَابَ سُجَّدٗا وَقُلۡنَا لَهُمۡ لَا تَعۡدُواْ فِي ٱلسَّبۡتِ وَأَخَذۡنَا مِنۡهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ١٥٤

7– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّة السُّعُودِيَّة وَصَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي

﴿154﴾ އަދި ތައުރާތުގައިވާ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކަށް ޢަމަލުކުރަން އެއްބަސްވެ،
اللهُ ﷻ އަށް، ތަޢުހީދުން ވަޢުދުވާ ޢަހްދު ހުވައިދިނި، އެ ޢަހްދަށް ޢަމަލުކުރުމުން
ދަނާވެގަތް ހިނދު، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން، އެބައިމީހުންނަށް އަރުވާލައްވާ ބޮޑުފަރުބަދަކުން
އެބައިމީހުން ބިރުވެރިކުރައްވާ ގޮތުން، އެބައިމީހުންގެ ބޮލާ ދިމާ މައްޗަށް، ތިމަން إِلٰهُ،
ޠޫރު ފަރުބަދަ އުފުއްލެވީމެވެ. އަދި، ތިމަން إِلٰهُ، އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވީމެވެ.
ބޯލަނބައި ކުރަމުންދާ ހާލު، ދޮރުވަ ތިބޭގޮން بَيْتُ الْمَقْدِسِ ގެ ދޮރުތެރެއިން ވަދެވޭތީ ތިއަބައިމީހުން
ވަންނާށެވެ! ނަމަވެސް، އެބައިމީހުން އެ ދަރަނި ވަނީ، ބޯނބަލާ އިރިނބޮށިބޭއިން ފުރަފުން
ކަނޑަ ގޮތުކަށެވެ. އަދި، ތިމަން إِلٰهُ، އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވީމެވެ. ހޮނިހިރު
ދުވަހުގެ ބުރަކާމުދު، ތިރާބައިމީހުން ދަނޑުވަރިންވެ، އެ ދުވަހު މަސްވެރިކަންކުރުން
ހުއްޓާލާށެވެ! އަދި ދޮނިޔާގެ އެހެނިހެން މަސައްކަތްތަކުގެއްކުރުން ވެސް، އެ ދުވަހު
ތިރާބައިމީހުން ހުއްޓާލާށެވެ!

ނަމަވެސް، އެ އަމުރުތަކާ ވެސް ޚިލާފުވެ، ހޮނިހިރު ދުވަހު މަސްވެރިކަންކޮށް، ދޮނިޔާގެ
މަސައްކަތްތަކުގެ ކުރުމުގައި އެބައިމީހުން ހައްދުފަހަނަޅައިގައި ދިޔައެވެ. އަދި، ތިމަން إِلٰهُ
އެބައިމީހުންނަށް ކުރައްވާ އަމުރުތަކުގެތަކުގެ އަޑުއަހައި، އެ އަމުރުތަކުގެތަކާ ޚިލާފުނުވާނޭ
ކަމަށް ވެސް، ތިމަން إِلٰهُ އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ގަދަފަދަ ޢަހްދުކަރަވާރު ހިފެއްވީމެވެ.
ދެން އެ ޢަހްދުކަރަވާރުގައިވާ ގޮތުގެ މައްޗަށް ތިމަންފުޅުން ޢަހައި ކިޔަމަންތެރިވެ ފުރިހަމައީމެވެ.
މި ފަދައިން ބަރުމަލް ޚަށް، އެ ޢަހްދު ވެސް އެބައިމީހުން އުވާލިއެވެ.[8]

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمۡ وَكُفۡرِهِم بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَقَتۡلِهِمُ ٱلۡأَنۢبِيَآءَ بِغَيۡرِ حَقّٖ وَقَوۡلِهِمۡ
قُلُوبُنَا غُلۡفُۢۚ بَلۡ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيۡهَا بِكُفۡرِهِمۡ فَلَا يُؤۡمِنُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ١٥٥

8- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

﴿155﴾ ދެންފަހެ، ޔަހޫދީންގެ މައްޗަށް، اللهُ ﷻ ގެ ބަސްތަކުން ގަދަފަދަ ކާޗާ
ޗޯނުއްވައި، އެބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްލެއްވިއެވެ. އެއީ، އެބައިމީހުންގެ ޢަހުދުން،
اللهُ ﷻ ހިއްޖުވި ޢަހުދުކުރަވާފަރަން ޚިލާފުވެރިކަން ނުހިފައި، އެ ޢަހުދު އުވައިލި
ކަމަށް ޖަހާއެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ ފޮނުއްވި ރަސޫލުން ގެވައިދުއްވި ގެވައިދުއްވުމަށާ
ޚިލާފު ގެވައިދުއްވުމާއި ކަން ސާބިތުކުރާ ދައްވާތުގެ ގޮތުން، اللهُ ﷻ އެ ރަސޫލުންނަށް
ދެއްވި މުޢުޖިޒާތްތަކާއި ހުކުމަށް އެބައިމީހުން ކާފިރުވި ކަމަށް ޖަހާއެވެ. އަދި
އަނިޔާވެރިކަމުގައި ހައްޤުތަކާނުލައި ނަބީއްޔާ، އެއްޗެހި ބައްޔަކާ ނުލައި ނަބިއްޔުން
ގަތުލުކުރިކަމަށް ޖަހާއެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ދިފާފައިވާ ދަރި އިލްމުގެ ގިނަކަމުން،
ހިތްތަށް ފުރި ބަންދުވެފައިވާ ސަބަބުން، ތިޔާ ތިޔަ ވިދާޅުވާ އެއްޗެއް އަދި
ތިޔާގެ މައްޗަށް ބަލައިލެވޭން ނުވިސްނެއެވެ، ތިމަންމެންނަށް ނުވިސްނޭނެއެވެ.

އަދި ތިޔާއަށް ބަލައިލެވޭން އެއްޗަކާދުރު ވިސްނައި ދެކެރުކާރުން ޖަގައެއް ވެސް
ނުޖެހެއެވެ. މި ފަދައިން ދަންނަވައި، ޔަޤީން ތަސްދީޤާގެ ދައްވަތު އެ ޔަހޫދީން ހަދޫދުތެރި
ކަމަށް ޖަހާއެވެ. އަދި ބަހާންވެދުވަ ސަބަބުތަކަން ޖަހާއި، ޔަހޫދީންގެ މައްޗަށް
ދައުރުތިފެއްވި ކަން ބަހާންކުރެއްވުމަށް ދެރަ އެންގެވިއެވެ. އަދި ހެއްދެވި! އެބައިމީހުން
އެ ކަމަ ކުރިއްޔަ އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން، اللهُ ﷻ ވަރަ އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަށް
ބަންދުކުރައްވައި ސިއްކަޖައްސަވައިފިއެވެ. އެހެންކަމުން، އެބައިމީހުން އީމާންވަނީ
ވަރަށް ކުޑަ މީހުންކަމަށެވެ. އެ ފަދަ އީމާންވުމަކުން އެބައިމީހުންނަށް ކުރިމަށް
އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުލިބެއެވެ. ނުވަތަ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަދު ބަޔަކު މެނުވީ
އީމާނެއް ނުވާނެތެވެ.[9]

9 – التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلاَمِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! އެއްވެސް ޙައްޤަކާނުލައި ޤަތުލުކުރި ނަބިއްޔުންގެ ތެރޭގައި، إِشْعِيَاءُއާއި، زَكَرِيَّاއާއި، يَحْيَى عليهم السلامއާއި، އެހެން ބައެއް ނަބިއްޔުން ވެސް ހިމެނެއެވެ.[10]

وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾

﴿156﴾ އަދި ޔަހޫދީންގެ ކިބައިގައިވި ކާފިރުކަމާއި، އެބައިމީހުން، مَرْيَم عليها السلامގެ މައްޗަށް ބޮޑުވެގެންވާ ބުހުތާން ދޮގުހަދައި، އެ ކަލަނގެ އިސްތަރިކުރުގައި، ޒިނޭގެ ތުހުމަތު އެޅުމާއި، މި ދެ ކަމުގެ ސަބަބުން ވެސް، ﷲ سبحانه وتعالى ވަނީ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ލަޢުނަތްލައްވައިފައެވެ. ޔަޢުނީ، مَرْيَم عليها السلام ގެ އިސްތަރިކުރުގައި އެ ގަދަ ދޮގު ތުހުމަތު އެބައިމީހުން އެޅުވީ، އެ ކަމަނާއަކީ، ނުހަނު ޠާހިރު އިއްޒަތްތެރި ބޯކަސްބަހަކަށް ކަމުގައި ވެވަޑައިގެން އިންނެވުމާ އެކުގައެވެ.[11]

ދަންނާށެވެ! ޔަހޫދީންގެ ކިބައިގައިވި ކަމަށް މި އާޔަތުގައި މި އެނގެނީ ކުފުރުކަމަށް، عِيسَى عليه السلام އަށް ބޭއިއްޒަތްވެސް އިންކާރުކަން ކާފިރުވެ، އެ ރަސޫލާ ދެކޮޅު ހަދައިފައި ރުޅިވެގެން އިންސާނުކަމެއް އޮޅުއްވައެވެ.

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا ٱلْمَسِيحَ عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًۢا ﴿١٥٧﴾

﴿157﴾ ”އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެން މި ވަނީ، ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ރަސޫލުކަމުން ފަހުމްވެސް ރަސޫލާ ކަމުގައި މިރާމީ އެ މަސީހާ، مَرْيَم عليها السلام ގެ ދަރިކަލުން الْمَسِيح عِيسَى عليه السلام ތިމަންމެން ސަލީބުކޮށް މަރުވައިލީމުއެވެ.“

10- أَنْوَارُ التَّنزِيلِ وَأَسْرَارُ التَّأْوِيلِ لِلْإمَامِ نَاصِرِ الدِّينِ الْبَيْضَاوِي

11- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

މި ޖަހައިން ބުނެ ދޮގުހަދައި، ބޮޑާވެ އުޅުމުގެ ސަބަބުން ވެސް، ﷲ سبحانه وتعالى ވަނީ ޔަހޫދީންގެ މައްޗަށް ލަޢުނަތްލައްވައިފައެވެ. ޝަރުއްކުރެއްވިއެވެ. ހިތަކަށް ވަރަކަށް ޔަހޫދީން ބުނި ކަމުގައި ވިޔަސް، އެބައިމީހުންނަކަށް ޢީސާ عليه السلام ގަތުލުއް ނުކުރެވުނެވެ. އަދި ސަލީބަކަށް ވެސް ނާރުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ޢީސާ عليه السلام ކަމަށް ހީވާނެ ހަޅުތުން، އެ މިހުނާ ގަތުލުކޮށް ސަލީބުކޮށް އުޅުމު މިހުރިހާ، ޢީސާ عليه السلام ކަމަށް އެބައިމީހުންނަށް ފެއްކަވުން، އެ ރަސޫލާގެ ސިފަތައްޗަވައިދިނީ އެހެން މީހަކަށެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން، ޢީސާ عليه السلام ގަތުލުކުރިކަމަށް ބުނި މީހުންނާއި، އެ ރަސޫލާ ޔަހޫދީންނާ ޙަވާލުކުރިކަމަށް، ނަޞާރާއިންގެ ތެރެއިން ބުނި މީހުންނަށް، އެ ރަސޫލާގެ ކަން ހުރިގޮތް ގޮތުގެ އެއްވެސް ޢިލްމެއް އަދި ޔަގީންކަމެއް ވިޔަސް ލިބިފައި ނެތް ބަރުނެވެ. އަދި ނުހަނު ބޮޑު ޝައްކެއްގައި ތިބީ، ސާބިތުވެ ވުމުގެ ޔަގީންކަމައި ދިމާގެން ހިއްލަން ޓަކާނެތް ނުހުން އެއްވެސް ޢިލްމެއް، އެ ކަމާގެ ޢިލްމުގެ ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި ޔަހޫދީން ޔަޤީންކޮށް ވަރަކަށް ބުނިކަމުގައި ވިޔަސް، ހަމަ ގަތުލު ވެސް، އެ ރަސޫލާ ގަތުލުކުރުވުނުކަމެއް އަދި ސަލީބަށް އަރުވުނުކަމެއް ވެސް، އެބައިމީހުންނަކަށް ޔަޤީނެއް ނުވެއެވެ.[12]

ޙަޤީޤަތުގައި! ސަލީބަށް، ބަރަކާތްތެރި ކަންކަން، ހިތި ޒާތައް ހިނގާހުރި ހަދަން ހަދައިފައި ކުރާނެ އެއްގޮތެވެ. ސަލީބަށް އަރުވަނީ، މިހާރު އެ ކަމަކު އެއްކަމަކަށް އަރުވައި، ހަވާލުކުރަނީ ގައުމުގެ ތަކެތި ބަލަން ބަލައިގެން މަޤާމުތަކުއެވެ. ނުވަތަ މަޤާމުތަކަށް ގެނެ އެ ގޮތަށް ބެހެއްޓުމެވެ.

بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيۡهِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾

﴿158﴾ އަދި ޔަޤީނަށް! عِيسَى ﷵ ގެ ހަށިގަނޑާއި ރޫޙާ އެކު، ދިރިހުރެއްވި ހާލަތުގައި، الله ﷻ ވަނީ، އެ إِلٰهُ ގެ ހަޟްރަތަށް، އެ ބޭފުޅާ އުފުއްލަވައިފައެވެ. އަދި ކާފިރުންގެ މަކަރުފޮރި ނުބައި ޢަމަލުތަކުން، الله ﷻ ވަނީ، އެ ބޭފުޅާ މިންޖުކުރައްވައި ސަލާމަތްކުރައްވައިފައެވެ. އަދި ވެރިކަމުގައި ރަސްކަމުގައި ގަދަފަދަވަންތަ، ނިޔާކުރެއްވުމާއި، ތަދްބީރުކުރެއްވުމާއި، ޝަރްޢުކުރެއްވުމުގައި، ހިކުމަތްވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވޮޑިގެންވެއެވެ.[13]

އާޚިރުޒަމާނުގައި، عِيسَى ﷵ ބިމަށް ފައިބައިވަޑައިގަތުމާ ބެހޭ ގޮތުން އައިސްފައިވާ ޙަދީޘް ބަޔާންކުރުން

أَبُو هُرَيْرَةَ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا، فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلَ الخِنْزِيرَ، وَيَضَعَ الجِزْيَةَ، وَيَفِيضَ المَالُ حَتَّى لاَ يَقْبَلَهُ أَحَدٌ»[14] މާނައީ: "ތިމަން ނަފްސުގެ ފުރާނަހުރި، އެ إِلٰهُ ގެ އަތްޕުޅުގައިވާ إِلٰهُ ގެ ޤަސަމްކުރަމެވެ. ކުޑަ ޒަމާން އައިސް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއަށް، އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތުގައިވާ ޙުކުމްކުރައްވާ ބޭފުޅެއްގެ ގޮތުގައި، مَرْيَمُ ﷺ ގެ ދަރިކަލުން، عِيسَى ﷵ އަވަސް ފައިބައިވަޑައިގަތުން ގާތްވެގެންވާ ކަމަށް ކަށަވަރުކަމެކެވެ. އަދި ސަލީބުތައް ހަލާކުކުރައްވައި، ސަލީބަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ ޖިޒްޔާ ބާޠިލުކުރައްވައި، ބޮޑު ދުނިޔޭގެ މުދާ ގިނަވެގެންދާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު މުދާ ނެތްވަރަކަށްވާނެއެވެ.

13– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

14– صَحِيحُ الجَامِعِ لِلإمَامِ الْبُخَارِي

އަދި ދިޖީދީގެން، އެ ބަޔަކުގެ ދީނުގައި ތިބިމީހުންގެ އުސޫލު އުވައިލައްވައި، އިސްލާމްދީން ނޫން އެހެން އެއްވެސް ދީނެއް، ގަބޫލުކުރެއްވުމެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ޖިޒްޔާ އިންސާފު ދެއްކުމުގެ ސަލާމަތުން، މުސްލިމުންގެ އަތުގައި މުދަލު ގިނަވެ، ބަރަކާތް އިތުރުވެގެންދާނެއެވެ. އެންމެފަހުން، މާލީ އެހީއަށް ބޭނުންވާ މީހުން މަދުވެ، މުދަލު ދިނުމުގައި ވިއަސް، އެ ޤަބޫލުކުރާނޭ މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ.“

ދަންނާށެވެ! ހަމަ ޤިޔާމަތުގައި، عِيسَى عليه السلام އުފެން ހައްބަވައިފޭއިގަތުމަށް ހަމަ، ޤިޔާމަތުގެ އުސޫލު އުވައިލައްވާނީ، މުދަލު ގިނަވެ، ބަރަކާތް އިތުރުވެ، ގަބޫލުކުރާ އެއްޗެއް ދީނީ އެއްވެސް ކަމަކަށް މުދަލަކަށް ބޭނުންތެރިވެގެންނުވާނޭއެވެ.

އަދި جَابِرُ بْنِ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ހަދީޘުކުރެއްވި އަޑު ތިމަން އެހީމެވެ. «لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ: فَيَنْزِلُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَقُولُ أَمِيرُهُمْ: تَعَالَ صَلِّ لَنَا، فَيَقُولُ: لَا، إِنَّ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ أُمَرَاءُ تَكْرِمَةَ اللهِ هَذِهِ الْأُمَّةَ»[15] މާނައީ: ”ޙައްޤުގައި ސާބިތުވެ ތިބެގެން، ޙައްޤު ދިފާޢުކުރުމަށް ޖިހާދު ކުރާ ޤިޔާމަތުގައި، މުސްލިމުންގެ އަމީރުވެރިންގެ މަސައްކަތް ގެދަރާ ޖަމާވާނެއެވެ، ޤިޔާމަތާ ކައިރިވާނެކަން ވެސް މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ދެމިއޮންނާނެއެވެ.

އަދި ޤިޔާމަތާ ކައިރިވެފައި ވަނިކޮށް، مَرْيَمُ عليها السلام ގެ ދަރިކަލުން، عِيسَى عليه السلام އުފެން ފައިބައިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އެ ހިނދު، އެ ތަނުގައި ތިބޭ މުސްލިމުންގެ އަމީރު، عِيسَى عليه السلام ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ! މި ފަދައިން ދަންނަވާލުމުން، عِيسَى عليه السلام ވިދާޅުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އިމާމުވެ ނަމާދުކުރައްވާނީ، އަހަރެމެންނެއް ނޫން ކަމެއް ނޫނެވެ.

15- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ

އުޅުނީ، މިޔަބައިމީހުންނަށް ޓަކައި، اللهُ ﷻ ޝަރުޢުކުރައްވައިދެއްވި ވަހީ، މިޔަބައިމީހުންގެ
ތޯރާތުން ދިޔަކަ މިޔަބައިމީހުންނައިގެން އިމާމުވެ ނަގާދު ކުރުމުވެ. އަދި މިޔަބައިމީހުންގެ
އަމިރަލި، މިޔަބައިމީހުންގެ ތިބުއިންވާ ދިޔަކަވެ. ވިދާ، މިޔަބައިމީހުންނައިގެން
އިސްވެ ނަގާދުކުރުމީ، މިޔަބައިމީހުންގެ ތިބޭގައި ދިވެ އަދިކުރުންނުވެ. އެއީ، اللهُ ﷻ ގެ
ހަސްތަރުވެން މި އުނގަނޭން ދެއްވައިދެއި އުތު ގެއްލަ ވާތުކަވިކަވެ."[16]

ދަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ދެ ބަޔާގެ އަދި އެ ނޫން ވެސް ބައެއް ބަޔާބަ ބަޔާނުގައިކުން
ގައުމުވެ ބައާންވެ އެނގޭ ގޮތުގައި، عِيسَى عليه السلام ވަނީ އުފެދި އުފެއްދުވިގެއްވެ. އެއީ،
އެ ރަސޫލާގެ ހަނދާނާއި ފުރަނަފުގާ އަކު، ދިރިހުންނެވި ހާލަތުގައެވެ. އަދި ފަހުޒަމާނުގައި
ގައުމުވާ ދައްޖާލު ގެތުކުރެއްވުމަށް ބަލާއި، އެ ރަސޫލާ ގޮތްއްވައިފުމަށް ދާނަދެން
އެ ރަސޫލާ ހުންނަވާނީ އުފެދިއެވެ. އަދި، عِيسَى عليه السلام އުފެދި ފައިބައިވަޑައިގެން،
ބިމުގައި ޙަރުކުއިންސާފު ގާއިމުކުރައްވާނެވެ. ދެން، އެ ގޮތުގައި، ސަލީބު އަދަދު
ވާނެދެން، ދިރިއާގައި ހުންނަވާނެއެވެ. ދެން އެއަރުފުޅު، އުފެދިހުން އާދަމުގެ ދަރިން ވެސް
މަރުވާ ފަދައިން، عِيسَى عليه السلام ފުރައްއިވާނެއެވެ.[17]

وَإِن مِّنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِۦ قَبْلَ مَوْتِهِۦ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾
﴿159﴾ އަދި ފަހު ޒަމާނުގައި، عِيسَى عليه السلام ދުނިޔޭގެ ބިމަށް ފައިބައިވަޑައިގެންނެވުމަން ފަހު،
އެ ރަސޫލާ ފުރަނައިގެވުމުގެ ކުރިގައި، އެ ރަސޫލާއަށް އީމާންނުވާ ހަމަ އެކަކު ވެސް،
ގޮތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައި، އެ ދުވަސްވަރު ނުހުންނާނޭ ކަމަށް ވަރަވެރެވެ.[18]

16- مِرْقَاةُ الْمَفَاتِيح لِلْإِمَامِ عَلِي بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُلَّا الْهَرَوِي الْقَارِي
17- الْجَوَاهِرُ الْحِسَانُ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ أَبِي زَيْدٍ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَخْلُوفِ الثَّعَالِبِي
18- صَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ وَشَرْحُهُ لِلْإِمَامِ النَّوَوِي

އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، عِيسَى عليه السلام ވެވަޑައިގެންނާވާނީ، އެ ބަސްތަކުގެ ޢަމަލުތަކަށް
ދެކުނުއި މީހުންނާއި ޢަމަލުކުރި މީހުންނާ އަދި، الله ﷻ ގެ ޝަރީޢަތާ އެއްގޮތަށް
އެބައިމީހުންކުރި ބަޔަކުމީހުންނާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފަށް އެބައިމީހުންކުރި
ބަޔަކުމީހުންގެ މައްސަލަ ވެސް، ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާ ބަސްތަކަށް ކަމުގައެވެ.[19]

ދަންނާށެވެ! މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނުގައި އެ ވަޙީ، މި އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި، أَبُو هُرَيْرَة رضي الله عنه
ރިވާކުރައްވާ ބަސްފުޅުގައެވެ. އަދި އެހެން ބައެއް މުފައްސިރުންގެ ބަސްފުޅަކީ ވެސް
އެއީއެވެ. ނަމަވެސް، ގިނަ މުފައްސިރުންގެ ބަސްފުޅަކީ، ކޮންމެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން
ކޮންމެ މީހަކު ވެސް މަރަށް ބާސިރުވެ، އޭނާގެ ފުރާނަ އޭނާގެ ހަށިގަނޑުން ވަކިވާން
ކައިރިވާ ވަގުތު، عِيسَى عليه السلام އަކީ، الله ﷻ ގެ އަޅާ، مَرْيَم عليها السلام ގެ ދަރިކަލުންކަމަށާއި، الله ﷻ ގެ
ރަސޫލަކުކަން ވެސް ހެކިދޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެ އީމާންކަމުން އެއިން އެކަކަށް ވެސް
އެއްވެސް މަންފާއެއް ނުކުރާނެތެވެ. އެހެނީ، އެ އީމާންކަމަކީ، އީމާންވުމުގެ ވަގުތު
ފާއިތުވެފައި ވަނިކޮށް، ވީމާ އީމާންވުމުންނެވެ.[20]

فَبِظُلۡمٖ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمۡنَا عَلَيۡهِمۡ طَيِّبَٰتٍ أُحِلَّتۡ لَهُمۡ وَبِصَدِّهِمۡ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ
كَثِيرٗا ١٦٠

﴿160﴾ އަދި ޔަހޫދީން، އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވެ،
مُوسَى عليه السلام އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެ، ދޮގުހަދައި، ބޮޑެތި ފާފަތަކަށް އަރައިގަތުމުގެ
ސަބަބުން، އެބައިމީހުންނަށް ޙަލާލު، ތިމަން إِلٰهُ ހުއްދަކުރައްވައިފައިވާ ފައިދާހުރި
ރަނގަޅު ބައެއް ތަކެތި އެބައިމީހުންނަށް ޙަރާމްކުރެއްވީމެވެ.

19- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
20- شَرْحُ لِلْإِمَامِ النَّوَوِي عَلَى صَحِيحِ مُسْلِم

އަދި، اللهُ ﷻ ގެ ދީނުން އެބައިމީހުން އެއްކިބާވާ ތިބުމާ، އެހެން މީހުން ވެސް އެ ދީނުން
އެއްކިބާކުރުވަން ބަލައި ގިނަގުނަ މަސައްކަތްކުރެއްވީތީއެވެ، އެ إِلٰهُ ގެ ދީނަށް މީސްތަކުން
ވަދެވަން ގިނަގުނަ ހުރަސްތަކެއްއަޅައި އުޅުމުގެ ސަބަބުން ވެސް މެއެވެ.

ދަންނާށެވެ! ޔަހޫދީންނަށް ހަރާމްކުރެއްވުނު ތަކެތީގެ ތެރެއިން، އިސްރާއީލަށް ވަކިންވާ
ކަންތައް އެއްޗެއްސާއި، ނިޢުމަތްތަކުގެ ކަންތައް އެއްޗެއްސާއި، ވަކިހުރި ކަންތައް އެއްޗެއްސާއި،
ގިނަބަޔަކު ސަބަބުގެ ތެރެއިން، އެ ތަކެތީގެ ބައިކަނޑައިލާ ސަބަބުތަކުގެ ޒުލްމުގެއިކާ
ސަބަބު އަދި ކަނޑަތުގައި ތަކެތި ހަރުދަނާކުރެއްވި ސަބަބު ގިނަގައި އެހެނިހެން
ސަބަބުތަކާއި، އެ ޙުކުމް ވެސް ބައެއް ތަކެތި ހަލާލުވެއެވެ.[21]

وَأَخۡذِهِمُ ٱلرِّبَوٰاْ وَقَدۡ نُهُواْ عَنۡهُ وَأَكۡلِهِمۡ أَمۡوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡبَٰطِلِۚ وَأَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ
مِنۡهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾

﴿161﴾ އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ރިބާ ހަރާމްކުރައްވައިފައި ވަނީއެވެ، ރިބާގެ
މުޢާމަލާތްތަކަށްވެދެއެވެ، ރިބާ އަޅުވައި، ކައި، ރިބާގެ ބޭނުންހިފައި އުޅުމުގެ ސަބަބުންނާއި،
އެއްވެސް ޝަރުޢީ ޙައްޤެއް ނެތި، ބާޠިލު ގޮތްގޮތަށް މީސްތަކުންގެ މުދަލު އަޅުވައި،
އެ ފަދަ ތަކެތި ކައި، އެ ތަކެތީގެ ބޭނުން ހިފައި އުޅުމުގެ ސަބަބުން، އެބައިމީހުންނަށް
ހަރާމްކުރެއްވުނު ފައިދާހުރި ތަނަވަސް ބައެއް ތަކެތި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ހަރާމްކުރައްވައި، އެބައިމީހުންނަށް، މިފަދަ إِلٰهُ އުޤޫބާތްތަކުއްވީމެވެ. އަދި ޔަހޫދީންގެ
ތެރެއިން، اللهُ ﷻ ގެ ދީނަށް އިންކާރުކުރާ، އެ إِلٰهُ އަށް ކާފަރުވަމުން ހާލަތުގައި
މަރުވެދާ، އާޚިރަތުގައި ވޭންދެނިވި ޢަޒާބެއް، މިފަދަ إِلٰهُ ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ.[22]

21- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
22- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތާއި މި އާޔަތުގެ ކުރީގައިވާ އެގާރަ އާޔަތުގައި، އާންމު ގޮތެއްގައި އަންގަވައިދެއްވައި ވަނީ، ޖުމްލަ އަހްލުލްކިތާބުން ކުރަމުންދިޔަ ބައެއް ކަންތައްތަކާމެދު، الله ﷻ ރުހިވޮޑިނުގަންނަވާކަމެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެއް ކަމަކީ، ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން، އެއް ނަބިޔަކު އަނެއް ނަބިއްޔަކާ ތަފާތުކޮށް، ބައެއް ނަބިއްޔުންނަށް އީމާންވެ، ބައެއް ނަބިއްޔުންނަށް ކާފިރުވެ އުޅުމެވެ. އަދި ވަޙީން ޚާއްސަވާކަން ހަދުރީންކުރާ އެ ޙަޤަ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި، الله ﷻ ގެ ޤުދުރަތު ތުއްކުވުމަށް އެދި، مُوسَى عليه السلام ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވުމާއި، مَرْيَمُ عليها السلام އާމެދު ތުހުމަތުދޫކުރުމާއި، عِيسَى عليه السلام ގަތުލުކޮށް ސަލީބުގައި އަރުވައިން އުޅުމާއި، އުޅެން ޖެހޭނެ ގޮތްތަކެއް ދެނެވުމާއި އެދި، مُحَمَّدٌ ﷺ ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވ ދަންނަވުން ހިމެނެއެވެ.

އަދި އުފައްދަވާނުގެ ރިބައިން، الله ﷻ ހިމާޔަތް ޙައްޤުކަމަށް ޙައްޤުވާފައިވާ ޙުކުމަތްތެރިކަން ނުހިމަނައި، އެ ޙައްޤު އުފައްދަވާކަމާއި، الله ﷻ ޖަންނަތް ޙަސަދުން ގޮވައިލައިދީ ގޮވައިލުއްވުމަކީ، ޙައްޖެ ގޮވައިލުއްވުމުގެ ކަން، ސާބިތުކަން ދެއްވުމުގެ ގޮތުން، الله ﷻ، އެ ޙަސަދުންނަށް ދެއްވި މުޢުޖިޒާތްތަކާއި އެހެނިހެން ދަލީލުތަކަށް ވެސް ހިމެނެއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިކަމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ގޮސް، އެއްވެސް ޙައްޤެއް ނުލައި ނަބިއްޔުން ޤަތުލުކުރިކަމާއި، الله ﷻ ގެ ދީނުން އެއްކިބާވެގެން ރިބާ، އެހެން މީހުން ވެސް އެ ދީނުން އެއްކިބާކުރުވަން ޖަހައި، ޑިނަގެން ހަސަދަކާ ކަމަކަކާ ކުރެއްވުން ހިމެނެއެވެ. އަދި ރިބާގެ މުއާމަލާތްތަކަށް، ރިބާ އަޅުވައި، ކައި، ރިބާގެ ބޭނުންހިފައި، އެއްވެސް ޝަރުޢީ ޙައްޤެއް ނެތި، ބާޠިލު ގޮތްގޮތަށް މީސްތަކުންގެ މުދަލު އަޅުވައި، ކައި، އުޅުނުކަން ވެސް ހިމެނެއެވެ.

ވުމާއެކު، އެ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން، ދުނިޔެހަޔާތުގައި، اللهُ ﷻ އެބައިމީހުންނަށް ބުރޫބާތަށް
ދެއްވިއެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައި އެބައިމީހުންނަށް ނުހަނު ގަދަފަދަ އަޛާބުދެއްވާނެއެވެ.

لَّٰكِنِ ٱلرَّٰسِخُونَ فِي ٱلۡعِلۡمِ مِنۡهُمۡ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ يُؤۡمِنُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَۚ
وَٱلۡمُقِيمِينَ ٱلصَّلَوٰةَۚ وَٱلۡمُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ أُوْلَٰٓئِكَ سَنُؤۡتِيهِمۡ
أَجۡرًا عَظِيمًا ١٦٢

﴿162﴾ އެހެނެއްކަމަކު، ޔަހޫދީންނަން ބަލާއި، اللهُ ﷻ ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކަށް އުނގެނި
ތަސްކާރުކުރުގައި ކުރިއަތަރި ގޮސް، އިލްމުވެރިކަމުގައި ސާބިތުވެ ހަރުލައި ތިބި ޔަހޫދީންނާ
އަދި، اللهُ ﷻ އަށާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވެގެންވާ މުއުމިނުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް
ބާވައިލެއްވުނު ކީރިތި ޤުރްއާނަށާއި، އިބަ ރަސޫލާގެ ކުރީގެ ރަސޫލުންނަށް ބާވައިލެއްވުނު
އެންމެހައި ސަމާވީ ފޮތްތަކަށް އީމާންވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނީ، އެބައިމީހުންގެ
މައްޗަން، اللهُ ﷻ ފަރުޟުކުރެއްވި ނަމާދުތައް އަދާކުރުމަށް ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ
ވަގުތުތަކުގައި އެ ނަމާދުތައް އަދާކުރޭ، އެބައިމީހުންގެ މުދަލުން ނުކުތުންޖެހޭ ޒަކާތް
ނެރެ، އޭގެ ހައްޤު ވެރިންނަށް އެ ޒަކާތް އަދާކުރުމުގައި ދެމިތިބޭ މީހުންނެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންނީ، اللهُ ﷻ ގެ އެއްކަލައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، ޝިރުކުކުރުމާ
ނުލައި، އެ إِلٰهަށް އީމާންވެގެންފާ އެކު، ހަޤީޤަތުގައި މަރުވުމަން ފަހު ޤިޔާމަތް ދުވަސް
އައިސް، މީސްތަކުން އަލުން ދިރުއްވައި، އެ ދުވަހުން ޙިސާބުބައްލަވައި، ޖަޒާއާއި ސަވާބު
ދެއްވާނެ ކަމަށް އީމާންވާ މީހުންނެވެ. ބަޔާންވެދިޔަ ސިފަތަކުން
ސިފަވެގެންވާ މީހުންނަށް، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމައާއި ޘަވާބު،
اللهُ ﷻ ދެއްވާނެއެވެ.[23] އެއީ، ނިޢުމަތްތަކުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގޭ ދެއްވުމެވެ.

23– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނަވާށެވެ! މި އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވި މި ވަޙީ، ޔަހޫދީންނަށް ޓަކައި، اللهُ سبحانه وتعالى
ބާވައިލެއްވި ހުކުމްތައް އުނގެނި ދަސްކުރުމުގައި ކުރިއަރައި ގޮސް، އީމާންކަމާއި
އިޚްލާޞްތެރިކަމުގައި ސާބިތުވެ ހަރުކަށި ތިބުމުގެ ސަބަބުން، اللهُ سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ إِلٰهُގެ
ރަސޫލާ مُحَمَّدُ ﷺ އަށް އީމާންވި ޔަހޫދީންނާ އަދި އެ ނޫން މީހުންގެ ތެރެއިން ވިޔަސް،
اللهُ سبحانه وتعالى އަށާއި، އެ إِلٰهُގެ ރަސޫލާ مُحَمَّدُ ﷺ އަށް އީމާންވާ މުއުމިނުންގެ ސިފަތަކާއި،
ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނޭ ދަރުމައާއި ސަވާބުގެ ވާހަކައެވެ.[24]

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ
وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ
وَسُلَيْمَٰنَۚ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾

﴿163﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، نُوحُ عليه السلام އަށާއި، އެ ރަސޫލާގެ ފަހުން، ތިމަން
اللهُ ފޮނުއްވި ނަބިއްޔުންނަށާއި، ރަސޫލުންނަށް، ތިމަން اللهُ ވަޙީބާވައިލެއްވި ފަދައިން،
ތިބާ ރަސޫލާއަށް ވެސް، ތިމަން اللهُ ވަޙީބާވައިލެއްވީމެވެ. އެހެންކަމުން، ތިބާ ރަސޫލާއަށް
ވަޙީބާވައިލައްވައި، އެ ވަޙީ ބަސްފުޅުތައް މީސްތަކުންނަށް އިއްވަވުމަށް ޓަކައި،
ތިބާ ރަސޫލާ ފޮނުއްވުނުކަމީ އެއްވެސް ބާބެއްގައި އައު ކަމެއް ނޫނެވެ.

އަދި، إِبْرَاهِيمُ عليه السلام އަށާއި، إِسْمَاعِيلُ عليه السلام އަށާއި، إِسْحَاقُ عليه السلام އަށާއި، يَعْقُوبُ عليه السلام އަށާއި،
އެ ރަސޫލާގެ سِبْطُންނަށާއި، عِيسَى عليه السلام އަށާއި، أَيُّوبُ عليه السلام އަށާއި، يُونُسُ عليه السلام އަށާއި،
هَارُونُ عليه السلام އަށާއި، سُلَيْمَانُ عليه السلام އަށާއި، މި އެންމެހައި ރަސޫލުންނަށް ވެސް،
ތިމަން اللهُ ވަޙީބާވައިލެއްވީމެވެ. އަދި، دَاوُدُ عليه السلام އަށް زَبُورُ ދެއްވީމެވެ.

24- صَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ علي الصَّابُونِي

ދަންނާށެވެ! سِبْطُންނަކީ: يَعْقُوبُ عليه السلام ގެ ދަރިކޮޅުން يُوسُفُ عليه السلام އާއި، އެ ރަސޫލާގެ އަޚުންގެ
ދަރިފަސްކޮޅުން، ބާރަ އިސްރާއީލީންގެ ބާރަ ޤަބީލާއަށް ރަސޫލުންކަމުގައި ފޮނުއްވުނު
ރަސޫލުންނެވެ.[25] زَبُور މި ނަމަކީ، دَاوُدُ عليه السلام އަށް ބާވައިލެއްވުނު ފޮތެވެ، ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި
ދެއްވައިފައިވާ ނަމެވެ. އަދި އެ ފޮތުގައި ވަނީ، ސަނާއާ ތަސްބީހާ ދުޢާތަކާ ކަމުގައި
ޙިކުމަތްތަކާއި ވަޢުޡެވެ. އަދި އެ ފޮތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތަކެއް ނެތް، ހަމައެކަނި
ވަޢުޡު އިރުޝާދާއި ނަސޭހަތުގެ ބަސްތަކާއި ހިތްވަރު ދޭ ބަސްތަކެވެ.[26]

އަދި، نُوحُ عليه السلام ގެ ފަހުން ފޮނުއްވުނު ނަބިއްޔުންނާއި، ރަސޫލުންގެ ތެރޭގައި، މި އާޔަތުގައި
އައިސްފައިވާ، ރަސޫލުން ވެސް ހިމެނެއެވެ. އެހެންކަމުން ވަޙީ ވެސް، އެ ރަސޫލުންގެ
ނަންފުޅުތަކެއް މި އާޔަތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވުމުން އެނގެނީ، އެ ރަސޫލުންގެ މާތްކަމާއި،
الله ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުގައި، އެ ރަސޫލުންނަކީ ތިބެވަޑައިގަންނަވާ މަތިވެރި ދަރަޖައެވެ.[27]

وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾

﴿164﴾ އަދި މީގެ ކުރިން ފޮނުއްވުނު އެތައް ރަސޫލުންނެއްގެ ޚަބަރު ވެސް،
ހަމަކަށަވަރުން، އިބަ ރަސޫލާއަށް، ތިމަން الله ބާވައިލެއްވި ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި،
ކިޔައިދެއްވައި އަންގަވައިދެއްވީމެވެ. އަދި، އެ ރަސޫލުންގެ ވާހަކަތަކެއް، އިބަ ރަސޫލާއަށް،
ތިމަން الله ﷻ ބާވައިލެއްވި ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ކިޔައިދެއްވައި އަންގަވައިދެއްވައިފައި ނުވާ
ރަސޫލުން ވެސް، މޫސާކަލޭގެފާނާ ގާތުން، ތިމަން الله ފޮނުއްވީމެވެ.

25- تَفْسِيرُ جَامِعِ الْبَيَانِ لِلْإِمَامِ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِي وَمَوْسُوعَةُ التَّفْسِيرِ مِنْ مَوْقِعِ الدُّرَرِ السَّنِيَّةِ
26- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
27- صَفْوَةُ التَّفَاسِيرِ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلِي الصَّابُونِي

އަދި، އެ ރަސޫލުންގެ ވާހަކަތައް، ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ބަޔާންކުރައްވައި ދޫކޮށްލެއްވީ،
ޚާއްޞަ ހިކުމަތަކަށް ޓަކައެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ ގެ ތަރުތީބާ އެކަލާނގެ ބަސް ވަޙީކުރެއްވުމުގެކަން،
އެއްވެސް ދެމެދުވެރިޔަކާ ނުލައި، މޫސާ عليه السلام އަށް، اللهُ ﷻ ބަސް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. އެއީ،
ޚާއްޞަ ޝަރަފުވެރިކަމާއި ގޮތުކަމެއް، މޫސާ عليه السلام އަށް ދެއްވުމަށް ޓަކައެވެ.[28]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، اللهُ ﷻ ވަނީ، ބަސް ވަޙީކުރެއްވުމުގެ މަތިވެރި
ސިފަތުގެ، އެ އިލާހަށް ޙަޤީޤީގޮތުގައި ކަން ސާބިތުކުރައްވައިފައެވެ. އެއީ، އެ އިލާހުގެ
މަތިވެރިވަންތަކަމާއި ގޮތުވެންތަކަމާ އެކަށީގެންވާ ގޮތުގެމަތިން އެއްވެސް މަޚްލޫގަކާ
އެއްގޮތްނުވާ ގޮތުގައެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ ރަސޫލާ މޫސާ عليه السلام އަށް، އެއްވެސް
ދެމެދުވެރިޔަކާ ނުލައި، އެ އިލާހު ބަސް ވަޙީކުރެއްވި ކަން މި އާޔަތުން ދަލީލުކޮށް
ސާބިތުވެއެވެ.[29]

رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

﴿165﴾ އަދި ހެޔޮ ޚަބަރުދެންނެވުމަށް ގޮތަށް، މިމަން އިލާ ރަސޫލުން ފޮނުއްވީ، މިމަން އިލާހުގެ
އަންގަވައިދެއްވުމަށް ބިރުވެރިކަން ގެނެސްދެއްވުމަށް، މިމަން އިލާހަށް އީމާންވެ، ޢަމަލުކުރާ
އަޅުތަކުންނަށް، މިމަން އިލާހުގެ ހެޔޮ ރަޙްމަތުގައި މަތިވެރި ދަރަޖަތައް ޙައްޤުވާ ކަމުގެ
ހެޔޮ ޚަބަރު ދެއްވުމަށެވެ. އަދި، މިމަން އިލާހަށް އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވާ ކާފިރުން
އެ ގޮތުގެ މަތީގައި މަރުވާ މީހުންނަށް، މިމަން އިލާހުގެ ރަހްމަތުގައި ގަދަފަދަ އުޤޫބާތައް
ޙައްޤުވާ ކަމުގެ ބިރުވެރި ޚަބަރު ދެއްވުމަށެވެ.

28- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
29- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދެއީ، އެ ރަސޫލުންނަށް ބަލާޣުކުރެއްވުން މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރައްވައި، الله ﷻ ގެ ދީން މީސްތަކުންނަށް އިއްވަވައިދެއްވުމަށް ފަހު، ތިމަންނާ ހަމައަށް، އެ إِلٰه ގެ ދީން އައިސްކަރި ނުވާ ކަމުގައި ވެސް، الله ﷻ ގެ ބަސްތަކުގައި، ޤިޔާމަތް ދުވަހުން މީސްތަކުން ދައްކާނެ އެއްވެސް ޢުޛުރެއް އަދި ހުއްޖަތެއް ވިޔަސް، އެބައިމީހުންނަށް ލިބިގެން ނުވުމަށް ޓަކައެވެ. އަދި ރަސްކަމާއި ވެރިކަމުގައި ގަދަރުވެރިކަމާ، މިންވަރުކުރެއްވުމާއި، ތަދުބީރުކުރެއްވުމާއި، ނިޒާމުކުރެއްވުމާއި، ޝަރުޢުކުރެއްވުމުގައި ޙިކްމަތްވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވޮޑިގެންވެއެވެ.[30]

ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި، الله ﷻ ބަޔާންކުރައްވައިގައި މި ވަނީ، އެ إِلٰهُ ގެ ބަސްތަކުން ރަސޫލުން ފޮނުއްވި ސަބަބައި، އެ ކަލޭގެ ޙިކްމަތެވެ. އެބަހީ، “ކުރީ ކަންކަމާއި ނުބައި ކަންކަމުގެ ބަދުނާމާއި، އައިބުގައިވާ ކަންތައްތައް ހުރި، އިންސާނުންގެ ވިސްނުމަށް ގެނެސްގަންނަން ނޭނގޭ އަދި އިންސާނާގެ އަސަރުގެ ބާރު ފެށި ނުލިބޭ ކަރަ ކަންތައްތައް އަންގަވައިދެއްވުމަށް ބަޔާނީ، الله ﷻ ގެ ބަސްތަކުން ފޮނުއްވާ ނަމަ، ކިހިނެއް ރަނގަޅުވިސް އެއްޗެއްވެ؟” މި ކަލޭގެން މީސްތަކުން ބެހެއްޓިއެވެ.

އެހެންކަމުން، މީސްތަކުންގެ ގޮތުން ރަސޫލުން ފޮނުއްވައި، ފޮތްތައް ބާވައިލައްވައި، ތުހުމަތަކީ ޙުއްޖަތްކަމުގައި، ފުރުޤާންތެރިކަމުގެ މަގަ ޙުއްޖަތްކަން، އެބައިމީހުންނަށް ބާރުނާލި ދައްވަނެވެ. ވީމާ، ރަސޫލުން ފޮނުއްވައި ފޮތްތައް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު، ބައްޔަ ޙުއްޖަތްކަމާއި، ބާތިލަ ޙުއްޖަތްކަން ނެތުމުގެ ކަމުގައި ވެސް، الله ﷻ ގެ ބަސްތަކުގައި، އެއްވެސް ޢުޛުރެއް އަދި ހުއްޖަތެއް ވިޔަސް ދައްކާނެ ތަނެއް، މީސްތަކުންނަކަށް ލިބިގެން ނުވެއެވެ.

لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشْهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيْكَ ۖ أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ
شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾

﴿166﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ޔަހޫދީންގެ ތެދުއިންކާރާއި އެ ނޫން މީހުންގެ ތެދުއިން ވެސް ގިނަ ބައެއް، އިބަ ރަސޫލުގެ ރަސޫލުކަން ދޮގުކޮށް ކާފިރުވިކަމުގައި ވިޔަސް، ހަމަކަށަވަރުން، އިބަ ރަސޫލާއި، اللهُ ﷻ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި، ޔަޤީނީ ޤުރުއާނަޔާ، އިބަ ރަސޫލުގެ މައްޗަށް، اللهُ ﷻ ހެކިވެވޮޑިގެން ޖެހެއެވެ. އެހެންކަމުން، އެ ކަލޭގެ މައްޗަށް، اللهُ ﷻ ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ޢިލްމުވެރިވެވޮޑިގެންވާ އަދި ޚަބަރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަންތައްތަކާއި، ޢިލްމުވެރިވެވޮޑިގެންނުވާ އަދި ހާމަވެވޮޑިގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެދުއިން، އެ إِلٰهُ ގެ އަޑުތައްކަންނަށް އިޤްރާރުވުމަށް ކަންތައްތަކުގެ ދިރުމު، ޔަޤީނީ ޤުރުއާނާގައި، އެ إِلٰهُ ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި، އިބަ ރަސޫލާއި، اللهُ ﷻ ގެ ރަސޫލުކަމާއި، ޔަޤީނީ ޤުރުއާނަޔާ، އިބަ ރަސޫލުގެ މައްޗަށް، اللهُ ﷻ ހެކިވެވޮޑިގެން ޖެހި ކަލޭގެ މައްޗަށް، މަލާއިކަތުން ހެކިވެރިވެއެވެ. އަދި، اللهُ ﷻ ގެ ހެކިވެވޮޑިގެންވުން އެކަނި ވެސް އެ ކަމަށް ފުދެއެވެ.[31]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

އެ ދުވަހުގައިކުރިންސަން، اللهُ ﷻ ދެއްސެވުނުއިރު، ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިކަމުގައި ވެއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހަށް ޔަހޫދީ ބައެއް ވަދެގެން ޙާޟިރުވިއެވެ. ”އޭ مُحَمَّدُ بن عَبْدِ اللهއެވެ! ޔަހޫދީންގެ ޢިލްމުވެރިޔާ ތިބާގެ ސިފަފުޅުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނިކަން ހަބަރުކޮށްދީފައެއްނުވޭތޯއެވެ! އެހެން، ތިބާއަކީ، ރަސޫލުކަމަށް ނުފެނޭ ކަލޭގެއި އެބައިމީހުން ބުނެއްވިއެވެ.“

31– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

ދެން، ޔަހޫދީންގެ އެ ވާހަކައަށް ރައްދުދެއްވައި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވައި، الله ﷻ
އަންގަވައިދެއްވި! ޔަހޫދީންގެ [illegible] އެ ނޫން މީހުންގެ [illegible] ވެސް ގިނަ ބަޔަކާ،
ތިބާ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ދޮގުކޮށް، ޔަހޫދީ ޤުރްއާނަށް އިންކާރުކުރިކަމުގައި ވިޔަސް،
ތިބާ ރަސޫލާކީ، الله ﷻ ގެ ރަސޫލާކަމުގައި، ޔަހޫދީ ޤުރްއާނަކީ، ތިބާ ރަސޫލާއަން،
الله ﷻ ބާވައިލެއްވީ ޢިލްމު ކަމުގެ މައްޗަށް، الله ﷻ ހެކިވެވޮޑިގެން ވެއެވެ. އަދި
މަލާއިކަތުން ވެސް، އެ ކަމަށް ހެކިވެވަޑައިގެން ތިއްބެވެ. އަދި އެ ކަމަށް، الله ﷻ ގެ
ހެކިވެވޮޑިގަތުން އެކަނި ވެސް ފުދެއެވެ.32

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ قَدْ ضَلُّواْ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ١٦٧

﴿167﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަމާމެދު ދެކޮޅުހަދައި،
އެ ކަމަށް އިންކާރުކޮށް ކާފިރުވެ، الله ﷻ ގެ މަގުން ހުރަސް އަޅައި، އިސްލާމް ދީނަށް
ވަންނުގެ މަގު މީސްތަކުންނަށް ބަންދުކޮށް، އެ މަގުން ހިނގިޔަ ނުދީ މަނާކޮށް
އުޅޭ މީހުން އެ ވަނީ، ޙައްޤުގެ މަގުން އެއްކިބާވެ، ޙައްޤާ ނުހަނު ދުރަށް ގޮސް،
ބޮޑުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން މަގުފުރެދިފައި ކަން ކަށަވަރެވެ.33

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمْ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ١٦٨

﴿168﴾ ޝައްކެއްނެތެވެ! الله ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާއާ ދެކޮޅުހަދައި ކާފިރުވެ،
ޝިރުކާ ހިނގާ ކޮށެގެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]،
އަމިއްލަ ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވި މީހުންނަށް، ފާފަ ފުއްސަވަނިވި إِلٰهُ ކަމުގައި،
الله ﷻ ވޮޑިގެންނެއް ނުވެއެވެ.

32- تَفْسِيرُ الْكَشْفِ وَالْبَيَانِ لِلْإِمَامِ الثَّعْلَبِي
33- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّؤُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި އެ ތަކަ މީހުންނަށް ހިދާޔަތު ދެއްވައި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަޙްމަތުން މިންޖުވެ، ސަލާމަތްވުމުގެ
މަގަށް މަގުދައްކަވަނިވި إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ.[34] އަދި އެއިން
ކަމަކަށް، الله ﷻ ހިތްވަރުކުރައްވައިދެއްވުމެއް ނުވެއެވެ.

إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٗا ١٦٩

﴿169﴾ އެހެންކަމުން، اللهُ ﷻ އާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލާ ދެކޮޅުހަދައި ކާފިރުވެ، އަމިއްލަ
ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވެ އެ ގޮތުގައި ދެމިހުރި މީހުންނަށް، ނަރަކައިގެ މަގު ނޫން
އެހެން މަގަކަށް، އެ إِلٰهُ މަގެއް ނުދައްކަވާނޭމެވެ. ވީމާ، އެބައިމީހުންނަށް ކުރިމަތިވާ
ނަރަކައަށް ދޫވެން ބަލަހެވެ. އެއީ، އެ ނަރަކައިގައި އެބައިމީހުން އަބަދަށް ދެމިހުންނަނިވި
ގޮތުގައެވެ. އަދި، އެ ކަންކަން އެ ގޮތަށް ކުރެއްވުމަކީ، الله ﷻ ގެ ޙަޟްރަތުގައި ނުހަނު
ފަސޭހަ ކަމެއް ވެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަނަވަދުން، އެ إِلٰهُ ކުރައްވާ ކަމަކަށް
އެއްވެސް ހުރަހެއް އަޅައި، އެ ކަން ހުއްޓުވޭނޭ ހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.[35]

ތަންނާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ތިން އާޔަތުގައި ވީ، مُحَمَّدُ ﷺ ގެ ރަސޫލުކަން ދޮގުކުރި،
އެ ރަސޫލާއަށް ދެއްކުން ޔަހޫދީ ޤައުމަށް ކުރިމަތިވެ، އެ ބައެއްގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް
އަނިޔާވެރިވާ ކަންތައް ބަޔާންކޮށް އަދިފަހުގައި އިންޒާރުގެ ބަސްފުޅުތަކަކާއެވެ. އެއީ،
ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، ނަރަކައިގެ ނާރުގެ ބަރުދަ އެބައިމީހުންނަށް ހުރިކަމުގެ އިންޒާރެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلۡحَقِّ مِن رَّبِّكُمۡ فَـَٔامِنُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡۚ وَإِن تَكۡفُرُواْ
فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمٗا ١٧٠

34- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة
35- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

﴾170﴿ އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ނަބިއްޔާއި ރަސޫލުކަން ޙަޤީޤަތުގައި
ރަސޫލާ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި رَبُّ ގެ ހަޟްރަތުން
ބާވައިލެއްވިގެންވާ ޙައްޤު ދީން ކަމުގައިވާ، އިސްލާމް ދީނުގެ ތެދުމަގައިގެންނެވެ.
އެހެންކަމުން، ތިޔަބައިމީހުން، އެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް،
އެ ރަސޫލާއާ ތަބާވާށެވެ! އެހެނީ، ހަމަކަށަވަރުން، އެ ގޮތް، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ. އަދި، الله ﷻ ގެ މި އަމުރުތަކަށް
ތިޔަބައިމީހުން އިންކާރުކުރަނީނަމަ، ނަބިއްޔާއި ރަސޫލުކަން ޙަޤީޤަތުގައި ރަސޫލާ ގެންނެވި
ރިސާލަތު ދޫކޮށް، އެ ރަސޫލާއާ ދެކޮޅުހަދައި ކާފިރުވެއްޖެ ނަމަ ދަންނާށެވެ! ފަހެ
ހަމަކަށަވަރުން، އެ ކަމުގެ ހުރިހައި ގެއްލުމެއް ހުންނާނީ ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ
އަމިއްލަ ނަފްސަށެވެ.

އެހެނީ، އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައި ވާހައި އެއްޗަކާއި ކަލޭގެ މިލްކުވެގެން
ވަނީ، ހަމައެކަނި الله ﷻ އަށެވެ. ވީމާއެކު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެއްވެސް
ކަމަކަށް، الله ﷻ ބޭނުންވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެންމެހައި ޚަލްޤުތަކުން ފިޔަވައި،
ހުރިހައި ގޮތަކުން އަމިއްލަ ފުރިހަމަވެގެން، އެ إِلٰهُ ފުދިވޮޑިގެން ވެއެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުން ދައްކާ ވާހަކަތައް ބޮޑު އެއްސަވައިވޭގެންވާ، ކުޅާ ކަންތައްތައް
ވެގެން ދުށްވޭގެންވާ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ވޭގެންވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ހިތާމަ ދިޔަން
ބައްޔެއްގެންވާ މީހުންނަށް ކާބައިކަން، އެ إِلٰهُ ދުށްވޭގެންވާ އެކު، އެ ފަދަ މީހުންނަށް
ގުޅުމާއި ދަރުކަވަށެވެ. އަދި ހިތާމަ ދިޔަން ބައްޔެއްގެންވާ މީހުންނަށް ކާބައިކަން، އެ إِلٰهُ
ދެއްވާވޭގެންވާ އެކު، އެ ފަދަ މީހުންނަށް ގުޅުމާއި ނުރަކާވަށެވެ.

އަދި ބަސްވެރިކުރެއްވުމާއި، ކަންތައްތައް މިންވަރުކުރެއްވުމާއި، ނިޒާމުކުރެއްވުމާއި،
ޝަރްޢުކުރެއްވުމުގައި ހިކުމަތްވަންތަ إِلٰهُ ކަމުގައި، الله ﷻ ތޮޙީދުކުރުމެވެ.[36]

ދަންނާށެވެ! الله ﷻ ގެ ރަސޫލާ مُحَمَّدُ ﷺ ގެ ރަސޫލުކަމާއި، އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް،
ޢާންމުކުރެއްވިގެންވާ ރަސޫލުކަމެއް ކަން، މި އާޔަތުން ރަނގަޅަށް އެނގި ސާފުވެއެވެ.[37]

يَـٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡحَقَّۚ إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ
عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ مِّنۡهُۖ فَـَٔامِنُواْ
بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۖ وَلَا تَقُولُواْ ثَلَٰثَةٌۚ ٱنتَهُواْ خَيۡرٗا لَّكُمۡۚ إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ سُبۡحَٰنَهُۥٓ
أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٞۘ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلٗا ١٧١

﴿171﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ފޮތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ޔަހޫދީންނަށް،
އިބަ ރަސޫލާ ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ ތައުރާތުގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! عِيسَى عليه السلام އާ
ދުލާވެރިވުމުގައި ހަދައިން ނުކުތި، مَرْيَم عليها السلام އާމެދު ދޮގުހަދައި، އެ ކަމަނާގެ
އިސްތިރިހުގުގައި ޖެހޭގެ ފުރަމަތިއަރުވައި ނުދޭށެވެ! އަދި ފޮތުގެ އަހުލުވެރިންގެ
ތެރެއިން ނަޞާރާއިންނަށް، އިބަ ރަސޫލާ ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ އިންޖީލުގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ!
ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައި ގޮސް، ބަޔާނާގެ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ
އަސްލުތަކާ ޚިލާފުވެ، ބައްދުގެ މަގުން ތިޔަބައިމީހުން އެއްކިބާވާށެވެ! އަދި،
الله ﷻ އާމެދު ބަހެއް ތެދު ބަސް ފިޔަވައި، ތިޔަބައިމީހުން ނުބުނާށެވެ! عِيسَى عليه السلام އަކީ،
الله ﷻ ގެ ރަސޫލެއް ކަމުގައި ވެސް، ބަޔާނާ ހިލާލު ބާރުލާ ވާކަމަށް ދައްކައި،
ތިޔަބައިމީހުން ދޮގުހަދައި ޤަބޫލުކުރާށެވެ!

36- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ
37- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وِزَارَةِ الشُّؤُونِ الإِسْلامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ހަމަކަށަވަރުން، مَرْيَم عليها السلام ގެ ދަރިކަލުން، الْمَسِيحُ عِيسَى عليه السلام އަކީ، الله سبحانه وتعالى ފޮނުއްވި ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން ރަސޫލެކެވެ. އަދި، الله سبحانه وتعالى ގެ ބަސްފުޅަކުން ހަވައިލެއްވުން ބައްޕަ ނުލައިގެން، އެ ރަސޫލާގެ ޒަމާނުގައި އުޅުނު އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ގާތަށް، އެ ރަސޫލާ ފޮނުއްވުނެވެ. އަދި، عِيسَى عليه السلام އުފެއްދެވުމަށް ހަކައި، الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވި ﴿كُنْ﴾ މި ކަލިމަފުޅެވެ. މާނައީ: "ވާށެވެ!" ދެން، އެ ކަލިމަފުޅައިގެން، مَرْيَم عليها السلام ގެ އަރިހަށް، جِبْرِيلُ عليه السلام ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން، އެ ކަމަނާގެ އަރިހަށް جِبْرِيلُ عليه السلام ވަޑައިގެންނަވައި، الله سبحانه وتعالى އަމުރުކުރެއްވި ގޮތުގެ މަތިން، އެ ކަމަނާ ފުރުޅުކުރައްވައިގެން ހުންނެވި ގުދުންކޮޅުގެ ތެރެއަށް ފުމެލެއްވުމުން، عِيسَى عليه السلام އައިގެން އެ ކަމަނާ އާރުސްފައިންނަވައި، ދުވަސްފުރިހަމަވެ، ހަރައިކަރައް ނުއި، عِيسَى عليه السلام ދުނިޔެއަށް އުފަންވެވަޑައިގެންނެވެ.

އަދި عِيسَى عليه السلام އަކީ، الله سبحانه وتعالى ގެ ބަސްފުޅަކުން ފޮނުއްވުން ރަޙްމަތެކެވެ. އަދި މުޢުޖިޒާތެކެވެ. އަދި، الله سبحانه وتعالى ޝަރުޢުކުރެއްވި ދަލީލެކެވެ. އަދި، އެ إِلٰهُ ގެ ބަސްފުޅަކުން ގެއްލި ހުރިހާ ކުޅައް ވެސް ދިޔައެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، الله سبحانه وتعالى ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ގަބޫލުކޮށް، އެ إِلٰهُ އަށް އީމާންވެ، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލުން އަޅުކަމާއި އަންގަވައި އަމުރުފުޅުތަކަށް ބޯލަނބައި، އެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ!

އަދި، الله سبحانه وتعالى ގެ ރަސޫލުންނަށާއި، އެ إِلٰهُ ގެ ރަސޫލުން އެ ކަންކަމަށްދިނުން، އެ ރަސޫލުން ވަޑައިގެންނެވި އަންގަވައި ކަންތައްތައް ތެދުކޮށް، އެ ހުރިހައި ކަމަކަށް ވެސް އީމާންވާށެވެ! އަދި ތިން އިލާހުން ވާކަމުގައި ވެސް، ތިޔަބައިމީހުން ނުބުނާށެވެ! އަދި އެ ފަދަ ޢަޤީދާގެ ބަސްތަކުން ބުރުން ހުއްޓައިލައި، އަންނަނިވި ހުސްފުދު ބަޔާންތަކެއް ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާށެވެ!

އެ ގޮތް، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަން ލިބޭނެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ﷻ އީ، އަމިއްލަ ޝާމިލުކުރެއިގެން ހުރިވޮޑިގެންވާ އެއްކައުވަންތަ إلهُއެވެ. އެއްވެސް ބައިވެރިއަކު އަދި އަނބިކަނބަލަކު އަދި ދަރިކަލަކު ވެވުން، اللهُ ﷻ ހުސްޠާހިރުވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެންމެހައި އުނިކަމަކުން، އެ إلهُ ހުސްޠާހިރުވެވޮޑިގެން ވެއެވެ. އަދި އުޑުތަކާއި ބިމާ އަދި އެ ދެމެދުގައި ވާހައި ތަކެތީގެ މިލްކުވެރިކަން ހުއްޓެވިވޮޑިގެންވަނީ، އެ إلهަށެވެ. އަދި ހުރިހާކަމެއްގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ތަދުބީރުކުރައްވައި، ހިންގަވައި، އެބައިމީހުންގެ ހުރިހައި ކަމެއް ބެލެހެއްޓެވުމާއި ވަކީލަކު ކަމުގައި، اللهُ ﷻ ފުދެއެވެ. ވީމާ، ހުރިހައި ކަމެއްގައި ވެސް، ތިޔަބައިމީހުން، އެ إلهަށް ވަކީލުކަމާ ހުރިކަމުވެ![38]

ދަންނާށެވެ! އެއްވެސް ކަމެއް ކުރައްވުމަށް ނުވަތަ އެއްވެސް އެއްޗެއް އުފެއްދެވުމަށް، اللهُ ﷻ އިރާދަކުރައްވައިފި ނަމަ، އެ إلهُ ވަޙީކުރައްވަނީ ﴿كُنْ﴾ މި ކަލިމައިންނެވެ. މާނައީ: "ވާށެވެ!" ދެން، އެ ކަމެއް ވެއްޖެއެވެ. ކަން ވީހެން ހުރުމާ އެކު، عِيسَى ﷺ އުފެއްދެވުމަށް، اللهُ ﷻ އިރާދަކުރެއްވީ ހިނދު ﴿كُنْ﴾ މި ބަސްފުޅު ވަޙީކުރައްވައި، عِيسَى ﷺ ގެ މައިކަމަނާ، مَرْيَم ﷺ ގެ އަރިހަށް، جِبْرِيلُ ﷺ ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން، އެ މަނާއިކަމަނާއަށް، اللهُ ﷻ ނަފުޚުކުރެއްވި ރޫޙުގެ ގޮތުން، އެ ކަމަނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ތެރެއަށް އެ މަނާއިކަމަނާ ބަނޑުބޮޑުވިއެވެ. ދެންފަހު، ހަމަ އެ ވަގުތުން ގޯނިގެން، عِيسَى ﷺ އުފެއްދެވިއެވެ ވެދުންދަރިކަމުގެ ހުރިހައިކަމެއް ހިނގާން ފުދިއެވެ.

38– التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ وَالْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ الدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

އަދި މި އާޔަތުގައި ﴿وَكَلِمَتُهُ﴾ މި ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ، "ވާހަކަ!"
މި ކަލިމަފުޅު اللهُ ﷻ ވަޙީކުރެއްވުމުން، އެ ޙަޟްރަތާ ވުޖޫދުކުރެއްވި ވާހަކައެވެ. އަދި
"އެ إِلٰهُގެ ކަލިމަފުޅު" އެ ޙަޟްރަތާއަށް ނިސްބަތްކުރައްވާ ވަޙީކުރެއްވީ، އެ ޙަޟްރަތާއަށް
ދެއްވި ޝަރަފެއްގެ ގޮތުންކަން ވެސް، އެ ޙަޟްރަތާ އުފެއްދެވުމުގައި ހިނގައިދިޔަ
ކަންތައްތަކުން އެނގި ކަށަވަރުވެއެވެ. ވުމާއެކު، މި ބަސްފުޅުން، عِيسَى عليه السلامގެ ޛާތުފުޅަކީ،
اللهُ ﷻގެ ކަލިމަފުޅެއް ކަން ދޭހަކުރުވޭން އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތެވެ.

އަދި ﴿وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾ މާނައަކީ: "عِيسَى عليه السلامއަކީ، اللهُ ﷻގެ ބަރަކާތުން ދެއްވި
ފުރާނަފުޅެކެވެ." މި ލަފްޒުން މި އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރައްވައިފައި މި ވަނީ،
اللهُ ﷻ އުފެއްދެވި ފުރާނަތަކުގެ ތެރޭގައި، عِيسَى عليه السلامގެ ފުރާނަފުޅު ހިމެނޭއެވެ. ވުމާއެކު،
މި ބަސްފުޅުން، عِيسَى عليه السلامއަކީ، اللهُ ﷻގެ ފުރާނަފުޅުގެ ބައެއް ކަން ދޭހަކުރުވޭން
އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތެވެ. އަދި ﴿وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾ މި ލަފްޒުން ވަޙީކުރެއްވި ވެސް،
އެ ޙަޟްރަތާއަށް ދެއްވި ޝަރަފެއްގެ ގޮތުންނެވެ.[39]

އަދި ދަންނާށެވެ! މި އާޔަތުގައި މި ވަނީ، ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައިދިޔަ
ޔަހޫދީންނަށާއި، ނަޞާރާއިންނަށް، اللهُ ﷻ ދެއްވި ރައްދެވެ. އެހެނީ، ޔަހޫދީން ވިޔަސް،
عِيسَى عليه السلامއާ ދެކޮޅުވެރިވުމުގައި ހައްދުން ނުކުމެ، مَرْيَم عليها السلامއާމެދު ތުހުމަތުކުރި،
އެ ކަމަނާގެ އިސްތިރިކަމުގައި ޖެހުނު ތުހުމަތުތަކުގައި ވެއްޓިފައެވެ. ނަޞާރާއިން ވިޔަސް،
عِيسَى عليه السلامއަށް މާތްކަންދިނުމުގައި، އެ ޙަޟްރަތާގެ ދަރަޖަފުޅު މަތިވެރިކުރުމުގައި
ހައްދުން ނެއްޓި، އެ ޙަޟްރަތާއަކީ، اللهُ ﷻގެ ދަރިކަލެއް ކަމުގައި، ޝިރުކުވެރިވެ އިލާހުގެ
އެއްބައި ކަމަށް ހެދިގެންނެވެ.

39- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ. އެ ދުޝްމަނިވެރިން ވެސް އިޚްތިލާފުކޮށްފައި އެ ވަނީ ޝައްކުވެރިކަމެވެ. އެހެންކަމުން، އެއްވެސް ކަމެއްގައި ޝަރީޢަތުގެ ހަމައިން ނުނިކުމެ، ހަމަ މަގަށް އައްމުކަނާއި، ﷲ ﷻ އާދެވުނު ބައްދު ތިބި ބަސް ނޫނީ ނުބުނުމަށް، ހަރުދީދުވެރިންނާއި ނަޞާރާއިންނަށް، މި ހާދިސާގައި އަމުރުކުރައްވައިފައި ވެއެވެ.[40]

އަދި، عِيسَى ﷺ އާ ބެހޭ ގޮތުން، التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ ގައި ވެއެވެ. ދުނިޔެއަށް އުފަންވެގެން އަންނަ ކޮންމެ މީހަކު ނުވަތަ ކޮންމެ އެއްޗެއް އުފެދުމުގައި، ތަބްޢުވެގެންވާ ސަބަބަކާއި، ތަބްޢުވެގެންވާ ބަދީޢީ ސަބަބެއް ވެއެވެ. އެހެނީ، ތަބްޢުވެގެންވާ ސަބަބަކީ، ދެ ޖިންސުގެ މީހެއްގެ ނުވަތަ ދެ އެއްޗެއްގެ ދެމެދުގައި ހިނގާ ޖިންސީ ގުޅުމެވެ. ތަބްޢުވެގެންވާ ބަދީޢީ ސަބަބަކީ، ﷲ ﷻ ގެ އިރާދަފުޅާއި އަމުރުފުޅެވެ. އަދި، عِيسَى ﷺ އުފަންވުމުގައި، މި ދެ ސަބަބުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ސަބަބު ނެތްކަން ވަނީ ސާބިތުވެފައެވެ. އެހެންކަމުން، ފުރަތަމަ ސަބަބު ނެތުމާއެކު ވެސް، އެ ކަން ހިނގި، ދެވަނަ ސަބަބުން ކަން، ޔަޤީންކުރާން ޖެހެއެވެ. އެއީ، ﷲ ﷻ ގެ އިރާދަފުޅާއި އަމުރުފުޅެވެ.

މީގާ، عِيسَى ﷺ އުފެއްދެވުމަކީ، ﷲ ﷻ އިރާދަކުރެއްވި ހިނދު، އެ إِلٰهُ ވަޙީކުރެއްވި، ﴿كُنْ﴾ މި ކަލިމަފުޅެވެ. މާނައީ: "ވާށެވެ!" އަދި އެ ކަލިމަފުޅުގައިގެން، ﷲ ﷻ ގެ ބަސްފަރުމުން، مَرْيَم ﷺ ގެ އަރިހަށް جِبْرِيلُ ﷺ ފޮނުއްވުނެވެ. ދެން، އެ މަލާއިކަތާއަށް، ﷲ ﷻ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތުގެ މަތީން، އެ ކަމަނާގެ ހުދުންސްކޮއްޓުގެ ތެރެއަށް އެ މަލާއިކަތާ ފުމެލެއްވުމުން، عِيسَى ﷺ އަހިގެން އެ ކަމަނާ ހާލަސްވިއްނެވިއެވެ.[41]

40- الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ لِلْإِمَامِ الْقُرْطُبِي
41- التَّفْسِيرُ الْوَاضِحُ لِلدُّكْتُور مُحَمَّدِ الْحِجَازِي

ޝަރުޢުކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެ ޖިންސުގެ ދެ މީހުންގެ ދެމެދުގައި ޖިންސީގުޅުން ހިނގައި،
އާދަމްގެން އިންސާނުން އުފެއްދެވި ގޮތާ ތަފާތު ގޮތަކަށް، އެ ފަދަ އެއްވެސް ގުޅުމެއް
ހިނގުމަކާ ނުލައި، عِيسَى عليه السلام އުފެއްދެވުމަކީ، الله سبحانه وتعالى ގެ ޤުދުރަތްވަންތަކަމާ
އަޖައިބުކާރިކަން، އެ ކަމާމެދު އެއްވެސް ޝަރުޢުކޮށްދެމޭ ކަމެކެވެ. އަދި އިސްލާމީދީނަ
މިސާލަކާ ނުލައި، ވުޖޫދަކާއި ބިން ހެއްދެވި إلٰهُ ގެ ބަސްފުޅުގައި، އެއީ، ނުހަނު
ކުޑަކުޑަ އަދި އެހެނިހެން ކަމެކެވެ. ވީމާ، عِيسَى عليه السلام ދުނިޔެއަށް
އުފެއްދެވުމީ، ބަރަކާތުގެ ނަމީ، ﴿كُنْ﴾ މި ގަދަރިން ވަޙީކުރެއްވުމުން ކަން
ޖަޒުމުކުރެއްވި ވާޤިޢުކަމެކެވެ.[42]

لَّن يَسْتَنكِفَ ٱلْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلَّهِ وَلَا ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ ٱلْمُقَرَّبُونَ ۚ وَمَن
يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾

﴿172﴾ الله سبحانه وتعالى ގެ އަޅުކަން ޤަބޫލުކުރައްވައި، އެ إِلٰهއަށް އަޅުކަންކުރެއްވުމާމެދު،
ފަހަރެއްގައި ވެސް، عِيسَى عليه السلام ބޮޑާވެވަޑައިގެން ނުގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެ ކަލަން
އިންސާނެއް ވެސް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެ ގޮތަށްމެ، ކުޑަ މަލާއިކަތުން ވެސް،
الله سبحانه وتعالى ގެ އަޅުން ކަމުގައިވެ، އެ إِلٰهއަށް އަޅުކަންކުރެއްވުމާމެދު ބޮޑާވެވަޑައިގެން،
އެ ކަލަން އިންސާނުން ނުކުރައްވާ ވެއެވެ. އަދި، الله سبحانه وتعالى ގެ އަޅުކަމުގެމަކަން
ބޮޑާބައި ކިބުރުވަންތަވެރިން، ހަމައެކަނި، އެ إِلٰهއަށް އަޅުކަންކުރުން
އެއްކިބާވެގަން، ކިބުރުވެރިވި ބޮޑާވި އެއާ މީހާ ދަންނަވާށެވެ! ފަހެ، ޤިޔާމަތް ޤާއިމުވާ
ދުވަހުން، الله سبحانه، އެ ފަދަ އެންމެން އެއްތަންކުރައްވައި، އެ إِلٰهގެ ޙަޟްރަތަށް
ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ.

42- الجامعُ لأحكامِ القُرْآنِ لِلإمامِ القُرْطُبِي

އަދި އެ ދުވަހުން، އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ޚިލާފު ފުދުނު ބާރުގަދަކަމެއްވައި، ސިޔާސީކަމެއްވައި، ތަޢައްޞުބުކަމެއްވައި، ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް، އެ މީހަކު ކިޔަ އިލްމުވާ އެކަށޭނަ ޢަޤީދާ ނިމުމަ ސަބަބު، އެ މީހަކަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނެއެވެ.[43]

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

އެ ދެބަޔަކު ކިޔުންހަނދާ، اللهُ ﷻ ކުރެއްސެވުނެވެ، ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިކަމުގައި ވެއެވެ. ނަޖްރާނުންއައި ނަޞާރާއިންގެ ވަފްދުގެ މީހުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. "އޭ مُحَمَّدُ بْن عَبْدِ اللهِ އެވެ! އަޅުގަނޑުމެންގެ ސާހިބާއާމެދު ޢައިބު ބަސްކިޔަށް ވިދާޅުވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟" މި ފަދައިން ދެންނެވުމުން އެބައިމީހުންނާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ސާހިބާއަކީ ކާކުހެއްތޯއެވެ؟" އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. "އެއީ، عِيسَى އެވެ." ދެން، ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. "عِيسَى ﵇ އާ ބަހާ ގޮތުން އަޅުގަނޑު ދަންނަނީ ކޮން ވާހަކައެއްހެއްތޯއެވެ؟"

އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. "عِيسَىއާމެދު ތިބާ ވިދާޅުވަނީ، އެއީ، اللهގެ އަޅަކު ކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް، އެ ކަންތައް އެހެންކަން ނޫނެވެ. عِيسَىއަކީ، اللهއެވެ." މި ފަދައިން އެބައިމީހުން ދެންނެވުމުން ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "اللهގެ އަޅަކު ކަމުގައި ވުމަކީ، عِيسَى ﵇ އަށް ޢައިބެއް އަދި ހުތުރުކަމެއް ނޫނެވެ." މި ފަދައިން ވިދާޅުވުމުން، އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ. އެއީ، ހަމަގައިމު ވެސް، عِيسَىއަކީ ޢައިބު ވިދާޅުވުމުގެ ގޮތުން ބުނާ ވިދާޅުވާ ބަސްތަކެކެވެ." ދެން އެބައިމީހުންގެ އެ ވާހަކައަށް ރައްދުދެއްވައި މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ.[44]

43- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

44- زَادُ الْمَسِيرِ فِي عِلْمِ التَّفْسِيرِ لِلْإِمَامِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَلِي بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْزِي

فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمۡ أُجُورَهُمۡ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضۡلِهِۦۖ
وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسۡتَنكَفُواْ وَٱسۡتَكۡبَرُواْ فَيُعَذِّبُهُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم
مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ١٧٣

﴿173﴾ ފަހެ، الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، އެ إلهއަށް އީމާންވެ، އެ إلهُގެ ރަސޫލުން ގެންނެވި ރިސާލަތު ޤަބޫލުކޮށް، ބަހާއި ޢަމަލުން، އެ ރަސޫލުންނާ ތަބާވެ، އެ إلهُގެ ދީނުގައި ސާބިތުވެ ދެމިހުރުމާ އެކު، ސާލިޙު ޢަމަލުކުރާ މީހުން ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އެބައިމީހުންގެ އެ ޢަމަލުތަކަށް ދެއްވުމަށް، އެ إلهُ ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ދަރުމަތާއި ޘަވާބު އެބައިމީހުންނަށް ހަމައަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، އެ إلهُ ބަރަކާތާ ދަރުމަވަންތަކަމުން، އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާ ޘަވާބު، އެ إلهُ، އެބައިމީހުންނަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާނެއެވެ.

އަދި، الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ދޮގުކޮށް، އެ إلهُގެ ރަސޫލުން ގެންނެވި ރިސާލަތަށް އިންކާރުކޮށް ކާފިރުވެ، އެ إلهُގެ އަޅުކަންކުރުމަށް ކިބާރަންވުމުން މަނާވެގަން، ބޮޑާވެގަތުމު މީހުން ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ނުހަން ގަދަގަދަ ވޭންދެނިވި ޢަޛާބަކުން، އެ إلهُ އެބައިމީހުންނަށް ޢަޛާބު ދެއްވާނެއެވެ. އަދި، އެ إلهُގެ ޢަޛާބުން ސަލާމަތްވެ މިންޖުވުމަށް ބަލައި، ކިބަތްވާ ލުޔަ އެހީތެރިޔަކާއި ވިއަސް ފުރުކޮށް ދޭނޭ، ހަމަ އެއްވެސް އެހީތެރިއަކު، ދިފާއަކުން އެބައިމީހުންނަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ. އަދި، الله ﷻ ފިޔަވައި، އެބައިމީހުންނަށް ނަސްރުދޭނޭ އެހީތެރިއަކު ވިއަސް، އެބައިމީހުންނަކަށް ނުވާނެ ފެންނާނެއެވެ.[45]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُم بُرۡهَٰنٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ نُورٗا مُّبِينٗا ١٧٤

45- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الإسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

﴿174﴾ އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ސާރިޙުވަންތަ ރަބ ُّގެ
ޙަޟްރަތުން، ދަލީލުކަން ބޮޑު ބުރުހާނެއް، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އެ ވަނީ އައިސްފައެވެ.
އެއީ، ނަބީކަމާއި ރަސޫލުކަން ޞަޙީޙުކުރައްވުމަށް ބަކައި، ތިމަން إِلٰهُ ގެ ޙަޟްރަތުން
ފޮނުއްވުން ރަސޫލާއި، އެ ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަމުގެ ތެދުކަން ސާބިތުކޮށް ދެއްވުމުގެ
ގޮތުން، އެ ރަސޫލާއަށް ދެއްވުން ހުއްޖަތްތަކާއި، ދަލީލުތަކާއި، މުޢުޖިޒާތްތަކެވެ.
އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ވަރުގަދަ ބުރުހާނަކީ އަދި ދަލީލުތަކީ އަދި އެންމެ ބޮޑު މުޢުޖިޒާތަކީ ވެސް،
ކީރިތި ޤުރްއާނެވެ. ވުމާއެކު، އެ ރަސޫލާއި، ނަބީކަމާއި ރަސޫލުކަން ޞަޙީޙުކުރައްވި
ސާބިތު ކަމުގެ މައްޗަށް އެ ގޮތް ހިނގިއެވެ. އަދި، ތިމަން إِلٰهُ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް،
އެ ފުރުޤާން ބާވައިލެއްވީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަޔައިވާ ހިދާޔަތުގެ ގޮތްތަކާއި،
ތެދުމަގަށް މަގުދައްކައިދިނުމު އަލިކަމަ ނޫރެއްގެ ގޮތުގައެވެ.[46]

فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَٱعۡتَصَمُواْ بِهِۦ فَسَيُدۡخِلُهُمۡ فِي رَحۡمَةٖ مِّنۡهُ وَفَضۡلٖ وَيَهۡدِيهِمۡ
إِلَيۡهِ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ١٧٥

﴿175﴾ ފަހެ، الله ﷻ ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކޮށް، ބަރާއި ބަދަހުރުން، އެ إِلٰهُއަށް
އީމާންވެ، ނަބީކަމާއި ރަސޫލުކަން ޞަޙީޙުކުރައްވި ރަސޫލާއަށް ބާވައިލެއްވުން ޤުރްއާންގައި
އަންގަވައިފައިވާ އަންގުވުންތަކުގައި ވަރުގަދަތަކަން ހިފެހެއްޓި މީހުން ދަންނާށެވެ!
ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް، الله ﷻ ބަރައްބަވާ އޯގާވަންތަކަމުން، އެ إِلٰهُ ގެ
ރަޙްމަތްތެރިކަމާއި ފަޟްލުވަންތަކަމުގެ ތެރެއަށް އެބައިމީހުން ވައްދަވައި، އެއްވެސް
ދެރަކަމެއް ނެތް ސީދާމަގުން ހިނގުމުގެ ތައުފީޤު، އެބައިމީހުންނަށް، އެ إِلٰهُ ދެއްވާނެތެވެ.
އެ މަގަކީ، ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ބަގީޗާތަކަށް ވާސިލުވެވޭނެ ސީދާ މަގެވެ.

46- التَّفْسِيرُ الْمُيَسَّرُ مِنْ مَطْبُوعَاتِ وُزَارَةِ الشُّئُونِ الْإِسْلَامِيَّةِ بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

ދަންނާށެވެ! އެ މަގުން ހިނގާ މީހުންނަށް، ނިޢުމަތްތަކުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ދަރަޖަ އިތުރުކޮށްދެއްވައި، އެ ތަނުގައި އެބައިމީހުންގެ ދަރަޖަތައް، އެ إِلٰهُ އުފުއްލަވާނެތެވެ.[47]

يَسۡتَفۡتُونَكَ قُلِ ٱللَّهُ يُفۡتِيكُمۡ فِي ٱلۡكَلَٰلَةِۚ إِنِ ٱمۡرُؤٌاْ هَلَكَ لَيۡسَ لَهُۥ وَلَدٞ وَلَهُۥٓ أُخۡتٞ فَلَهَا نِصۡفُ مَا تَرَكَۚ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهَا وَلَدٞۚ فَإِن كَانَتَا ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَۚ وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ فَلِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۗ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ أَن تَضِلُّواْۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمُۢ ﴿١٧٦﴾

﴿176﴾ އޭ ރަސޫލާއެވެ! ތިޔަކަ ފުރަތު ބަހުގައި ކަލާލާގެ މައްސަލަ ތިޔާފުޅުން ކަންތައްކުރާނޭ ގޮތުގެ ޙުކުމާއަށް އެދި، އިބަ ރަސޫލާގެ އަރިހުގައި އެބައިމީހުން ދަންނަވަތެވެ. އިބަ ރަސޫލާ އެބައިމީހުންނަށް ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަކަ ފުރަތު ބަހުގައި ކަލާލާގެ މައްސަލަ ތިޔާފުޅުން، އެ ފުރަތު ބަހުގެ ގޮތް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، ﷲ ﷻ ބަޔާންކޮށް ދެއްވައެވެ. އެ މައްސަލައިގެ ޙާލަތަކީ، މީހަކު މަރުވެއްޖެ، އޭނާގެ ބައްޕަ ވެސް އަދި ދަރިއަކު ވިއަސް ނެތި، އޭނާގެ ވާރުތަ ފިރިހެން ދޮންކަމަށް އޭނާއާ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ އުޚުތަކު ނުވަތަ އެއްބަފާ އުޚުތަކު ހުރުމެވެ.

ފަހެ، މި ގޮތަށް ދިމާވެއްޖެ ނަމަ، އޭނާ ދޫކޮށްލާ މުދަލުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ލިބޭނީ އޭނާގެ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ އުޚުތަކަށެވެ. ނުވަތަ އެއްބަފާ އުޚުތަކަށެވެ. އަދި މިހާރު މަރުވެއްޖެ، އޭނާގެ ބައްޕަ ވެސް އަދި ދަރިއަކު ވިއަސް ނެތި، އޭނާގެ ވާރުތަ ފިރިހެން ދޮންކަމަށް އޭނާއާ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ނުވަތަ އެއްބަފާ އަޚަކު ހުރިން އެއްވެސް ވާރުތަވެރިއަކު ނެތް ނަމަ، އޭނާ ދޫކޮށްލާ ހުރިހާ މުދަލެއް ލިބޭނީ އެ އަޚަކަށެވެ.

47– الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِير مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّة

އަދި މީހަކު މަރުވިއިރު، އޭނާގެ ބައްޕަ ވެސް އަދި ދަރިއަކު ވިޔަސް ނެތި، އޭނާގެ ވާރުތަ ވެރިންގެ ތެރޭގައި އޭނާއާ އެއްބަނދު އަޚަކު ނުވަތަ އެއްބަފާ އަޚަކު ހުއްޓައި، މަރުވި މީހާގެ މުދަލުން ވާރުތަވާ އެހެން މީހަކު ހުރިނަމަ، އެ މީހާއަށްވާ ބައި ދިނުމަށް ފަހު ބާކީހުރި މުދަލެއް ލިބޭނީ އެ އަޚާއަށެވެ. އަދި މީހަކު މަރުވިއިރު، އޭނާގެ ބައްޕަ ވެސް އަދި ދަރިއަކު ވިޔަސް ނެތި، އޭނާގެ ވާރުތަ ވެރިންގެ ތެރޭގައި އޭނާއާ އެއްބަނދު ދެ އުޚުތުން ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ އުޚުތުން ނުވަތަ އެއްބަފާ ދެ އުޚުތުން ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ އުޚުތުން ތިބެއްޖެ ނަމަ، އޭނާ ދޫކުރާ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައި ލިބޭނީ އެ އުޚުތުންނަށެވެ.

އަދި މީހަކު މަރުވިއިރު، އޭނާއާ އެއްބަނދު އަޚުންނާއި އުޚުތުން ނުވަތަ އެއްބަފާ އަޚުންނާއި އުޚުތުން ތިބިކަމުގައި ވީނަމަ، ކޮންމެ އަޚަކަށް ލިބޭނީ ދެ އުޚުތުންނަށް ލިބޭ ވަރަކެވެ.

ކަލާލަތުގެ މައްސަލަ ދިމާވުމުން، ތަރިކަ މުދަލު ބަހާނޭ ގޮތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އޮޅި، ބައްދުގެ މަގުން ތިޔަބައިމީހުން އެއްކިބާވެދާނޭ ކަމަށް ޓަކައި، ތަރިކަ މުދަލު ބަހާނޭ ގޮތް، ހުކުމްތަކާއި ތަރިކަ މުދަލާ ބެހޭ އެ ނޫން ހުކުމްތައް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް، ﷲ ﷻ ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ﷲ ﷻ އީ، އެ إِلٰهُގެ އަޅުތަކުންނަށް ފައިދާހުރި ގޮތައި، ގެއްލުންހުރި ގޮތް އަދި ހުރިހައި ކަމެއްގެ ނަތީޖާ މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ إِلٰهއެވެ.

ދަންނާށެވެ! ކަލާލަތުގެ މައްސަލައަކީ، އަސްލެއް ނުވަތަ ފަރުޢެއް ނެތި މަރުވާ މީހާގެ ތަރިކައާމެދު ދިމާވާ މައްސަލައެވެ.

އެއީ، މީހަކު މަރުވާއިރު، އޭނާގެ ބައްޕަ ވެސް އަދި ބައްޕަގެ ބައްޕަ ވެސް އަދި އެ ގޮތަށް ކިތަންމެ ދުރަށް ދިޔަ ކަމުގައި ވިއަސް އަދި ދަރިއަކު ވިއަސް އަދި ފިރިހެން ދަރީގެ ދަރިއަކު ވިއަސް އަދި އެ ގޮތަށް ކިތަންމެ ދުރަށް ދިޔަ ކަމުގައި ވިއަސް، އެ ދެ ފަރާތުންކުރެ ފަރާތެއްގެ އެއްވެސް މީހަކު ދުނިޔޭގައި ނެތް ނަމަ، ތަރިކަ މުދަލު ބެހުމުގައި ދިމާވާ މައްސަލައެވެ.[48] އަދި އަންހެން ދަރިންގެ ދަރިންނަށް އަދި ފިރިހެން ދަރިންގެ އަންހެން ދަރިންގެ ދަރިންނަށް ވާރުތަވާނީ، އެ މީހަކަށް ތަރިކަ މުދަލުން ލިބެންވާ މިންވަރު، ކަނޑައެޅިފައިވާ އެއްވެސް މީހަކު އަދި ޢަޞަބަތްތެރިކަމުގެ ގޮތުން ވާރުތަވާ މީހަކު ވެސް ނެތްނަމައެވެ.

މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު:

الْإِمَامُ أَحْمَدُ ރިވާކުރައްވައެވެ. މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ، جَابِرُ بْن عَبْدِ اللهِ އާ ގުޅިގެންނެވެ. އޭނާ، جَابِرُ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެން ބަލިވެއްޖެއިރު، رَسُولُ اللهِ ﷺ އަހުރެންނަށް ޒިޔާރަތްކުރައްވަމުން އަހުރެން ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ”އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަހުރެންގެ މުދަލަށް ހަދާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އޭނާ، އަހުރެންގެ މުދަލު ވާރުތަވާން ތިބީ ހަމައެކަނި އަހުރެންގެ އުޚްތުންނެވެ.“ ދެން، މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށް ފަހުން، ވަޙީ އެއްކޮށް ވިދާޅުވުމުން، رَسُولُ اللهِ ﷺ ހަނދުންނެވިއެވެ.[49]

سُورَةُ الْمَائِدَة

سُورَةُ الْمَائِدَةَއަކީ މަދަނީ ސޫރަތެކެވެ. މި ސޫރަތުގައި ވަނީ (120) ސަތޭކަ ވިހި އާޔަތެވެ.

48- الْمُخْتَصَرُ فِي التَّفْسِيرِ مِنْ مَرْكَزِ تَفْسِيرٍ لِلدِّرَاسَاتِ الْقُرْآنِيَّة بِالْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السُّعُودِيَّةِ

49- صَحِيحُ الْجَامِعِ لِلْإِمَامِ الْبُخَارِي وَصَحِيحُ الْإِمَامِ مُسْلِمٍ وَ مُسْنَدُ الْإِمَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ

رَسُولُ اللهِ ﷺ ޙަދީޘުކުރެއްވިއެވެ.

(خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން، އެންމެ ހެޔޮ މީހަކީ، ކީރިތި ޤުރުއާން އުނގެނި އަދި އުނގަންނައިދޭ މީހާއެވެ." އަދިވެސް ޙަދީޘުކުރެއްވިއެވެ.

(مَنْ عَلَّمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، كَانَ لَهُ ثَوَابُهَا مَا تُلِيَتْ) މާނައީ: "ﷲ ﷻ ގެ ފޮތުން އާޔަތެއްގެ މިންވަރު ވެސް އުނގަންނައިދީފި މީހަކަށް، އެ އާޔަތް ކިޔަވާހައި ހިނދަކު އެ ކަމުގެ ޘަވާބު ލިބިލިބިހުންނަހުއްޓެވެ."